

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAKIMINDAN SOSYAL MEDYA
PLATFORMLARININ ALGORİTMİK İÇERİK
DENETİMİ UYGULAMALARI**



YÜKSEK LİSANS TEZİ

Umut Can Dalgıç

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özen ÜLGEN ADADAĞ

Ağustos 2024

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı ortaya koyarken danışmanım olan, sadece yüksek lisans döneminde değil; daha lisans öğrencisiyken bilimsel çalışmalarından çok şey öğrendiğim, alana dair engin bilgisinin yanında öğrencilerine karşı derin bir anlayışı ve ilgisiyle hocalık sıfatıyla öğretmenlik sıfatının bir arada bulunabileceğini öğreten çok kıymetli hocam sayın Doç. Dr. Özen Ülgen Adadağ’a hem bana öğrettikleri için, hem de değerli zamanını ayırıp çalışmamın ortaya çıkmasına katkı sunduğu için minnettarım.

Ayrıca, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesinden değerli hocam Dr. Öğr. Üy. Osman Gazi Güçlütürk’e de çalışmamı incelemeye değer bularak kıymetli zamanını ayırarak bu tez çalışmasının jürisinde yer aldığı için teşekkür ederim.

Çalışma sürecinde gerekli noktalardaki tavsiyeleri ve bakış açılarıyla hem çalışmamın içeriğine katkı sağlayan hem de bu uzun süreçte oyunda kalmamı sağlayan ve ihtiyacım olan serbestliği sağlayan, üniversitede hoca olmayı kendisinden öğreneceğim için kendimi şanslı hissettiğim İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden çok değerli hocam sayın Doç. Dr. Ömür Aydın’a şükranlarımı sunarım.

Tüm bu teşekkürlere ek olarak aileme, bugüne kadar benim için harcadığı emekler için teşekkür ederim. Onların emekleri olmasaydı bugün bu çalışmayı yapamıyor olacaktım. Bir teşekkürü de arkadaşlarıma borç bilirim. Tez aşamasından çok daha zor olan yaşam maratonunda gerekli desteği sağlayarak yaşam mücadelemde harcadıkları emek için teşekkür ederim. Ayrıca, tıkandığım noktalarda önerdiği bilimsel kaynaklarla çalışmama büyük bir katkı sağlayan çok sevgili arkadaşım, bilimsel bilginin toplum tarafından ulaşılabilir olması için tarihteki en önemli katkılardan birini yapmış, Kazakistanlı bilim insanı Alexandra Elbakyan’a bütün araştırmacılar adına teşekkür ederim. Tezlerin birilerine ya da bir şeylere adanması adettendir ya, ben de tezimi herhangi bir nedenle dile getirilemeyen bütün ifade, düşünce ve hislere adıyorum.

Umut Can DALGIÇ

Şişli, Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
RÉSUMÉ.....	vi
ABSTRACT	viii
ÖZET.....	x
GİRİŞ	1
I. DİJİTAL ÇAĞDA SOSYAL MEDYA PLATFORMLARI.....	6
A. Sosyal Medya Platformlarının Günümüzde Önemi, Geldikleri Konum ve Sorumluluklarının Temelleri	6
1. Sosyal Medya Platformlarının Tanımı ve İnternet Aracılarının Çeşitleri.....	6
2. Sibalalanda Egemenlik Tartışmaları.....	11
3. Sosyal Medya Platformlarının İfade Üzerindeki Gücü.....	16
4. İfadenin Yönetişimi Üçgeni.....	26
a) Devletlerin Rolü	27
b) Sivil Toplumun Rolü	28
c) Sosyal Medya Platformlarının Rolü	28
d) Çevrimiçi İfadenin Yönetişiminin Özellikleri.....	30
B. Platformların Sorumluluğunun İnsan Hakları ve Özel Hukuk Boyutu.....	32
1. Devletdışı Aktörlerin İnsan Hakları Sorumluluğunun Temelleri.....	32
a) Ahlaki Sorumluluk Yaklaşımı	36
i) Etki Perspektifi.....	38
ii) Güç Perspektifi.....	41
iii) Sosyal Sözleşme Perspektifi.....	43
b) Kamusal Yaklaşım.....	45
i) Kamusal Alan Perspektifi.....	46
ii) Yarı Kamusal Aktör Perspektifi.....	52
2. İnternet Aracılara İlişkin Sorumluluk Hükümleri.....	58
a) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hükümler	59

i) İletişim Ahlakı Kanunu(Communications Decency Act).....	59
ii) Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu(Digital Millenium Copyright Act).....	67
b) Avrupa Birliğindeki Hükümler.....	70
i) Dijital Hizmetler Kanunu.....	70
ii) Dijital Tek Pazarda Telif Hakları Direktifi.....	75
II. ALGORİTMİK İÇERİK DENETİMİ VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ.....	79
A. Algoritmik İçerik Denetimi Bakımından Göz Önünde Bulundurulması Gereken Uluslararası Belgeler.....	79
1. BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde İfade Özgürlüğü.....	79
2. BM İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri.....	84
a) Rehber İlkeler	87
b) Rehber İlkeler'in Değerlendirilmesi	89
B. Rehber İlkeler Işığında Algoritmik İçerik Denetimi Uygulamaları	96
1. İçerik Denetimi Uygulamalarının Maddi Boyutu.....	97
a) Kanunilik	97
b) Meşru Sebebe Dayanma.....	98
c) Gereklilik.....	102
2. İçerik Denetiminin Uygulama Boyutu.....	107
a)İçerik Denetimine İlişkin Temel Kavramlar	107
i) Yapay Zeka.....	108
ii) Otomasyon.....	111
iii) Algoritma.....	112
iv) Makine Öğrenmesi.....	113
v) Yapay Zeka Yaşam Döngüsü ve İnsan Hakları.....	116
b)Algoritmik İçerik Denetimi Teknolojileri ve Bu Teknolojilerin İfade Özgürlüğü Üzerindeki Etkisi.....	119
i) İsabetlilik.....	123
ii) Ayrımcılık.....	129
SONUÇ	132

KISALTMALAR

a.g.e: Adı Geçen Eser

AAD: Avrupa Adalet Divanı

AB/EU: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Bkz.: bakınız

BM/UN: Birleşmiş Milletler

BMİHK: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

BMKSHUS: Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

C./Vol: Cilt

Çev.: çeviren

DDİ: Doğal Dil İşleme

Der.: derleyen

DMTHK: Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu

DTPTHD: Dijital Tek Pazarda Telif Hakları Direktifi

Ed.: Editör

eTD: e-Ticaret Direktifi

GIFCT: Global Internet Forum for Countering Terrorism

GNI: Global Network Initiative

HLEG: High Level Expert Group

HRW: Human Rights Watch

İAK: İletişim Ahlakı Kanunu

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

Örn.: örneğin

P.: Paragraf

S.: sayfa

V.: versus

THWG: Transatlantic High Working Group

RÉSUMÉ

La relation entre les plateformes de médias sociaux et la liberté d'expression est actuellement le sujet de débats intenses. Compte tenu du nombre d'utilisateurs et de l'impact sociétal de ces plateformes, elles jouent un rôle significatif dans la communication individuelle aujourd'hui. Elles occupent une place critique dans les processus démocratiques et les discussions publiques. Les pratiques de modération de contenu mises en œuvre par ces plateformes ont des effets importants sur la liberté d'expression.

Les pratiques de modération de contenu sur les plateformes de médias sociaux diffèrent considérablement de celles des sites de forums. Dans les forums traditionnels, la modération de contenu était généralement effectuée par des modérateurs bénévoles. Cependant, aujourd'hui, le nombre d'utilisateurs et de partages sur les plateformes de médias sociaux est incomparablement plus élevé que sur les sites de forums. Ce volume élevé de contenu nécessite l'utilisation de technologies d'intelligence artificielle pour la modération de contenu. Les technologies d'intelligence artificielle, en raison de leurs vitesses de traitement et de leurs capacités, automatisent de nombreuses tâches que les humains ne peuvent pas accomplir ou trouveraient difficiles, jouant ainsi un rôle crucial dans ces processus. Bien que les technologies d'intelligence artificielle facilitent la vie humaine, leurs effets négatifs sur les droits humains sont discutés dans la littérature. Les impacts négatifs des technologies d'intelligence artificielle, en particulier sur la liberté d'expression, nécessitent davantage de recherche et d'évaluation.

Notre étude vise à examiner les effets des pratiques de modération de contenu algorithmique sur la liberté d'expression. L'étude est divisée en deux sections principales. Dans la première section, intitulée « Les plateformes de médias sociaux à l'ère numérique », les fondements historiques et normatifs des pratiques de modération de contenu sur les plateformes de médias sociaux seront abordés. Cette section mettra en évidence la définition et les types d'intermédiaires Internet et soulignera la nécessité de distinguer les plateformes de médias sociaux des autres intermédiaires Internet. De plus, le pouvoir des plateformes de médias sociaux sur la liberté d'expression et le contexte historique de ce pouvoir seront évalués. L'une des questions à aborder est de savoir si ces plateformes, en tant que personnes morales de droit privé, sont

responsables des droits humains. Pour répondre à cette question, les arguments de la littérature sur les affaires et les droits humains seront examinés. L'analyse conclut que les plateformes de médias sociaux sont responsables des violations de la liberté d'expression.

La deuxième section, intitulée « Modération de contenu algorithmique et liberté d'expression », examinera les pratiques de modération de contenu algorithmique du point de vue de la liberté d'expression. Cette section traitera des dispositions relatives à la liberté d'expression dans le Pacte international relatif aux droits civils et politiques et évaluera comment ces normes peuvent être appliquées aux pratiques de modération de contenu algorithmique. De plus, les points forts et les points faibles des Principes directeurs des Nations Unies sur les entreprises et les droits de l'homme seront mis en évidence, et des recommandations seront fournies sur la manière dont ces principes pourraient être améliorés dans le contexte des pratiques de modération de contenu.

Dans notre étude, les effets de la modération de contenu algorithmique sur la liberté d'expression seront évalués en termes de précision et de discrimination. Les principes de fonctionnement des outils de modération de contenu algorithmique et leurs effets négatifs potentiels seront discutés, et les risques de ces technologies pour la liberté d'expression seront abordés. L'étude conclut que les technologies algorithmiques utilisées dans la modération de contenu, en raison de leurs caractéristiques propres à la communication humaine et aux formats de contenu partagé sur les plateformes, peuvent analyser de manière erronée les expressions individuelles, limitant ainsi la liberté d'expression des individus d'une manière qui pourrait potentiellement violer les articles 2 et 19 du Pacte international relatif aux droits civils et politiques.

ABSTRACT

The relationship between social media platforms and freedom of expression is currently the subject of intense debate. Given the number of users and the societal impact of these platforms, they play a significant role in individual communication today. They occupy a critical place in democratic processes and public discussions. The content moderation practices implemented by these platforms have significant effects on freedom of expression.

Content moderation practices on social media platforms are quite different from those on forum sites. In traditional forums, content moderation was typically carried out by volunteer moderators. However, today, the number of users and shares on social media platforms is incomparably higher than on forum sites. This high volume of content necessitates the use of artificial intelligence technologies for content moderation. Artificial intelligence technologies, due to their processing speeds and capacities, automate many tasks that humans cannot perform or would find challenging, thus playing a crucial role in these processes. Although artificial intelligence technologies facilitate human life, their negative effects on human rights are discussed in the literature. The negative impacts of artificial intelligence technologies, especially on freedom of expression, require further research and evaluation.

Our study aims to examine the effects of algorithmic content moderation practices on freedom of expression. The study is divided into two main sections. In the first section, titled "Social Media Platforms in the Digital Age," the historical and normative foundations of content moderation practices on social media platforms will be addressed. This section will highlight the definition and types of internet intermediaries and emphasize the need to distinguish social media platforms from other internet intermediaries. Additionally, the power of social media platforms over freedom of expression and the historical context of this power will be evaluated. One of the questions to be addressed is whether these platforms, as private legal entities, are responsible for human rights. To answer this question, arguments from the business and human rights literature will be examined. The analysis concludes that social media platforms are responsible for violations of freedom of expression.

The second section, titled "Algorithmic Content Moderation and Freedom of Expression," will examine algorithmic content moderation practices from the perspective of freedom of expression. This section will address the provisions related to freedom of expression in the International Covenant on Civil and Political Rights and assess how these norms can be applied to algorithmic content moderation practices. Additionally, the strengths and weaknesses of the UN Guiding Principles on Business and Human Rights will be highlighted, and recommendations will be provided on how these principles could be improved in the context of content moderation practices.

In our study, the effects of algorithmic content moderation on freedom of expression will be evaluated in terms of accuracy and discrimination. The working principles of algorithmic content moderation tools and their potential negative effects will be discussed, and the risks of these technologies to freedom of expression will be addressed. The study concludes that the algorithmic technologies used in content moderation, due to their human communication-specific features and the formats of content shared on platforms, may erroneously analyze individual expressions, thus limiting individuals' freedom of expression in a way that could potentially violate Articles 2 and 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights.

ÖZET

Sosyal medya platformları ve ifade özgürlüğü arasındaki ilişki, günümüzde yoğun tartışmalara yol açmaktadır. Sosyal medya platformları, kullanıcı sayıları ve toplumsal etkileri göz önüne alındığında, günümüzde bireylerin iletişimi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Platformlar, demokratik süreçler ve kamusal tartışmalar açısından kritik bir yer tutmaktadır. Platformlar tarafından uygulanan içerik denetimlerinin ifade özgürlüğü üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamaları, forum sitelerinden oldukça farklıdır. Geleneksel forumlarda, içerik denetimi genellikle gönüllü moderatörler tarafından yapılmaktaydı. Ancak günümüzde, sosyal medya platformlarının kullanıcı ve paylaşım sayıları, forum siteleriyle kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Bu yüksek içerik hacmi, platformların içerik denetiminde yapay zeka teknolojilerine başvurmasını zorunlu kılmaktadır. Yapay zeka teknolojileri, işlem hızları ve kapasiteleri sayesinde, insanın yapamayacağı veya zorlanacağı birçok işlemi otomatikleştirmekte ve bu süreçlerde önemli bir rol oynamaktadır. Yapay zeka teknolojileri insan hayatını kolaylaştırmasına rağmen, bu teknolojilerin insan hakları üzerindeki olumsuz etkileri literatürde tartışılmaktadır. Yapay zeka teknolojilerinin, özellikle ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkileri, daha fazla araştırma ve değerlendirme gerektirmektedir.

Çalışmamız, algoritmik içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, "Dijital Çağda Sosyal Medya Platformları " başlığı altında, sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamalarının tarihsel ve normatif temelleri ele alınacaktır. Bu bölümde, internet araçlarının tanımı, çeşitleri ve sosyal medya platformlarının diğer internet araçlarından ayırt edilmesi gerektiği vurgulanacaktır. Ayrıca, sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğü üzerindeki gücü ve bu gücün tarihsel bağlamı değerlendirilecektir. Özel hukuk tüzel kişileri olan platformların, insan haklarından sorumlu olup olmayacağı konu hakkında cevaplanması gereken sorulardan biridir. Bu soruya yanıt bulmak adına iş ve insan hakları literatüründeki argümanlar incelenecektir. Söz konusu incelemenin sonucunda

sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğü ihlallerinden sorumlu olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci bölümde, "Algoritmik İçerik Denetimi ve İfade Özgürlüğü" başlığı altında, algoritmik içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğü açısından incelenmesi yapılacaktır. Bu bölümde, Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğüne ilişkin hükümleri ele alınacak ve bu normların algoritmik içerik denetimi uygulamalarına nasıl uygulanabileceği değerlendirilecektir. Ayrıca, İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin güçlü ve zayıf yanları ortaya konulacak ve bu ilkelerin içerik denetimi uygulamaları bağlamında nasıl iyileştirilebileceğine dair öneriler sunulacaktır.

Çalışmamızda, algoritmik içerik denetiminin ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri, isabetlilik ve ayrımcılık açısından değerlendirilecektir. Algoritmik içerik denetimi araçlarının çalışma prensipleri ve olası olumsuz etkileri üzerinde durulacak, bu teknolojilerin ifade özgürlüğüne yönelik riskleri ele alınacaktır. Çalışmanın sonucunda algoritmik içerik denetiminde kullanılan algoritmik teknolojilerin insan iletişimine özgü özelliklerden ve platformlarda paylaşılan içeriklerin ses, yazı ve görüntüyü bir arada bulundurabilen biçimlerinden dolayı bireylerin ifadelerini hatalı analiz ederek, bireylerin ifade özgürlüğünün Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 2. Ve 19. maddelerine aykırı olabilecek şekilde sınırlayabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

GİRİŞ

Çağımızın en önemli olgularından biri sosyal medya platformlarının iletişim ve toplum üzerindeki etkisidir. Facebook, Twitter¹, Youtube gibi sosyal medya platformları milyarlarca kullanıcıya ev sahipliği yapmaktadır. Platformlar hem bireysel hem toplumsal düzeyde dünyayı birçok açıdan etkilemektedir. Bireyler arası iletişim, bilgi edinme ve sosyalleşme biçimlerinin yanında toplumsal anlamda kamusal tartışmalar, örgütlenme ve demokratik katılım konusunda da büyük değişimlere yol açmıştır.

Ekim 2023 itibarıyla dünyanın en büyük sosyal medya platformu olan Facebook'un 3 milyardan fazla kullanıcısı vardır. Youtube ve Instagram 2 milyarın, Twitter ise 600 milyonun üzerinde kullanıcıya sahiptir.² Çocuklar ve gençler üzerinde yapılan çalışmalarda ergenlerin %22'sinin sosyal medya hesaplarına günde ondan fazla, yarısından fazlasının ise günde birden fazla kez girdiği gözlemlenmiştir.³ İstatistiklerin veya sadece gündelik yaşam tecrübemizin gösterdiği üzere, sosyal medya kullanımı bireyler için norm halini almaya başlamıştır. Sosyal medyadaki trendler, viral içerikler ve mizah kültürü özellikle gençler ve ergenlerin sosyalliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Platformlar, kültürel açıdan olduğu gibi politik açıdan da büyük bir önem taşımaktadır. Bireylerin çevrimiçi haberleri takip etme alışkanlıkları üzerine yapılan bir araştırmada Birleşik Krallık'taki gençlerin %43'ünün haberleri takip ettikleri ana kaynağın sosyal medya olduğu ortaya konmuştur.⁴ Aynı araştırmada bireylerin doğrudan doğruya haber kaynağının uygulama veya sitesine gitmeyip haberleri almak için sosyal

¹ Twitter isimli sosyal medya platformu, Elon Musk tarafından satın alındıktan sonra ismi X olarak değiştirilmiştir. İsim değişikliğine rağmen platform, toplumda hala Twitter olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle çalışmada galat-ı meşhur, yani Twitter ismi tercih edilmiştir. Çalışmada Twitter olarak bahsedilen platform, yeni adıyla X platformudur.

² İstatistikler: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> erişim tarihi: 05.08.2024.

³ Gwenn Schurgin O'Keeffe, Kathleen Clarke-Pearson ve Council on Communications and the Media, "The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families", **American Academy of Pediatrics**, C.127-4, 2011, s.1.

⁴ Reuters Institute, Digital News Raporu, 2023, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf, Erişim Tarihi:05.08.2024.

medyayı kullandığının gözlemlenmesi de sosyal medya platformlarının ifade ve basın özgürlüğü açısından taşıdığı önemi göstermektedir.

Sosyal medya platformları bireylerin ifade özgürlüğünün yanında toplumların örgütlenmesi için de önem taşımaktadır. 2011 yılında gerçekleşen ve Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in istifasıyla sonuçlanan Mısır Devrimi'nde Tahrir Meydanı'ndaki protestolar önemli bir yer tutmuştur. Zeynep Tüfekçi ve Christopher Wilson'ın Tahrir Meydanı'ndaki protestolara katılan kişilerle mülakat vasıtasıyla yaptığı bir çalışma sosyal medya platformlarının politik örgütlenme açısından önemini ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmaya göre protestocuların %28'i, Tahrir Meydanı'ndaki protestoları ilk defa Facebook'tan duymuşken, geleneksel bir medya organı olan televizyon vasıtasıyla öğrenenlerin oranı ise sadece %4'tür.⁵ Ayrıca, protestocuların %48.2'si protestolar hakkında çektikleri video ve fotoğrafları paylaşıırken, bunları Facebook'tan paylaşanların oranı %25, Twitter'dan paylaşanların oranıysa %5'tir.⁶ Bu çalışma, özellikle otoriter rejimlerde platformların iletişim ve dolayısıyla ifade özgürlüğü açısından önemini göstermektedir. Platformlar, gerçek hayattaki protestoların örgütlendiği yer olarak kullanılmasının yanında, örgütlenmek için yeni bir alan yaratmaktadır. Kişiler platformlarda bir konuyu gündemde tutarak önemsedikleri konuyu toplumun çoğunluğunun dikkatine sunabilirler, hatta bizzat platformda dahi protesto gösterisi düzenleyebilirler.⁷

İnternetin fiziksel dünyadan ayrı, yazılımlar ve donanımlar vasıtasıyla var olan yapısı devletlerin internet alanına müdahale etmesini zorlaştırmıştır. Bu sebeple ifade özgürlüğünün kullanım imkanlarını artırması gibi olumlu yanları olsa bile internet ve sosyal medya platformlarında dezenformasyon, nefret söylemi, terörizm konulu ifadelerin artışı ve işlenen suçlar endişe yaratmıştır. Endişeler karşısında teknoloji şirketlerinin yoğunlukla bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere ülkeler, internet araçlarının sorumluluk hükümleri vasıtasıyla bireylerin internetteki faaliyetlerini kontrol altına almaya çalışmıştır. İnternet

⁵ Zeynep Tufekci, "Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations From Tahrir Square", **Journal of Communications**, C.62-2, Mart 2012, s. 373.

⁶ **age**, s.373.

⁷ Bilişim şirketi IBM'nin çalışanlarının şirketi sanal dünyada gösteri yürüyüşüyle protesto ettiklerine dair: <https://www.industrialunion.org/archive/imf/virtual-protest-against-ibm-in-second-life/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024; Hayvan hakları savunucusu PETA'dan başka bir örnek: <https://www.peta.org/blog/first-ever-antifur-protest-second-life/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

aracıları, internette kontrolü sağlayan yazılım ve donanıma sahip olmalarıyla bu anlamda öne çıkmaktadır. Sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamaları sadece hukuki normlardan kaynaklanmamaktadır. Kar amacı güden özel şirketler olarak platformlar, kullanıcılar ve onların etkileşimleri sayesinde gelir elde etmektedir. Daha çok kişiye hitap etmek adına platformlar, sadece kanunlara aykırı ifadeleri değil, aynı zamanda kullanıcıların geneline rahatsız edici gelebilecek ifade kategorilerini de yasaklayabilmektedir.

Platformlarda içerik denetimi, internet forumu kullanıcılarının alıştığı gibi sadece insanlar tarafından gerçekleştirilmemektedir. Milyarlara ulaşan kullanıcı ve paylaşım sayısı karşısında içerik denetimi için sadece insanların işgücü yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle büyük sosyal medya platformları içerik denetimi uygulamalarında yapay zeka teknolojilerini kullanmaktadır. Algoritma olarak da isimlendirilen içerik denetiminde kullanılan yazılım araçlarının insan hakları üzerindeki etkisi tartışma konusudur. Algoritmalar açıklanabilirlik, ayrımcılık ve isabetlilik konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Bir içeriğin yani ifadenin denetimi öncelikle o ifadenin anlaşılmasına bağlıdır. İfade anlaşıldıktan sonra analiz edilip içerik denetimi kuralları kapsamında değerlendirilerek ya kurallara uygun görülerek içeriğin platformda kalmasına izin verilecektir ya da içerik kurallara aykırı görülerek yaptırıma uğrayacaktır. Algoritmaların istatistiğe dayanan yapısı, insan dilini kavrama kabiliyetleri açısından soru işaretleri yaratmaktadır.

Günümüzde sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğü üzerindeki gücü ve etkisi toplum, bireyler, demokratik süreçler ve kamusal tartışmalar bakımından çok önemli bir hale gelmiştir. Platformların algoritmik içerik denetimi araçları, teknik özellikleri dolayısıyla bireylerin ifade özgürlüğünü uluslararası hukuk normlarına aykırı olacak şekilde ihlal edebilir. Artık insan hakları ihlallerinin tek kaynağı devletler değildir. Kamusal ve özel ayrımının son derece bulanıklaştığı çağımızda özel şirketler, insan hakları ihlalleri bağlamında öne çıkmaktadır. Çalışmamızın konusu, özel ve kamusal aktörler ile ifade özgürlüğünün birbiriyle kesiştiği noktada bulunmaktadır. Çalışmamızda sosyal medya şirketlerinin ifade özgürlüğü üzerindeki etkisi nedir sorusuna yanıt aranılacaktır.

Sosyal medya platformlarını bir hayli kullanan biri olarak, platformlarının ifade özgürlüğü üzerindeki gücü her zaman aklımı kurcalamaktaydı. Kimi zaman aşkımızı haykırdığımız, kimi zaman devlete karşı tepkimizi gösterdiğimiz, kimi zamansa sadece komik kedi videoları izleyerek stresimizi attığımız platformlar, ifadelerimiz sayılabilecek içeriklerimizi kendi oluşturdukları kurallarla sınırlayabilmektedir. Aynı fiili devletin gerçekleştirmesi halinde bireysel başvuru konusu olabilecek vaka, sosyal medya platformlarının gerçekleştirmesi halinde dikkati çekmiyordu. Platformların kamusal tartışmalar ve demokratik süreçler açısından önemi ile ifadeler üzerindeki gücü ile özel hukuk kişileri olmalarından kaynaklı sorumsuzlukları düşünceme göre bir uçurum yaratmaktaydı. Geleneksel bir bakış açısıyla bireylerin ifade özgürlüğünün platformların eline bırakılması halinde ortaya küresel çapta ifade üzerinde mutlak kontrol sahibi şirketlerin ortaya çıkması ve bu durumun toplumlar açısından riskli olduğunu düşünmem ve konunun Türk hukuk literatüründe ele alınmamış olması, çalışmamızın konusunu seçmem bakımından etkili olmuştur.

Çalışmamızın temel sorusuna yanıt bulmak, birçok sorunun cevaplanmasını gerektirmektedir. Çalışmamızın ilk bölümünde sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğü üzerindeki gücünün normatif ve tarihsel temelde ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. İlk bölüm iki alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölümde konuyla ilgili tanımlar ve internet üzerindeki kontrolün ve platformların ifade özgürlüğü üzerindeki gücünün kaynakları ve tarihçesine değinilerek platformların ifade özgürlüğü üzerindeki gücü tarihsel olarak ortaya konulacaktır. İkinci alt bölümde ise ilk olarak özel hukuk tüzel kişileri olan sosyal medya platformu şirketlerine ifade özgürlüğü yükümlülüğü getirilebilir mi sorusu düşünsel temelde değerlendirilecektir. Bundan sonraysa Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Birliğindeki ilgili hukuki düzenlemeler incelenerek platformların içerik denetiminin normatif temeli ortaya konulacaktır

İkinci bölümün ilk alt bölümünde konuyla ilgili göz önünde bulundurulması gereken uluslararası hukuki belgeler incelenecektir. Bu faaliyet kapsamında, ifade özgürlüğü için normatif temel olarak Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi seçilmiştir. İlgili hukuki norm incelendikten sonra konuyla alakalı Birleşmiş Milletler İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri ortaya konmuş, eksik ve faydalı yanları irdelenmiştir. İkinci alt bölümse Birleşmiş Milletler Kişisel ve

Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin, algoritmik içerik denetimi uygulamalarının maddi ve uygulama boyutuna uyarlanmasına adanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, algoritmik içerik denetimi araçlarının; bireylerin ifadelerini Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne aykırı şekilde sınırlandırabileceği sonucuna ulaşılmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM: DİJİTAL ÇAĞDA SOSYAL MEDYA PLATFORMLARI

A- SOSYAL MEDYA PLATFORMLARININ GÜNÜMÜZDEKİ ÖNEMİ, GELDİKLERİ KONUM VE SORUMLULUKLARININ TEMELLERİ

1- Sosyal Medya Platformlarının Tanımı ve İnternet Aracılarının Çeşitleri

Literatürde sosyal medya geniş anlamıyla “*kullanıcı üretimi içeriğin yaratılmasını, tartışılmasını, değiştirilmesini ve dolaşımını kolaylaştıran web bazlı ve interaktif platform teknolojisi*”⁸ olarak tanımlanmaktadır. Bu geniş bir tanım olduğundan bu tanıma sadece en bilinen sosyal medya platformları değil, kullanıcı üretimi içeriklerin iletimine izin veren her türlü platform girmektedir. Sosyal medya platformları, işlev ve kullanım şekillerine göre “*bloglar*”, “*iş ağları*”, “*ortak proje*”, “*sosyal ağ girişi*”, “*forumlar*”, “*mikrobloglar*”, “*fotoğraf paylaşımı*”, “*ürün/hizmet incelemesi*”, “*sosyal bookmarking*”, “*sosyal oyun*”, “*video paylaşım*” ve “*sanal dünya*” platformları olmak üzere 13 çeşide ayrılmıştır.⁹ Nispeten yakın bir tarihte ortaya çıkması, hızlı ve süregelen değişimi herkesin üzerinde anlaştığı kesin bir tanımının yapılmasının zor olduğu sosyal medya platformlarının dört ortak özelliği bulunmaktadır.¹⁰

Bunlardan ilki, sosyal medya hizmetlerinin *Web 2.0* internet tabanlı olmasıdır.¹¹ David W. Wilson vd. geniş bir literatür taramasından sonra Web 2.0’ı “*sosyal bağlantılılığı, medya ve bilgi paylaşımını, kullanıcı üretimi içeriği, ve bireyler ve kurumlar arasındaki işbirliğini destekleyen; birlikte çalışabilir ve kullanıcı merkezli web uygulama ve hizmetleri anlamına gelen ikinci nesil web*”¹² olarak tanımlamıştır. Bu kavram, yeni bir teknolojiyi temsil etmekten çok internetin kullanımındaki

⁸ Thomas Aichner ve Frank Jacob, “Measuring the Degree of Corporate Social Media Use”, *International Journal of Market Research*, C.57-2, Mart 2015, s.258.

⁹ *age*, 260.

¹⁰ Jonathan A. Obar, ve Steven S. Wildman, “Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue”, *Telecommunications Policy*, C.39-9, Temmuz 2015, s.745-750.

¹¹ *age*, s.746.

¹² David W. Wilson, Xiaolin Lin, Phil Longstreet ve Sanjeev Sarker, “Web 2.0: A Definition, Literature Review, and Directions for Future Research”, *AMCIS 2011 Proceedings - All Submissions*, Mayıs 2011, s.2.

değişimi ifade etmektedir. Web 2.0 ile internet hizmetleri, paketlenip satılmayan bir hizmet, kullanıcı sayısı arttıkça daha iyiye giden ve katkılarının elzem olduğu bir hal almıştır. Kullanıcılar artık içeriği tüketmeyip aynı zamanda içeriklere katkı sağlayıp, onları değiştirebilmektedirler. Başka bir deyişle kullanıcılar artık sadece tüketici değil, katılımcı da olmuştur.¹³ Kullanıcıların sadece tüketen olmaktan çıkıp kendilerini ifade edebilmelerinin sonucu devrimsel niteliktedir. Gazete, radyo ve televizyonların çağında bireyler kendilerine sunulan medya içeriklerini tüketmekteyken, etkileşimi ve katılımı kolaylaştıran Web 2.0 çağında herkes ülke sınırları tanımaksızın yeryüzündeki herhangi bir kişiyle iletişime geçebilir hale gelmiştir. Üretiminin ve yayılımının kolaylığıyla kullanıcı üretimi içerikler kamusal tartışmalar açısından önem arz etmektedir. Bireyler, sosyal medya platformlarında demokratik bir toplumun üyesi olarak kamusal tartışmalara ilişkin fikirlerini kolaylıkla toplumun diğer bireyelerine yayabilir. Bu açıdan kullanıcı üretimi içerikler “*politik protestonun yaratıcı bir formu*” olarak nitelendirilmektedir.¹⁴

Sosyal medya platformlarının ikinci özelliği, temelinin kullanıcı üretimi içeriklere dayanmasıdır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü(OECD)’nin tanımına göre kullanıcı üretimi içerik, kamusal erişime açık veya kapalı bir ortamda yayınlanmış, üretmek için belli miktarda eforun sarf edildiği ve genellikle profesyonel olmayan içeriktir.¹⁵ Geleneksel medyanın bir tarafında yayıncının, diğer tarafında içeriği tüketenin yer aldığı iki taraflı medya modeli yerini, herkesin yeni içerik üretebildiği veya halihazırda var olan içeriklere katkı sağlayabildiği yeni bir modele bırakmıştır. Artık herkes film yapabilir, belgesel hazırlayabilir veya gazetecilik yapabilir. Kişiler okuyacakları, dinleyecekleri veya izleyecekleri içerikler için artık şirket veya kurumlara dayanmamakta ve sosyal medya platformları vasıtasıyla diğer herkese başvurabilmektedir. Bu yönüyle sosyal medya platformları, ifade özgürlüğünün kullanımını güçlendirici bir etkiye sahiptir. Avrupa Adalet Divanı da verdiği bir kararda “*Kullanıcıların internetteki ifade edici faaliyetleri, ifade*

¹³ Obar ve Wildman, *age*, s.7.

¹⁴ Paolo Peverini, “Remix Practices and Activism: A Semiotic Analysis”, **A Routledge Companion to Remix Studies**, Eduardo Navas, Owen Gallagher ve xtine burrough(ed), Routledge Press, New York, 1. Baskı, 2015, s.335.

¹⁵ OECD, **Participative Web and User Created Content: Web 2.0, Wikis and Social Networking**, OECD Publishing, Paris, 2007, s.19, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264037472-en.pdf?expires=1722863754&id=id&accname=guest&checksum=24447E881D4BF7B145EF0CE5005FD5D5>, Erişim Tarihi:05.08.2024.

*özgürlüğünün kullanımı için benzeri görülmemiş bir platform sağlamaktadır.”*¹⁶ sözleriyle kullanıcı üretimi içeriklerin ifade özgürlüğü açısından önemini vurgulamıştır. Sosyal medya platformlarının son iki özelliği ise teknik boyutuyla ilgilidir. Bunlar sırasıyla kullanmak için üyelik gerektirmek ve kullanıcıların profillerini diğer profillerle bağlantı kurmak vasıtasıyla çevrimiçi ağların gelişimini kolaylaştırmaktır.

Konu hakkındaki literatür, raporlar ve düzenlemeler incelendiğinde sosyal medya platformları için farklı terimler kullanıldığı görülmektedir. Sosyal medya platformları ve internette faaliyet gösteren diğer şirket ve aktörlerin sorumluluklarını inceleyen eserlerde “*internet aracı*(*internet intermediary*)” teriminin kullanıldığı görülmektedir.¹⁷ Konu hakkındaki normlar incelendiğinde ise hem “aracı” terimi hem de diğer başka terimlerin kullanıldığı görülmektedir. AB Fikri Mülkiyet Hakları İcra Direktifi’nin 9/1(a) ve AB Bilgi Toplumu Direktifi(BTD)’nin 5/1(a) maddesi “aracı” terimini içerse bile bu iki normun diğer maddeleri incelenirse aracı tanımının yapılmamış olduğu görülebilir.¹⁸ Avrupa Adalet Mahkemesinin bu konudaki kararlarını inceleyen Dinwoodie, Mahkemenin söz konusu terimi geniş olarak yorumladığını tespit etmiştir.¹⁹ Yine AB hukukundan bağlayıcı bir norm olan e-Ticaret Direktifi’nin(eTD) “Aracı Servisi Sağlayıcıları” başlıklı 4. Bölümü’nün “bilgi toplumu servisleri”ni işlevlerine göre dörde ayırdığı görülmektedir.²⁰ Direktif’in 17. beyanına göre bilgi toplumu servisi “*normalde ücret karşılığında, verilerin işlenmesi (dijital sıkıştırma dahil) ve saklanması için elektronik ekipman aracılığıyla ve bir hizmet alıcısının bireysel talebi üzerine uzaktan sağlanan herhangi bir hizmeti*” kapsamaktadır. Amerikan Hukuku’nda internet araçlarının üçüncü taraf içeriğinden

¹⁶ Avrupa Adalet Divanı, Republic of Poland v European Parliament and Council of the European Union, C401/79, 26.05.2022, p.46.

¹⁷ Giancarlo Frosio(ed), **Oxford Handbook of Online Intermediary Liability**, Oxford University Press, Oxford, 1. Baskı, Mayıs 2020, PDF; **Secondary Liability of Internet Service Providers**, Graeme Dinwoodie(ed), Springer Press, Oxford, 2017, PDF; Article 19, **Internet Intermediaries: Dilemma of Liability**, 2013, https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/02/Intermediaries_ENGLISH.pdf, Erişim Tarihi: 31.07.2024.

¹⁸ Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights, **OJ L 157**, 30.04.2004, m.9/1(a); Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, **OJ L 167**, 22.06.2002, m.5/1(a)

¹⁹ Graeme Dinwoodie, “Who are Intermediaries”, **Oxford Handbook of Online Intermediary Liability**, s.3.

²⁰ Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, **OJ L 178**, 17.07.2000, Bölüm 4.

sorumluluğunu düzenleyen İletişim Ahlakı Kanunu'nda(İAK) ise “*interaktif bilgisayar hizmeti sağlayıcısı*” terimi yer almaktadır. Kanunun tanımlar bölümüne göre interaktif bilgisayar hizmeti sağlayıcısı, “*özel olarak internet erişimi sağlayan servis veya sistemler ve eğitim kurumları ve kütüphaneler tarafından sunulan bu çeşit servis veya sistemleri içeren herhangi bir bilgi hizmeti, sistemi veya erişim yazılımı sağlayıcısı*” olarak tanımlanmıştır.²¹ Yine ABD hukukunda internette faaliyet gösteren şirketlerin telif haklarından sorumluluğunu düzenleyen Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu'nun(DMTHK) 512(c) maddesi ise “servis sağlayıcıları”nı işlevlerine göre dört kategoriye ayırarak bu servis sağlayıcılarına farklı kurallar uygulanacağını öngörmektedir.²² eTD ve DMTHK'nin maddeleri incelendiğinde internet araçlarının işlevlerine göre aracı(conduit) olarak internet erişimi sağlama, sunuculuk yapma, önbellek(caching) işlevlerini içerdiği ve DMTHK'nin eTD'ye ek olarak bilgi konumu aracı kategorisini içerdiği görülmektedir. Bütün bu internet araçlarının işlevlerine göre kategorize edilme nedeni, çalışmanın ilerleyen safhalarında da görüleceği üzere, sorumluluk rejimlerinin söz konusu kanunlara aykırı faaliyete katılıp katılmadıklarına ve yine kanuna aykırı faaliyet ve ögelerden haberlerinin olup olmamasına göre değişmesidir. OECD ise internet araçlarını şu şekilde tanımlamıştır:

*“Bu tanım, uzak mesafeden ve genellikle ücret karşılığı sağlanan, elektronik ekipmanlar vasıtasıyla üçüncü kişileri bir araya getiren ve aralarındaki muameleleri kolaylaştıran internet araçlarını kapsamaktadır. Onlar (araçlar) alıcıların kişisel talebi üzerine üçüncü kişilerden kaynaklanan içerik, ürün veya servislere sunuculuk yaparlar, iletirler ve endekslerler veya üçüncü kişilere (dijital sıkıştırma dahil olmak üzere) verilerin işlenmesi ve sunuculuk yapılması için internet tabanlı hizmet sağlarlar.”*²³

İnternet aracı teriminin tanımı üzerinde net bir uzlaşma olmasa bile bu terimin sosyal medya platformları dahil olmak üzere internette genellikle ücret karşılığında elektronik ekipmanıyla hizmet veren şirket ve kişilikler için çatı bir terim olduğu söylenebilir. İfade özgürlüğü konusunda çalışmalarıyla bilinen Article 19 isimli insan hakları savunucusu örgütün sınıflandırmasına göre internet araçları, sundukları

²¹ Communications Decency Act of 1996, 47 USC 230(f)(2), 08.02.1996.

²² Digital Millenium Copyright Act of 1998, 17 USC 512(c), 28.10.1998.

²³ OECD, “Internet intermediaries: Definitions, economic models and role in the value chain”, **The Role of Internet Intermediaries in Advancing Public Policy Objectives**, OECD Publishing, Paris, 2011, s.20.

“internet servis sağlayıcıları”, “ağ sunucusu sağlayıcısı” veya “sunucu”, “sosyal medya platformları” ve “arama motorları” olarak dörde ayrılmaktadır.²⁴

İnternet hizmet sağlayıcıları terimi hem erişim sağlayıcıları hem de sunucular için kullanılmaktadır.²⁵ Erişim sağlayıcıları, kişilere uydular, kablolar ve diğer teknik ekipmanlar vasıtasıyla internet erişimi sağlayan kişiliklerdir. İnternet erişimini genellikle bir ücret karşılığı sağlamaktadırlar. İnternet bağlantısı hizmeti satın aldığımız Türk Telekom, Vodafone gibi şirketler erişim sağlayıcılara örnek olarak verilebilir. Ağ sunucusu sağlayıcıları veya sunucular ise kişilere sunucu alanı sağlamaktadırlar.²⁶ Kişiler bu sunucu alanına verilerini yükleyerek kendi internet sitelerini kurabilirler. Bu terim, sunucu alanı hizmeti sağlayanların yanında genel anlamıyla üçüncü kişilerin veri yüklemelerine izin veren her çeşit hizmet için de kullanılmaktadır. Sosyal medya platformları kişilerin fotoğraf, video ve benzeri verileri yüklemelerine izin vermelerinden dolayı sunucu niteliği taşımaktadırlar ancak sunuculardan işlev bakımından ayrılmaktadır. Platformlar, veriler için sadece yer sağlayan sunuculara ek olarak kişileri birbirleriyle etkileşime girmek, bağlantı kurmak ve içerik paylaşmak konusunda teşvik etmektedir.²⁷ Sunucuların amacıysa sadece yüklenen verilere ev sahipliği yapmaktır. Yüklenen veriler sunucu tarafından sağlanan bir internet adresi vasıtasıyla başkalarıyla paylaşılabilir ancak sunucuların iş modeli yüklenen verilerin insanlarla paylaşılması değildir. Sunucular, adeta bir çekmece gibi kişilerin yükledikleri verileri saklarlar. Platformlarsa aynı sunucular gibi kişilerin sitelerine verilerini yüklemelerine izin verseler bile bu ikincil bir işlemdir, asıl işlev yüklenen verilerin diğer kullanıcılarla paylaşılmasıdır. Facebook, Twitter veya Youtube gibi internet siteleri sosyal medya platformlarına örnek olarak gösterilebilir.

Arama platformları ise arama talebi karşılığında dosya, belge veya verileri bize ulaştıran yazılımlar olarak nitelendirilmektedir.²⁸ İnternette bir şey aramak için kullandığımız Google, Bing, Duckduckgo gibi internet siteleri arama motorlarına örnek olarak gösterilebilir. İnternet aracılığı servisi sağlayan şirketler, işlevleri bakımından birbirlerinden ayrılırlar bile birden çok faaliyeti yerine getirebilmektedirler. Örneğin Amazon hem alışveriş için kullanılan bir platforma

²⁴ Article 19, **Dilemma of Liability**, s.6.

²⁵ **Age**

²⁶ **age**

²⁷ **age**

²⁸ **age**, s.10.

sahipken aynı zamanda dünyanın sunuculuk hizmeti sağlayan en büyük şirketlerinden biridir. Aynı durum Google için de geçerlidir. Google'nin çatı şirketi Alphabet, hem arama motoru servisi sağlarken, Youtube, Blogger ve Google+ vasıtasıyla sosyal medya platformu hizmeti de sağlamaktadır.

Anlatılan bu tabloda da görülebileceği üzere kanunlarda, raporlarda ve bilimsel eserlerde terimler ve işlevler birbirine karışmış haldedir. Facebook hem sosyal medya platformu hizmeti sağlarken hem de fotoğraf yükleyen kişiler için sunuculuk hizmeti sağlamaktadır. Bir kanuna göre “bilgi toplumu hizmeti” olarak isimlendirilebilirken başka bir kanuna göre “interaktif bilgisayar hizmeti” olarak isimlendirilebilmektedir. Kavram karmaşası yaratmamak ve anlatım kolaylığı sağlamak adına, çalışmada sosyal medya platformları kanunlar ve diğer normlar bağlamında incelenirken o normda nasıl isimlendiriliyorsa öyle isimlendirilecek veya genel anlamıyla internet aracısı olarak isimlendirilecek, geri kalan kısımlarda ise sosyal medya platformu veya sadece platform olarak isimlendirilecektir.

2- Sibalanda Egemenlik Tartışmaları

İnternet teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan sanal dünya, bu dünyada kimin kurallarının geçeceğine dair soru işaretlerine neden olmuştur. İnternet aracılığıyla haber, komik video, manzara fotoğrafı gibi kanunlara uygun şeyler paylaşılabilceği gibi konusu suç olan içerikler de paylaşılabilir. Kişiler suça azmettirilebilir, uluslararası sözleşmeler uyarınca yasak olan ayrımcılık ve nefret suçları işlenebilir veya bir kişiye hakaret edilebilir. Özel hukuk boyutunda ise sanat eserleri kopyalanma, kâr amaçlı çoğaltılma ve dağıtılma yoluyla fikri mülkiyet hukuku normları ihlal edilebilir. Bu durumda ne olacaktır? İnternet, egemen devletlerin kanunlarının uygulanabileceği bir yer midir? Yoksa herkesin ülke sınırları fark etmeksizin ulaşabildiği, merkezi olmayan ve egemen devletlerden bağımsız, kendi kurallarına tabi olan bir alem midir? Dijital teknolojiler, ortaya çıktığı ilk zamandan beri temel hak ve özgürlüklerin kullanımı için yeni fırsatlar sağlamanın yanında, herkesin her yerden ulaşabileceği yapısıyla devletin denetiminden uzak bir alan olarak görülmekteydi. Bu düşüncenin temelinde dijital teknolojilerin hızlı gelişimi ve

devletlerin buna cevap vermekteki başarısızlığının bulunduğu öne sürülmektedir.²⁹ Fiziksel dünyanın aksine, ortaya çıkan ve sadece ekranlarda var olan sanal dünyada devletin kolluk kuvvetlerinin geleneksel araçları geçerli değildir. Devlet, bu alana polis veya diğer kolluk kuvvetlerini kullanarak müdahale edemez. Geleneksel kolluk kuvvetleriyle müdahale edilemeyen siber alanda kanunlara uygun içerik paylaşılabileceği gibi kanunlara aykırı içerikler de paylaşılabilir.

Geleneksel medya zamanında kanun dışı ifadenin yayılması halinde devlet konuşanı veya yayıncıyı emir, adli veya idari para cezası, hapis cezası gibi geleneksel cebir yöntemleriyle hedef almaktaydı.³⁰ Örneğin, bir kitapta geçen kanun dışı ifadenin sahibine hapis cezası verilebilir ve söz konusu kitabı basan yayınevi kapatılabilir. Ancak benzer bir ifadenin internette sosyal medya platformları vasıtasıyla yayılması halinde çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan bu sorunlar, devletlerin siber alanı fiziksel dünya gibi kolay bir şekilde kontrol edemeyişinden kaynaklanmaktadır. Çünkü internet aleminin kontrolü, fiziksel dünyadaki geleneksel müdahale araçlarıyla mümkün değildir. De Gregario'ya göre devletler internetteki bilgi üzerinde kontrolünü üç nedenle sağlayamamıştır.³¹ Geleneksel medya organları ile interneti karşılaştıran yazar; ilkinin kısıtlı kaynaklara sahip olduğunu, ikincisinin ise neredeyse sınırsıza yakın bir alan sağladığını ve bu yüzden bilgi akışının takip edilmesinin zorlaştığını öne sürmektedir. Gerçekten de internetteki paylaşım miktarları düşünüldüğünde, devletin internette tüm olan biteni takip etmesi mümkün gözükmemektedir.

Yazara göre devletin internetteki ifade akışı üzerindeki kontrolü sağlayamamasının ikinci nedeni ise geleneksel medyanın belli bir konumda yerleşikken, internetin geleneksel medyanın sınır ötesi bir doğaya sahip olmasıdır. Bir Amerikalının Türk kanunlarınca yasaklanan bir terör örgütünü öven bir içerik paylaştığını düşünelim. Bu içerik Türkiye'den paylaşıldıysa devlet, gerekli prosedürleri izleyerek o kişiyi bulup cezalandırabilir. Bu kişinin anavatanında yani Amerika Birleşik Devletleri'nde bu paylaşımı yapması halinde ne olacaktır? Eğer iki

²⁹ Giovanni Gregario, "From Constitutional Freedoms to the Power of the Platforms: Protecting Fundamental Rights Online in the Algorithmic Society", *European Journal of Legal Studies*, C.1-2, 2019, s.72.

³⁰ Jack M. Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation", *U.C. Davis Law Review*, C.51-3, s.1174.

³¹ Gregorio, *age*, s.74.

ülke arasında bir uluslararası antlaşma varsa o kişinin iadesi talep edilmesi gibi yöntemler izlenebilir. Ancak bu yöntem haliyle Türkiye’de yerleşik bir gazete yazarının veya televizyon yayıncısının bulunup cezalandırılmasından zor olacaktır. Yazar, üçüncü ve son neden olarak internetin yönetiminin merkezsiz ve parçalı yapısının, devletlerin egemen yetkilerini kullanma güçlerini kısıtladığını belirtmektedir. Bir devlet, internet üzerinde kontrolü sağlamak için herhangi bir internet aracısı şirketine müdahale etmeye kalkabilir. Fakat internet şirketlerinin büyük çoğunluğu birkaç ülkede yerleşik durumda bulunduğundan yargı yetkisi sorunuyla karşılaşılabilir. Yurt dışında bulunan bir internet şirketi, yerel kanunlar uyarınca çıkarılan emirlere uymayabilir. Ayrıca, kontrol bakımından internette yasa dışı faaliyette bulunan kişilerin bulunması da sorun teşkil edebilir. İnternetteki ifadenin sahibi anonim olabilir, hatta ve hatta hiçbir şekilde insan olmayıp bir bot da olabilir.

Gregario’nun saydığı nedenlerden dolayı siberalan, ilk ortaya çıktığı zamanlarda günümüzdekinin aksine daha kuralsız ve serbest bir yapıdaydı. Siberalanın ilk zamanlarındaki kuralsız ve serbest durumu, onun fiziksel dünyadan bağımsız bir alan olduğu yönünde düşüncelere sebep olmuştur. İnternette insan hakları savunucusu kuruluşlar arasında önemli bir yere sahip olan Elektronik Sınır Kuruluşu’nun (Electronic Frontier Foundation) kurucularından biri olan John P. Barlow, internet aleminin bağımsızlığını “*Endüstriyel Dünya’nın hükümetleri, siz etten ve metalden yapılma yorgun devler, ben Siberalan’dan, aklın yeni evinden geliyorum. Geleceğin adına, geçmişten bizi rahat bırakmasını diliyorum. Aramızda hoş karşılanmıyorsunuz. Toplandığımız yerde egemenliğiniz yok.*”³² sözleriyle ilan etmiştir. İnternetin fiziksel dünyadan ayrı olduğunu savunan diğer bir yazara göre, “*İnternette olanlar her yerde, özel olarak hiçbir yerde gerçekleşmektedir*”³³ ve “*internetin toprak bazlı sınırları yoktur çünkü mesajların iletim hızı ve maliyeti neredeyse tamamıyla fiziksel konumdan bağımsızdır.*”³⁴ Siberanarşist³⁵ olarak isimlendirilen bu kişilere göre siberalan fiziksel alandan ayrı olduğundan devletlerin

³² Barlow, **Declaration of the Independence of Cyberspace**, 1996, <https://www EFF.org/cyberspace-independence>, erişim tarihi: 29 Kasım 2023.(Çeviri bana aittir)

³³ David Post, “Rise of The Law on the Cyberspace”, **Stanford Law Review**, C.48-5, Mayıs 1996, s.1376.

³⁴ **age**, 1370.

³⁵ Jack L. Goldsmith, "Against Cyberanarchy," **University of Chicago Law Review**, C.65-4, 1998.

kanunları siber alanda geçersizdir. Bu kişiler, internetin yerel bazda demokratik yöntemlerle oluşturulan kurallarla yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁶

Oraya çıkan kontrol sorunları karşısında devletler çözümü internet servis sağlayıcılarının sorumluluğu rejimlerinde bulmuşlardır. İnternet servis sağlayıcılarının üçüncü taraf içeriklerden sorumluluğu internet araçlarının sorumluluğu hükümleriyle düzenlenmektedir. Hukuki sorumluluk bakımından birbirlerine benzeyen bu rejimlerine göre kısaca platformların üçüncü tarafların paylaştığı içerikten sadece bu konuda bilgileri olması ve müdahale etmemeleri halinde sorumlu oldukları söylenebilir. Yaptırım tehdidiyle karşı karşıya kalan internet araçları, kanunlara aykırı ifadelere müdahale edecektir. Devletlerin internette ifadeyi kontrol etmek için internet servis sağlayıcılarına yaslanması mantıklı görülebilir. Çünkü bu şirketler adı bilinmeyen, yeri bulunamayan kişilerin aksine kar amacı güden, kolayca ayırt edilen, varlıklara sahip olan ve ulus devletlerin sınırları içinde iş yapan girişimlerdir.³⁷

İnternet araçlarının kurumsal yapılarının yanında siber alanı kontrol edebilecek teknolojik araçlara sahip olmaları da bu durumda etkilidir. Balkin’e göre internet servis sağlayıcılarının ifadeyi düzenlemek ve yönetmek için bloklama, filtreleme ve içerik kaldırma gibi araçları olan teknik ve bürokratik yapılara sahip olmaları da onları internette ifadenin yönetimi konusunda güçlü kılmaktadır.³⁸ Söz konusu sorumluluk hükümleri nedeniyle kanunlara aykırı ifadelere müdahale etmemeleri durumunda yaptırım tehdidiyle karşılaşan internet araçları ve daha özelde ise sosyal medya platformları, siber alanın yönetiminde önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Amerikan hukukundaki internet araçlarının sorumluluk rejimini inceleyen Kate Klonick’e göre platformlar, ifade özgürlüğü üzerinde söz konusu kanun hükümleri nedeniyle ifadenin tabi olacağı kuralları serbestçe düzenleyen “*Yeni Yöneticiler (New Governors)*” olarak ortaya çıkmıştır.³⁹ Hükümetler, bu sorumluluk rejimleri karşılığında platformları çeşitli çıkar gruplarının sorunlarına, genellikle teknik olmak üzere, çözümler bulmaları için teşvik etmişlerdir.⁴⁰

³⁶ David Reynold Johnson ve David G. Post, “Law and Borders - the Rise of Law in Cyberspace”, *Stanford Law Review*, C.48, 1996, s.1367.

³⁷ Balkin, *age*, s.1175.

³⁸ Balkin, *age*, s.1175.

³⁹ Kate Klonick, “The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech”, *131 Harvard Law Review*, 1598, 2017.

⁴⁰ Article 19, *age*, s.7.

İnternet araçlarının temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisi sadece ifade özgürlüğüyle sınırlı değildir. Avrupa Adalet Divanı'nın *Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González* kararı⁴¹ internet servis sağlayıcılarının insan hakları üzerindeki etkisini göstermek açısından bahsetmeye değer bir niteliktedir. Unutulma hakkıyla alakalı olan bu kararda başvuru, Google aramalarında çıkan kendisiyle alakalı bir bilginin kaldırılması için başvuruda bulunmuştur. Başvurucunun unutulma hakkının servis sağlayıcının ekonomik haklarından ve kamunun haber alma hakkından üstün geldiği değerlendirmesinde bulunan mahkeme, “..(başvurucuyla alakalı bilgi, davadaki bütün şartlar gözden geçirilince, arama motoru işletmecisi tarafından gerçekleştirilen söz konusu (veri) işleme faaliyetiyle alakalı olarak yetersiz, alakasız veya artık alakalı değil veya aşırı”⁴² görülerek söz konusu bilgi ve linklerin silinmesi gerektiğine karar vermiştir. Bu kararın üzerine arama motorları, sayfalarında unutulma hakkı için başvuru formlarına yer vermişlerdir.⁴³ Oluşan bu durumu Bassini “temel hakların özel kişiler tarafından uygulanması” olarak isimlendirmektedir.⁴⁴ Ayrıca mahkeme “...bireylerin veri koruma kurallarına uygun olarak silinme haklarını kullanıp kullanamayacağını belirlerken, Google (veya diğer veri kontrolcüsü) ilgili bilginin linklerini tutmakta daha üstün bir kamu yararı olup olmadığını tayin etmelidir”⁴⁵ diyerek kamu yararını tespit etmeyi de platformlara bırakmıştır. Bahsedilen bu karardan anlaşılacağı üzere internet araçları, verdikleri hizmete göre çeşitli haklar üzerinde güç sahibi olabilmektedir. Sosyal medya platformları, bireylerin ifadelerini paylaşmalarına izin verdiğinden dolayı ifade özgürlüğü üzerinde güç sahibidir. Söz konusu bu güç, internet araçlarının sorumluluğu hükümlerinden ve platformların içerk denetimi uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Bir sonraki bölümde sosyal medya platformlarının ifade üzerindeki gücünü daha iyi anlamak için platformların içerik denetimi uygulamalarının tanımı, özellikleri, platformları içerik denetimi yapmaya iten nedenler ve içerik denetimi uygulamalarında ifade özgürlüğü açısından ortaya çıkabilecek riskler ortaya konulacaktır.

⁴¹ Avrupa Adalet Divanı, *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, C-131/12, 13.05.2013.

⁴² **agk**, p.94.

⁴³ Bildirim Bölümü, **Google**, <https://reportcontent.google.com/forms/rtbf>, Erişim Tarihi: 31.07.2024

⁴⁴ Marco Bassini, “Fundamental rights and private enforcement in the digital age”, **European Law Journal**, C.25-2, 2019.

⁴⁵ Avrupa Adalet Divanı, **agk**, p.4.

3- Sosyal Medya Platformlarının İfade Üzerindeki Gücü

Siberalan için ortaya konan genel tabloda sosyal medya platformları, bireylerin ifadeleri üzerindeki güçleriyle diğer hizmet sağlayıcılarına göre öne çıkmaktadır. İstatistiklerin veya sadece gündelik hayat tecrübemizin göstereceği üzere platformlar, bireylerin hayatında önemli bir yer edinmiş durumdadır. Dünyadaki iletişimin önemli bir kısmı sosyal medya platformları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Platformlar, platformda hangi ifadenin kabul edilebilir olup olmadığını Hizmet Şartları veya Topluluk Rehberleri gibi metinlerle belirlemektedirler. Hizmet şartları; kullanıcı ve platformun etkileşim koşulları, kullanıcının yükümlülükleri ve anlaşmazlıkların çözüm yollarını içerirken topluluk kurallarında ise daha çok platform içi etkileşimler hakkında kurallar bulunmaktadır.⁴⁶

Platformların ifade üzerindeki gücü içerik denetimi uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Platformlarda kullanıcılar tarafından paylaşılan içeriklerin, platform tarafından ortaya konulan içerik kurallarına uygunluğunun denetlenmesi “*içerik denetimi(content moderation)*” olarak isimlendirilmektedir. İçerik denetimi literatürde birçok yazar tarafından tanımlanmıştır. Sarah T. Roberts, içerik denetimini “*içeriğin, belirli siteye, bölgeye veya yargı çevresine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla internet sitelerine, sosyal medyaya ve diğer yerlere gönderilen kullanıcı üretimi içeriğin taranmasına yönelik organize bir uygulama*” olarak tanımlamaktadır.⁴⁷ Diğer bir tanıma göre ise içerik denetimi “*İlgili iletişim ve yayın politikalarına göre çevrimiçi içeriklerin izlenmesi, kategorize edilmesi, onaylanması veya kaldırılması/saklanması*” anlamına gelmektedir.⁴⁸ Diğer bir deyişle içerik denetimi sosyal medya platformlarında kullanıcıların paylaştıkları içeriklerin, platformun içerik kurallarına uygunluğunun denetimi olarak tanımlanabilir. İçerik denetimi insanlar tarafından veya yazılımlar vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. İçerik denetiminin yazılımlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi, Gorwa tarafından “*Algoritmik İçerik Denetimi*” olarak isimlendirilmektedir.⁴⁹ Kimi kaynaklardaysa içerik

⁴⁶ Tarleton Gillispie, **Custodians of Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media**, Yale University Press, 1. Baskı, Haziran 2018, Yale, s.46.

⁴⁷ Sarah T. Roberts, “Content Moderation”, **Encyclopedia of Big Data**, Kaurie A. Schintler ve Connie L. McNeely(ed), Springer Yayınları, 2022, s.211.

⁴⁸ Terry Flew, Fiona Martin, Nicolas Suzor, “Internet regulation as media policy: Rethinking the question of digital communication platform governance”, **Journal of Digital Media & Policy**, C.10-1, 2019, s.40.

⁴⁹ Robert Gorwa, Reuben Binns ve Christian Katzenbach, “Algorithmic content moderation: Technical and political challenges in the automation of platform governance”, **Big Data & Society**, C.7-1, 2020.

denetiminin yazılımlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi “*otomatik içerik denetimi(automated content moderation)*” olarak isimlendirilmektedir.

Literatürdeki tanımlara ek olarak Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Kanunu, bağlayıcı bir norm olarak içerik denetiminin tanımını ilk defa ortaya koymasıyla öne çıkmaktadır. Kanunun içerik denetimi şu şekildedir:

“...aracı hizmeti sağlayıcıları tarafından otomatik olup olmadığı fark etmeksizin hizmetin alıcıları tarafından sağlanan yasa dışı içerikleri veya şartlar ve koşullarına uymayan bilgileri tespit etmek, tanımlamak veya ele almak amacıyla sürdürülen faaliyetlerdir. Söz konusu bu faaliyetler demotion⁵⁰, demonesation⁵¹, erişimin engellenmesi, kaldırma bilginin veya yasa dışı içeriğin mevcudiyetini veya görünürlüğünü etkileyen veya kullanıcının hesabının askıya alınması veya sonlandırılması gibi hizmetin alıcısının söz konusu bilgiyi sağlamasını etkileyen önlemleri içerebilir.”⁵²

Kanunun şartlar ve koşullar tanımı ise nasıl adlandırıldığı fark etmeksizin aracı ve kullanıcı arasındaki sözleşmesel ilişkiye uygulanan tüm şartlardır.⁵³ AB’nin tanımının literatürde ortaya konan tanımlara paralel bir tanım olduğu görülmektedir. İçerikler konusunda yasa dışı içerik ve koşul ve şartlarına aykırı bilgi ayrımının yapılması iki açıdan yerindedir. Söz konusu ayırım, ilk olarak içerik denetimi uygulamalarının birden fazla norma dayanan yapısıyla uyumludur. Kanun koyucu içerikleri hangi norma aykırı olduğuna göre ayırarak, literatürde ve uygulamada bulunan karmaşıklıkları göz önünde bulunmuştur. Ayrıca bu ayırım, platformların iş modellerine uygun olarak kullanıcılarının meşru ihtiyaçlarına cevap verecek denetimin yapılmasına da izin vermektedir. Çalışmamızda ileri sürüldüğü gibi platformların içerik denetimi uygulamalarından doğan hak ihlallerinden sorumlu

⁵⁰ Demotion, içeriklerin sınırlandırılmamasına rağmen görünürlüğünün veya öne çıkarılmasının azaltılmasına dayanan bir müdahale aracıdır. Bkz. Tarleton Gillispie, “Do Not Recommend? Reduction as a Form of Content Moderation”, **Social Media + Society**, C.8-3, 2022.

⁵¹ Demonesation, platform tarafından içerikler için kullanıcılara içeriğin görüntülenme sayısı gibi kriterlere göre ödediği ücretin ödenmemesini ifade eden bir müdahale aracıdır. Bkz. Youtube Channel Monetization Policies, Google, <https://support.google.com/youtube/answer/1311392#zippy=%2CHow-well-inform-you-of-actions-that-affect-your-monetization%2Csuspend-or-even-terminate-your-youtube-channel%2Csuspend-your-participation-in-the-youtube-partner-program%2Climit-ad-revenue-from-your-videos%2Cwithhold-adjust-charge-back-or-offset-earnings-or-payment>, Erişim Tarihi: 08.08.2024

⁵² DHK, m.3(t).

⁵³ DHK, m.3(u).

olduğu kabul edilmesi halinde bu ayrımın önemi daha iyi ortaya çıkmaktadır. İçerik denetiminin platform kurallarına aykırılığı da kapsayacak şekilde tanımlanması, ifade özgürlüğüne aykırı sayılabilecek konu veya biçim bakımından sınırlamalara olanak tanıyacaktır.

Tanımın içeriklere karşı alınacak önlemleri içeriğe ve kullanıcının hesabına yönelik olan önlemler olmak üzere ikiye ayırdığı görülmektedir. Platformlar tarafından yaygın şekilde kullanılan müdahale araçları örneklendirici sayma yoluyla belirtilmiştir. Örneklendirmenin bu şekilde yapılması üç açıdan faydalıdır. İlk olarak platformların içeriklere karşı alınacak önlemleri belirlemede serbest bırakılması, ticari amaçlarla oluşturdukları alanı serbestçe yönetmelerine olanak sağlamaktadır. İkinci olarak bu serbestlik, platformların yeni müdahale araçları oluşturmalarına izin verecek şekilde siber alanın hızla değişen yapısıyla uyumludur. Bu sayede platformlar değişen şartlara uygun olarak müdahale araçlarını değiştirebilir veya yeni müdahale araçları geliştirebilirler. Buna ek olarak platformların yeni müdahale araçları bulabilmesine izin verilmesi, çalışmamızda öne sürülen insan hakkı temelli yaklaşım bakımından da değer taşımaktadır. BMKSUS’ye göre ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlamalar orantılı olmalıdır. Platformlar bu serbestlik sayesinde orantılılık şartına uyabilecek yeni müdahale araçları geliştirebileceklerdir.

İçerik denetimi uygulamaları ise sınırlayıcı etkiye sahip olup olmadığına göre ikiye ayrılabilir. Literatürde hak sınırlandırılması “temel hakkın kullanım alanının daraltılması” olarak kabul edilmektedir.⁵⁴ Bu tanım göz önünde bulundurulduğunda içerik denetimi kapsamında sayılan “tespit” ve “tanımlama” faaliyetleri, ifade özgürlüğü üzerinde sınırlandırıcı etkiye sahip değildir. Ele alınan bu faaliyetlerde içeriklerin içerik denetimine uygunluğunun analizi yapılmaktadır. Örneklendirici sayma yöntemiyle ortaya konan önlemlerinse kabul edilen sınırlama tanımına göre ifade özgürlüğü üzerinde sınırlayıcı etkiye sahip olduğu öne sürülebilir. BMKSUS’ye göre ifade özgürlüğü, istisnalar haricinde bütün ifadeleri ve ifade biçimlerini korumaktadır. BMİHK’ye göre ise BMKSUS’de sayılan bütün haklar internette de geçerlidir. Bu nedenle platformlarda paylaştıkları içerikler, Sözleşme’nin

⁵⁴ Fazıl Sağlam, **Temel Hakların Sınırlandırılması ve Özü**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

koruması kapsamındadır. Bu durum, kanun koyucunun platformların bireylerin ifade özgürlüğünü sınırlayabileceğini kabul ettiğini göstermektedir.

Belirtmek gerekir ki platformların içeriklere müdahale etme amaçlı kullandığı araçların tümü ifade özgürlüğünü sınırlayıcı nitelikte değildir. Erişimin engellenmesi veya içeriğin kaldırılması gibi araçlar kullanıcıların paylaştığı içeriklerin platformdaki mevcudiyetini sonlandırdığından dolayı ifade özgürlüğü üzerinde sınırlayıcı etkiye sahip olduğu söylenebilir. *Demonesation* ise, kullanıcıya platform tarafından ödenen ücreti etkilediğinden mülkiyet hakkını da ilgilendirmektedir. Platformlar tarafından uygulanan ve DHK'nın da içerik denetimi tanımı kapsamında saydığı *demotion* ise içeriğin görünürlüğünün azaltılmasıdır.⁵⁵

Demotion aracı hakkında iki ayrım yapılmalıdır. İlk olarak platformlar, kullanıcıları rahatsız edici nitelikteki içeriklerin görünürlüğünü azaltarak yayılımını azaltmaktadır. Bu yönüyle *demotion*, ifadenin yayılmasını sınırlandırdığından dolayı sınırlayıcı bir araç olarak kabul edilebilir. Öte yandan, platformların içerik üzerindeki faaliyetleri sadece içerik denetimi değildir. Platformlar içerik kürasyonu olarak adlandırılan faaliyetle çeşitli içerikleri öne çıkararak, önererek veya önceliklendirerek diğer kullanıcılar tarafından daha fazla görülmesini sağlamaktadır. Bir sınırlama aracı olarak *demotion* ile içerik kürasyonu olarak öne çıkarma birbiriyle karıştırılmamalıdır. İçerik denetiminde içeriğin belirli normlara yönelik denetimi ve aykırılık halinde sınırlandırma mevcutken, içerik kürasyonunda platformun içeriklerin daha fazla yayılması ve kullanıcıların platformda daha fazla vakit geçirmesi söz konusudur. Kanımca içerik kürasyonu, bu yönüyle platformların iş yapma özgürlükleri kapsamında olan bir faaliyettir. Platformlar paylaşılan içeriklerin mevcudiyetini sonlandırmadıkça iş yapma özgürlükleri kapsamında platformdaki etkileşimleri artırmak amacıyla diledikleri içeriği öne çıkarabilirler. İçerik denetimi ve içerik kürasyonu faaliyetlerini sosyal medya platformlarının sunduğu hizmetlerin ayrılmaz bir parçası gören Gillispie, bu iki faaliyet sebebiyle platformların pasif rolü olan dağıtımçı olarak kabul edilmesine karşı çıkarak platformların yayılan bilgiler üzerinde kontrolü olan yayımcı kavramı içinde değerlendirmektedir.⁵⁶ Algoritmik içerik denetiminin ifade özgürlüğü üzerindeki etkisi değerlendirilirken, bu ayrım kapsamında

⁵⁵ Alt Sıralara Taşıdığımız İçerik Türleri, Meta, <https://transparency.meta.com/tr-tr/features/approach-to-ranking/types-of-content-we-demote/>, Erişim Tarihi:05.09.2024.

⁵⁶Tarleton Gillispie, "Myth of the Neutral Platform", **Custodians of Internet** içinde.

ifade özgürlüğü üzerinde sınırlayıcı etkide olan, DHK'nın tabiriyle içeriğin mevcudiyetini etkileyen sınırlama araçları incelenecektir. İçerik kürasyonu faaliyeti kapsamında sayılabilecek faaliyetler inceleme dışında tutulmuştur.

İçerik denetimi uygulamaları denetimin anına, yapısına ve uygulamadaki yaklaşıma göre çeşitli şekillere ayrılmaktadır.⁵⁷ Denetim anına göre yapılan ayırmda Grimmelmann ve Klonick'e ait ayırım kabul edilecektir. Klonick'in çerçevesine göre içerik denetimi uygulamaları ex ante, ex post reaktif ve ex post proaktif denetim olarak üçe ayrılmaktadır. Ex ante denetim, içeriklerin platforma yüklenmesinin ardından paylaşılmasından önce yapılan denetimken, ex post denetim içerik paylaşıldıktan sonra yapılan denetimdir. Yapılan ikinci bir ayırım, denetimin bildirim üzerine yapılıp yapılmaması üzerine göre yapılmaktadır. Proaktif denetimde platform herhangi bir bildirim almadan kendi kendine denetim yaparken, reaktif denetimde içerik kurallarına aykırılık bildirimi üzerine yapılmaktadır. Ex ante denetim, kimi kaynaklarda filtreleme olarak isimlendirilmektedir.⁵⁸ İki faaliyet de içeriğin paylaşılmasından önce, kullanıcının platforma yüklediği anda gerçekleştirildiğinden, bu kavramlar aynı anlamda olduğu belirtilmelidir.

Uygulamadaki yaklaşıma göre içerik denetimi manuel, otomatik ve hibrit olarak üç çeşittir. Manuel içerik denetiminde insan moderatörler içeriklerin kurallara uygun olup olmadığını denetlemekte ve hiçbir yazılım kullanılmamaktadır.⁵⁹ Manuel içerik denetiminin insan hakları açısından çeşitli sakıncalara sahip olduğu öne sürülmektedir. Sakıncaların bir kısmı insan moderatörlerin haklarına yöneliktir.⁶⁰ Öte yandan, insan moderatörler kişisel önyargılarını içerik denetimi kararlarına taşıyabilirler. Manuel denetim, uygulamada yapay zeka teknolojilerini kullanmadığından dolayı ele alınmayacaktır.

⁵⁷ James Grimmelmann, "The Virtues of Moderation", 17 *Yale Journal of Law & Technology*, 42, 2015, s.67-69; Klonick, *New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech*, s.1638-1647.

⁵⁸Örn. Bkz. Giovanni Sartor, *The Impact of Algorithms for Online Content Filtering or Moderation: Upload Filters*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, 2020, s.20-23, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU\(2020\)657101_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU(2020)657101_EN.pdf), Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁵⁹ Grimmelmann, *age*, s.63.

⁶⁰ Sarat T. Roberts, *Hidden Labour: Content Moderation in the Shadows of Social Media*, 1. Baskı, 2019, New Haven, Yale University Press.

Yapay zeka sistemleri, içerik denetimi uygulamalarında hibrit ve otomatik yaklaşımlarda kullanılmaktadır. İki yaklaşımda da yapay zeka teknolojileri paylaşılan içeriklerin analizi için kullanılmakla birlikte kurallara aykırı görülen içeriklere uygulanan işlem bakımından birbirlerinden farklılaşmaktadırlar. Hibrit yaklaşımda denetim sonucu kurallara aykırı görülen bir içerik, bayraklanarak⁶¹ karar vermesi için insan moderatöre gönderilmektedir. Kimi kaynaklarda otomatik içerik denetimi veya algoritmik içerik denetimi olarak isimlendirilen otomatik yaklaşımdaysa, analiz edilerek kurallara aykırı olduğu kanaatine ulaşılan içerik otomatik olarak sınırlandırılmaktadır. Yapay zeka sistemlerini kullanan bu iki yaklaşım arasındaki farklılıklar, çalışmamızın konusu olan algoritmik içerik denetiminin ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini incelemek bakımından önem taşımaktadır.

Bahsedilen etkiler iki ihtimalde vuku bulabilir. İlk olarak, yapay zeka sistemlerinin genel olarak insan haklarına etkisi, algoritmik içerik denetimi bağlamında gündeme gelebilir. Yapılan denetim sonucu algoritma ayrımcı bir karar verebilir veya hesap verilebilirlik sorunları ortaya çıkabilir. Öte yandan algoritmik içerik denetiminde kullanılan teknolojilere özgü sorunlar, ifade özgürlüğü üzerinde etkili olabilir. İçerik denetimi, denetime konu olan içeriğin analiz edilmesi ve içerik kurallarına uygunluğunun denetlenmesini içermektedir. İçerik denetimi algoritmalarının içerikleri ve insan dilini analiz edebilme kapasitesine göre yaptığı denetimlerin başarısı değişebilir. Algoritmaların analiz kapasitesinin düşük olması durumunda aslında içerik kurallarına aykırı olmayan içerikler hatalı bir şekilde analiz edilerek kurallara aykırı bulunabilir. Hibrit ve otomatik yaklaşım arasındaki fark bu çizgide yani analiz etme ve sınırlama aşamasının arasında bulunmaktadır.

Algoritmanın içeriği analiz edip kurallara aykırı gördüğü hallerde karar vermesi için insan moderatöre gönderdiği ihtimalde, ifade özgürlüğü BMKSHUS'ye aykırı bir şekilde sınırlanmış olsa bile sınırlama işlemini gerçekleştiren aktör insan moderatördür. Algoritma ayrımcı veya isabetsiz bir analiz yapmış olsa bile ifade özgürlüğünün kullanım alanı insan moderatör tarafından sınırlanmıştır. Sınırlama işlemini insan moderatör yaptığından, oluşabilecek ifade özgürlüğü ihlalleriyle algoritmaların illiyet bağı kesilmektedir. Bu gerekçeyle hibrit yaklaşımın algoritmik

⁶¹ Bayraklama, içeriğin algoritmik araçla veya kullanıcılar tarafından insan moderatörlerin incelenmesi amacıyla işaretlenmesidir. Bkz.K. Crawford, ve T. Gillespie, "What is a flag for? Social media reporting tools and the vocabulary of complaint", *New Media & Society*, C.18-3, 2016, s.410-428.

içerik denetimi incelemelerinden dışlanması gerektiği öne sürülebilir. Buna karşılık, eldeki veriler kullanılarak aksi de iddia edilebilir. Kimi platformlarda insan moderatörler on saniyede bir içerik denetimi kararı vermektedir. Bu zaman kısıtının insan moderatörleri algoritmik sistemin kararlarına uymaya yönlendirdiği öne sürülebilir. Bu iddianın araştırılması için algoritmik analiz ve insan moderatör kararları arasındaki sapma oranı, analiz ve kararların başarısını hesaplamak için ölçütler gibi birçok hususun belirlenmesi gereğinin yanında insan moderatörlerle bu etkileri belirlemek amacıyla yapılması gereken mülakatlar gibi birçok araştırma gerekmektedir. Bu araştırmaların yapılması çalışmamızın sınırlarını aşacağından, incelememiz otomatik içerik denetimi yaklaşımında kullanılan teknolojilerin ifade özgürlüğü üzerindeki etkisiyle sınırlandırılacaktır.

İçerik denetiminin yazılımlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi platformların ifade özgürlüğü üzerindeki gücünü büyük oranda artırmaktadır. Grimmelmann, içerik denetiminde kullanılan yazılımların otomatiklik(automation), doğrudanlık(immediate) ve plastisite(plasticity) olmak üzere üç özelliğinin olduğunu tespit etmiştir.⁶² Otomatiklik, yazılımların insana gerek kalmaksızın kendi kendine çalışabilmesini ifade etmektedir. İçerik denetimi yazılımlarının içerik kurallarına aykırı davranışa anında müdahale edebilmeleri yönüyle doğrudandır. Plastisite özelliğiylese yazılımların açıkça tarif edilmesi şartıyla her türlü kuralı uygulayabilmeleri yönünü ifade etmektedir. Bu üç özellik itibarıyla herhangi bir kuralı, anında ve kendi kendine uygulayabilen yazılımlar, insan denetimine göre hız, kapasite ve maliyet yönünden öne çıkmaktadır. Platformların, bireylerin ifadeleri üzerinde özellikle hızlı, yüksek kapasiteli ve maliyetsiz bir güce sahip olması; onları internette ifadenin kontrolü açısından güçlü bir aktör olarak öne çıkarmıştır.

Platformların içerik denetimi uygulamaları ve bu konuda getirilecek düzenlemeler ele alınırken, içerik denetimi uygulamalarının altında yatan nedenlerin göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır. Bu konuda getirilecek her düzenleme sonucunda platform şirketlerinin ve kullanıcıların hakları karşı karşıya gelebilecektir. Çatışan haklara karşı dengeli bir çözüm getirecek düzenlemeler ele alınırken, platformların içerik denetimi yapmasına neden olan sebeplerin ortaya çıkarılması;

⁶² Jamel Grimmelmann, "Regulation by Software", 114 **Yale L.J.** 1719, 2005, s.1723.

ulaşılmak istenen amaç için gereklidir. Bu sayede platform şirketlerinin ve bireylerin hakları arasında bir denge bulunabilir.

Platformların, ilk olarak internet araçlarının sorumluluk rejimleri dolayısıyla kanuni sorumluluktan kaçınmak amacıyla içerik denetimi yaptığı ileri sürülebilir. Çünkü mevcut internet servis sağlayıcısı sorumluluk rejimlerine göre platformlar, kanun dışı içeriğe müdahale etmemeleri halinde içerikten sorumlu olabilirler. Platformda paylaşılan içeriklerin platformlar tarafından denetlenmesi ve içeriklerin sınırlandırılması, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'ne(BMİHK) göre Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi(BMKSHUK) m.19'da öngörülen ifade özgürlüğünün sınırlanması rejimine ilişkin kanunilik, demokratik bir toplumda gereklilik ve meşru amaç şartlarına aykırılık taşıyacak sınırlamalara yol açabilir.⁶³ Söz konusu aykırılıklar, içerik denetiminin hem maddi hem uygulama boyutunda gerçekleşebilir. Örneğin içerik kurallarında öngörülen “terörizmle tehdit etme veya terörizmi teşvik etme”, “tehlikeli örgütlerin liderlerini destekleme veya övme” ve “terör eylemlerini teşvik eden veya şiddeti teşvik eden içerikler” gibi kavramlar ülkelerin terörle mücadele mevzuatlarına benzetilerek belirsizlik dolayısıyla eleştirilmektedir.⁶⁴ Uygulamada ise özellikle algoritmik içerik denetimi araçlarının gerçekleştirdiği içerik denetimindeki hata veya başarısızlıklar da BMKSHUK m.19'da öngörülen güvencelere aykırılık taşıyabilir. Algoritmik içerik denetimi araçlarının denetim yapabilmesi için öncelikle paylaşılan içeriği analiz etmesi gerekmektedir. Analizin hatalı olması ve bunun sonucunda içeriğin kaldırılması durumunda uluslararası insan hakları metinlerine göre meşru sayılabilecek bir ifade sınırlandırılabilir. Örneğin algoritmik içerik denetimi aracı bir ifadeyi yanlış analiz edip milli güvenliğe aykırı sayarak sınırlandırabilir. Platformların özellikle algoritmik içerik denetimi uygulamaları ve ifade özgürlüğü ilişkisi, kamusal tartışmalar ve bireylerin ifade özgürlüğü için önem taşımaktadır.

Öte yandan, platformların kar amacı güden özel hukuk tüzel kişileri olduğu unutulmamalıdır. Platformların özel hukuk tüzel kişileri olmaları, içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmak ve çözüm

⁶³ OSCE ve Avrupa Konseyi, **Conference On Internet Freedom “The Role and Responsibilities of Internet Intermediaries**, Viyana, 2017, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/7/371846.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024, s.10.

⁶⁴ BMİHK, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, UN Doc. A/HRC/38/35, 06.04.2018, p.26.

bulmak açısından önem taşımaktadır. Söz konusu etkileri gidermek amacıyla yapılacak her düzenleme platform şirketlerinin iş yapma özgürlüklerini zedeleyebilir. Örneğin platformların içerik denetimi uygulamalarını uluslararası insan hakları hukuku standartlarına tabi tutmak, platformun oluşturduğu alanı istediği gibi yönetememesine yol açarak kullanıcılarını kaybetmesine yol açabilir. Platformların iş mantığı geniş kalabalıklar gerektirmektedir.⁶⁵ İçeriği kendi çalışanları vasıtasıyla üretilip okuyuculara sunan geleneksel medya organlarının aksine platformlar, sıradan kişilerin içerik üretmesini kolaylaştırarak ve teşvik ederek gelir sağlamaktadırlar.⁶⁶

Platformların çoğunluğu reklam gelirlerine dayanmaktadır. Ne kadar çok kişi platformda zaman geçirirse, paylaşımda bulunursa platformdaki reklamları o kadar çok kişi görür ve platformların reklam gelirleri artar. Buna ek olarak platformlar kullanıcılarının verilerini işleyerek onlara daha isabetli reklamlar göstermek için kullanılabilir ve müşteri ve veri brokerlarına satabilir.⁶⁷ Görüldüğü gibi platform şirketlerinin iş modelleri için kullanıcı ve etkileşim sayısı büyük önem taşımaktadır. Platformlar, internet araçlarının sorumluluk hükümlerine binaen kanun dışı içerikleri yasaklamalarının yanında; en geniş sayıda kullanıcıya hitap etmek adına kullanıcıların rahatsız olup platformdan uzaklaşmasına sebep olacak nitelikteki içerikleri de sınırlayabilmektedir.

Platformların topluluk kurallarını ve hizmet şartlarını inceleyen bir çalışma, platformların cinsel içerik, taciz, şiddet ve müstehcenlik, nefret söylemi, kanuna aykırı faaliyet, kendine zarar verme, gerçek isimler, ticari faaliyet, nitelikli katkı gibi konularda da içerik kuralları koyduklarını göstermiştir.⁶⁸ Bu kategoriler arasında, her ülkenin kanunlarına göre değişmekle beraber, kanunlara aykırı kategoriler olabileceği gibi kanuna aykırı olmayan kategoriler de olabilir. Örneğin, pornografik içerikler belli bir yaş sınırının üzerindeki kişiler için serbesttir. Bir platform, pornografik içeriklere izin vermesi halinde o platform için ülkenin kanunlarına göre yaş sınırı getirilirse, o platformun kullanıcı sayısında azalma yaşanabilir. Ayrıca, yaş sınırının üstündeki kişiler de pornografik içeriklerden rahatsız olup platformu kullanmayı bırakabilir. Müstehcenlik ve şiddet gibi içerikler kullanıcıları rahatsız edip platformdan

⁶⁵ Balkin, *age*, s.1192.

⁶⁶ *age*, s.1192.

⁶⁷ Gillispie, *age*, s.19.

⁶⁸ *age*, 52-65.

uzaklaşmasına sebep olabilir ve platformlar muhtemel gelirlerinden olabilir.⁶⁹ Bu sebeple platformların kanuna aykırı içerikler dışında da içerik kuralları getirmek konusunda menfaatleri vardır ve bu kurallar vasıtasıyla kullanıcıların çoğunluğunu platformdan memnun tutma amacıyla, kullanıcıları rahatsız edebilecek kötü davranışları engellemeye çalışmaktadırlar.⁷⁰ Tüm bu sebeplerle platformların içerik kuralları oluşturmaktaki ikinci motivasyonlarının ekonomik sebepler olduğu söylenebilir. Bu nedenle algoritmik içerik denetimi uygulamalarına getirilecek düzenlemelerde platformların kullanıcı ve etkileşime dayanan iş modelleri göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin içerik kuralları hakkında yapılacak düzenlemelerde kanunlara aykırı ifadelerin yanında platformların iş modellerine uymayan ifadelerin de yasaklanmasına izin verilebilir.

Milyonlarca sayıda ve çok çeşitli kategorilerdeki içeriğe denetim yapan platformlar, paylaşım sayılarının çokluğu nedeniyle algoritmik içerik denetimi araçlarına yaslanmaktadır. Araştırmacılar algoritmik içerik denetiminin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisini birçok açıdan değerlendirmektedir. Araştırmaların çoğu, platformların temel hak ve özgürlükler üzerindeki gücü ve toplum ve ifade özgürlüğü üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmaktadır. Suzor, platformların ifade üzerindeki bu gücünün, anayasa hukukunun en önemli öğelerinden olan hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı olması dolayısıyla platformların kararlarının meşru olmadığını savunmaktadır.⁷¹ Stefan Theil, yapısal olarak baskın olan sosyal medya platformlarının, keyfi kararlar vermesi veya kullanıcılarının sosyal katılımının üzerinde kaydadeğer bir etkisi olması durumunda ifade özgürlüğü konusunda bazı yükümlülöklere tabi olacağını ileri sürmüştür.⁷² Platformların, paylaşılan içeriklerin devasa artışı karşısında içerik denetimi konusunda algoritmalara dayanmalarının, algoritmaların teknik yapılarından dolayı şeffaflık, hesap sorulabilirlik,

⁶⁹ Klonick, *age*, 1627.

⁷⁰ Balkin, *age*, s.1181.

⁷¹Nicolas Suzor, “Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms”, **Giganet: Global Internet Governance Academic Network Annual Symposium**, 2017; Aynı yönde: Oreste Pollicino ve Giovanni De Gregaro, Constitutional Law in the Algorithmic Society, **Constitutional Challenges in the Algorithmic Society**, H. Micklitz, O.Pollicino, A. Reichman, A., A. Simoncini, G.Sartor ve G. De Gregorio(ed), 1.Baskı, 2020, Cambridge University Press, Cambridge.

⁷² Stefan Theil, “Private Censorship and Structural Dominance: Why Social media Platforms Should have Obligations to Their Users Under Freedom of Expression”, **The Cambridge Law Journal**, C.81-3, 2022, s.645–672.

öngörülebilirlik gibi hukuki ilkelere aykırı olduğu öne sürülmektedir.⁷³ Hannah Bloch-Wehba, platformların bürokrasiye sahip olan, kural koyan ve uygulayan ve temel haklar konusunda çıkan uyuşmazlıkları çözen özel kişiler olduğunu, bu yetkilerin özel kişilerin elinde olmasının tek başına meşruiyet sorunu ortaya çıkarmayacağını ancak şeffaflık, katılımcılık, gerekçe gösterme, inceleme gibi idare hukuku ilkelerinin platform yönetiminin kamuya karşı hesap verebilir olması açısından önemli olduğunu savunmaktadır.⁷⁴ Algoritmik telif hakkı yönetimi konusunda yapılan bir çalışmada, algoritmanın platform kurallarına aykırı içerikleri kaldırmasının yürütme organına, neyin ihlal edici olup olmadığını ve ihlale karşı yaptırım ortaya koyma yönünden yasama ve bu şartları yorumlama ve içeriklerin aykırı olup olmadığını belirleme yönünden ise yargı organına benzetilmiştir.⁷⁵ Algoritmik karar verme mekanizmalarının bulundurduğu sorunların insan hakları ve kamusal karar verme süreçleri açısından yarattığı tehditler, “*algokrasi tehdidi*” olarak isimlendirilmektedir.⁷⁶ Çalışmalardan görüleceği üzere algoritmik içerik denetimi uygulamaları genellikle yapısal ve kavramsal açıdan incelenmektedir. Türk hukuk doktrinindeyse bu konuda çok fazla bir çalışma yoktur. Çalışmamız, algoritmik içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğü üzerindeki etkisini normatif temelde incelemesi ve bütünsel bir yaklaşım getirmesiyle literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

4- Çevrimiçi İfadenin Yönetişimi Üçgeni

Siberalanın kendine özgü yapısı, internet araçlarının sorumluluk hükümleri ve platformların algoritmik içerik denetimi araçlarının kendine özgü güçlü nitelikleri nedeniyle platformlar, çevrimiçi ifadenin üzerinde sıkı bir kontrole sahip aktörler olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğü üzerindeki gücünden dolayı kimi yazarlar, çevrimiçi ifadenin yönetişiminin devletler, platformlar ve sivil toplum arasında bölündüğünü ileri sürmektedirler.⁷⁷ Sivil toplum ve bireyler,

⁷³ Niva Elkin-Koren, ve Mayaan Perel Filmar, “Algorithmic Governance by Online Intermediaries”, **Oxford Handbook of International Economic Governance and Market Regulation**, Eric Brousseau, Jean-Michel Glachant ve Jérôme Sgard(ed), Oxford University Press, Temmuz 2018

⁷⁴ Hannah Bloch-Wehba, “Global Platform Governance: Private Power in the Shadow of the State”, **Smu L. Rev.**, C.72-1, 2019.

⁷⁵ A. Sinnreich, “Four Crises in Algorithmic Governance”, **Annual Review of Law and Ethics**, C.26, 2018, s.184

⁷⁶ J. Danaher, “The Threat of Algocracy: Reality, Resistance and Accommodation”, **Philosophy & Technology**, C.29, 245–268.

⁷⁷ Natali Helberger, Jo Pierson ve Thomas Poell, “Governing online platforms: From contested to cooperative responsibility”, **The International Journal**, C43-1, 2018; Robert Gorwa, “The platform

devletler ve platformların ifade özgürlüğü üzerindeki politikalarını protesto yöntemiyle etkilemeye çalışırken, platformlarsa kullanıcıların ifade özgürlüğünü oluşturdukları özel yönetim rejimine göre yönetmektedir. Devletler, bağlayıcı hükümleriyle sivil toplumu, bireyleri platformları istediği davranışa zorlarken; sivil toplum ve bireyler ses çıkarma veya protesto yöntemleriyle internette ifadenin yönetiminde söz sahibi olabilirler. Platformlarsa devletlerin kanunlarına uyarak internette ifade alanında onlarla işbirliği yapmasının yanı sıra, oluşturdukları özel yönetim rejimleriyle bireylerin internetteki davranışlarını düzenlemektedirler.

a) Devletlerin Rolü

Devletler, internetteki ifadelerin düzenlenmesindeki ilk aktör sayılabilir. Egemen bir devlet, yasama yetkisi gereğince kendisine bağlı olan uyruklarının davranışlarını düzenleyebilir. Ceza kanunları uyarınca bir ifadeyi suç sayabilir ve o ifadeye ceza öngörebilir. Kanunlara aykırı bir duyuruyu dağıtan kişi, polislerce takip edilip yakalanabilir veya o duyuruyu basan basınevine yaptırım uygulanabilir. Benzer bir içerik bir televizyon kanalı veya gazetede yayınlanırsa yine benzer yaptırımlar uygulanabilir. Sosyal medya platformlarında suç işlenmesi ihtimalinde ise konusu suç olan ifadenin yayılmasını engellemek için söz konusu internet adresine erişim engelleme kararı verilebilir.⁷⁸ Paylaşımı yapan kişininse internette izi takip edilerek o kişi bulunabilir. Ancak bu yaptırım mekanizması gazete, televizyon veya broşür örneğinden farklılık arz edecektir.

Sayılan örneklerle anlatılan her şey fiziksel dünyada yaşanmaktadır. Suç işleyen kişiye müdahale etme eylemi sokaklar, caddeler, televizyon kanalının stüdyosu gibi fiziksel mekanlarda yapılmaktadır. Sosyal medya platformlarında örneğindeyse yaptırım mekanizmalarının işlemesi için dijital teknolojilere ihtiyaç vardır. Yasa dışı bir kitap hakkında toplatma kararı verebileceği gibi yasa dışı bir içerik hakkında kaldırma kararı o içeriğe sunuculuk yapan kişiye iletilebilir. Ancak, içerik başka bir ülkede bulunan bir sunucuya yüklenmiş ve ifadenin o ülkenin kanunlarına aykırı olmadığı hallerde yine sorunlar yaşanabilecektir. O internet adresine erişimin ülke

governance triangle: conceptualising the informal regulation of online content”, **Journal on internet regulation**, C.8-2, 2019; Balkin, Free Speech in the Algorithmic Society; Benjamin Farrand ve Helena Carrapico, “Networked Governance and the Regulation of Expression on the Internet: The Blurring of the Role of Public and Private Actors as Content Regulators”, **Journal of Information Technology & Politics**, C.10-4, 2013, s.357-368.

⁷⁸ Balkin, **age**, s.1174.

apında engellenecek olması halinde ise ülkedeki internet erişim hizmeti sağlayıcılarına ihtiyaç duyulacaktır. Dijital teknolojilerin getirdiği zorluklar karşısında internette ifadenin yönetimi için ulus devletler, eski zamanlardaki gibi konuşanı ve yayıncıyı hedef almamakta, bulut hizmetleri, internet servis sağlayıcıları, platformlar, arama motorları ve ödeme yöntemlerini içeren dijital altyapıyı hedef almaktadır.⁷⁹ ABD ve AB'deki internet aracısı sorumluluk hükümlerine göre internet aracıları, kanunda öngörülen şartlar dahilinde üçüncü tarafın yasadışı içeriklerinden doğan zararlardan sorumlu olmamaktadır. Bu sayede devletler, siberalandaki kanunlara aykırı davranışları kontrol etmek için teknik imkanlara sahip olan internet aracılarını işbirliğine zorlamış, internet aracıları ise sorumluluk hükümleri sayesinde platformlarında içerik kurallarını serbestçe oluşturma imkanı elde etmişlerdir.

b) Sivil Toplumun Rolü

Bireyler, sivil toplum kuruluşları ve aktivistler, internette ifadenin yönetiminde diğer bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Platformların içerik denetimi politikaları toplumda kimi zaman tartışmalar yaratabilmektedir. Norveçli bir gazetecinin Facebook'ta Pulitzer dll "Napalm Girl" isimli fotoğrafı paylaşması üzerine hesabının kapatılması Norveç kamuoyunda büyük tartışmalar yaratmıştır. Facebook'u protesto amacıyla aynı görseli paylaşanlardan biri olan dönemin Norveç Başbakanı da yaptırımlardan nasibini alsa bile Facebook, gelen tepkiler sonucu fotoğrafı geri yklemitir.⁸⁰ Tepki ve protestoların yanı sıra, sivil toplum kuruluşları da yaptıkları çalışmalarla ifadenin yönetiminde çeşitli ilkeler ortaya koyabilmektedirler. Örneğin dünya üzerindeki önemli insan hakları örgütlerinin bir araya gelerek devletler, sivil toplum ve endüstriye rehberlik etmek amacıyla ortaya koyduğu Manila Aracı Sorumluluğu İlkeleri ve Manila Ierik Denetimi İlkeleri, internette içeriklerin yönetimi için önemli ilkeler ortaya koymuştur.⁸¹ İnternette insan hakları alanında önemli çalışmaları bulunan Global Partners Digital rgtnn ortaya koyduğu içerik

⁷⁹ age

⁸⁰ The Guardian, **Facebook Backs Down From "Napalm Girl" Censorship and Reinstates the Photo**, 2016, <https://www.theguardian.com/technology/2016/sep/09/facebook-reinstates-napalm-girl-photo>, Erişim Tarihi: 31.07.2024.

⁸¹ **Manila Principles**, 2015, <https://manilaprinciples.org/principles.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2024. Manila İlkeleri, Article 19 ve Electronic Frontier Foundation gibi internette insan hakları alanında önde gelen örgütlerin bir araya gelerek oluşturduğu ve internet aracılarının üçüncü taraf içeriklerden kaynaklanan sorumluluğu konusunda uluslararası insan hakları belgelerinde yer alan ölçülülük ve belirlilik gibi kriterlerin uygulanması gerektiğini ortaya koyan ancak bağlayıcı olmayan bir metindir.

moderasyonu ilkeleri de internette ifadenin yönetiminin bütün paydaşlarına rehberlik edecek niteliktedir.⁸²

c) Sosyal Medya Platformlarının Rolü

Platformlardaki iletişim, platformların yazılımları ve donanımları vasıtasıyla akmaktadır. Bu durum çevrimiçi ifadenin yönetişiminde diğer aktörlerin aksine platformlara uygulama gücü sağlamaktadır. Lawrence Lessig, Code 2.0 adlı eserinde siberanarşistlere karşı çıkarak devletin siberalandaki kontrolü sağlayabileceğini öne sürmektedir. Lessig'in bu düşüncesinin temelinde “kod” olarak isimlendirdiği yazılımlar bulunmaktadır. Lessig, siberalan olarak isimlendirdiği internetin, yaygınlaşmaya başladığı zamanın aksine yönde değişim gösterdiğini ve hükümetin ve ticaretin itmesiyle birlikte mükemmel kontrolü ve yüksek verimli düzenlemeleri mümkün kılacak bir mimari inşa ettiğini ileri sürmektedir.⁸³ Kod ya da mimari siberalanın hukukudur⁸⁴ ve siberalandaki hak ve özgürlüklerin üzerinde kontrolü vardır. Ona göre kod, gerçek hayattaki kuralları siberalandaki tersine çevirebilir, çevreyi belirler ve bu alandaki etkileşimler üzerinde büyük bir kontrol sağlayabilir.⁸⁵ Çalışmasının temelinde bu tespiti yapan yazar, kodun çevreyi belirlediğini mali değeri olan zehirli bir bitkiyi yiyip ölen bir köpeğin hikayesi üzerinden anlatmaktadır.⁸⁶ Söz konusu bu hikayede, bir kişi yüksek bir mali değeri olan bir bitki satmaktadır. Bu zehirli bitki satılırken, bir köpek onu yiyip ölmüştür. Lessig, fiziksel dünyada gerçekleşen bu olayda öne sürdüğü bütün çözümleri çürütmüştür. Ortaya koyduğu her çözüm, ya köpeği öldürmekte ya da mali değeri olan çiçeğin değerini ortadan kaldırmaktadır. Lessig, bu hikayeyle aslında kodun gücünü vurgulama amacı gütmektedir. Yazara göre aynı olayın siberalandaki gerçekleşmesi halindeyse köpeğin canını kurtaracak ve aynı zamanda bitkinin mali değerini öldürmeyecek bir kod yazılarak bütün sorunlar çözülebilirdi.

Siberalandaki kod, bir nevi yaratma gücüne sahiptir. Bütün insanlığın boynuzlu ve uçan bir ata taptığı bir evren yaratılabileceği gibi herkesin refah içinde yaşadığı bir

⁸² Global Partners Digital, **Rights Respecting Model of Online Content Regulation by Platforms**, Mayıs 2018, <https://www.gp-digital.org/wp-content/uploads/2018/05/A-rights-respecting-model-of-online-content-regulation-by-platforms.pdf>, Erişim Tarihi 31.07.2024.

⁸³ Lawrence Lessig, **Code: Version 2.0**, Basic Books, İlk Baskı, 2006, s.4.

⁸⁴ **age**, s.5

⁸⁵ **age**, s.15

⁸⁶ **age**, s.13

evren de yaratılabilir. Kod, dünyayı ve o dünyadaki kuralları yaratmaktadır ve dolayısıyla kullanıcıların davranışlarını da düzenleyebilir. Bu güç siberalandaki etkileşimler üzerinde büyük bir kontrol sağlamaktadır. Platformlardaki paylaşım sayılarının yüksekliği karşısında verimli mekanizmalara sahip olmayan devletler, sorumluluk rejimleriyle kanuna aykırı içeriğin izlenmesini gerekli yazılım ve donanımına sahip platformlara bırakmıştır. İfadenin kontrolünde söz sahibi olan platformlar, Birleşmiş Milletler'in 2018 tarihli İfade özgürlüğü raporunda “*açıklığın, tutarlılığın, hesap verebilirliğin ve çarenin zor olduğu bir tür ‘platform yasası’ oluşturan gizemli düzenleyiciler*” olarak nitelendirilmiştir.⁸⁷

d) Çevrimiçi İfadenin Yönetişiminin Özellikleri

İnternette ifadenin yönetiminde oluşan bu yeni model bazı özgün özellikler taşımaktadır. Bunlardan ilki ikincil sansürdür. Platformların sorumluluk hükümleri gereğince öngörülen prosedürlere uymaları halinde yasa dışı içerikten doğan zararlardan sorumluluktan sorumlu olmamaları, literatürde “*ikincil sansür*”⁸⁸ olarak isimlendirilen durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, birinin ifadesinin engellenmesi için bir başkasının hedeflenmesi anlamına gelmektedir. Yasadışı olup olmadığı şüpheli olan bir içerik düşünelim. Platformlar sorumluluktan kaçınmak için yasadışı niteliği şüpheli, belki de yasaya uygun nitelikte içerikleri de sansürlemeye yönelebilirler. Bu durumda da ifade özgürlüğü ihlali yaşanabilir.

Bir tarafta egemen devletler, bir tarafta sivil toplum ve kullanıcılar, diğer tarafta ise sosyal medya platformlarının yer aldığı yapı, “*İfadenin Yönetişimi Üçgeni*” olarak isimlendirilmektedir. Platformlar, serbest bir şekilde belirledikleri içerik kuralları ve bu kuralları uygulamak için oluşturdukları bürokratik yapılarla bireylerin platformdaki davranışlarını düzenlemektedir. Özel norm ve uygulamalara dayanan⁸⁹ bu rejimde devletler ifadenin yönetiminde anayasal kurallara tabi olduğundan, özel kişilerin ifade üzerinde kamusal makamlara göre daha geniş bir takdiri gücü olduğu söylenebilir.⁹⁰ Bu rejimde aktörler sadece tek başlarına hareket etmemektedirler. İnternette zararlı içeriklerin yaygınlaşması bu aktörlerin birbirleriyle hareket etmesi sonucunu

⁸⁷ BMİHK, UN Doc. A/HRC/38/35, p.1.

⁸⁸ Balkin, *age*, s.1176.

⁸⁹ Ben Wagner, **Global Free Expression-Governing the Boundaries of Internet Content**, Springer Press, 1. Baskı, 2016, Frankfurt, s.122.

⁹⁰ Ben Wagner, “Governing Internet Expression: how public and private regulation shape expression governance”, **Journal of Information Technology and Politics**, C.10-4, s.395.

doğurmuştur. İfadenin yönetimindeki ortak inisiyatifler “devletler ve şirketler” ve “sivil toplum ve şirketler” olarak ayrılmaktadır.⁹¹

Devlet ve firmalar ortak inisiyatifine Avrupa Birliğinde rastlanmaktadır. İnternette artan nefret suçu, terörizm desteği veya dezenformasyon konulu içeriklerin artması sonucu ortaya konulan Çevrimiçi Yasa Dışı Nefret Söylemi Üzerine Davranış Kuralları ve Dezenformasyon Üzerine Uygulama Kuralları bu nitelikteki içeriklerle mücadele etmeyi amaçlamaktadır.⁹² Ayrıca, İnternette doğan sorunlar ve insan hakları alanında şirket ve sivil toplum da bir araya gelerek çeşitli kurallar ve ilkeler ortaya koyabilmektedirler. Örneğin, önde gelen birçok insan hakları örgütü ve endüstriden birçok önemli şirketin bir araya getirilerek oluşturduğu Küresel Ağ İnişiyatifi(Global Network Initiative), insan hakları ve teknolojinin kesiştiği alanda hükümet ve şirket uygulamaları konusunda insan hakları savunuculuğu gerçekleştiren ve önemli çalışmalar yapan bir kuruluştur.⁹³ Meta, Google, Microsoft, Zoom ve CloudFire gibi yazılım pazarında önde gelen şirketler; Article 19, Internet Freedom Foundation, Human Rights Watch, Digital Rights gibi önemli insan hakları örgütleri, akademisyenler ve yatırımcıların üyesi olduğu söz konusu bu kuruluş, kendi sözleriyle “*teknoloji ekosistemi genelinde ifade özgürlüğü ve gizlilik haklarını ilerletmek ve teşvik etmek için sorumlu şirket karar alma süreçlerine yönelik*”⁹⁴ ilkeler ortaya koymaktadır.

Siberalanın ortaya çıkışıyla geleneksel devlet ve birey diktomisi değişmiş, özel hukuk tüzel kişileri olan platform şirketleri bireylerin ifade özgürlüğü üzerinde güçlü bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Yeni durumlar, yeni yaklaşımlar gerektirmektedir. Geleneksel bir anlayışla özel şirketlerin insan hakları konusunda hiçbir sorumluluğunun olmadığı kabulü halinde, ifadenin yönetiminde bir aktör olan ve kullanıcılarının varlığıyla iş yapabilen ve kar edebilen platformlar; bireylerin ifade

⁹¹ Robert Gorwa, “The platform governance triangle: conceptualising the informal regulation of online content”, *Internet Policy Review*, C.8-2, 2019.

⁹² AB Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online, https://ec.europa.eu/info/files/code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en; Code of Practice on Disinformation.

⁹³ Who Are We, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/who-we-are/>, Erişim Tarihi: 07.08.2024.

⁹⁴ About GNI, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/about/>, Erişim Tarihi: 07.08.2024. Kuruluşun insan haklarının korunması amacıyla uluslararası insan hakları belgeleri baz alarak oluşturduğu ilkeler için bkz. GNI Principles, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/gni-principles/>, Erişim Tarihi: 07.08.2024. Ayrıca, söz konusu bu ilkelerin uygulanması amacıyla uygulama ilkeleri de ortaya konmuştur. Bkz. Implementation Guidelines, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/implementation-guidelines/>, Erişim Tarihi:07.08.2024.

özgürlüğü ve kamusal tartışmalar üzerinde keyfi bir aktöre dönüşebilir. Bir sonraki bölümde öncelikle devletdışı aktörlerin insan haklarından sorumlu olup olamayacağı teorik anlamda incelenecektir. Daha sonrasındaysa bu bölümde tarihsel olarak incelenen platformların ifade üzerindeki gücünün normatif temelleri, internet araçlarının sorumluluk hükümleri incelenerek ortaya konulacaktır.

B- Platformların Sorumluluğunun İnsan Hakları ve Özel Hukuk Boyutu

1-Devletdışı Aktörlerin İnsan Haklarına İlişkin Sorumluluğunun Temelleri

Birçok insan hakkı, sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamalarından olumsuz olarak etkilenebilir. Avrupa Konseyi'nin raporuna göre içerik denetimi uygulamaları ifade özgürlüğü, gizlilik hakkı, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü ile hak arama özgürlüğünü olumsuz olarak etkilemektedir.⁹⁵ Bu sorunları gidermek için ortaya çeşitli çözümler konulabilir. Ortaya konan çözümler anayasa veya idare hukukuna ilişkin ilkeler kapsamında olabileceği gibi, kullanıcılara yeni haklar tanımak ve Avrupa Hukuku özelinde yatay haklar doktrini uygulamak da olabilir.⁹⁶ İçerik denetimi kurallarına devlet tarafından kanunla sıkı şartlar getirilebilir ancak böyle bir yaklaşım ikincil sansür nedeniyle internette ifade özgürlüğüne kısıtlayıcı etkide bulunabilir veya platform şirketlerinin haklarını ölçsüz şekilde kısıtlayabilir. Getirilecek bütün düzenlemelere, platformların özel şirketler olduğu ve insan haklarını koruma sorumlulukları bulunmadığı itirazı yapılabilir. Ancak bu itirazın kabulü halinde bireyler, toplum ve demokrasi için fevdakale önemi haiz ifade özgürlüğü özel şirketlerin takdirine bırakılmış olacaktır. Böyle katı bir özel-kamusal ayrımı bugünkü yapıyı anlamak için yetersizdir.

Küreselleşen dünyada özet şirketlerin insan hakları üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. İnternette ifade özgürlüğü de bu etkilerden azade değildir. Günümüzde internet araçlarının insan hakları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin devletlerin düzenleme yaparken televizyon veya gazete gibi geleneksel medya organlarıyla internetin farkını gözetmesinin gerektiğini

⁹⁵ Avrupa Konseyi, **Content Moderation: Best Practices Towards Effective Legal and Procedural Frameworks for Self Regulatory and Co-Regulatory Mechanisms of Content Moderation**, 2021, s.28-35, <https://rm.coe.int/content-moderation-en/1680a2cc18>, Erişim Tarihi:05.08.2024.

⁹⁶ Oreste Pollicino ve Giovanni De Gregorio, "Constitutional Law in the Algorithmic Society", **Constitutional Challenges in the Algorithmic Society**, H. Micklitz, O.Pollicino, A.Reichman, A. Simoncini, G.Sartor ve G. De Gregorio(ed), Cambridge University Press, Cambridge, 1. Baskı, 2021

belirtmesi,⁹⁷ BM'nin internet çağında değişen gerçeklerin farkında olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Avrupa Konseyi de internet özgürlüklerine dair düzenlediği bir konferansta internet araçlarına uygulanan kanunların, araçların fonksiyonlarına uygun hale getirilmesi ve normatif yaklaşımların farklılaştırılması gerektiğini belirterek internet araçlarının hak ve özgürlükler üzerindeki etkilerine getirilecek yaklaşımların özellik arz etmesi gerektiğini kabul etmiştir.⁹⁸ Günümüzde platformların ifade özgürlüğü üzerindeki gücü, geleneksel anlayıştan ötesini gerektirmektedir. Platformlara ifade özgürlüğü sorumluluğu ve çeşitli yükümlülükler getirmek onların hak ve özgürlüklerine kısıtlayıcı etkide bulunabilir. Bu sebeple özel şirketler olan platform şirketleri ifade özgürlüğü veya daha genelde insan haklarından sorumlu tutulabilir mi sorusunun yanıtı önem taşımaktadır. İlk olarak geleneksel bir yaklaşımla özel şirketler olan sosyal medya platformlarının insan haklarından sorumlu olmadığı öne sürülebilir. Geleneksel yaklaşımı savunanlara göre özel kişiler olan şirketler, insan haklarından sorumlu tutulamaz. İnsan haklarından sorumluluk devletlere has bir durumdur.

Milton Friedman, şirketlerin sosyal sorumluluk sahibi olmasını onların var oluş amaçlarına aykırı olduğunu savunmaktadır.⁹⁹ Şirketler, sosyal sorumluluk amacıyla harcamalar yaptığında bu harcamalar çalışanlarına ücretlerinin düşmesi, hissedarlara gelir azalması, müşterilere ise ürünlerin fiyatlarının artması olarak yansiyabilir. Ona göre şirketlerin tek sosyal sorumluluğu, oyunun kuralları dahilinde karlarını artıracak faaliyetler yapması ve kaynaklarını sadece yine kar için kullanmasıdır. Bu fikri destekleyen Sternberg'e göre de iş ahlakının ilkesi, hizmet veya mal satarak şirket sahiplerinin uzun dönemli gelirlerini artırmaktır.¹⁰⁰ Şirketler, insan bireyler ve toplumu düşünmeksizin tek amaçları olan kara yönelik hareket etmelidir. Geleneksel yaklaşımı savunanlara göre bireyler, kendilerini koruyacak kanunlar yönünde irade göstereceğinden dolayı bireyleri korumak devletin görevidir. Herhangi bir zararın oluşması durumunda bireyler de o zararı önleyecek kişileri iktidara getirerek kendilerini koruyacaklardır. Diğer bir deyişle bu yaklaşıma göre şirketler var olan

⁹⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, CCPR/C/GC/34 numaralı Genel Yorum 34, p.39.

⁹⁸ OSCE ve Avrupa Konseyi, *age*, s.5.

⁹⁹ Milton Friedman, "A Friedman Doctrine: The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits", *The New York Times*, 1970, <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html>, Erişim Tarihi: 31.07.2024.

¹⁰⁰ Elaine Sternberg, *Just business: business ethics in action*, Oxford University Press, New York, 2000, s.16.

kurallara uyarak sadece kar etmeyi amaçlamalıdır; zarar verici faaliyetleri eğer kurallar tarafından engellenmiyor ve kar getiriyorsa; o faaliyet ahlakidir denilebilir. Çünkü bireyler, demokratik iradelerini kullanarak kendilerini koruyacak kanunları çıkarabilirler.

Söz konusu bu görüş, insan hakları açısından çeşitli riskler taşımasının yanında toplumların siyasi süreçlere doğrudan doğruya müdahil olabildiğini var saymaktadır. Oysaki çoğu durumda halkın iradesi doğrudan doğruya siyasi süreçlere yansımaz. Arnold'a göre bu yaklaşımın savunucuları, yanlış bir şekilde şirketlerin demokratik ortamda faaliyet gösterdiğini varsaymaktadır.¹⁰¹ Ona göre dünyanın çoğunluğu oyunun kurallarını halkın koyduğu demokrasilerde yaşamamaktadır.¹⁰² Bu yüzden birçok nedenle bireylerin iradeleri, bireyleri şirketlerle olan ilişkilerinde koruyacak kanunların çıkması için etkili olmayabilir. Ayrıca, birçok ülkede iş faaliyetlerine ilişkin düzenleyici ve yönetsel boşluklar mevcuttur.¹⁰³ Bu boşluklar, şirketlere, herhangi bir önlem veya ceza olmaksızın, zarar verici her türlü faaliyet için alan yaratmaktadır.¹⁰⁴ Söz konusu bu boşluklar nedeniyle bireyler, kendilerini şirketlerin insan haklarını ihlal edici faaliyetlerine karşı koruyacak kanunların çıkarılmasını sağlayamayabilirler. Bu görüşün kabul edilmesi halinde, kendilerini koruyucu kanunların çıkarılmasını sağlayamayan bireylerin hakları, şirketlerin keyfiyetine bırakılmış olacaktır. Sosyal medya platformlarının kamusal tartışmalar ve bireylerin ifade özgürlüğü üzerindeki etkisi ve gücü göz önünde bulundurulduğunda tablo daha da ciddileşmektedir.

Özel şirketler olan platform şirketlerinin ifade özgürlüğünden sorumlu olmadığının kabulü halinde ilk olarak platform şirketleri kamusal tartışmaları diledikleri ölçüde şekillendirebilirler. Örneğin Twitter'ın sahibi Elon Musk, paylaşılan içerikleri kendi görüşü veya keyfince sınırlandırabilir. Diğer bir ihtimalde ise, platformların kullandıkları algoritmik içerik denetimi araçlarının ifade özgürlüğü

¹⁰¹D.G. Arnold, "Libertarian Theories of the Corporate and Global Capitalism", **Journal of Business Ethics**, C.48-2, 2003, s.160.

¹⁰²D.G. Arnold, "Corporations and Human Rights Obligations.", **Business and Human Rights Journal** C.1-2, 2016, s.269.

¹⁰³ Arnold, **age**, s.270.

¹⁰⁴ BMİHK, "Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights", **Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises**, John Ruggie, UN Doc. A/HRC/8/5, 07.04.2008, p.3(Buradan sonra Protect, Respect and Remedy).

üzerinde olumsuz etkisi bulunması durumunda kamusal tartışmalar ve ifade özgürlüğü, makinelerin başarısına bırakılmış olacaktır. Her iki ihtimal de bireyler, kamusal tartışmalara katılım, demokratik süreçler ve bireylerin ifade özgürlüğü dahil temel hak ve özgürlükleri üzerinde büyük bir gücü olan ancak bunlardan sorumlu olmayan aktörlere karşı savunmasız durumda kalacaktır.

Şirketlerin insan haklarından doğrudan sorumlu olamayacağını savunan ancak daha ılımlı olan bir görüş, Nien-he Sieh tarafından öne sürülmüştür. Ona göre şirketlere insan hakları yükümlülüğü getirmek şirketler için oldukça zorlayıcı olmakla beraber aynı zamanda ekonomik faaliyetle de uyumsuzdur.¹⁰⁵ İkinci argüman olarak bu durumun insan haklarının önemli boyutlarından biri olan statü eşitliğine aykırı olacağını savunan¹⁰⁶ Sieh, şirketlere sadece devletlerin insan hakkı ihlallerine ortak olmama sorumluluğu yüklenebileceğini savunmaktadır.¹⁰⁷ Milton ve Sieh'in argümanları arasındaki tek fark, sonuç bakımından birinde sosyal medya platformlarının temel hak ve özgürlüklerden hiçbir şekilde sorumlu olmadığı, diğerinde ise sadece devletin ihlallerine ortak olması halinde sorumlu olduğudur. Bu gerekçeyle Milton'ın argümanı için getirilen eleştirilerin Sieh'in argümanı için de geçerli olduğu söylenebilir. Çünkü platformlar, kullanıcıların ifadelerini devletin herhangi bir payı olmadan da ihlal edebilirler.

Ele alınan geleneksel yaklaşımlar, günümüzde özel şirketlerin toplum ve temel haklar üzerindeki etkisini tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Son yıllarda insan haklarına yönelik ana tehditlerin devletlerden ziyade özel ekonomik aktörlerden geldiği ortaya konmuştur.¹⁰⁸ Şirketlerin insan haklarından sorumlu olmadığını savunmak, insan haklarını birçok riskle karşı karşıya bırakmak anlamına gelmektedir. Özel şirketlerin insan haklarından sorumlu olduğu, ahlaki perspektif ve kamusal perspektif olarak isimlendirilebilecek iki yaklaşımla savunulabilir. Bu yaklaşımların ilkinde insan haklarının ahlaki boyutu ve şirketlerin bunlar üzerindeki etkisi ve gücü ön plana çıkarken, ikincisinde ise sosyal medya platformlarının yarattığı alanın ve güçlerinin kamusal önemi argümanın temelinde bulunmaktadır.

¹⁰⁵ Nien-hê Hsieh, "Should Business Have Human Rights Obligations?", **Journal of Human Rights**, C.14-2, 2015, s.226.

¹⁰⁶ Hsieh, **age**, s.226.

¹⁰⁷ Hsieh, **age**, s.230.

¹⁰⁸ G. Palazzo ve A.G. Scherer, "Corporate Legitimacy as Deliberation: A Communicative Framework", **Business Ethics Journal**, C.66, 2006, s.77.

Şirketlerin insan haklarından sorumlu olabileceğine ilişkin argümanlar iş ve insan hakları literatüründe ortaya konmaktadır. Bu alandaki çalışmalar genellikle şirketlerin uluslararası insan hakları normlarından sorumlu olup olamayacağını tartışmaktadırlar. Sonraki bölümde bu tartışmalar incelenecektir ancak maksat, şirketlerin uluslararası insan hakları normlarından doğrudan sorumlu olması gerektiğini savunmak değildir. Şirketlerin insan haklarından sorumlu olup olamayacağına dair argümanlar, bu yöndeki fikir yürütmeleri için teorik temelde incelenecektir. Şirketlerin insan haklarından sorumlu olması veya olmaması gerektiği tartışmaları ve bunun hangi hukuki normdan kaynaklanacağı iki ayrı tartışmadır. Bir sonraki bölümde ilki tartışılacaktır.

a) Ahlaki Sorumluluk Yaklaşımı

İnsan haklarının teorik temelleri göz önünde bulundurulduğunda, şirketlerin insan haklarından ahlaki olarak sorumlu olduğu öne sürülebilir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi(İHEB),¹⁰⁹ “İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğal yapısındaki onuru ile eşit ve devredilemez haklarını tanımanın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu” belirterek başlar. Birinci maddesine göreyse “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır”. Görüldüğü gibi İHEB insanın onurunu, insan haklarının temeline koymuştur. İnsanın onurlu bir biçimde yaşayabilmesi ise onun insan haklarına sahip olmasıyla mümkündür.

İnsan hakları teorisinde insanın onuru kavramı, Immanuel Kant’tan esinlenilmiştir.¹¹⁰ Kant’a göre insan, tüm canlılar gibi doğada bulunup doğanın şartlarına tabidir. Tüm canlılar, kendi konumlarının gerektirdiği özelliklere sahiptir. Canlıların bu sahip olduğu özellikler, onların doğa içinde amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak şekilde gelişmiştir. İnsan türü, canlılar arasında bedensel olarak zayıf olmasına rağmen akla sahip olmasıyla diğer canlılardan ayrılmaktadır. İnsan, bu akıl yetisiyle kendi biricikliğinin farkına varabilmektedir. Doğa kurallarına ve kendi içgüdülerine tabi olmasına rağmen bunlara karşı koyabilir. Nesneler, onu kullanan

¹⁰⁹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

¹¹⁰ Immanuel Kant, **Groundwork of the Metaphysics of Morals**, Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1998.

insanın amacına göre görelî bir değere sahiptir. Bu amaç olmadan nesnelerin bir değeri yoktur. İnsan ise, nesnelerin sahip olduğu bu görelî değerin tersine, akla sahip olduğu için mutlak bir değere sahiptir. Bu nedenle, insana “araç” olarak davranılması onun değerine aykırı düşer. İnsanın insan olmak dolayısıyla sahip olduğu bu mutlak değeri, insan hakları ile korunmaktadır. İnsan hakları, insana içkindir. Duncan Ivinson insan haklarını “*Herkesin sadece insan olma meziyetiyle sahip olduğu haklar*”¹¹¹ olarak tanımlayarak insan haklarının içkinliğine ve evrenselliğine vurgu yapmıştır. İnsanın içkin ve evrensel mutlak değerini korumanın ahlaki bir tavır olacağı varsayılarak, mutlak değeri koruyan insan haklarını korumanın da ahlaki bir tavır olduğu öne sürülebilir.

Literatürde şirketlerin insan haklarının ahlaki öneminden dolayı insan haklarından sorumlu olabileceği öne sürülmektedir.¹¹² Şirketlerin insan haklarından ahlaken sorumlu olduğunu savunanlara göre bu sorumluluk devletten bağımsız olarak ahlaki temellere dayanmaktadır.¹¹³ Bu ahlaki yükümlülük sosyal medya platformları özelinde ifade özgürlüğü temel alınarak düşünülebilir. İnsanın doğa kanunlarına tabi olmaması ve akla sahip olması vurgusu, insanın otonomisiyle ilgilidir. Otonomiye “*istediğine inanmak ve istediğini yapmak*”¹¹⁴ olarak değerlendiren Scanlon ifade özgürlüğünün otonom bir yaşam için temel bir kavram olduğunu belirtmektedir. Ona göre bir kişinin kendini otonom olarak görebilmesi için bir şeye inanmaya karar vermekte ve eylemlerinin nedenlerini değerlendirmekte bağımsız olması gerekir.¹¹⁵ Kendi kararını verebilmenin dışarıdan bilgilere erişebilmekle arasında çok güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bir kişi, herhangi bir şey hakkındaki bilgilere, değerlendirmelere ve haberlere erişebilmelidir ki kendi kanaatini geliştirebilsin. Stuart Mill’e göre:

“Şayet bir teki hariç bütün insanlar aynı düşüncede olsalar ve yalnız bir kişi farklı düşüncede olsa, nasıl bu şahsın tüm insanları susturmaya hakkı yoksa, aynı şekilde bütün insanların da bu kişiyi susturmaya hakları yoktur... Bir düşüncenin susturulması insan ırkına karşı, başka bir deyişle yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluktur. Bu, sadece o düşünceye katılanlara karşı değil, aynı zamanda o

¹¹¹ Duncan Ivinson, **Rights**, McGill-Queen’s Üniversitesi Press, Montreal, 2008, s.198.

¹¹² George G. Brenkert, “Business Ethics and Human Rights: An Overview”, **Business and Human Rights Journal**, C.1-2, 2016, s.14.

¹¹³ Louise J. Obara, “What Does This Mean?: How UK Companies Make Sense of Human Rights”, **Business and Human Rights Journal**, C.2-2, 2017, s.253.

¹¹⁴ Thomas Scanlon, “A theory of freedom of expression”, **Philosophy and Public Affairs Journal**, C.11-2, s.215.

¹¹⁵ age

düşünceye katılmayanlara karşı da bir soygunculuk anlamına gelir. Şayet düşünce doğru ise, insanlar yanlış olanı doğru olan ile değiştirme imkânından mahrum edilirler. Şayet yanlış ise, o zaman da onlar hemen hemen aynı derecede büyük bir faydayı, yani gerçeğin yanlışlıkla çarpışması sonucunda daha açık ve net biçimde anlaşılmasını ve daha canlı bir etki yaratması fırsatını elden kaçırmış olurlar.”¹¹⁶

Stuart Mill, bu sözleriyle ifade özgürlüğünü tartışma ve doğru bilgiye ulaşmak üzerinden değerlendirmektedir. Ona göre ifade özgürlüğü, insanları doğru bilgiye ulaşmasını sağlar ve böylece insanlar yanlışlarını düzeltebilir veya yanlış bir bilgi ifade özgürlüğü sayesinde ortaya çıkarak yanlışlanabilir. Bu bilgiler ışığında, ifade özgürlüğünün korunmasının ahlaki bir yönü olduğu söylenebilir. İnsan hakları, insanın otonom bir canlı olmasından kaynaklanan insan onurunu korumaktadır. Otonomi ise bağımsız bir şekilde bağımsız şekilde kendi kararlarımızı vermek ve eylemlerimizi gerçekleştirmektir. Bağımsız şekilde kendi kararlarımızı vermek ve eylemlerimizi gerçekleştirmemiz ise insanın bilgi ve fikir edinebilmesiyle olabilir. Bilgi ve fikir edinmekse başkalarının bilgi ve fikirlerini serbestçe iletmesiyle mümkün olacağından, ifade özgürlüğünü korumanın insan otonomisinin şartlarından biri olduğu ve dolayısıyla ifade özgürlüğünü korumanın ahlaki bir şey olduğu söylenebilir.

Şirketlerin insan haklarından ahlaki olarak yükümlü olduğunu savunanlar, insan hakları yükümlülüklerini ahlaki yükümlülüklerin alt kategorisi sayarak¹¹⁷ bu yükümlülükleri pozitif hukuk metinlerinden öncelemektedirler. Şirketleri ahlaki açıdan insan hakkı yükümlüsü sayanlar bunu açıklamak için güç perspektifi, etki perspektifi, şirketlerin politik doğası gibi çeşitli gerekçeler öne sürmüşlerdir.¹¹⁸ Sonraki alt bölümde sayılan gerekçeler, sosyal medya platformları bağlamında değerlendirilecektir.

i) Etki Perspektifi

Şirketlerin insan haklarından ahlaki yükümlü olduğunu savunanların bir kısmı bunu şirketlerin faaliyetlerinin etkisine dayandırmaktadır. Şirketlerin insan hakları yükümlülükleri, ticari faaliyetten doğan risklerden doğmaktadır.¹¹⁹ Bu yaklaşıma göre

¹¹⁶ John Stuart Mill, Hürriyet Üstüne, M.Osman Dostel(çev), Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, 2003, s.56-57.

¹¹⁷ Tom Sorell, **Human Rights and The Moral Responsibilities of Corporate and Public Sector**, Tom Campbell ve Seumas Miller(ed), Dordrecht, 1. Baskı, 2005, s.134.

¹¹⁸ Brenkert, **age**, s.288-290.

¹¹⁹ Sorell, **age**, s.139.

şirketlerin çalışanlarının, toplumun, müşterilerinin ve çevrenin üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaları onları ahlaken sorumlu yapar.¹²⁰ Gerçekten de onlarca ülkede binlerce çalışanı olan şirketlerin hayatımız ve haklarımız üzerinde yadsınamaz etkileri bulunmaktadır. Araştırmacıların insan hakları alanında faaliyet gösteren Human Rights Watch örgütünün verilerine dayanarak yaptığı bir çalışma da bu durumu göz önüne sermektedir. Söz konusu araştırmaya göre 2002-2017 yılları arasında 160 farklı çok uluslu şirket toplamda tam 273 adet insan hakkı ihlaline yol açmıştır.¹²¹ Bu sayı sadece raporlanabilen ihlalleri içermektedir, raporlanmayan ihlaller de göz önünde tutulursa bu sayının çok daha fazla olduğu düşünülebilir.

Platformların toplum ve ifade özgürlüğü üzerindeki etkisini daha iyi vurgulayabilmek için istatistiklere ve vaka örneklerine bakmak fayda sağlayabilir. Twitter'ın 2021 yılı şeffaflık raporuna göre aynı yılın 1 Temmuz ve 31 Aralık tarihleri arasında 4 milyon adet tweet kaldırılmıştır.¹²² Facebook ise 2023 yılının son çeyreğinde 10 kategoride toplam 1.4 milyardan fazla içeriğe müdahale ederken, aynı zaman diliminde Instagram'da bu sayı 9 kategoride 67 milyondur.¹²³ Google'ın şeffaflık raporuna göre ise aynı zaman diliminde Youtube'dan 9 milyon video silinmiştir.¹²⁴ Bu sayılar, platformların ifade özgürlüğü üzerindeki etkisini göstermektedir. Paylaşılan her içerik bir ifade olduğu kabul edilirse, her gün milyonlarca ifade sosyal medya platformlarının değerlendirmesinden geçmektedir. Müdahalede gerçekleşebilecek yüzde birlik bir hata bile milyonlarca ifade özgürlüğü ihlali anlamına gelebilir. İstatistiklerin gösterdiği üzere platformlar, devletlerden daha fazla ifade özgürlüğü ihlali gerçekleştirebilirler. Böylesine riskli bir faaliyet gerçekleştiren platform şirketlerinin sebep olacağı ihlallerden sorumlu olmaması halinde bireylerin ifade özgürlüğünü büyük bir risk altında bırakacaktır.

Platformların ifade özgürlüğü ve daha genelde toplum üstündeki etkisi açısından olumsuz olmakla beraber Rhoingya Soykırımı örnek olarak gösterilebilir.

¹²⁰ Brenkert, *age*, s.288.

¹²¹ Subhan Ullah vd, "Multinational companies and human rights violations in emerging economies: Do commitment to social and environmental responsibility matter?", **Journal of Environmental Management**, C.280, 2021.

¹²² Rule Enforcement, **Twitter**, <https://transparency.x.com/en/reports/rules-enforcement.html#2021-jul-dec>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

¹²³ Transparency, **Facebook**, <https://transparency.fb.com/tr-tr/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

¹²⁴ Transparency, **Google**, <https://transparencyreport.google.com/youtube-policy/removals>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

Bu olaylarda ordu eliyle Myanmar'daki Müslümanlara yönelik zulüm ve katliamlar gerçekleştirilmiş ve sonuç olarak 25 binden fazla kişi ölüp 700 binden fazla kişi ise yerinden edilmiştir.¹²⁵ Uluslararası Af Örgütü'ne göre bu olaylarda Facebook'ta paylaşılan nefret içerikli paylaşımlar önemli bir rol oynamıştır.¹²⁶ Söz konusu rapora göre Facebook'un içerik önerme algoritmaları Rhoingya halkına yönelik nefret söylemi ve şiddet içeren paylaşımları önermek vasıtasıyla yankı çemberleri yaratmış ve şiddet ortamını alevlendirmiştir.

Platformların toplum ve temel haklar üstündeki etkisine diğer bir örnek olarak Cambridge Analytica Skandalı gösterilebilir. Bu olayda Cambridge Analytica isimli şirket, politik reklamlar vermek amacıyla 87 milyon Facebook kullanıcısının verisini izinsiz olarak kullanmıştır.¹²⁷ Söz konusu şirket, geliştirdiği bir uygulama vasıtasıyla uygulamayı indirenlerin Facebook verilerine erişme izni almıştır. O tarihteki Facebook kurallarının verilerinin işlenmesine izin veren kişiyle birlikte platformdaki bütün bağlantılı olduğu kişilerin de verilerinin işlenmesine izin vermesi sayesinde toplamda 87 milyon kişinin verileri işlenilerek detaylı profiller oluşturulmuştur. Oluşturulan profiller sayesinde kişiye has politik reklamlar gösterilerek kişilerin oy verme davranışı değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu skandal hem kişisel verilerin gizliliği hakkını, hem de kişilerin görüşlerinin manipüle edilmeye çalışılması dolayısıyla ifade özgürlüğünün bilgi alma hakkı boyutunu da ilgilendirmektedir.

Ortaya konan örnekler, özel şirketlerin temel hak ve özgürlükler söz konusu olduğunda hak temelli bir yaklaşım geliştirmediklerini gösteren örneklerden sadece ikisidir. İnsan hakları üzerinde büyük bir etki sahibi olan özel şirketlerin herhangi bir insan hakkı yükümlülüğü olmadığını savunmak, insan hakları ve şirketlerin büyük oranda iç içe geçtiği çağımızda insan haklarının şirketlerin keyfiyetine ve insafına bırakmak anlamına gelmektedir. Sosyal medya platformları özelindeyse platformların bireylerin ifade özgürlüğüne saygı duyma yükümlülüğünün olmadığını kabulüye

¹²⁵ Rhoingya Genocide, **Wikipedia**, https://en.wikipedia.org/wiki/Rohingya_genocide.

¹²⁶ Amnesty International, **The Special Atrocity: Meta And The Right to Remedy For The Rhoingya**, 2022, <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA16/5933/2022/en/>, Erişim Tarihi: 05:08.2024.

¹²⁷ Amnesty International, **How The Business Model of Google and Facebook Threatens The Human Rights**, 2019, <https://amnestyusa.org/wp-content/uploads/2019/11/Surveillance-Giants-Embargo-21-Nov-0001-GMT-FINAL-report.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024; Olay hakkında basına yansıyan haber için bkz. Nate Raymond, "Facebook Parent Meta to Settle Cambridge Analytica Scandal case for 725 Million", **Reuters**, <https://www.reuters.com/legal/facebook-parent-meta-pay-725-mln-settle-lawsuit-relating-cambridge-analytica-2022-12-23/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

dünyadaki ifadelelerin büyük bir bölümünün üzerinde devletin dışında ve sınırsız bir otoritenin bulunduğu kabulü haline gelmektedir. İfade özgürlüğü, toplum açısından kamusal ya da özel hiçbir gücün keyfiyetine bırakılamayacak kadar önemli bir niteliktedir. Bu sebeple içerik denetimi uygulamalarına çeşitli standartlar getirmek önem taşımaktadır.

ii) Güç Perspektifi

Şirketlerin insan haklarından sorumlu olması gerektiğine dair ikinci perspektif güç perspektifidir. Bu görüşü savunanlara göre “*şirketler, özellikle çok uluslu olanlar, öyle bir güce ve etkiye erişmiştir ki devletler şirketlerin faaliyetlerini ya kontrol edememektedir ya da kontrol etmek istememektedir.*”¹²⁸. Küreselleşme ve neo-liberal politikaların etkisi, bu görüşün temelinde yer almaktadır. Daha önce devletler tarafından yürütülen sağlık, ulaşım ve eğitim gibi birçok kamusal hizmet, seksenli ve doksanlı yılların neo-liberal akımıyla birlikte özel sektöre devredilmeye başlanmıştır.¹²⁹ Şirketler sadece kamusal hizmetleri değil, önceden devlete ait görülen AIDS, kötü beslenme veya evsizlik gibi sorunlarla da ilgilenmektedir.¹³⁰ Şirketlerin bu gücünü kabul eden Davis’e göre şirketler büyük bir sosyal güce sahiptirler ve güç yanında sorumluluğu da getirmelidir.¹³¹

Bugün sağlıktan iletişime, iletişimden giyime kadar birçok sektörde çok uluslu şirketler faaliyet göstermektedir. Bu satırları İspanyol bir firmanın Bangladeş’te ürettirdiği ve ülkemizde sattığı bir gömleği giyerken yazmaktayım. Ve yine bu satırlar, Amerikalı bir firmanın Çin’de ürettirdiği bir bilgisayarda yazılmaktadır. Günümüzdeki küresel ekonomik düzende çokuluslu şirketler hayatımızın her alanına böylesine girmiş durumdadır. Küreselleşme ile beraber şirketler çok güçlü hale gelmiştir. Sadece kurulduğu ülkede faaliyet göstermeyen bu çok uluslu şirketlerin diğer ülkelerdeki faaliyetlerini kontrol etmek ulus devletleri için imkansızlaşmıştır. Bugünün çok uluslu şirketleri, organizasyonel ve ekonomik açıdan kimi devletlerden daha güçlü hale gelmiştir. Günümüzde dünyanın en değerli şirketlerinden olan Apple ve Microsoft’un

¹²⁸ Obara, **age**, s.253.

¹²⁹ Sorell, **age**, s.137.

¹³⁰ Palazzo, **age**, s.78.

¹³¹ Keith Davis, “Can Business Afford to Ignore Social Responsibilities?”, **California Management Review**, C.2-3, 1960, s.2.

değeri 3 trilyon dolara yakındır.¹³² Türkiye'nin 2022 yılı gayri safi milli hasılasının 900 milyar dolar civarlarında olduğu¹³³ düşünülürse, ülkemiz tam üç sene hiçbir harcama yapmadan mal ve hizmet üretip satması halinde bu şirketleri satın alabilecek paraya sahip olabilecektir. Wettstein'e göre sadece çok uluslu şirketlerin devlet tarafından kontrol edilmesi zorlaşmamış, aynı zamanda bazı önemli alanlarda geleneksel güç ve kontrol ilişkileri tersine dönmüştür.¹³⁴ Palombo, toplumun ticari girişimleri kontrol edemediği bu durumu “*third agency problem*” olarak isimlendirmektedir.¹³⁵ Küreselleşmeyle beraber güçlenen ve kontrol edilemeyen şirketler sorununu BM İş ve İnsan Haklar Özel Temsilcisi John Ruggie de kabul etmiştir:

*“Günümüzde iş dünyasının ve insan haklarının içinde bulunduğu çıkmazın temel nedeni, ekonomik güçlerin ve aktörlerin kapsamı ve etkisi ile toplumların bunların olumsuz sonuçlarını yönetme kapasitesi arasında küreselleşmenin yarattığı yönetim boşluklarında yatmaktadır. Bu yönetim boşlukları, her türden şirketin yeterli yaptırım veya tazminat olmaksızın hatalı eylemlerine izin veren bir ortam sağlar.”*¹³⁶

Güç perspektifi, sosyal medya platformları için de geçerli olabilir. Sosyal medya platformlarının gücünü Alman Adalet Bakanı 2011 yılında “*Klasik düzenleme mekanizmalarıyla (yasa yapmak, bir şeyi yasaklamak, bir şirketi feshetmek) bu yaklaşımın sınırlarıyla sanıldığından çok daha hızlı bir şekilde karşılaşsınız [...] Facebook gibi bir şirket Alman Devleti tarafından düzenlenemez.*”¹³⁷ sözleriyle kabul etmiştir. Serbestiyetçi bir anlayışla kendi alanlarını düzenlemekte serbest bırakılan platformlar, ifade özgürlüğü üzerinde belirleyici bir aktör olarak öne çıkmıştır.

¹³² Adam Hayes, “Biggest Companies in the World by Market Cap”, **Investopedia**, <https://www.investopedia.com/biggest-companies-in-the-world-by-market-cap-5212784>, Erişim Tarihi:06.08.2024.

¹³³ Dünya Bankası Verileri, Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR>, Erişim Tarihi:06.08.2024

¹³⁴ Florian Wettstein, **Multinational Corporations and Transnational Justice**, Stanford University Press, Kaliforniya, 1. Baskı, 2009, s.159.

¹³⁵ Dalia Palombo, “The Future of Corporation: the avenues for legal change”, **Journal of British Academy**, 2015, C.10-5, s.46.

¹³⁶ BMİHK, Protect, Respect and Remedy, s.3.

¹³⁷ Hildebrandt ve Wefing'den alıntılan ve Almancadan İngilizceye çeviren Ben Wagner, “Governing Internet Expression: how public and private regulation shape expression governance”, **Information Technology and Politics Journal**, C.10-4, Is.4(İngilizce'den çeviri bana aittir.).

Platformların gücü sadece küreselleşme veya çok ülkede faaliyet göstermekle açıklanamaz. Platformların siber alanda tam bir kontrol sağlayan koda sahip olmaları da bu güç perspektifi açısından değerlendirilmelidir. Platformlar devasa miktarlarda içerik denetimi ve içerik denetimi kararlarının uygulanmasıyla ifade özgürlüğü üzerinde birçok mahkemeden daha çok yetki sahibidir. İfade özgürlüğü üzerinde böylesine gücü olan şirketlere, onların hak ve menfaatlerini de gözetken orantılı düzenlemeler getirilmesi; ifade özgürlüğü üzerinde teşkil ettikleri risklere karşılık meşru görülebilir. Bu konuda göz önünde tutulması gereken en önemli husus, ifade özgürlüğü üzerindeki risklerini tespit edilip, ifade özgürlüğü temelinde bir yaklaşımın platformların kar amacı güden özel şirketler olduğunu göz önünde bulundurularak geliştirilmesidir.

iii) Sosyal Sözleşme Perspektifi

Şirketlerin insan haklarından sorumlu olduğu, şirketler ve bireyler arasında bir sosyal sözleşme bulunduğu varsayılarak da savunulmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, varsayımsal sözleşme şirketlere var olma ve ticaret yapma gücü ve hakkı verirken bunu müşteri ve çalışanlarının menfaatlerini koruma şartıyla yapmaktadır.¹³⁸ Söz konusu bu sözleşmeye saygı duymak, iki taraf içinde ahlaki bir yükümlülük sayılabilir. Santoro ve Donaldson’a göre “*İşletmelerin insan hakları sorumluluğu, bir şirketin sosyal sorumluluğu yerine getirme konusundaki genel görevinin özel bir durumudur: “Sözleşmenin şartları, [şirketin] haklı varlığının bir koşulu olarak haklara saygı göstermesini gerektirir.”*¹³⁹ Bu argüman sosyal medya platformları özelinde düşünülürse, insanların platformlardan menfaatlerini yani ifade özgürlüklerini korumasını beklemesi için kurgusal bir sosyal sözleşmeye ihtiyaç yoktur.

Sosyal medya platformları zaten kendilerini ifade özgürlüğünün koruyucusu olarak nitelendirmektedirler. Bu durum, Jorgensen’in Facebook ve Google’nin çalışanlarıyla yaptığı görüşmelerde de ortaya çıkmaktadır. Söz konusu çalışmada ifade özgürlüğünün şirket kimliği olarak ele alındığını belirtirken Facebooktaki çalışanın “*İfade özgürlüğü yaptığımız her şeyin ayrılmaz bir parçası*” ifadesi, Google çalışanın ise “*İfade özgürlüğü bizim kurucu DNA’mızın bir parçası*” sözleri dikkat

¹³⁸ Obara, **age**, s.254.

¹³⁹ Michael A. Santoro, “Engagement with Integrity: What We Should Expect Multinational Firms to do About Human Rights in China”, **Business and the Contemporary World**, C.10-1, 1998.

çekicidir. Platformların sitelerinde topluluk kuralları veya içerik politikalarını anlattıkları bölümler için de bu geçerlidir. Twitter, platform kullanımı rehberinin “Hizmetimizi kullanan insanların haklarını korumak ve onlara saygı duymak” bölümünde kullanıcılarının sesini savunmanın ve seslerine saygı duymanın temel değerlerinden biri olduğunu ve politikalarının Amerikan Haklar Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nden temel aldığını¹⁴⁰, aynı sayfanın diğer bir bölümünde ise hizmetlerini engeller olmaksızın herkese anlık olarak bilgi ve fikirlerini yaratma ve paylaşma gücü vermek amacıyla sunduklarını belirtmektedir. Facebook’un Topluluk Standartları sayfasına göreyse Facebook 2 milyardan fazla insanın onlarca dilde *özgürce* ifade edebildiği bir yerdir.¹⁴¹ Youtube’nin Topluluk Kuralları sayfasına göreyse, Youtube fikir ve görüşleri özgürce ifade edebilmek için kullanılmaktadır ve yine Youtube, paylaşılan fikirlere katılmasa bile bu fikirlerin topluluğuna güç kattığına inanmaktadır.¹⁴²

Resim, yazı, ses veya video paylaşabilecekleri bir alan karşılığında zaman, veri, dikkat ve kimi zaman belli bir ücret veren, tabiri caizse ürün olarak satılan¹⁴³ kullanıcıların; kendilerini ifade özgürlüğünün savunucusu olarak nitelendiren platformlardan en azından kendilerinin ifade özgürlüğünü savunmalarını beklemek çok da haksız sayılmaz. Ortada bir sözleşme, karşılıklı bir anlaşma bulunmaktadır. Kullanıcılar, platformun koyduğu kurallara uyarak platformu kullanacaklardır; karşılığında ise ifade özgürlüklerine saygı duyulmasını beklemektedirler. Platformsa kullanıcıya ifadelerini paylaşabileceği bir alan başışı yapmamaktadır, karşılığında reklam geliri ve kullanıcılarının verilerini kazanmaktadır. Nasıl ki bir manavın en taze meyve ve sebzeleri tezgahın görünür taraflarına koyması ve “En taze meyveler burada” diye reklam yapmasına rağmen el çabukluğuyla çürük meyveleri sepetinize koyması ahlaki bir davranış değilse, platformlarında kendilerini ifadelerin özgürce dolaşabileceği yer olarak gösterdikten sonra ifade özgürlüğüne saygı duymamaları

¹⁴⁰ Rules and Policies, **Twitter**, <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/defending-and-respecting-our-users-voice>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

¹⁴¹ Community Standards, **Facebook**, <https://transparency.fb.com/tr-tr/policies/community-standards/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024. (Vurgu bana aittir.).

¹⁴² Politikalar Bölümü, **Youtube**, https://www.youtube.com/intl/ALL_tr/howyoutubeworks/policies/overview/, Erişim Tarihi: 31.07.2024. Youtube’nin katılmadığı fikirlerin kendilerine güç kattığını belirtmesi, akla AİHM’in ifade özgürlüğünün sadece lehte ve hoş giden fikirler için değil, aynı zamanda çarpıcı, rahatsız edici ifadeler için de geçerli olduğuna hükmettiği 07.12.1976 tarih ve 5493/72 sayılı Handyside v UK kararını akla getirmektedir.

¹⁴³ Trebor Scholz, “Why Does Digital Labour Matters Now?”, **Digital Labour: The Internet as Playground and Factory**, Trebor Scholz(ed), Taylor ve Francis Press, 2017, PDF, New York, s.5.

ahlaki bir tavır olmayacaktır. Ticari nedenlerle çeşitli içerik kuralları koymak platformların özel şirketler olması dolayısıyla kabul edilebilir ancak hem kurallar hem uygulama bakımından adalet, eşitlik, tarafsızlık ve ayrımcılık yasağı gibi çeşitli ilkelere bağlı kalınmasını beklemek haklı bir beklenti sayılabilir.

b) Kamusal Yaklaşım

Dijital teknolojiler hayatımızı birçok açıdan değiştirmiştir. Bu değişiklikler iletişim alanında da çok belirgindir. Her iletişim teknolojisi iletişim imkanlarını geliştirmiştir. Telefonların ve televizyonların zamanında iletişim iki yönlüydü. Dijital teknolojiler ise yarattığı imkanlarla iki yönlü iletişim biçimini çok yönlü hale getirmiştir. Önceki zamanlarda iletişime geçmek için mektup, telgraf veya telefon gibi yollar kullanılabilirdi. Bu iletişim araçlarının ucunda yer alanların sayısı birden fazla olabilir. Örneğin gönderilen bir mektubu beş kişi bir arada okuyabilir veya telefon hoparlöründen aynı anda birçok kişi konuşabilir fakat bu durum iletişimin iki yönlü olduğu gerçeğini değiştirmez. İnternet ve internette ifadelerimizi yaymamızın temel araçlarından biri olan sosyal medya platformlarında ise durum çok daha farklıdır. İletişimin çok yönlülüğü, ucuzluğu ve erişiminin kolaylığıyla sosyal medya platformları, geleneksel medya araçlarıyla karşılaştırıldığında ifade özgürlüğü için devrimsel nitelikte bir alan açmıştır.

Geleneksel medya organlarının aksine sosyal medya platformları, özel iletişim araçlarından ziyade bireylerin aynı anda fikirlerini paylaşabildiği, sokak veya meydanlar gibi kamusal alanlara niteliğindeki mekanlarla ortak nitelik taşımaktadır. Ayrıca internet araçları, internet araçlarıyla ilgili kimi düzenlemeler dolayısıyla hem devletin kimi görevlerini üstlenmiş hem de devletlere benzer bir yapıya bürünmüşlerdir. Söz konusu bu özellikler nedeniyle, sosyal medya platformlarının bireylerin ifade özgürlüğünü koruması ve ihlal etmemesi gerektiği öne sürülebilir. Bu bölümde, literatürdeki sosyal medyanın kamusal tartışmalar ve ifade özgürlüğü açısından önemini inceleyen çalışmalar ile platformların yapısal olarak devlete ve devletin görevleriyle benzerliğini inceleyen çalışmalar değerlendirilecektir. Çalışmaların çoğu genel anlamda internet üzerine gerçekleştirilmiştir. Sosyal medya hakkındaki istatistikler göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde sosyal medya platformlarının kamusal tartışmalar ve ifade özgürlüğü açısından interneteki en önemli

etmen haline geldiği söylenebilir. Bu sebeple söz konusu çalışmalar, sosyal medya platformları bağlamında incelenecektir.

i) Kamusal Alan Perspektifi

Platformlar sayesinde politik veya kişisel bir mesajımıza günler hatta saatler içinde binlerce, milyonlarca kişi tarafından ulaşılabilir. Aynı kişisel mesajımızı geniş kitlelere yaymak için televizyon, gazete veya radyoyu seçmek ise kolay bir tercih olmayacaktır. Bu iletişim araçları kısıtlı sayıda ve yüksek maliyetlidir. İsteyen herkes bu iletişim araçlarını gönlünce kullanamaz. Geleneksel iletişim araçlarından farkı nedeniyle sosyal medya platformları, bireylerin ifadeleri ve kamusal tartışmalar açısından önemli bir alan yaratmıştır. Balkin'e göre dijital teknolojiler, ifadenin şartlarını dört şekilde değiştirmiştir:

İlk olarak internet, bilgiyi kopyalama ve iletme maliyetlerini önemli ölçüde düşürmüştür.¹⁴⁴ Bu sayede insanlar kolay bir biçimde çok sayıda insanla iletişime geçebilmektedirler. Örneğin fikirlerimizi kitap yapıp bastırmak veya mektuplarla topluma yaymak yerine bir gb. veriyle binlerce sayfa fikrimizi internet erişimi olan herkesle paylaşabiliriz. Günümüzde iletişimin ucuzlaşmasıyla kamusal tartışmalara katılım yaygınlaşmış ve kolaylaşmıştır. Artık sıradan insanlar da yüksek maliyetlere katlanmadan fikirlerini herkese karşı belirtebilme olanağına sahip olmuştur.

Yazara göre ikinci olarak dijital teknolojiler, bilginin kültürel veya coğrafi sınırlara takılı kalmaksızın iletilmesini kolaylaştırmaktadır.¹⁴⁵ Bu kolaylık iki taraflıdır, hem bilgiye sınırlar olmaksızın erişebilmeyi, hem de aynı şekilde bilgiyi iletmeyi içerir. Bilginin iletiminin herhangi bir sınıra bağlı kalmaksızın gerçekleşmesiyle bireyler, uluslararası haber kuruluşlarına bağlı kalmadan dünyanın herhangi bir bölgesindeki herhangi bir topluluğun sorunlarına erişebilir ve aynı zamanda kendi sorunlarını bütün dünyayla kolayca paylaşabilir olmuştur. Bu sayede bireyler küresel sorunlara karşı ortaklaşa bir tavır geliştirebilmektedir. Ayrıca bu durum, basının özgür olmadığı ülkeler için ayrı bir önem arz etmektedir. Kimi

¹⁴⁴ Jack M. Balkin, "Digital Speech and Democratic Culture: a Theory of Freedom of Expression for the Information Society", *New York University Law Review*, C.79-1, 2004, Yale Law School, Public Law Working Paper No. 63, s.6.

¹⁴⁵ *age*, s.7.

durumlarda bir ülkede gerçekleşen olaylar sansür nedeniyle o ülkenin vatandaşlarına ulaşmaz. Yerel haber kuruluşları sansür nedeniyle toplumda yankı uyandırabilecek bir olayı topluma anlatmamayı seçebilirler. Örneğin Türkiye Cumhuriyet vatandaşları, yabancı ülkelerden geri dönüşüm amacıyla ithal edilen çöplerin doğaya terk edilmesi nedeniyle oluşan çevre felaketini İngiliz bir haber muhabiri sayesinde öğrenmiştir.¹⁴⁶ İngiliz haber muhabiri, yaptığı haberi Türkiye'deki haber kuruluşlarına gönderseydi haber, muhtemelen toplumun büyük çoğunluğuna ulaşmayacaktı. Ancak internet ve sosyal medya platformlarının sınır tanımayan yapısı sayesinde toplum için çok önemli bu durum, vatandaşlar tarafından öğrenilebilmiştir.

Balkin'e göre üçüncü olarak dijital teknolojiler, bilgiyi dijital olarak kodlamak ve barındırmak konusunda ortak standartlar getirerek bilgiyi yenileştirmeyi, değiştirmeyi hakkında yorum yapmayı ve bilginin üstüne kurmayı kolaylaştırmıştır.¹⁴⁷ Bu durum hem bilgiyi iletmenin maliyetini düşürürken hem de onu düzenlemeyi ve değiştirmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu sayede, halihazırda eserler yeniden üretilip ortaya yeni eserler çıkarılabilmektedir. Son ve en önemlisi olarak yazar, dijital teknolojilerin bilginin dağıtımını iletiminin ve değiştirilmesinin maliyetini azaltarak ifadeyi demokratikleştirdiğini ileri sürmektedir.¹⁴⁸

Sayılan bu özellikler sayesinde dijital teknolojiler, sıradan insanın sesini kitlelere kitlesel medya araçları olmadan duyurabilmesini sağlamıştır. Bu kolaylık bireylerin kişisel hayatı hakkında bilgi paylaşımını sağlayabileceği gibi toplum gündemine ve siyasi hayata dair bilgi ve fikir alışverişini de kolaylaştırabilir. Benkler'e göre internet, kamusal alan için vatandaşların fikir ve gözlemlerini paylaşabileceği ve toplum için bekçiköpeği olabileceği alternatif bir platform yaratmaktadır.¹⁴⁹ Yazara göre internet, iki yönden kitlesel iletişime göre farklılık göstermektedir. İnternet, iletişimin tek yönlü olduğu geleneksel medyaya göre çok yönlüdür ve iletişimin önündeki maliyet engelini kaldırmaktadır.¹⁵⁰ İşte bu sayededir ki bireyler pasif birer dinleyici ve okuyucu olmaktan çıkıp potansiyel olarak tartışmalara katılabilirler.¹⁵¹

¹⁴⁶ Londra'nın Çöpü Adana'ya, **Bianet**, 2022, <https://bianet.org/haber/londra-nin-copu-adana-ya-259841>, Erişim Tarihi: 07.08.2024.

¹⁴⁷ Balkin, **age**, s.7.

¹⁴⁸ **age**

¹⁴⁹ Benkler, *Wealth of Nations*, s.177.

¹⁵⁰ **age**, s.212.

¹⁵¹ **age**, s.213.

Salikov'a göre kolay erişilebilir olması ve erişim maliyetinin düşük olması sebebiyle internet, kitlesel medya zamanındakinden daha geniş ve daha çeşitli bir kamusal alan yaratmıştır.¹⁵² Ucuz, kolay erişilebilir ve çok yönlü iletişime izin veren niteliğiyle ifadenin şartlarını değiştiren ve bireyleri kamusal tartışmalarda aktif birer birey haline getiren internet, araştırmacılara göre iki açıdan toplum üzerinde etkili olmuştur.

İlk olarak internetin ve sosyal medya platformlarının bireylerin organize olmasını kolaylaştırarak kamusal tartışmalara katılmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Shirky, sosyal medyanın politik gücünü incelediği eserinde, disiplinsiz toplulukların bu dezavantajını sosyal medya vasıtasıyla koordine olarak giderebileceklerini öne sürmektedir.¹⁵³ Sosyal medyanın ucuzluğu, kolaylığı ve çok yönlülüğü sayesinde bireyler gelişen olaylardan anında haberdar olarak bir tepki geliştirebilir. Bu yönüyle sosyal medya toplumların örgütlenmesini kolaylaştırmıştır. 2013 yılındaki Gezi Parkı Protestoları buna örnek olarak gösterilebilir. Polislerin Gezi Parkı'ndaki protestoculara sert şekilde müdahale etmesinin ilk haberleri sosyal medya vasıtasıyla yayılmıştır. Geleneksel medya organları ülke tarihindeki en büyük barışçıl gösteri yürüyüşlerinden sayılabilecek bu olaylar yerine penguen belgeseli ve benzeri alternatif yayınlar yaparken,¹⁵⁴ kitleler sosyal medya platformları vasıtasıyla örgütlenmiş ve kamusal bir gündeme dair tepkilerini ortaya koyabilmişlerdir. Maliyetsiz ve kolay bir şekilde bilgi ve haberlerin iletilmesine olanak tanınmasıyla sosyal medya platformları, kişilerin toplumsal olaylara karşı örgütlenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Platformların, bireylerin ifade özgürlüğüne saygı duyma yükümlülüğünün olmadığı kabulü halinde örgütlenen protestocuların ifadeleri keyfi bir şekilde veya algoritmik içerik denetimi araçlarının yetersizliği veya hatasıyla silebilir ve hiçbir şekilde sorumlu olmaz. Çünkü burası özel bir alandır. Bu görüşün kabul edilmesi halinde demokratik katılım ve kamusal tartışmalar, özel şirketlerin keyfiyetine kalmış olacaktır. Bu durum, ifade özgürlüğü ağır riskler taşıyabilir.

¹⁵² Alexey Salikov, "Hannah Arendt, Jürgen Habermas, and Rethinking the Public Sphere in the Age Of Social Media", **Russian Sociological Review**, C.17-4, s.90.

¹⁵³ Clay Shirky, "The Political Power of Social Media: Technology, the Public Sphere, and Political Change", **Foreign Affairs**, C.90-1, 2011.

¹⁵⁴ Olay hakkında detaylı bilgi için bkz. Cooper Flieshman, "CNN-Turk Airs Penguins Documentary during Istanbul Riots", **Daily Dot**, 2021, <https://www.dailydot.com/news/cnn-turk-istanbul-riots-penguin-doc-social-media/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

İkinci olarak internetin ve daha özeldir sosyal medya platformlarının, bireylerin ifadelerini yaymalarını kolaylaştırarak toplumun kamusal önemi haiz gelişmelerden haberdar olmasını kolaylaştırdığı öne sürülebilir. Bu sayede bireyler, kendileri açısından önem taşıyan yerel ve küresel olayları kurumsal habercilik ajanslarına bağlı kalmadan öğrenebilirler. Volkmer, iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri haber akışı yönünden değerlendirmektedir ve bu sayede yeni bir kamusal alanın oluşabileceğini savunmaktadır. Uydu teknolojilerinin gelişmesiyle haber akışı anlık ve ulusötesi bir hale gelmiş, uydulardan yayınlanabilecek kanal sayılarının artışıyla çeşitlilik artmış ve “küresel haber alanı” oluşmuştur.¹⁵⁵ Volkmer, burada özel televizyon yayıncılığından bahsetmektedir. İletişim teknolojilerindeki her gelişme bilgi akışındaki aktörlerin sayısını artırarak çeşitliliği sağlamaktadır. İlk başta sadece BBC, TRT gibi devlet televizyonları ve sadece devletin belirlediği bilgiler dolaşımdayken özel televizyonlarla birlikte bilgi akışındaki çeşitlilik artmıştır. Aynı durum matbaanın icadı için de geçerlidir. Guttenberg’in 15. Yüzyılın ortalarında baskı makinesini icat etmesiyle de benzer bir durum yaşanmıştır. Kişiler, üretilmesi zor ve çok kısıtlı olan el yazması kitaplar yerine baskı makinesinde ucuz ve kolayca basılmış kitaplara erişebilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise sosyal hiyerarşide alt kısımlarda yer alanlar dini metinleri kendileri okumaya başlamış ve Kilise’nin din üzerindeki bilgi tekeli kırılmıştır.¹⁵⁶

İnternet ve daha özeldeyse platformlar, ucuzlukları ve kolaylıkları nedeniyle kurumsal medya organlarının dışında bireylerin demokratik süreçler ve kamusal tartışmalara katılım açısından önemli bir alan yaratmıştır. Bu alanda bireylerin ifade özgürlüğünün korunması demokratik süreçler ve temel hak ve özgürlükler açısından önem taşımaktadır. Platformların ifade özgürlüğünden sorumlu olmaması halinde bireyler, demokratik süreçler ve kamusal tartışmalar için iki boyutlu bir mahkumiyet içinde olacaktır. İlk mahkumiyet, kurumsal medya organlarına karşı olan mahkumiyettir. Kurumsal medya organları, yaptıkları haberleri aracısız bir şekilde radyo, televizyon veya gazete gibi geleneksel medya araçlarıyla yayabilirler. Ancak günümüzde kurumsal medya organları haberlerinin büyük çoğunluğunu sosyal medya platformları vasıtasıyla paylaşmaktadır. Mahkumiyetin ikinci boyutu bu noktada

¹⁵⁵ Ingrid Volkmer, “The Global Network Society and the Global Public Sphere”, **Development**, C.46-1, 2003, s.11.

¹⁵⁶ Asa Briggs, ve Peter Burge, **A Social History of the Media: From Guttenberg to the Internet**, Polity Press, 4. Baskı, 2020, s.74.

bulunmaktadır. Sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğünden sorumlu olmamasının kabulü halinde bireyler demokratik süreçle ve kamusal tartışmalara katılım için kurumsal medya organlarının yanında sosyal medya platformlarına da mahkum olacaktır. Bu sebeple bireylerin platformlardaki ifade özgürlüğünün korunması önem arz etmektedir. Bireylerin platformlardaki ifade özgürlüğünün güvence altına alınması halinde bireyler kurumsal medya organları ve sosyal medya platformlarına ihtiyaç duymadan kamusal tartışmalar ve demokratik süreçlere katılabilecektir.

Volkmer'e göre internetin ortaya uluslararası haber akışı sonucu yerel ve yabancı haber arasındaki ayrım belirsizleşmiş, "yerel ötesi" alanda Dünya'daki tüm gelişmeler bu yerel ötesi alanın da bir parçası olmuştur.¹⁵⁷ İnternet teknolojileri ise küreselleşme sürecini merkezileştirerek yeni bir sosyal, kültürel ve politik altyapı oluşturmuştur.¹⁵⁸ Kısacası, internet bilgi akışını kolaylaştırarak dünyayı birbirine bağlamıştır. Bu bağlantılılığın yanında, sosyal medya platformları kullanıcı üretimi içeriğe dayanan yapısıyla adeta "sanal bir sokak" olmuştur. Herkes her istediğini herkesin ulaşabildiği bir alanda paylaşabilmektedir. Herkesin ifadesi değerli hale gelmiştir. İletişim için medya kuruluşlarının altyapısına ihtiyaç yoktur, internete bağlanabilen bir elektronik alet yeterlidir. Bunun sonucu olarak ise küresel kamusal alan, farklılaşmış mikro-alanlara dönüşmektedir. Kişiler bu mikro-alanlarda karşılıklı etkileşime girebilir ve politik öneme sahip haberleri birbirleriyle paylaşabilir. Medya kuruluşları çeşitli nedenler ve saiklerle hukuka aykırı olmayan haberleri yayınlamama yoluna gidebilmektedir. Birçoğumuz en azından birkaç kere bile olsa geleneksel medya organlarında yayınlanamayan bir haberi internetten özellikle sosyal medya platformlarından öğrenmiştir. Sosyal medya platformları yarattıkları mikro-alanlarla bireylere sansüre karşı kamusal sorunlar için önemli konuları öğrenebileceği ve tartışabileceği bir alan yaratarak ifade özgürlüğünün olanaklılığını artırmıştır. Diğer bir deyişle internet, haber akışında medya kuruluşlarına alternatif bir alan yaratarak bilgi ve haber akışında geleneksel medyanın tekeli kırılmıştır.

İnternetin ifade özgürlüğü için önemi çeşitli mahkeme kararlarında da vurgulanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin başvurusunun kişisel

¹⁵⁷ Volkmer, *age*, s.12.

¹⁵⁸ *age*, s.13.

sayfasının da bulunduğu Google Sites platformuna erişimin engellemesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar verdiği Ahmet Yıldırım v Turkey davasında, Mahkeme “*İnternet artık bireylerin ifade ve bilgi edinme özgürlüklerini kullandıkları başlıca araçlardan biri haline gelmiş ve siyasi konularla ve genel çıkarları ilgilendiren konularla ilgili faaliyetlere ve tartışmalara katılım için gerekli araçları sağlamaktadır.*”¹⁵⁹ sözleriyle internetin kamusal tartışmalar için önemini kabul etmiştir. Aynı Şekilde Amerikan Yüksek Mahkemesi, hükümlülerin sosyal medyaya erişimini yasaklayan kanunu iptal ettiği kararında internet sitelerinin modern toplum ve kültürün ayrılmaz bir parçası olduğunu ve özel kişilerin sesini duyurması için en önemli mekanizmaları sağladığını belirtmiştir.¹⁶⁰ İfade özgürlüğü için önemleri dolayısıyla platformlara erişimin korunması kolaylıkla anlaşılabilir. Ancak erişimi ifade özgürlüğü için korumaya değer görülen platformların özel kişiler olması dolayısıyla ifade özgürlüğü ihlali yapamayacağını kabul etmek dikkate değer bir tezat oluşturmaktadır.

Sosyal medya platformlarının teorik anlamda kamusal alan sayılıp sayılmayacağını tartışmak bu çalışmanın sınırlarını aşacaktır. Ancak yine de incelenen çalışmaların ışığında sosyal medya platformlarının iletişimi kolaylaştırması ve ucuzlatması, toplulukların örgütlenmesini kolaylaştırması, sınır tanımaması ve bu sayede küresel bir haber ağı oluşmasına izin veren yönleriyle; teorik anlamda bir kamusal alan sayılamayacağı öne sürülse bile en azından kişilerin ifadeleri ile kamusal tartışmalar için önemli bir alan yarattığını söyleyebiliriz. Kimi yazarlar, özel mülkiyette olan ama kamu tarafından kullanılan ve platformların da dahil olduğu bu alanları “*yalancı kamusal alan(pseudo public space)*” olarak isimlendirmiştir.¹⁶¹ Kanımca bu alanlarda ifade özgürlüğünün korunması amacıyla, platformların ifade özgürlüğü için etki ve önemine binaen, platform şirketlerinin özgürlüklerine dikkat edilerek ve ölçülülük ilkesine özen gösterilerek, devletlerin birtakım düzenlemelere gitmesi önem arz etmektedir. Bu konuda platformların içerik uygulamalarının ifade özgürlüğü açısından yarattığı sorunların tespiti önem taşımaktadır. İkinci olarak ise her platformun ifade özgürlüğü ve kamusal tartışma açısından önemli değildir. Milyarlarca kişinin üye olduğu ve paylaşım yaptığı Facebook ile sınırlı sayıda kişinin üye olduğu

¹⁵⁹ AİHM, Ahmet Yıldırım v. Turkey, 3111/10, 18.12.2012, p.54.

¹⁶⁰ ABD Yüksek Mahkemesi, **Packingham v North Carolina**, 15-1194, 19.06.2017, s.2, https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-1194_0811.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

¹⁶¹ Daithi Mac Síthigh, “Virtual walls? The law of pseudo-public spaces”, **International Journal of Law in Context**, C.8-3, 2012.

bir platform önem açısından farklıdır. Önlemler alınırken çeşitli hukuki normlar gibi kullanıcı sayıları¹⁶² veya gelir miktarları gibi gibi kriterlere göre bir ayırım yapılabilir.

ii) Yarı Kamusal Aktör Perspektifi

Literatürde sosyal medya platformlarının çeşitli açıdan devletlere benzediğini iddia edilmektedir. İş ve insan hakları literatüründeysen, kimi kamusal faaliyetleri yerine getiren şirketlerin, bu sebeple insan haklarından sorumlu olması gerektiği kimi yazarlar tarafından öne sürülmektedir. Yetki, sorumluluk gerektirmektedir. Eğer sosyal medya platformları gerçekten de aslında devlete ait olan kimi faaliyetleri gerçekleştiriyorsa, insan haklarından sorumlu olması gerektiği öne sürülebilir. Aksinin kabulü halinde, insan haklarını ihlal edebilen ve bundan sorumlu olmayan kişilerin varlığı kabul edilmiş olacaktır. Bu durumda da bireylerin insan hakları tehlikeye girebilir.

Florian Wettstein, ulusötesi şirketlerin hükümet-benzeri bir yapıya dönüştüğünü ve onlara bu sebeple insan hakları yükümlülükleri yüklenebileceğini savunmaktadır.¹⁶³ 19. ve 20. Yüzyıllardaki kamusal ve özel alan ayrımı ile serbest pazar ve kamusal güç arasındaki keskin ayırım bir gerçeği yansıtmaktaydı.¹⁶⁴ Devletler eğitim, güvenlik, yargı gibi kamusal fonksiyonları yerine getirirken serbest piyasaya karışmamaktaydı. Bunun karşılığındaysa şirketler serbest piyasada diledikleri gibi faaliyet gösterebilirdi. Kamu hizmetleri ve insan hakları da kamusal alana ait görüldüğünden dolayı şirketler, kamu hizmetleri ve insan hakları arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı kabul edilmekteydi. Günümüzde bu durum değişiklik göstermiştir. Küreselleşme ve küresel kapitalizmin gelişmesiyle şirketler ekonomik ve sosyal alandaki etkilerini giderek artırmaktadır. Küresel pazardaki ağırlıkları nedeniyle ekonomik anlamda etkili olan ulusötesi şirketler, aynı zamanda devletlere ait görülen kimi politik faaliyetleri de üstlenmektedirler.¹⁶⁵ Wettstein'a göre devletin güçlenen bu özel aktörleri kontrol etmesinin zorlaşmasının yanında kimi alanlarda geleneksel

¹⁶² Bkz. Almanya Federal Cumhuriyeti, *Netzwerkdurchsetzungsgesetz (NetzDG)* (İng. Network Enforcement Act), m.1, böl.1(2), 30.06.2014; bkz. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), OJ L 277/1, 27.10.2022; m.33/1.

¹⁶³ Florian Wettstein, *Multinational Corporations and Global Justice: Human Rights Obligations of a Quasi-Governmental Institution*, Stanford Business Books, 1. Baskı, 2009.

¹⁶⁴ Stephen J. Kobrin, "Private Political Authority and Public Responsibility: Transnational Politics, Transnational Firms, and Human Rights.", *Business Ethics Quarterly*, C.19-3, 2009, s.353.

¹⁶⁵ Palozzo, *age*, s.78.

kontrol ve güç ilişkisi tersine dönmüştür.¹⁶⁶ Yazar, çokuluslu şirketlerin güçlenmesini üç sebeple açıklamaktadır. İlk olarak üretimin artan hareketliliği ve devletlerin rekabetçi kalma ihtiyacı şirketlerin devletlere karşı pazarlık payını artırmıştır.¹⁶⁷ İkinci olarak, kamusal mülklerin özelleştirilmesiyle güç ve kontrol hükümetlerden şirketlere transfer olmuştur. Son olarak yazar, şirketlerin kendilerine karşı gücü lobicilik ve siyasi süreçlere müdahale ederek elimine ettiğini belirtmektedir.

Kobrin'e göre ise ekonomik açıdan güçlü, kamu hizmetlerini yerine getiren ve siyasi süreçlere müdahale edebilen şirketlerin ortaya çıkmasıyla siyasi otorite parçalanmış, kamu ve özel arasındaki ayrım bulanıklaşmış ve devlet ve devletdışı aktörlerin hak ve görevleri sorgulanmaya başlanmıştır.¹⁶⁸ Yazarın öne sürdüğü bu fikirler Wettstein'in fikirleriyle örtüşmektedir. Günümüzdeki şirketlerin bir kısmının ekonomik gücü, birçok ülkeninkinden fazladır. Ekonomik anlamda güçlenen şirketlerin devlet karşısındaki pazarlık payının artması ve devletin kimi görevleri üstlenmesiyle şirketler, fonksiyon ve yapıları itibarıyla devletlere benzemektedir. Nasıl ki devletlerin insan haklarından sorumlu olduğu su götürmez bir gerçekse, devletler kadar güçlü olan ve devletlerin kimi fonksiyonlarını yerine getiren şirketlerin insan haklarından sorumlu olması gerektiği öne sürülebilir. Devletin kimi fonksiyonlarını yerine getiren şirketlerin temel hak ve özgürlüklerden sorumlu olup olmayacağı mahkeme kararlarına da konu olmuştur. Amerikan Yüksek Mahkemesi, Marsh v Alabama kararında özel bir şirketin sahibi olduğu şirket kasabasında bir dini grubun yayınlarını dağıtmasını engellemesinin o şirketin bazı kamusal fonksiyonlar icra etmesi nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlali sayıldığına karar vermiştir.¹⁶⁹ Kamusal fonksiyon icra eden özel şirketlerin, bu faaliyetlerinden doğan ihlallerden devletler gibi sorumlu olması gerektiği savunulabilir. Literatürde internet araçlarının çeşitli açılardan devletlere benzediği öne sürülmektedir.

İlk olarak, literatürde bazı düzenlemeler ve mahkeme kararlarından dolayı devletlerin bazı kamu gücü faaliyetlerini internet araçlarına bıraktığı iddia edilmektedir. Günümüzde internet teknolojilerinin ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla sosyal etkileşimlerimizin çoğunluğu sosyal medya platformlarında

¹⁶⁶ Wettstein, *age*, s.171.

¹⁶⁷ *age*, s.240.

¹⁶⁸ Kobrin, *age*, s.353.

¹⁶⁹ ABD Yüksek Mahkemesi, Marsh v Alabama, 326 U.S. 501, 07.01.1946.

yaşanmaktadır. Platformlar, bireylerin ifadeleri için sunucu alanı sağlamaktadır. Söz konusu sunucu alanı, politik veya kişisel ifadelerimizi dile getirebileceğimiz sokak veya meydanlardan farklılık arz etmektedir.

İlk olarak sokaklar ve meydanlar kamusal mülkler sayılırken platformların sunucu alanları özel mülkiyettir. İkinci olarak, kanunlara aykırı ifadeye müdahale etme ve onları engelleme görevi sokak ve meydanlarda bir kamu gücü olan polis ve benzeri kolluk kuvvetlerine aitken sosyal medya platformlarında kanunlara veya içerik kurallarına aykırı ifadeleri engelleme ve onlara müdahale etme yükümlülüğü platformlara aittir. Özellikle kanunlara aykırı ifadelere müdahale etmeyen internet araçlarının bu ifadelerden sorumlu olacağını öngören kanunlar nedeniyle, devletlerin internetteki kanuna aykırı ifadelere müdahale etme yetki ve görevine platformlara bıraktığı öne sürülebilir. Merkezlessiz, parçalı ve sınır tanımayan yapısı nedeniyle müdahale etmenin zor olduğu siber alanı kontrol etmek için siber alanda tam bir güç sağlayan koda sahip platformların bu işe ortak edilmesi hem akılcı hem de yerindedir. Polis yerine platform. Bu durum platformların devlet yetkilerini yerine getirmesinden dolayı insan haklarından sorumlu olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Luca Belli vd., üç çeşit kamusal faaliyetin platformlara devredildiğini ileri sürmektedir.¹⁷⁰ Bunlardan ilki, hizmetleri vasıtasıyla fikri mülkiyet hakları ihlal edilen araçlara karşı, hak sahiplerine itiraz etme hakkı veren AB Fikri Mülkiyet Hakları İcra Direktifi'nin 11. maddesidir. Avrupa Adalet Divanı L'Oreal v eBay kararında, bu madde kapsamında yapılacak itirazların aynı çeşit ihlallerin engellenmesini de içerebileceğine karar vermiştir.¹⁷¹ Bu kararla, internet araçları fikri mülkiyet hakkı ihlallerine karşı itiraz edilebilen ve gelecek ihlalleri engellemekle yükümlü kişiler haline gelmişlerdir. Aslında devletlere özgü olan hak ihlallerine karşı başvuru yolu olma görevi, platformlara yüklenmiştir.

Yazarlara göre kamu gücünün ikinci devri ise çalışmada bahsedilen unutulma hakkı ve Avrupa Adalet Divanının Google v Spain kararıyla ilgilidir.¹⁷² Bu kararla kişilere, isimlerinin gerekli durumlarda arama motoru sonuçlarından çıkarılma hakkı verilmiştir. Arama motorları gerekli durumların tahlilini yapıp söz konusu hakkın

¹⁷⁰ Belli, Luca ve diğerleri, "Law of the Land or Law of the Platform? Beware of the Privatisation of Regulation and Police", **Platform Regulations**, Luca Belli ve Nicolo Zingales(ed), United Nations Internet Governance Forum, Cenova, 2017, s.41-61.

¹⁷¹ Belli vd, **age**, s.48.

¹⁷² **age**, s.50.

uygulanıp uygulanamayacağına karar verecektir. Bu iki açıdan anlamlıdır. Birincisi, özel şirketler bir hakkın uygulayıcısı haline gelmişlerdir. İsminin veya kişisel bilgisinin silinmesini isteyen kişi arama motoruna başvuracaktır. Arama motoru ise durumun tahlilini yapıp söz konusu talebi yerine getirmeye veya getirmemeye karar verecektir. İkinci olaraksa özel şirketler, hak çatışmalarında karar verici konuma gelmiştir. Arama motorunda listelenen her sonucun bir ifade olduğu düşünüldüğünde, ortada ifade özgürlüğü ve özel yaşamın gizliliği hakkı çatışma içerisindedir. Arama motorunun bir yorum yapıp bu iki hak arasında bir dengeleme yapması gerekmektedir. Yazarlar bu durumu özel şirketler olan arama motorlarının hukuki değerlendirme niteliğinde olan bu yetkilerin hayata geçirilmesi için gerekli niteliklere sahip olmaması ve özel şirketler olmaları dolayısıyla ekonomik saiklerin temel hakları etkileyebileceği nedeniyle eleştirmektedir.¹⁷³

Üçüncü durum ise AB'deki Yasa Dışı Nefret Söylemiyle Mücadele İçin Davranış Kuralları'yla ilgilidir.¹⁷⁴ Microsoft, Facebook, Twitter ve Youtube ile AB arasında kabul edilen bu anlaşmaya göre söz konusu şirketler, yasadışı nefret söylemine karşı yapılacak itirazları inceleyecek süreçler geliştirecek, yapılacak inceleme sonucu itiraz kabul edilebilir bulunursa yirmi dört saat içinde nefret söylemi içeriğini kaldırarak veya erişimi engelleyecek ve kullanıcıları arasında nefret söylemine karşı farkındalık geliştirmesi amacıyla çalışmalarda bulunacaklardır.¹⁷⁵ EDRI'ye göre bu kurallar platformları kendi nefret söylemi tanımlarını geliştirmeye iterek özel bir kolluk kuvveti yaratmıştır.¹⁷⁶ Devletler, kanunlara aykırı ifadelerle mücadele etme faaliyetine, internet aracısı hükümleriyle platformları da ortak etmiştir. Diğer bir deyişle ilgili kanunlardan dolayı platformlar, kanunlara aykırı içeriklere müdahale etme yükümlülüğü altına girmiştir. Kanunlara aykırı faaliyetlerle mücadele etmenin de aslında kamusal bir faaliyet olduğu düşünüldüğünde, bu üç duruma sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamaları da eklenebilir.¹⁷⁷

¹⁷³ *age*, s.51-52.

¹⁷⁴ *age*, s.52.

¹⁷⁵ Avrupa Komisyonu, EU Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

¹⁷⁶ Belli vd, *age*, s.53.

¹⁷⁷ Bassini, *age*, s.191.

Bütün bunlara ek olarak, platformların anayasal fonksiyonlar açısından da devletlere benzer bir yapıya büründüğü ileri sürülebilir. Anayasa hukuku doktrinine göre devletin yasama, yürütme ve yargı olarak üç fonksiyonu bulunmaktadır. Sosyal medya platformları hangi içeriğin kabul edilebilir olup olmadığına yönelik normlar koymaktadır. İçeriklerin kurallara uyup uymadığını ise hem eğitilmiş personellerden oluşan bürokratik yapılarla hem de yazılımlar vasıtasıyla denetleyip kurallara aykırı içeriklere yaptırım uygulayabilmektedirler. İçerik denetimi uygulamaları ise platformlardaki çeşitli itiraz mekanizmalarıyla denetlenmektedir. Platformların içerik kuralı koyma yönünden yasama, bu kuralları uygulama yönünden yürütme ve kuralların uygulanmasından ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözülmesi yönünden yargı yetkisine sahip olduğu ileri sürülebilir. Bu üç özellik itibarıyla internet alemindeki devletler olarak nitelendirilebilir.

İçerik kurallarını ortaya koyan hizmet şartları özel matbu sözleşme niteliğindedir. Bu sözleşmeler, gerçek hayattaki matbu sözleşmelerden farklılık arz etmektedir. Bir banka, sözleşme imzalayarak edindiğimiz kredinin taksitlerini ödemezsek sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesi için mahkemeye veya kanunlarca öngörülen daha başka başvuru yollarını kullanabilir. Sözleşmeyi kendi gücüyle uygulayamayacağından, bu başvuru yöntemleri kamusal makamları içerecektir. Platformlar ise, servis şartlarını herhangi bir kamusal makam olmaksızın algoritmalar vasıtasıyla uygulayarak “yürütme-benzeri”¹⁷⁸ bir fonksiyon icra etmektedirler. Hizmet şartları sözleşmelerinin matbu sözleşme niteliğinde olduğu belirtilmişti. Bu nitelikteki sözleşmelerde herhangi bir pazarlık aşaması yoktur. Sözleşmeyi ya kabul edersiniz ya reddedersiniz. Belli, platformlar tarafından ortaya konan ve tek taraflı olarak değiştirilebilen servis şartlarını, pazarlık payının olmaması yönünden “platformun hukuku” olarak nitelendirmektedir.¹⁷⁹ Platformların devlete benzer bir nitelik kazanması, içerik kurallarının dilinden de anlaşılabilir. Facebook’un hizmet şartlarının dilindeki değişimi inceleyen bir çalışma, Facebook’un şartlarını “Haklar ve Sorumluluklar Açıklaması” olarak isimlendiren tek platform olduğunu ve bu şartlarda birtakım özgürlükler ile kişi hakları tanındığını ve bu belgenin şahıs zamirleri yerine “herkes”, “halk” gibi genele hitap eden bir dil kullandığını belirttiikten

¹⁷⁸ Giovanni De Gregorio, “From Constitutional Freedoms to the Power of the Platforms: Protecting Fundamental Rights Online in the Algorithmic Society”, *European Journal of Legal Studies*, C.11-2, 2018, s.86.

¹⁷⁹ Belli vd, *age*, s.44.

sonra, bu durumu servis şartlarının iki özel kişi arasındaki bir sözleşmeden ziyade Facebook'un şartlarına anayasal bir ton verme isteği olarak yorumlanabileceğini söylemiştir.¹⁸⁰

Yapılan her denetim bir değerlendirme içermektedir. Platformların servis sağlayıcısı sorumluluğundan kaçınmak amacıyla içeriklerin kanuna aykırı olup olmadığını incelemektedir. Kanunların yanında, içerikler içerik kuralları açısından da denetlenmektedir. Paylaşılan içerik, hakaret niteliğinde bir içerik veya bir kişinin çok özel anları platformlarda paylaşılabilir. İlk içerik kişinin onur ve haysiyet hakkına aykırıyken, ikincisi ise özel hayatın gizliliği hakkına aykırı olabilir. Söz konusu kişi platforma içeriğin kaldırılması amacıyla başvurduğunda platform, içeriği değerlendirip onu ya kaldırır ya kaldırmaz. Kaldırması halinde, içerikten etkilenen kişinin hakkının ihlal edildiğini değerlendirmesinde bulunulmuştur, aksi halde ise içeriğin paylaşımı yapan kişinin ifade özgürlüğü kapsamında olduğu sonucuna varıldığı söylenebilir. Platformların ilk örnekte kanuna uygunluk denetimi yönünden, ikinci örnekte servis şartlarına dayanarak karar verme yönünden¹⁸¹, üçüncü örnekte ise temel hakları dengelenme işlemi yerine getirmeleri açısından “yargısal-benzeri” bir fonksiyon ifa ettiği söylenebilir. Tüm bunlara ek olarak platformlar, devletlerin yargı organlarının ürettiği kavram ve doktrinleri içerik denetimi uygulamalarında kullanabilmektedirler. Facebook'un içerik denetimi kurallarında ABD 1964 Medeni Haklar Kanunu'nda bulunan “korunmalı kategoriler” yer alırken, yine bu kurallarda yargılamada kullanılan “örneklendirme”, “analojik gerekçelendirme” gibi yöntemlerin bulunduğu da gözlemlenmiştir.¹⁸²

Farklı bir yaklaşımla, platformların içerik kaldırma kararları vasıtasıyla en azından ifade özgürlüğü üzerinde bir içtihat mahkemesine benzetilebilir. Necdet Umut Orcan, insan hakları mahkemelerinin verdikleri kararlarla, hak ve özgürlüklerin kullanım alanını formülarize ettiklerini ve dolayısıyla hak ve özgürlüklerin nasıl kullanılacağını belirlediklerini savunmaktadır.¹⁸³ Milyonlarca kişinin ürettikleri içeriklerle birbirleriyle iletişime geçtikleri platformlar, içerik kaldırma kararlarıyla

¹⁸⁰ Edoardo Celeste, “Digital constitutionalism: a new systematic theorisation”, **International Review of Law, Computers & Technology** C.33-1, 2019, s.124.

¹⁸¹ Belli vd, **age**, s.45.

¹⁸² Kate Klonick, **age**, s.1645-1646.

¹⁸³ Necdet Orcan, “Yarış(a)mayan İlkeler: Türkiye Anayasa Mahkemesinin Politik İfadeler Bağlamında Adil Denge Sorunu”, **Anayasa Hukuku Dergisi**, C.9-18, 2020, s.465-532.

hayatımızın ve iletişimimizin ayrılmaz bir parçası olan siberalandaki ifade özgürlüğünün kullanım alanını belirlediği söylenebilir. Anupam Chander, sosyal medya platformlarının devletlere benzemesini farklı bir açıdan ele almıştır. Montevideo Antlaşmasının Birinci Maddesi uluslararası hukukta devletin özelliklerini hüküm altına almaktadır. Bu maddeye göre, devlet “*a)kalıcı bir nüfus, b)tanımlanmış bir toprak, c)hükümet ve d)diğer devletlerle ilişki kurma kapasitesi*” özelliklerine sahip olmalıdır. Anupam Chander’e göre Facebook, ilk iki özellik olmasa bile son iki özelliğe sahiptir.¹⁸⁴ Çünkü platform kurallarını belirleyip onları yorumlayan ve uygulayıp ihlal edenlere cezalar veren Facebook’tur.¹⁸⁵ Ayrıca platformlar, AB örneğinde görüldüğü gibi ulusalüstü kurumlarla ortak politikalar da geliştirmektedir.

Sonuç olarak sosyal medya platformlarının bu bölümde anlatılan gerekçelerle içerik denetiminden doğacak faaliyetlerden teorik olarak sorumlu olacağı söylenebilir. Kamusal-benzeri bir fonksiyon ifa etmek, fonksiyondan dolayı gerçekleşen zararlardan sorumluluğu da beraberinde getirmelidir. Bir sonraki bölümde Avrupa Birliği ve ABD hukukundaki internet araçlarına ilişkin sorumluluk normları incelenerek bu normların içerik denetimi uygulamalarını nasıl etkilediği ortaya konacaktır.

2- İnternet Araçlarına İlişkin Sorumluluk Hükümleri

Siberalanın devletin egemenliğinden bağımsız bir alan oluşturduğunu düşünen siberanarşistlerin arzuladığının aksine devletler, bu bölümde incelenecek sorumluluk hükümleriyle siberalanı kontrol altına almayı hedeflemiştir. Bu hükümler, üçüncü tarafların internet araçlarının sundukları hizmet vasıtasıyla paylaştıkları içeriklerden doğan ikincil sorumluluğa ilişkindir. İnternet araçlarının sorumluluğu rejimleri katı, güvenli liman ve geniş olmak üzere üç çeşittir.¹⁸⁶ Tayland ve Çin gibi ülkelerde uygulanan sıkı sorumluluk rejiminde internet araçları, üçüncü kişilerin sunulan hizmetleri vasıtasıyla paylaşılan içeriklerden sorumludur.¹⁸⁷ Buna ek olarak, sıkı sorumluluk rejiminde internet araçları paylaşılan içerikleri takip etmekle yükümlüdür. Güvenli liman rejimine ise Avrupa Birliği hukukundaki eTD ve o kanunun sorumluluk

¹⁸⁴ Anupam Chander, “Facebookistan”, *North Carolina Law Review*, C.90-1807, UC Davis Legal Studies Research Paper No. 295, 2012, s.1817.

¹⁸⁵ *age*, s.1818.

¹⁸⁶ Article 19, *Dilemma of Liability*, s.6.

¹⁸⁷ *age*, s.7.

hükümlerini yürürlükten kaldıran Dijital Hizmetler Kanunu(DHK) ve ABD'deki Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu(DMTHK) örnek verilebilir.

Güvenli liman rejiminde, internet aracı kanunda öngörülen şartlar halinde içeriklerden sorumlu olmamaktadır. Geniş sorumluluk rejiminde ise internet araçlarının faaliyetlerindeki pasif rol ön plandadır ve üçüncü taraf içeriklerden geniş derecede sorumluluk istisnası getirmektedir.¹⁸⁸ Bir sonraki bölümde incelenecek olan internet araçlarının sorumluluğuna dair ABD normları, platform sahibi şirketlerin çoğunluğunun ABD'de yerleşik olmasından dolayı yaygın şekilde kullanılan Facebook, Twitter, Instagram ve Youtube gibi sosyal medya platformunun içerik denetimi uygulamalarını şekillendirmiştir. Platformların küresel boyutta ve yaygın şekilde faaliyet göstermesiyle söz konusu bu sorumluluk hükümleri internette ifade özgürlüğünün kullanımında önemli bir pay sahibidir. Farklılıkları bulunmakla beraber AB ve ABD hukukundaki ilgili hükümler, platformlara üçüncü kişilerin paylaştıkları içeriklerden doğan sorumluluklara ve platformların içerik denetiminden doğan sorumluluklara karşı çeşitli şartlar altında koruma getirmektedir. Getirilen hukuki koruma ve internetin kullanımının geniş çapta yaygınlanması sebebiyle internet araçları, Laidlaw'a göre bilginin akışı, demokratik katılım ve tartışma üzerinde önemli bir aktör haline gelmiştir.¹⁸⁹

a) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hükümler

i) İletişim Ahlakı Kanunu (Communications Decency Act)

Bu bölümde ABD hukukunda internet araçlarının üçüncü taraf içeriklerden sorumluluğunu düzenleyen İletişim Ahlakı Kanunu incelenecektir.¹⁹⁰ İnternet şirketlerinin büyük çoğunluğu ABD'de yerleşik durumda olduğundan dolayı İAK internetin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. İnternet araçlarına üçüncü taraf içerikler ve bunlara müdahale etmek konusunda geniş bağımsızlık sağlayan kanunun üçüncü parti içeriklerden sorumluluğu düzenleyen bölümü, internetin gelişimindeki öneminden dolayı "İnterneti Yaratan 26 Kelime" olarak isimlendirilmektedir.¹⁹¹ 26

¹⁸⁸ age, s.7.

¹⁸⁹ Emily B. Laidlaw, "A framework for identifying Internet information gatekeepers", **International Review of Law, Computers & Technology**, C.24-3, 2010, s.266

¹⁹⁰ 47 USC § 230(c)(1).

¹⁹¹ Jeff Kosseff, **The Twenty Six Words That Created Internet**, Cornell University Press, 1. Baskı, 2019.(Söz konusu bölüm kanunun orijinal dili olan İngilizcede 26 kelimedir.).

kelimelik ilk bölüm ve içeriklere müdahale etmekten doğan sorumluluğu düzenleyen ikinci bölüm, platformlara hukuki sorumluluk endişesi olmaksızın içerik denetimi uygulamalarını kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre düzenlemesini sağlarken, kullanıcıların da yine aynı şekilde hukuki sorumluluk endişesi olmadan içerik oluşturma ve tüketme imkanı sağlamıştır.¹⁹²

Amerikan hukukunda üçüncü taraf içerikten sorumluluk davaları geleneksel kategorilere başvurarak çözülmektedir.¹⁹³ Söz konusu bu kategorilerdeki temel ayrım, yayılmakta olan içerik üzerindeki kontrol miktarına göre yapılmaktadır. Gazete, dergi gibi yayılan içerik üzerinde geniş kontrol sahibi yayımcılar sıkı sorumluluk şartlarına tabiyken; kitapçı veya kütüphane gibi içerikleri sadece yayan dağıtımçıların üçüncü taraf içerik üzerindeki kontrolünün az olmasından dolayı bunlar ancak bilgileri veya ihmalleri dahilinde üçüncü taraf içerikten sorumlu olacaklardır.¹⁹⁴ Son kategori olan telefon gibi ortak taşıyıcılarsa içerik üzerinde hiçbir kontrol sahibi olmadığından dolayı hiçbir içerikten sorumlu değildir. İnternet araçları ortaya çıkmadan önce ortaya konan bu kategorilerin mahkemeler tarafından internet araçlarına uygulanması iki kararla olmuştur.

Bunlardan birincisi 1991 yılında verilen *Cubby v Compuserve* kararıdır.¹⁹⁵ CompuServe, üyelerinin para vererek çeşitli forum ve bilgi kaynakların ulaşabildiği bir hizmeti yürüten şirkettir. Rumorville ise söz konusu şirketin forumlarından birinde haberlerinin yayınlanması karşılığında sözleşme imzalamış bir gazetedir. Söz konusu karar, CompuServe'nin forumlarında yayınlanan bir haberin hakaret içerdiği hakkındadır. Mahkeme, yayınlanan içerikler üzerinde önceden kontrolü olmayan CompuServe'yi, içeriğin yayınlanmasında kamu kütüphanesi, kitapçı veya gazete satıcısından daha fazla bir editöryel kontrol sahibi olmadığını ve herhangi bir dağıtımıcının hakaret için yaptığı kontrolden fazla bir kontrolü yapmasının

¹⁹² Jeniffer Huddleston ve Cato Institute, "Competition and Content Moderation: How Section 230 Enables Increased Tech Marketplace Entry", **Cato Institute Policy Analysis No. 922**, 2022, s.4.

¹⁹³ David S. Ardia, "Free Speech Savior or Shield for Scoundrels: An Empirical Study of Intermediary Immunity under Section 230 of the Communications Decency Act", **Loy. L.A. L. Rev.** 373, C.43-2, s.397-491.

¹⁹⁴ Paul Ehrlich, "Communications Decency Act § 230", **Berkeley Technology Law Journal**, C.17-1, 2002, s.403.

¹⁹⁵ ABD Güney New York Bölgesi Bölge Mahkemesi, **Cubby, Inc v CompuServe Inc**, 776 F. Supp. 135, 29.10.1991, <https://cyber.harvard.edu/metaschool/fisher/ISP/ISPc3.html>, Erişim Tarihi:09.08.2024.

beklenemeyeceğini belirtmiştir. Mahkemeye göre Compuserve dağıtımcı gibi davrandığından, sadece bildiği ve bilmesi gereken içeriklerden sorumludur.

İkinci karar ise 1995 yılında verilen Oakmond v Prodigy Services kararıdır.¹⁹⁶ Prodigy Services, üçüncü kişilerin birbirleriyle fikir alışverişi sağlayabileceği bir bülten panosuna sahip servis sağlayıcıdır. Anonim kullanıcılardan biri, sitenin bölümlerinden biri olan “Money Talks” bölümüne finans şirketi Oakmond hakkında yolsuzluk ve suç işlendiği iddiasında bulunmuştur. Bunun üzerine Oakmond hem Prodigy Services’i hem de yazıyı yazan anonim kişileri hakaret iddiasıyla dava etmiştir. Cubby v Compuserve kararındaki editöryel kontrol testine başvuran mahkeme, içerik üzerinde kontrolü olmayan Compuserve’nin aksine, Oakmond’un siteyi aile dostu bir ortam olarak tanıttığı¹⁹⁷, “*kendisini kamuya ve üyelerine Money Talks’ın içeriklerini kontrol ettiğini gösterdiği*” ve “*bülten panosundaki notları saldırganlık ve ‘saldırganlık’ temelinde silmek için aktif olarak teknoloji ve insan gücü kullandığı*” gerekçeleriyle üçüncü parti içerikten sorumlu tutmuştur. Mahkemeye göre, içerikleri kontrol eden Prodigy Services içerikler üzerinde önceden kontrolü olmayan ve bu sebeple “dağıtımcı” sayılan CompuServe’nin aksine “yayımcı” sayılmış ve üçüncü parti içeriklerden sorumlu tutulmuştur.

Ortaya konan bu kararların sonucu açıktır. İnternet aracıları üçüncü parti içeriklerden doğan sorumluluğu kabul ederek içerik denetimi yapabilirler. Ayrıca tam tersi şekilde hiçbir içeriğe karışmayarak bunlardan doğan sorumluluktan kaçınabilirler. İnternete ifade özgürlüğünü ve ticareti geliştirmeyi isteyen ve zararlı içeriklerin internette yayılmasından endişelenen Amerikan Kongresi¹⁹⁸ 1996 yılında Telekomünikasyon Kanunu’nun bir parçası olarak, İletişim Ahlakı Kanunu olarak bilinen kuralları kabul etmiş ve servis sağlayıcılarının sorumluluğunu düzenleme yoluna gitmiştir. Kabul edildiğinden beri ebeveyn kontrolü ve çeşitli istisnalar getirilmek istenmesi nedeniyle iki kere değiştirilen söz konusu kanunun kalbi olarak

¹⁹⁶ ABD New York Yüksek Mahkemesi, **Stratton Oakmond, Inc v Prodigy Servs.**, 23 Media L. Rep. 1794, 23.05.1995, <https://cyber.harvard.edu/metaschool/fisher/ISP/ISPc4.html>, Erişim Tarihi:09.08.2024.

¹⁹⁷ Eric Goldman, , “An Overview of the United States’ Section 230 Internet Immunity”, **Oxford Handbook of Online Intermediary Liability**, Giancarlo Frosio(ed), Oxford University Press, 2022, s.2.

¹⁹⁸ **age**, s.3.

gösterilen¹⁹⁹ ve internet araçlarının üçüncü taraf içerilerinden sorumluluğunu düzenleyen 230. bölümünün (c) bölümü şu şekildedir:

“(c) Saldırgan İçeriğin İzlenmesi ve ‘İyi Niyetli’ Engelleme İçin Koruma.-

(1) Yayıncı veya Konuşan Muamelesi.—Hiçbir interaktif bilgisayar servisinin sağlayıcısı veya kullanıcısı, diğer bilgi içeriği sağlayıcısının sağladığı herhangi bir bilginin yayımcısı veya sözcüsü sayılamaz.

(2) Hukuki Sorumluluk.—Hiçbir interaktif bilgisayar servisi sağlayıcısı veya kullanıcısı şu nedenlerden sayılanlardan sorumlu tutulamaz:

(A) söz konusu materyal anayasal olarak korunsun veya korunmasın; sağlayıcının veya kullanıcının müstehcen, iffetsiz, şehvetli, kirli, aşırı şiddet içeren, taciz edici veya başka bir şekilde itiraz edilebilir olduğunu düşündüğü materyale erişimi veya bu materyalin mevcudiyetini kısıtlamak için iyi niyetle gönüllü olarak gerçekleştirilen herhangi bir eylem;

(B) Bilgi içeriği sağlayıcılarına veya diğerlerine yukarıda açıklanan materyale erişimi kısıtlamaya yönelik teknik araçları etkinleştirmek veya sunmak için yapılan herhangi bir işlem’’²⁰⁰

Maddenin lafzı incelendiğinde birinci bölümün “interaktif bilgisayar servisi veya kullanıcılarına”, “bilgi içeriği sağlayıcılarının” içeriklerinden yayıncı veya sözcü olarak sorumlu tutulamayacağını düzenlediği görülürken, ikinci bölüm yine aynı kişilerin (A) itiraz edilebilir olduğunu düşündüğü materyali gönüllü ve iyi niyetli şekilde müdahale etmekten ve (B) yine bu materyallere erişimin kısıtlanmasına yönelik teknik araçların kullanmak ve sunmaktan sorumlu tutulmayacağını düzenlenmektedir.

Maddenin (f) fıkrasında kullanılan terimlerin tanımları ortaya konmuştur. İnteraktif bilgisayar servisi sağlayıcısı tanımı çalışmanın ilk sayfasında verilmişti. Bu tanımın lafzından geniş bir şekilde internette hizmet veren bütün kişilerin tanıma girebileceği düşünülebilir. Bir internet sitesinin Bölüm 230 hükümlerinden faydalanıp faydalanamayacağını değerlendiren Amerikan mahkemesine göre “ ‘interaktif bilgisayar hizmeti sağlayıcısı’ tanımı, hizmet veya sistem ‘birden fazla kullanıcının’ ‘bilgisayar ağına’ erişebilmesini sağladıkça görünüşte ‘herhangi bir’ bilgi hizmetini

¹⁹⁹ USA Congressional Research Service, **Section 230: An Overview**, 2024, s.5, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46751>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

²⁰⁰ 47 USC 230(c).(Çeviri bana aittir).

*veya diğer sistemleri kapsamaktadır.”*²⁰¹ Bu gerekçeyle, Bölüm 230’daki sorumluluk hükümlerini sadece internete erişim hizmeti sağlayan araçları kapsayan şekilde yorumlayan ve mail listesine sahip bir internet sitesinin hükümlerden faydalanamayacağına hükmeden alt mahkeme kararı bozulmuştur. İnteraktif bilgisayar hizmeti sağlayıcısı terimini internetteki bütün aktörleri kapsamına alacak şekilde yorumlayan mahkemeye göre aracı hizmeti sağlayıcıları hükmün kapsamındaki aracı çeşitlerinden sadece bir tanesidir.

Diğer mahkeme kararlarındaysa Facebook, Amazon, Google gibi sosyal medya platformu ve çevrimiçi mağaza şirketlerinin yanında geniş bant internet erişimi ve ağ sunuculuğu hizmeti sağlayıcılarının da bu tanıma girdiği görülmektedir.²⁰² Kanunun geniş lafzı, mahkemeler tarafından internet araçlarının çeşitleri gözetilmeden geniş bir şekilde yorumlanmıştır. İnternet erişim sağlayıcısı veya ağ sunucusu sağlayıcıları gibi içerik üzerinde hiçbir kontrolü olmayan internet araçlarıyla içerik denetimi yapan ve kullanıcılarına içerik öneren sosyal medya platformları aynı sorumluluk rejimine tabi olacaklardır. Tarleton Gillispie medya ve iletişimde içerik ve iletim fonksiyonu ayrımı yaparak bu duruma karşı çıkmaktadır.²⁰³ Ona göre iletim fonksiyonuyla öne çıkan iletim araçları, içeriğin sadece gönderilmesinden sorumludur. Posta veya telefon hizmetleri buna örnek gösterilebilir. Bireyler bu araçlara sadece ifadelerinin iletilmesini beklemektedirler. İletilen içerik üzerinde hiçbir kontrol sahibi olmadıklarından, üçüncü taraf içeriklerden sorumlu olmamalarının meşru olduğu söylenebilir. İçerik fonksiyonuyla öne çıkan iletişim araçlarıysa içeriği üreterek bireylerin kullanımına sunmaktadırlar. Gazete veya televizyonlar, içerikleri profesyonel şekilde kendileri ürettiklerinden içerikler üzerindeki kontrolleri yüksektir. Bunların üçüncü taraf içerikten sorumlu olmaları beklenebilir. Platformların içerik denetimini ve içerik önerme mekanizmalarını iş modellerinin ayrılmaz bir parçası olarak gören yazara göre platformlar, hem içerik hem iletim fonksiyonlarını beraber icra etmektedirler.²⁰⁴

Bilgi içeriği sağlayıcısı ise “*internet veya herhangi diğer interaktif servis sağlayıcısı tarafından sağlanan bilginin yaratılmasından veya geliştirilmesinden*

²⁰¹ ABD 9. Bölge Temyiz Mahkemesi, **Betzel v Smith**, 333 F.3d 1018, s.8849, 04.11.2002, <https://www.eff.org/files/batzel-v-smith.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

²⁰² USA Congressional Research Service, **age**, s.6.

²⁰³ Tarleton Gillispie, “Platforms Are Not Intermediaries”, **2 Geo. L. Tech. Rev.**, C.19 s.209.

²⁰⁴ **age**, s.210.

tamamıyla veya bir parçasından sorumlu kişi veya kişilik”²⁰⁵ olarak tanımlanmıştır. İnternet araçları tarafından çalıştırılan ve içerik üretiminde rol alan herkes bu kategoride sayılabilir. Kullanıcı ise, söz konusu hizmetleri kullanan herhangi bir kişi olabilir.

Maddenin ilk bölümü üçüncü kişilerin içeriklerinden doğan sorumluluğu düzenlemektedir. Amerikan Kongresi kayıtlarında bu bölümle, içerik denetimi yapan internet araçlarının üçüncü taraf içeriklerden sorumluk tutulmamasının amaçlandığı görülmektedir.²⁰⁶ Mahkemeler bu bölümün uygulanabilirliğini (i) davalının interaktif bilgisayar servisi sağlayıcısı veya kullanıcısı olup olmadığı, (ii) iddianın başka bir bilgi içeriği sağlayıcısının sağladığı bilgiye dayanıp dayanmadığı ve (iii) iddianın davalıyı söz konusu bilginin yayımcısı veya sözcüsü sayıp saymadığına göre değerlendirmektedirler.²⁰⁷ Bu üç soruya da olumlu cevap verilmesi halinde interaktif internet hizmeti sağlayıcı veya kullanıcısı üçüncü taraf içerikten sorumlu tutabilmektedir.

Sağlayıcı veya kullanıcının mahkemeler tarafından nasıl yorumlandığı görülmüştü. Söz konusu sorumsuzluk, davalının sorumlu tutulmak istendiği bilginin diğer bir bilgi içeriği sağlayıcısı yani kanundaki tanıma göre “internet veya interaktif bilgisayar hizmeti tarafından sunulan bilginin yaratılmasından veya geliştirilmesinden sorum olan kişi veya kişilik” tarafından sunulan bir bilgiden dolayı sorumlu tutulması halinde uygulanmaktadır. Mahkemeler, bu şartı geniş olarak yorumlamakta ve davacı tarafın iddiası “ilk bakışta” yayıncı veya sözcü gibi ifadeler içermesinden bağımsız olarak davalı taraf üçüncü taraf içerikten sorumlu tutulmaya çalışılıyorsa bu şartın yerine getirildiği kararını vermektedir.²⁰⁸ Üçüncü olarak ise, davalı “diğer bir bilgi içeriği sağlayıcısı” tarafından sağlanan içerikten sorumlu tutulmak isteniyorsa bu sorumsuzluğun uygulandığı söylenebilir. Bu üç şart bir arada okunursa, kanundaki istisnalar hariç olmak üzere, internete bağlanan herkesin öne sürdüğü üçüncü taraf içeriklere dayanan iddialara karşı uygulandığı görülecektir.²⁰⁹

²⁰⁵ 47 USC 230(f)(3).

²⁰⁶ Ehrlich, *age*, s.405.

²⁰⁷ ABD 1. Bölge Temyiz Mahkemesi, **Universal Communications Systems, Inc. v. Lycos, Inc.**, 478 F.3d 413, 23.02.2007, s.11, <https://www.eff.org/files/ucs-v-lycos.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

²⁰⁸ Goldman, *age*, s.4.

²⁰⁹ *age*

Amerikan hukukun Zeran v AOL kararı, İletişim Ahlakı Kanunu'nun 230. Bölümü'nün diğer mahkemeler tarafından yorumlanmasına rehberlik etmesi yönüyle önemli bir karardır. Davacı diğer insanların birbiriyle e-mail veya mesaj tahtaları vasıtasıyla bilgi iletebildiği interaktif bilgisayar hizmeti sunan bir şirkettir. 25 Nisan 1995 tarihinde, AOL'nin mesaj tahtalarından birine Alfred P. Murrah binasına yapılan saldırıyı öven sloganlar içeren bir tişört satışının yapıldığına dair bir mesaj yollanmış ve tişörtü satın almak isteyenlerin mesajda yazan numaradan Ken adlı bir kişiye ulaşması gerektiği söylenmiştir. Söz konusu numara davacı Zeran'ın ev telefonudur. Bu mesajdan sonra davacı Zeran'a ölüm tehditleri ve hakaret içeren birçok telefon araması yapılmıştır. Bu olaylar üzerine davacının AOL'ye ulaşması üzerine söz konusu mesajı kaldırılrsa bile, bir sonraki gün yine aynı mesajın yayınlanması ve ilerleyen günlerde radyoda anons edilmesi üzerine Zeran, AOL'yi dava etmiştir.

Dağıtımının sorumluluğuna dayanan Zeran'a göre Bölüm 230 sadece yayıncının sorumluluğunu düzenlemektedir. Onun iddiasına göre AOL, bir dağıtımçı olarak hakaret içeren içeriklerden bu konuda bilgi sahibi olması halinde sorumludur ve Zeran sorumluluğun doğması için gerekli bildirimini yapmıştır. Bu iddiayı kabul etmeyen mahkemeye göre bildirim, tek başına AOL'yi dağıtımçı rolünden çıkarıp yayıncı yapmamaktadır. Mahkemeye göre “... *bildirim temelli sorumluluk, servis sağlayıcılarını kendi hizmetleri vasıtasıyla saldırgan materyallerin yayılması düzenlemekten caydırabilir.*”²¹⁰ Uygulanacak kanunu amaçsal olarak yorumlayan mahkemeye göre “*İnteraktif bilgisayar hizmetleri vasıtasıyla iletilen ifadelerin yüksek miktarı düşünüldüğünde, bildirim temelli sorumluluk, tartışmalı ifadeleri bastırmak veya yasaklayıcı sorumluluğu sürdürmek gibi fasılasız seçeneklerle karşı karşıya kalabilecek olan hizmet sağlayıcılarına imkansız bir yük yüklenebilir.*”²¹¹ Bu sebeplerle mahkeme, bildirim temelli sorumluluğun kanunun amacına aykırı olacağını dile getirmiş ve dava reddedilmiştir. Bu kararla birlikte hüküm, hem “*yayıncının yayınlamaya, geri çekmeye, ertelemeye veya değiştirmeye karar vermek gibi geleneksel işlevlerini uygulayan*”²¹² hizmet sağlayıcılarına, hem de hiç kontrol uygulamayan servislere uygulanabilir hale gelmiştir.²¹³ Zeran kararı, Amerika'daki

²¹⁰ ABD 4. Bölge Temyiz Mahkemesi, **Zeran v America Online, Inc**, 129 F.3d 327, 12.11.1997, <https://www.eff.org/files/zeran-v-aol.pdf>, s.5, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

²¹¹ **agk**, s.6.

²¹² **agk**, s.3.

²¹³ Goldman, **age**, s.5.

çok sayıda mahkemenin internet araçlarının üçüncü taraf içeriklerden sorumluluğu yorumlarına kaynaklık etmiştir.²¹⁴

Hükmün ikinci bölümü, servis sağlayıcıların veya kullanıcılarının hükmünde sayılan nitelikteki içeriklere müdahale amacıyla *iyi niyetli ve gönüllü* şekildeki eylemlerinden ve yine aynı nitelikteki içeriklere erişimi kısıtlamak amacıyla teknik araçları etkinleştirmek veya sunmak amacıyla yaptığı eylemlerden hukuki sorumluluğunun olmadığını düzenlemektedir. İlk bölümde içeriklerden sorumluluk düzenlenirken bu bölümde ise ilk bölümün tersi şekilde içeriklere müdahale etmek düzenlenmektedir. Hükmün lafzına göre internet araçları veya kullanıcılar müdahaleden sorumlu olmamak için ilk olarak iyi niyetli bir şekilde hareket etmelidir. Hüküm iyi niyetin tanımını yapmadığından, mahkemeler bu kavramı vaka özelinde çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.²¹⁵ Genel olarak, müdahalenin altında yatan nedenlere bağlı olmak gerektiği söylenebilir. Hükme dair dikkat çekici bir nokta, itiraz edilebilir içeriğin değerlendirilmesini araçlara ve kullanıcılara bırakılmasıdır. Hükme dair geniş bir yorum yapılması halinde internet araçları keyfi bir şekilde içeriklere müdahale edip hiçbir sorumlulukla karşılaşmayabilirler. Amerikan mahkemeleri bu risk nedeniyle hükmün dar yoruma tabi tutulması gerektiğine karar vermişlerdir.²¹⁶

Hükmün B fıkrası ise A fıkrasında sayılan nitelikteki içerikleri erişimi kısıtlayan araçların kullanılması veya çalıştırılması halinde bağışıklık hükmünün devreye girebileceği söylenebilir. Diğer bir deyişle, bir servis sağlayıcısı veya kullanıcısının sakıncalı gördüğü bir içeriği kısıtlamak amacıyla bir araç kullanırsa veya bu aracı başkalarına sunarsa bu eyleminden dolayı sorumlu olmayacaktır.

Kanunun ikinci bölümü, sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamalarına kaynaklık etmektedir. İyi niyetli bir şekilde itiraz edilebilir bulduğu bir içeriğe müdahale etmek veya bunun için araç sağlamakta sorumlu tutulmayan platformlar, serbest bir şekilde içerik denetimi kurallarını oluşturmuşlardır. Söz konusu bölüm, bu yönüyle kimi yazarlara göre sosyal medya platformlarına içerik denetimi kabiliyetini kazandırmaktadır.²¹⁷ Müdahaleden sorumsuzluğun kapsamının

²¹⁴ Congressional Research Service, *age*, s.14.

²¹⁵ *age*, s.25.

²¹⁶ *age*, s.23.

²¹⁷ George Fishback, “How the Wolf of Wall Street Shaped the Internet: A Review of Section 230 of the Communications Decency Act”, *Texas Intellectual Property Law Journal*, C.28-2, 2020, s.295.

anayasal olarak korunan içeriklerin de dahil olduğu göz önünde bulundurulduğunda, platformlara internette ifade özgürlüğü üzerinde büyük bir güç verildiği görülmektedir. İşte bu hüküm sayesinde sosyal medya platformları ifadenin yönetiminde bir aktör olarak ortaya çıkmış ve kullanıcıların davranışlarını oluşturdıkları özel yönetim mekanizmalarıyla düzenlemektedirler.

ii) Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu (Digital Millenium Copyright Act)

DMTHK'nın 512. Bölümü, servis sağlayıcılarına güvenli liman(safe harbour) olarak isimlendirilen ve servis sağlayıcısı olarak isimlendirdiği internet araçlarının telif haklarını ihlal eden içeriklerden doğan sorumluluğa karşı koruma sağlayan sınırlamalar getirmektedir. Sorumluluk sınırlamaları öngörülen faaliyetlerden kaynaklanan telif hakkı ihlallerinden doğan sorumluluklar için geçerli olacaktır.²¹⁸ Buna göre hizmet sağlayıcısı şu dört faaliyetten bir ya da daha fazlasını yerine getirmelidir: (a) ihlal edici materyallerin materyaller için bağlantıların iletilmesi, yönlendirilmesi, sağlanması ve bu işlevlerin yerine getirilmesi için içeriğin ara ve geçici olarak bazı depolanması, (b) ihlal edici materyalin hizmet sağlayıcısının kendisi tarafından veya onun tarafından kontrol edilen veya işletilen bir sistem veya ağ üzerinde ara ve geçici olarak depolanması²¹⁹, (c) ihlal edici materyalin, hizmet sağlayıcısının kendisi veya onun için kontrol edilen veya işletilen bir sistem veya ağ üzerinde bulunan materyalin kullanıcısının talimatıyla depolanma²²⁰ veya (d) ihlal edici materyali bilgi konumu araçlarını kullanarak kullanıcılara yönlendirilmesi²²¹ faaliyetlerinden doğan sorumluluğu kapsamaktadır.

Sorumluluk hükümleri internet araçlarının çeşitlerine göre ayrıldığı görülmektedir. İnternet aracı çeşitlerinin ne olduğu görülmüştü. Buna göre sayılan faaliyetler internet erişimi sağlayıcısı, sosyal medya platformları, ağ sunucusu sağlayıcısı ve arama motorlarının faaliyetlerini kapsamaktadır. İnternet araçları birden fazla faaliyeti yerine getirebilir. Sosyal medya platformları, kullanıcı üretimi içeriklere

²¹⁸ 17 USC 512(a),(b),(c),(d).

²¹⁹ 17 USC 512(b); Caching olarak da isimlendirilen bu depolama faaliyeti ağ, sistem veya internet sitelerindeki gecikme ve tıkanıklıkları gidermek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bkz. USA House of Representatives, **REP. No. 105-551 Report with Additional Views**, Pt. 2, 1998, s.52, <https://www.congress.gov/105/crpt/hrpt551/CRPT-105hrpt551-pt2.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

²²⁰ 17 USC 512(c); Aynı raporda sunuculuk hizmetiye şu şekilde tanımlanmıştır: “İnternet aracı çeşitlerinden sunuculuğa denk gelen bu depolama çeşidine örnek olarak chat odaları, forumlar örnek verilebilir.”, **age**.

²²¹ 17 USC 512(d) .

sunuculuk hizmeti sağlaması dolayısıyla kanunun 512(c) maddesinde tanımlanan faaliyeti gerçekleştirmektedir. DMTHK birçok hüküm ve şart içermektedir. Bütün bunların incelenmesi çalışmanın sınırlarını aşacağından, kanunun sadece sosyal medya platformlarıyla alakalı kısımları incelenecektir.

Her güvenli liman hükmü için ayrı ayrı öngörülen şartların yanında üç adet genel şart bulunmaktadır. İlk olarak güvenli liman hükmünden faydalanmak isteyen bir internet aracısının, kanuni tanıma uynası gerekmektedir. Kanunda iki adet hizmet sağlayıcısı tanımı yapılmıştır.²²² 512(c) maddesi bağlamında hizmet sağlayıcısı “*çevrimiçi hizmet veya ağ erişimi sağlayıcısı veya bunların araçlarının operatörleri*” olarak tanımlanmıştır.²²³ Bu tanıma uyan internet araçlarının ayrıca kanunun “Uygunluk Şartları”²²⁴ başlıklı bölümünde öngörülen şartlara da uymalıdır. Buna göre internet araçlarının, ilk olarak telif haklarını devamlı şekilde ihlal eden abone veya üyelere karşı fesih kuralları getirmesi ve makul şekilde uygulaması ve kullanıcı ve aboneleri bilgilendirmesi, ikinci olarak ise kanunda belirtilen nitelikteki teknik önlemlere uyması ve bu teknik önlemlere müdahale etmemesi gerekmektedir. İlk şart fesih politikası şartı, ikincisi ise teknik önlem şartı olarak isimlendirilebilir. Fesih politikası şartına uymak için internet araçlarının (A) “*servis sağlayıcısının sistem veya ağında bulunan mükerrer ihlalcı abone ve hesap sahiplerinin uygun şartlarda feshedilmesini sağlayan bir politika benimsemiş ve makul şekilde uygulamış ve bu konuda aboneleri ve hesap sahiplerini bilgilendirmiş*”²²⁵ olması ve (B) “*standart teknik önlemlere uyması ve müdahale etmemesi*”²²⁶ gerekmektedir. Kanun, “*telif hakkı sahiplerinin telif haklarıyla korunan eserlerini tanımlamak veya korumak*” için kullandığı standart teknik önlemler adil ve çok paydaşlı bir süreç sonucunda geliştirilmeli²²⁷, ayrımcı olmayacak şekilde herkese sunulmalı²²⁸ ve servis sağlayıcılarına önemli bir yük getirmemelidir.²²⁹ Bütün bu şartları sağlayan internet aracısının kanunun 512(c) maddesindeki korumadan yararlanması için ayrıca şu şartların sağlanması gerekmektedir:

²²² 17 USC 512(k)(1)(A),(B).

²²³ 17 USC 512(k)(1)(B).

²²⁴ 17 USC 512(i)(1).

²²⁵ 17 USC 512(i)(1)(A).

²²⁶ 17 USC 512(i)(1)(B).

²²⁷ 17 USC 512(i)(2)(A).

²²⁸ 17 USC 512(i)(2)(B).

²²⁹ 17 USC 512(i)(2)(C).

“(A)(i) Sistem veya ağındaki materyali kullanan faaliyet ya da materyalin ihlal edici olduğu konusunda mevcut bilgisi olmaması

A(ii) Böyle bir mevcut bilginin yokluğunda, ihlal edici faaliyetin ortaya çıktığı gerçeklerin veya koşulların farkında olmaması veya

A(iii) Böyle bir bilgi veya farkındalığa ulaşması durumunda, süratle materyali kaldırmak veya erişimi engellemek için davranması”²³⁰

Ayrıca internet aracısının gerçekleşen ihlalden doğrudan bir maddi yarar sağlamaması²³¹ ve kanunda şartları öngörülen bildirimi alması üzerine ihlal edici nitelikte olduğu iddia edilen materyale müdahale etmek için hızla harekete geçmesi gerekmektedir.²³² Tüm bu şartlara ek olarak internet araçlarının telif hakkı ihlali bildirimlerini almak amacıyla bir temsilci ataması gerekmektedir. Temsilci “web sitesinde kamu tarafından erişilebilir bir konumda olacak şekilde kullanılabilir halde” olmalı ve bu temsilcinin iletişim adresleri ve diğer gerekli bilgiler Telif Hakları Ofisi’ne bildirilmelidir.²³³ İnternet araçlarına yapılacak olan telif hakkı ihlali bildirimleri kanunda öngörülen unsurlar tam olarak bildirilmiş halde ve yazılı şekilde olması gerekmektedir.²³⁴ Anlatılan bütün bu şartların sağlanması halinde internet araçları sistem veya sunucularında telif haklarını ihlal edici içerik bulundurmaktan kaynaklanan hiçbir maddi tazminattan, öngörülenler dışında,²³⁵ sorumlu tutulamayacaktır.²³⁶ Telif hakları ihlalinin doğacak sorumluluklarda kanun, adil kullanım hükmüyle bir istisna öngörmüştür. Buna göre telif haklarıyla korunan eselerin “eleştiri, yorum, haber eğitim(sınıflarda kullanım için çoklu kopyayı da içerir), bilim veya araştırma” amaçlı kullanımı, telif haklarını ihlal etmeyecektir.²³⁷

²³⁰ 17 USC 512(c)(i), (ii), (iii).

²³¹ 17 USC 512(c)(1)(B).

²³² 17 USC 512(c)(1)(c).

²³³ 17 USC 512(c)(2).

²³⁴ 17 USC 512(c)(3): “(i)İhlal edildiği iddia edilen münhasır hakkın sahibi adına hareket etmeye yetkilendirilmiş kişinin elektronik veya fiziksel imzası, (ii) İhlal edildiği iddia edilen telif hakkı tarafından korunan eserin teşhisi veya bir sitedeki birden çok eser bir bildirim kapsamındaysa sitedeki böyle eserlerin temsili listesi, (iii) İhlal ettiği veya ihlal edici faaliyete konu olduğu iddia edilen ve kaldırılacak veya erişimi devre dışı bırakılacak materyalin tanımı ve servis sağlayıcının materyali bulmasına izin verecek makul ölçüde yeterli bilgi, (iv) şikayetçi tarafla iletişim kurulabilmesi için adres, telefon numarası ve eğer mevcutsa e-posta adresi gibi, servis sağlayıcının şikayetçi tarafla iletişime geçmesine izin verecek makul ölçüde yeterli bilgi, (v) Şikayetçi tarafın, materyalin şikayet edilen şekilde kullanılmasına telif hakkı sahibi, temsilcisi veya yasa tarafından izin verilmediğine iyi niyetle inandığını belirten bir beyanı, (vi) Bildirimdeki bilgilerin doğru olduğuna ve yalan yere yemin cezasına tabi olduğuna, şikayetçi tarafın ihlal edildiği iddia edilen münhasır hakkın sahibi adına hareket etme yetkisine sahip olduğuna dair bir beyan”(Çeviri bana aittir.)

²³⁵ 17 USC 512(j)

²³⁶ 17 USC 512(c)

²³⁷ 17 USC 107.

Öngörülen bütün bu süreçler, bildirim üzerine içerik kaldırmanın gerçekleşmesi dolayısıyla “*bildir ve kaldır*” olarak isimlendirilmektedir.²³⁸

İnternet araçlarının genel sorumluluklarına ilişkin İletişim Ahlakı Kanunu’na benzer şekilde DMTHK da güvenli liman hükümleriyle üçüncü kişilerin başkalarının telif haklarını ihlal edici içeriklerinden doğan iddialara karşı koruma sağlamasının yanında içeriklere müdahale etmekten kaynaklanan sorumluluklara ilişkin koruma da öngörülmüştür.²³⁹ Buna göre hizmet sağlayıcıları, “*hizmet sağlayıcının, ihlal ettiği iddia edilen veya ihlal eden bir faaliyetin görüldüğü koşul ve durumlardan yola çıkarak, erişimi iyi niyetle engellemesi veya materyali ya da faaliyeti kaldırmasına dayalı herhangi bir iddia nedeniyle*” kimseye karşı sorumlu tutulamayacaktır.²⁴⁰ Bu koruma materyalin ihlal edici niteliği anlaşılrsa bile geçerlidir. Ancak bu korumanın bir istisnası bulunmaktadır. Bildir ve kaldır bildirimini üzerine bildirilen içeriğe müdahale eden internet aracı (i) içeriğe müdahale edildiğini aboneye bildirmek hızlıca bildirmek için makul adımları atmalı²⁴¹ ve (ii) öngörülen karşı bildirim sürecine uymalıdır.²⁴²

b) Avrupa Birliği’ndeki Hükümler

i) Dijital Hizmetler Kanunu

Avrupa Birliği’nde internet araçlarının sorumluluğu Dijital Hizmetler Kanunu’yla düzenlenmektedir. Söz konusu kanun, e-Ticaret Direktifi’nin(eTD) internet araçlarına ilişkin sorumluluk hükümlerini aynı şekilde muhafaza ettiğinden ve konuyla alakalı çalışmalar çoğunlukla eTD kapsamında yapıldığından dolayı bu bölümdeki inceleme eTD kapsamında yapılacaktır. eTD, çevrimiçi araçlara uygulanan ulusal normların çeşitliliğinin yarattığı belirsizliği gidermek²⁴³ ve Birlik’te yüksek seviye kanuni birlik yaratmak amacıyla kabul edilmiştir. Direktif, bilgi toplumu servisi sağlayıcısı olarak isimlendirdiği internet araçlarının sorumluluk rejimlerini gerçekleştirdikleri faaliyete göre üç çeşide ayırmaktadır. Bilgi toplumu servisi kavramı, internet üzerinde ürün satmaktan çevrimiçi arama hizmetlerine kadar

²³⁸ Congressional Research Service, *age*, s.32.

²³⁹ 17 USC 512(g).

²⁴⁰ 17 USC 512(g)(1).

²⁴¹ 17 USC 512(g)(2)(A).

²⁴² 17 USC 512(g)(2)(B),(C).

²⁴³ eTD Beyan 5.

geniş bir faaliyet alanını kapsamaktadır.²⁴⁴ Öngörülen bütün şartların sağlanması halinde internet aracıları, hizmetleri vasıtasıyla gerçekleştirilen her türlü faaliyetten doğacak olan zararlardan idari, cezai ve hukuki olarak sorumlu tutulamayacaktır.²⁴⁵

Direktif'in "Aracı Hizmeti Sağlayıcılarının Sorumluluğu" başlıklı dördüncü bölümünde aracılık faaliyetleri üçe ayrılarak düzenlenmektedir. Söz konusu maddelerde internet aracıları için bilgi toplumu hizmeti sağlayıcısı terimini kullanarak belirli bir faaliyetin tarif edildiği görülmektedir. Güvenli liman hükümlerinden faydalanmak isteyen internet aracılarının öncelikle bilgi toplumu hizmeti sağlayıcısı tanımına uyması gerekmektedir. AAD'ye göre bilgi toplumu hizmeti sağlayıcısı tanımına uyan internet aracılarının faaliyetleri eTD m.14'te tarif edilen "aracı hizmeti sağlayıcılığı" faaliyetlerine uymalıdır.²⁴⁶ AAD'ye göre Direktif'in 46. beyanına göre internet aracıları, sorumluluk rejimlerinden ancak sağladıkları hizmetin iletilen bilgiler üzerinde bilgi ve kontrol sağlamayacak şekilde "*sadece teknik, otomatik ve pasif*" nitelik taşıması durumunda faydalanabileceklerdir.²⁴⁷ Sade aracılık hizmeti, internet erişim sağlayıcılık hizmeti gibi bilgilerin sadece internet ağına ve diğer kişilere iletilmesinden oluşan faaliyetleri kapsamaktadır. Erişim sağlayıcılığı hizmetinde servis sağlayıcı, su şebekesinin borular vasıtasıyla evlere su sağlaması gibi bireylere kablolar vasıtasıyla internet bağlantısı sağlayıp iletilen hiçbir bilgi üzerinde kontrol sahibi değildir. *Caching* hizmetindeyse Direktif'te tarif edildiği gibi internette erişiminde karşı tarafa gönderilmesi gereken küçük boyuttaki bilgiler geçici olarak hizmet sağlayıcısı tarafından depolanmaktadır. Söz konusu bu faaliyet teknik, otomatik ve pasif bir nitelik taşısa bile sunuculuk faaliyetinde bu niteliğin tespiti kolay olmayacaktır. Sosyal medya platformları, kullanıcıların içeriklerini sunucularında barındırdığından dolayı Direktif'in 14. maddesi kapsamında görülebilir. Fakat Direktif'in 46. beyanına göre internet aracılarının faaliyetleri teknik, otomatik ve pasif bir nitelik taşımali ve iletilen bilgiler içerik denetimi uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda platformların 14. madde korumasından faydalanamayacağı düşünülebilir.

²⁴⁴ eTD Beyan 18.

²⁴⁵ European Parliamentary Research Service, Liability of Online Platforms, 2021, s.29, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/656318/EPRS_STU\(2021\)656318_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/656318/EPRS_STU(2021)656318_EN.pdf), Erişim Tarihi: 07.08.2024.

²⁴⁶ Avrupa Adalet Divanı Büyük Daire Kararı, Joined Cases C-236/08 to C-238/08 (Google v Louis Vuitton), ECLI:EU:C:2010:159, 23.03.2010, p.112.

²⁴⁷ eTD Beyan 46.

İletilen bilginin otomatik ve geçici şekilde sadece başkalarına iletilmek amaçlı saklandığı “sade araçlar(mere conduit)” hizmeti sağlayıcıları üçüncü kişilerin paylaştıkları içeriklerden (a) *”iletimi başlatmadıkça”*, (b) *“iletimin alıcısını seçmedikçe”*, (c) *“iletimdeki bilgiyi seçmedikçe veya değiştirmedikçe”* iletilen bilgiden sorumlu olmayacaklardır. 13. maddede gerçekleşen bilgi transferini daha verimli hale getirmek amacıyla iletilen bilgiyi geçici ve otomatik olarak saklama faaliyeti olarak nitelendirilen “caching” hizmeti düzenlenmektedir²⁴⁸. *Caching* hizmeti sağlayıcıları, öngörülen şartlara²⁴⁹ uymaları durumunda maddede tarif edilen faaliyetten sorumlu olmayacaklardır. Direktif’in sosyal medya platformlarını da ilgilendiren sunuculuk hizmeti sağlayıcılarının sorumluluğuna ilişkin esaslar 14. maddede düzenlenmektedir.

Direktifin 15. maddesine göre üye devletler, güvenli liman hükümlerinde tarif edilen faaliyetleri kapsamında barındırdıkları veya ilettikleri bilgileri ve yasa dışı faaliyete işaret eden olaylar ve koşulları izlemek konusunda genel bir yükümlülük getiremezler. Bu hüküm Direktifin 40. beyanı ile birlikte yorumlanmalıdır. Buna göre genel izleme yasağı, internet araçlarının gönüllü bir şekilde oluşturacakları teknik izleme araçlarını kapsamamaktadır. İnternet araçlarının gönüllü denetim faaliyetleri kapsam dışında bırakılarak içerik denetimi uygulamalarına açık kapı bırakılmıştır. AAD, internet araçlarına telif hakkı normlarına aykırı içerikleri denetlemek amacıyla içerik denetimi sistemleri kullanma zorunluluğu getirilmesinin Direktif’in 15. Maddesine aykırı olduğuna karar vermektedir.²⁵⁰ Direktif’teki genel izleme yasağı, genel nitelikteki izleme yükümlülüklerini kapsamaktadır; özel vakalardaki yükümlülükler ve ulusal organların ulusal normlara göre verdikleri emirler bu maddenin kapsamı dışındadır.²⁵¹ AAD’nin Pizcek v Facebook İrlanda kararına göre,

²⁴⁸ eTD m.13.

²⁴⁹ eTD m.13’e göre caching hizmeti sağlayıcıları bilginin ağdaki performansı artırmak amacıyla geçici, pasif ve otomatik olarak barındırılmasından (a) *“bilgiyi değiştirmemesi”*, (b) *bilgiye erişimdeki koşullara uyması*, (c) *“endüstri tarafından yaygın olarak tanınan ve kullanılan bir şekilde belirtilen bilgilerin güncellenmesine ilişkin kurallara uyması”*, (d) *“bilgilerin kullanımına ilişkin verileri elde etmek için endüstri tarafından yaygın olarak tanınan ve kullanılan teknolojinin yasal kullanımına müdahale etmemesi”* ve (d) *“iletimin başlangıçtaki kaynağındaki bilginin ağdan kaldırıldığına, erişimin engellendiğine veya mahkeme veya idari makamın böyle bir engel yahut kaldırma emri verdiği dair gerçek bilgi elde etmesi üzerine, söz konusu bilgiyi kaldırmak veya ona erişimi engellemek için süratle hareket etmesi”* halinde sorumlu olmayacaklardır.(Çeviri bana aittir)

²⁵⁰ Bkz. Avrupa Adalet Divanı, Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, C-360-10, 16.02.2012 ve Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM), C-70/10, 24.11.2011 kararları.

²⁵¹ eTD Beyan 47.

internet aracılara yasa dışı içeriklerin “özdeşi” ve “muadili” olan içerikleri izleme yükümlülüğünün getirilmesi 15. madde anlamıyla genel izleme niteliğinde sayılamayacaktır.²⁵² Maddenin ikinci fıkrasına göreyse üye Devletler, iddia edilen yasa dışı faaliyet veya bilgiler hakkında kamu otoritelerine talep üzerine bilgi verme yükümlülüğü getirebileceklerdir.

Direktif’in 14. maddesi sunuculuk hizmeti sağlayıcılarının üçüncü taraf içeriklerden doğan sorumluluğunu düzenlemektedir. Buna göre, sosyal medya platformlarının da kapsamda olduğu bilgi toplumu hizmeti sağlayıcıları, hizmetleri kapsamında üçüncü kişilerin yasadışı içeriklerini barındırmaktan doğan sorumluluktan şu şartlarda sorumlu olmayacaklardır:

- (a) Yasa dışı faaliyet veya bilgiden fiili olarak bilgilerinin bulunmaması veya zarar talebinde bulunulabilecek yasa dışı bilgi ve faaliyetin açıkça anlaşılabileceği durum ve olaylardan haberdar değilse veya
- (b) Böyle bir bilgi veya farkındalığı elde etmesi durumunda içeriği kaldırmak veya erişimini engellemek için zaman kaybetmeksizin harekete geçtiği hallerde

Bir internet aracısının bu maddedeki güvenli liman hükmünden faydalanabilmesi için üçüncü kişilerin ilettiği bilgileri barındırma faaliyeti göstermesi gerekmektedir. Öngörülen şartların sağlanması durumunda, maddede tarif edilen faaliyeti gerçekleştiren internet aracısı bu faaliyetten doğan zararlardan sorumlu olmayacaklardır. Bilgi toplumu hizmeti sağlayıcılarının tanımı ve maddede tarif edilen faaliyet göz önünde bulundurulduğunda “normalde bir ücret karşılığında, uzaktan, elektronik araçlarla ve bir hizmet alıcısının bireysel talebi üzerine, sağlanan bilginin barındırılması hizmeti veren araçların” bu hükümden faydalanabileceği söylenebilir. Ortaya konan tanım dahilinde internet araçlarının sağladığı birçok hizmetin bu faaliyet kapsamına girebilir. AAD’nin kararlarında internet araçlarının faaliyetlerinin pasif ve iletilen bilgilerde kontrol sağlamayan nitelik taşıyıp taşımadığını her olay özelinde ayrı ayrı değerlendirdiği görülmektedir. Sosyal medya platformlarının içerik

²⁵² Avrupa Adalet Divanı, Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited, C-18/18, 03.10.2019, p.37.

denetimi uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda 14. maddedeki faaliyetin tanımı bir belirsizlik yaratmaktadır. Kişilerin verilerini sunucularında barındırma yönünden sosyal medya platformları sunucu hizmeti sağlayıcısı sayılabilir ancak içerik denetimi uygulamaları, kişilerin ilettikleri bilgiler üzerinde kontrol sağlamasıyla Beyan 42’de tarif edilen faaliyetlerle uymamaktadır.²⁵³ Hükümdeki belirsizliğe rağmen AAD kararlarında Facebook, Youtube ve Netlog gibi sosyal medya platformlarının 14. madde kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.

Direktifte tanımı yapılmayan “gerçek bilgi” ve “farkındalık” kavramlarının kapsamı AAD’nin L’Oreal v eBay kararında ortaya konmaktadır. İnternet aracılığıyla farkındalık ve bilgiye kendi imkanları veya başka bir tarafın bildirimi üzerine ulaşılabilir.²⁵⁴ Yasa dışı içerik veya faaliyete dair başkasından gelen bir bilgi yeterli derecede açık ve temellendirilmiş olmalıdır.²⁵⁵ Sosyal medya platformlarıyla ilgili olarak, bir platformun içerikleri kullanıcılarına sunmasının, arama özelliğinin olmasının ve içerik önermesinin açık bilgi şartının sağlanması için yeterli olmayacağına karar vermiştir.²⁵⁶ Ayrıca aynı karara göre internet aracısının “makul bir ekonomik operatörün” yasa dışı içerik ve durumdan farkında olmasının gerektirdiği durumlarda, farkındalık kriterini sağlayacağı Mahkeme’nin kararlarında kabul edilmektedir.²⁵⁷

Direktif’in 14. maddesinin ikinci fıkra ise bir istisnayı düzenlemektedir. Buna göre, servis alıcısının servis sağlayıcısının yetkisi veya kontrolüyle hareket ettiği hallerde birinci fıkra uygulanmayacaktır. Farklı bir şekilde ifade edersek, örneğin Youtube’yi düşünelim. Kanun dışı içeriğin sahibi olan kişi, Youtube’nin çalışanıysa ve onun yetkisi ve kontrolü altında söz konusu kanun dışı içeriği Youtube’ye yüklediye, Youtube 14. Madde korumasından faydalanamayacaktır.

²⁵³ Sunuculuk faaliyetinin kapsamı ve maddedeki sunucu tanımı üzerine detaylı bir inceleme için bkz. Joris van Hoboken, João Pedro Quintais, Joost Poort, Nico van Eijk, **Hosting Intermediary Services and Illegal Content Online**, Publications of the European Union, 2018, https://www.ivir.nl/publicaties/download/hosting_intermediary_services.pdf, Erişim Tarihi: 06.08.2024

²⁵⁴ Avrupa Adalet Divanı, L’Oréal SA and Others v eBay International AG and Others, C-324-/09, 12.07.2011, p.122.

²⁵⁵ agk

²⁵⁶ Avrupa Adalet Divanı, Frank Peterson v Google LLC and others (C-682/18), and Elsevier Inc. v Cyando AG (C-683/18), ECLI:EU:C:2021:503, 22.06.2021, p.114.

²⁵⁷ Avrupa Adalet Divanı, L’Oréal SA and Others v eBay International AG and Others p.122.

ii) Dijital Tek Pazarda Telif Hakları Direktifi

Dijital Tek Pazarda Telif Hakları Direktifi(DTPTHD)²⁵⁸, Avrupa Birliği pazarında telif hakları ve bağlantılı diğer hakların özellikle dijital ve sınır-ötesi kullanımını gözeterek Birlik çapında birbiriyle uyumlu bir hukuki çerçeve ortaya koymaktadır.²⁵⁹ Telif haklarına ilişkin kültürel miras, veri madenciliği ve ticaret dışı kullanımlara ilişkin istisnaların yanında internet araçlarına ilişkin güvenli liman hükümleriyle de Avrupa Birliği dijital pazarında telif haklarının çerçevesini çizmektedir. Birlik'teki telif haklarına ilişkin genel norm olan Bilgi Toplumu Direktifi, telif hakkının koruma kapsamını ortaya koymaktadır. Buna göre üye devletler eser sahiplerine eserlerinin “kamuya iletişimini” ve “kamunun erişimine sunulmasını” yasaklayacak ve bunlar için yetkilendirecek haklar tanıyacaklardır.²⁶⁰ Kamuya iletişim ve kamunun sunma faaliyetlerinin geniş anlamıyla eser sahibinin izni olmayan bütün kullanımları kapsamaktadır.²⁶¹ Eserlerin izinsiz kullanımının yanında izinsiz dağıtımı da yasaklanmaktadır. Buna göre üye ülkeler, eser sahiplerine eserlerinin orjinallerinin veya kopyalarının herhangi bir yolla kamuya dağıtımını yasaklayacak ya da buna izin verecek haklar tanıyacaklardır.²⁶²

DTPTHD, uygulanacak hükümler bakımından çeşitli ayrımlara gitmiştir. İnternet araçlarının telif haklarından doğan sorumluluğunu ve yükümlülüğünü düzenleyen 17. madde, “çevrimiçi içerik paylaşma servisi sağlayıcı”larının sorumluluğunu düzenlemektedir. Bu hizmet sağlayıcıları ise “*ana amacı ya da ana amaçlarından biri kullanıcılar tarafından yüklenen ve kendisinin kar amacıyla düzenlediği veya tanıtımını yaptığı teklif hakkıyla korunan çok sayıda eser veya diğer korunan materyalleri depolamak ve kamunun bunlara erişimini sağlamak olan bilgi toplumu servisi sağlayıcısı*”²⁶³ anlamına gelmektedir. Bilgi toplumu hizmeti servisi sağlayıcısının tanımı göz önünde bulundurulduğunda, kullanıcıların talepleri üzerine elektronik araçlar vasıtasıyla telif haklarıyla korunan materyalleri barındıran ve diğer kullanıcılara sunan internet araçlarının bu kapsama girdiği söylenebilir. Sosyal medya

²⁵⁸ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC.

²⁵⁹ DTPTHD m.1.

²⁶⁰ BTM m.3(1).

²⁶¹ BTM Beyan 23-24.

²⁶² BTM m. 3(1).

²⁶³ DTPTHD m.2(6).

platformları da kullanıcıların telif hakkıyla korunan eserlerin yüklenmesine ve bunların diğer insanlara paylaşılmasına izin dolayı çevrimiçi içerik paylaşma hizmeti sağlayıcısı sayılabilir.

Kar amacı gütmeyen çevrimiçi ansiklopediler, kar amacı gütmeyen eğitimsel veya bilimsel reposiuarlar, çevrimiçi pazarlar gibi “*ana amacı kullanıcıların büyük miktarda telif hakkı tarafından korunan içerikleri yüklemesine ve paylaşmasına izin vererek bu faaliyetten kar etmek*”²⁶⁴ olmayan servis sağlayıcıları, DPTHHD’nin amaçları kapsamında çevrimiçi içerik paylaşma servisi sağlayıcısı tanımının dışında tutulmuştur.²⁶⁵ Ayrıca sorumluluk hükümlerinin uygulanmasında servis sağlayıcılarının büyüklüğü açısından da bir ayırım yapılmıştır. Yıllık geliri 10 milyon Euro’nun altında olan ve Birlik içinde aylık ziyaretçi sayısı 5 milyondan az olan servis sağlayıcılarının farklı yükümlülüklerle tabi olacağını olacaktır.²⁶⁶

Kısacası DPTHHD’nin, bilgi toplumu servisi sağlayıcılarından getirdiği tanım dahilinde kullanıcıların telif haklarıyla korunan içerikleri kar amacıyla²⁶⁷ yüklemesini ve paylaşmasını sağlayan internet araçlarına uygulanacağı söylenebilir. Beyan 65’e göre Direktif kapsamında sorumlu bulunan servis sağlayıcılarına, Madde 17(3)’e göre de maddedeki tanımlı eylemleri gerçekleştiren araçlara eTD’nin sunuculuk hizmeti sağlayıcılarına ilişkin madde 14(1)’deki sorumluluk sınırlamaları uygulanmaz.

DPTHHD’nin 17(1). maddesine göre, çevrimiçi içerik paylaşım hizmeti sağlayıcıları kullanıcılar tarafından yüklenen ve telif haklarıyla korunan eserlere veya diğer korunan konulara kamuya erişim vermesi halinde kamuyla iletişim veya kamunun erişimine sunma faaliyeti gerçekleştirmektedirler. İnternet araçlarının halkla iletişim veya halkın kullanımına sunma faaliyetini gerçekleştirmeleri durumunda bu faaliyetlerden doğacak sorumluluklara eTD’nin 14. maddesi yerine DPTHHD’nin 17. maddesi uygulanacaktır.²⁶⁸ Ancak bu durum DPTHHD kapsamında olmayan faaliyetlere eTD’nin uygulanmasını engellemez.

²⁶⁴ DPTHHD Beyan 66.

²⁶⁵ DPTHHD m.2(3).

²⁶⁶ DPTHHD Beyan 66.

²⁶⁷Büyük miktarda ifadesinin tanımı yapılmamıştır. Bu ifade, Beyan 63’e göre duruma göre tayin edilmeli ve telif hakları tarafından korunan çalışmaların sayısı, kullanıcı sayısı gibi birçok faktör göz önünde tutularak tayin edilmelidir.

²⁶⁸ DPTHHD m.17/3.

Söz konusu bu eylemi gerçekleştirenler, BTD'nin 3. Maddesinde öngörülen sayılan hak sahiplerinden²⁶⁹ bir yetkilendirme almak zorundadır. Bu yetkilendirme, ticari amaçla hareket etmeyen veya önemli bir gelir yaratmayan kullanıcı faaliyetlerini de kapsamaktadır.²⁷⁰ Gerekli yetkilendirmenin alınması halinde servis sağlayıcısı telif hakları veya telif haklarıyla bağlantılı haklardan sorumlu olmayacaktır. Beyan 61'e göre bu yetkilendirme anlaşmalarını düzenlemektedir. Buna göre anlaşmalar iki tarafın hakları arasında bir denge kurmalı, hak sahibi eseri için uygun bir ücret almalıdır. Ayrıca hükümler hak sahiplerine yetki verme yükümlülüğü yüklemeyecektir. Gerekli yetkilendirmenin alınmaması halinde hizmet sağlayıcılarının

- (a) Yetkilendirme almak için elinden gelenin en iyisini yaptığını ve
- (b) Yüksek endüstri standartları ve profesyonel titizliğe uygun olarak, hak sahiplerinin servis sağlayıcılarına ilgili ve zorunlu bilgileri verdiği belirli eserler veya konulara erişilememesini sağlaması; ve herhangi bir durumda
- (c) Hak sahiplerinden yeterli derecede kanıtla desteklenmiş bir bildirim almaları üzerine, erişimi engellemek veya web sitelerinden kaldırmak için süratle hareket etmeleri ve (b) fıkrasıyla uyumlu olarak gelecek yüklemeleri engellemek için ellerinden gelenin en iyisini yapmaları durumunda telif hakları tarafından korunan eserlerin yetkisiz şekilde paylaşılmasından dolayı sorumlu olmayacaklardır.

Direktif madde 17(5)'e göre servis sağlayıcılarının sayılan yükümlülükleri yerine getirip getirmediği ölçülülük ilkesi ışığında belirlenmelidir ve (a) Servisin türü, kullanıcıları ve boyutu ile (b) uygun ve etkili araçların mevcudluğu ve bunların servis sağlayıcılarına maliyeti göz önünde bulundurulmalıdır. Madde 7(6)'e göre Birlik'te 3 yıldan az süredir faaliyet gösteren ve yıllık geliri 10 milyondan az olan servis sağlayıcılarının sadece yetki almak için ellerinden gelenin en iyisini yapmış olmalarını (a) ve (b) bendindeki şartlara uymaları yeterlidir. Ancak üç yıldan az süredir faaliyet gösteren internet araçlarının aylık ortalama kullanıcı sayısı 5 milyonu aşması halinde

²⁶⁹ BTD m.3.

²⁷⁰ DTPHD m.17/2.

(b) bendindeki yükümlülüğe ek olarak (c) bendindeki yükümlülüğe de uymaları gerekmektedir. eTD'deki genel izleme yasağına benzer şekilde Direktif'in 17(8). maddesi de bu hükümlerin genel bir izleme yükümlülüğüne yol açmayacağını öngörmektedir.

17. maddenin (b) bendi ABD Hukukundaki Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu'yla benzer şekilde internet araçlarına fark et ve müdahale et şartı getirmektedir. İki hüküm gereğince internet araçları, üçüncü kişilerin telif haklarını ihlal eden içerik ve faaliyetlerinden doğan zarardan sorumlu olmamak adına içerik denetimi yapmalıdır. Aksi halde söz konusu bu zararlardan sorumlu olacaklardır. Ayrıca 17(4). maddenin (c) bendindeki “müdahale et ve engel ol” şartı ihlal edici nitelikteki içeriklerin yeniden paylaşımının engellenmesi adına sürekli bir şekilde izleme faaliyeti gerektirmesi nedeniyle genel izleme yasağıyla çelişkili görünmektedir.²⁷¹

Direktifin 17(7). maddesi eserlerin meşru kullanımını düzenlemektedir. Buna göre servis sağlayıcıları ve hak sahipleri arasındaki işbirliği istisnalar ve sınırlamalar dahil olmak üzere telif hakları veya diğer ilgili hakları ihlal etmeyen eserlerin paylaşımını engellemeyecektir. Ayrıca yine aynı maddeye göre (a) alıntı, eleştiri veya inceleme ile (b) karikatür, parodi veya hiciv amaçlı kullanımlar da istisna veya sınırlama kapsamında sayılacaktır.

²⁷¹ Martin Husovec, “(Ir)Responsible Legislature? Speech Risks under the EU’s Rules on Delegated Digital Enforcement”, 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3784149, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

İKİNCİ BÖLÜM: ALGORİTMİK İÇERİK DENETİMİ VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

A) Algoritmik İçerik Denetimi Bakımından Göz Önünde Bulundurulması Gereken Uluslararası Belgeler

1- BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde İfade Özgürlüğü

Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 19. Maddesi düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğünü düzenlemektedir. Üç fıkrası bulunan maddede, ilk olarak düşünce özgürlüğü düzenlenmektedir. Bu fıkra göre *“Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.”*²⁷² Bu hak, düşüncenin türü veya konusu fark etmeksizin serbestçe düşünceye sahip olmayı içermektedir; kimse düşüncelerinden dolayı suçlanamaz, zorlanamaz veya tehdit edilemez.²⁷³ Ayrıca, düşünce özgürlüğünün fikirlerini söylememe özgürlüğünü de kapsadığını vurgulamak gerekir.²⁷⁴ Düşünce, insanların bütün faaliyetlerinin özellikle söz ve ifadelerinin temelinde yer alır. Kendimizi ifade ederken aslında düşüncelerimizi aktarıyoruz. Bu sebeple ifade özgürlüğü ve düşünce özgürlüğü arasında özel bir ilişki bulunmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrası ise ifade özgürlüğünü hüküm altına almaktadır:

“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.”

Maddenin lafzı incelendiğinde bireylerin sadece ifadelerinin korunmadığı aynı zamanda bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüklerinin de korunduğu görülmektedir. İfade özgürlüğünün kapsamı çok geniştir. BMİHK kararlarına göre

²⁷² BMKSHUS m.19/1.

²⁷³ Paul M. Taylor, *A Commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights*, 1. Baskı, 2020, Cambridge University Press, Cambridge, s.542.

²⁷⁴ BMİHK., General Comment No. 34, UN Doc. CCPR/C/GC/34, 12.10.2011, p.10(Buradan sonra General Comment 34 veya Gen. Com. 34).

korunan ifadeler politik tartışmalardan ticari reklamlara kadar çok çeşitli sayıda ifade olabilir. Birleşmiş Milletler Özel Raportörü La Rue, ifade özgürlüğünün uluslararası insan hakları hukukundaki diğer haklar gibi internette de geçerli olduğunu belirtmiştir.²⁷⁵

İfade özgürlüğü, ülke sınırlarını tanımaksızın geçerlidir. Tüm ifade biçimlerini ve araçlarını koruma altına almaktadır.²⁷⁶ Korunan ifadeler yazılı, sözlü, görsel, sanatsal biçimde olabilir. Korunan araçlar ise yazılı ve basılı eserlerden kıyafetlere kadar uzanmaktadır. Bireyler, kendi seçimleri doğrultusunda istedikleri ifadeyi, diledikleri biçimde ve arzuladıkları araçla ülke sınırları fark etmeksizin yayabilirler. İfade özgürlüğü bu açıdan herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Devletlerin ifade özgürlüğünü ihlal etmeme görevinin yanında ifade özgürlüğüne gelebilecek tehditlere karşı önlem alma yükümlülüğü de bulunmaktadır.²⁷⁷ Bilgi edinme hakkıysa kamusal makamların sahip olduğu bilgiye ulaşmayı kapsamaktadır.²⁷⁸ Devletler bu hakkın kullanımını güçlendirmek amacıyla bütün adımları atmalıdır. İfade özgürlüğünün kimi sorumluluklar getirdiğini belirten ve sınırlama nedenlerini ortaya koyan üçüncü madde şu şekildedir:

“Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;

b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini, veya sağlık ve ahlakı koruma.”

İfade özgürlüğü, mutlak bir hak olarak düzenlenmemiştir. İlk olarak, getirilecek sınırlamalar “hukuken” öngörülmelidir. Bir normun kanun olarak nitelendirilebilmesi için bazı kriterlere uyması gerekmektedir. Kanun, bireylere davranışlarını kanuna göre düzenlemesini sağlayacak şekilde kesin ve kamu tarafından

²⁷⁵ BMİHK, UN Doc. A/HRC/38/35, p.3.

²⁷⁶ BMİHK, General Comment No. 34, p.12.

²⁷⁷ *age*, p.13.

²⁷⁸ *age*, p.18.

erişilebilir olmalıdır.²⁷⁹ Ayrıca, kanun uygulayıcılara ifade özgürlüğünü sınırsız bir şekilde sınırlayacak yetki vermemelidir.²⁸⁰

Kanunilik şartına ek olarak ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlamalar sadece maddede yazan sebeplere dayanmalıdır. Ayrıca sınırlamalar, zorunluluk ve orantılılık ilkelerine de uymalıdır.²⁸¹ Sınırlamaların sadece bu maddeye uyması yetmemektedir. Sınırlamalar, Sözleşme'nin tüm hükümleriyle, amacıyla bir uyum içinde olmalı ve ayrımcılık yasağı hükümlerine aykırı olmamalıdır.²⁸² İfade özgürlüğünü sınırlandırmayı Sözleşme'nin beşinci maddesiyle bir arada düşünmek gerekmektedir. Bu maddeye göre Sözleşme'deki hiçbir hüküm kimse tarafından Sözleşme'de ortaya konulan hakları yok etmek veya onları öngörülenden fazla sınırlandıracak şekilde yorumlanamaz.²⁸³

Sözleşme ilk olarak başkalarının haklarının yanında şöhreti de sınırlama sebebi sayılmıştır. Söz konusu bu haklar BMKSHUS ile diğer sözleşmelerdeki hakları içermektedir.²⁸⁴ Başkaları terimiyle ifade edilense toplumu oluşturan bireylerin tamamıdır. İfade özgürlüğünün ülke sınırları fark etmeksizin geçerli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, başkaları teriminin dünyadaki herkesi kapsadığı söylenebilir.

Madde 19'un (b) bendinde toplamda dört adet sınırlama sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki ulusal güvenlik sınırlama sebebidir. Devletlerin bu sınırlama nedenine dayandıkları durumlarda yüksek derecede bir özen yükümlülükleri bulunmaktadır. Üçüncü paragraftaki sınırlama sebeplerine sıkı bir şekilde uyulmalıdır.²⁸⁵ Kamusal tartışmalar için önem arz eden ifadeler ve bu ifadelerin yayılması eğer ortada ulusal güvenlik için gerçek bir tehdit yoksa sınırlandırılmamalıdır. Başka bir deyişle, devletler ulusal güvenlik sınırlandırma sebebini tehlike içermeyen kamusal tartışmaları bastırmak için kullanmamalıdır. Ulusal güvenliği korumak amacıyla

²⁷⁹ age, p.25.

²⁸⁰ age

²⁸¹ age, p.22.

²⁸² age, p.26.

²⁸³ BMKSHUK m.5.

²⁸⁴ BMİHK, General Comment No.34, p.28.

²⁸⁵ age, p.30.

ortaya konacak suçlar net bir biçimde tanımlanmalı ve ifade özgürlüğüne orantısız veya zorunlu olmayan müdahalelere izin vermemelidir.²⁸⁶

Kamu düzeninin korunmasına dayanan sınırlamaların çoğunluğu suçu, şiddeti veya kitlesel paniği kışkırtan ifadelere yöneliktir.²⁸⁷ Kamu düzeni kavramı çok geniş ve bir çok konuyu içerdiğinden dolayı ifadenin somut bir şekilde kamu düzeni için nasıl tehdit oluşturduğu ortaya konmalıdır. Devletlerin sınırlamanın gerekli şartlara uyduğunu açık bir şekilde göstermesi gerektiğinden dolayı genel olarak kamu düzeni sebebine dayanmak yeterli değildir.²⁸⁸ Sağlık ve ahlakı koruma ise son sınırlama sebebi olarak öngörülmüştür. Sağlığı koruma sınırlama sebebine dayanarak devletler, sigara veya alkol gibi sağlığa zararlı maddelerin reklamlarını sınırlayabilir.

Ahlakı koruma sınırlama sebebi ise zayıf bir sınırlama sebebi olarak nitelendirilmektedir.²⁸⁹ BM İnsan Hakları Komitesi 22 Numaralı Genel Yorumu'nda *“Moral kavramı çok sayıda sosyal, felsefi ve dini gelenekten kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, ahlakı korumak amacıyla yapılacak sınırlamalar sadece tekil bir gelenekten kaynaklanan ilkelere dayanmamalıdır.”*²⁹⁰ sözleriyle ahlakın korunmasına dayanılarak yapılan sınırlandırmaların evrensel ilkeleri göz önünde bulundurması gerektiğini kaydetmiştir.

Yapılacak her sınırlama, meşru amaca ulaşmak için gerekli olmalıdır.²⁹¹ Sınırlandırma yapılarak ulaşılmak istenilen sonuca ulaşmak için sınırlandırıcı olmayan veya daha az sınırlandıran bir işlemin olmaması halinde yapılan sınırlandırma gerekli sayılabilir. Başka bir deyişle sınırlandırmada başvurulacak yol, en az sınırlandırıcı yöntem olmalıdır. Ayrıca, sınırlandırmalar geniş(overbroad) olmamalıdır.²⁹² BM İnsan Hakları Komitesi 27 Numaralı Genel Yorumunda bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: *“Sınırlandırıcı önlemler orantılılık ilkesine uymalıdır; koruyucu işlevlerine ulaşmak için uygun olmalıdır; koruyucu işlevlerin ulaşan (sınırlandırmalar) arasında en az müdahale edici vasıta olmalı; korunacak menfaatle orantılı olmalı... Orantılılık ilkesine sadece sınırlandırmaları düzenleyen kanunlar değil, kanunu uygulayan idari*

²⁸⁶ Sarah Joseph ve Melisa Castan, **The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials and Commentary**, 3. Baskı, 2013, Oxford University Press, New York, s.613

²⁸⁷ Joseph, age, s.618.

²⁸⁸ Paul M. Taylor, age, s.572.

²⁸⁹ age, s.574.

²⁹⁰ BMİHK, General Comment 34, p.31.

²⁹¹ BMİHK, age, p.34.

²⁹² age

ve yargısal otoriteler de saygı göstermelidir.”²⁹³. Orantılılık ilkesi sadece ifadenin kendisini değil; ifadenin biçimini ve dağıtım araçları için de geçerlidir. Yapılan sınırlandırma bütün şartlara uysa bile sınırlama yapan devlet her vakada ayrı ayrı bir şekilde bütün bu hususları açıklamalıdır.

İfadenin oluşturduğu tehdit, yapılan sınırlandırmanın nasıl orantılı ve zorunlu olduğu gibi hususlar ortaya konmadan yapılacak sınırlandırmalar meşru olarak kabul edilemez. Kısaca, ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlandırmaların

“(a) Açık ve herkesin erişebileceği kanun tarafından öngörülmesi(öngörülebilirlik ve şeffaflık ilkeleri); ve

(b) Sözleşmenin 19. Maddesinin 3. Paragrafında ortaya konan amaçlardan birini takip etmelidir:

(i) Başkalarının hakkı veya şöhretini koruma, ya da

(ii) kamu güvenliği, kamu düzeninin veya kamu sağlığının korunması(meşruiyet ilkesi),

(c) Amaçlanan hedefe ulaşmak için gerekli ve en az sınırlayıcı araç olmalı(gereklik ve orantılılık ilkeleri)”²⁹⁴

şartlarına uyması gerekmektedir.

Ortaya konan bu şartlar kümülatiftir. Diğer bir deyişle BMKSHUS’ye göre ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlandırmaların Sözleşme’ye uygun olması için kanunilik, meşru sebebe dayanma ve gereklik ve orantılılık şartlarının hepsine uygun olması gerekmektedir. BM Raportörü, ayrıca ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlandırmaların keyfi ve ayrımcı bir şekilde uygulanmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, 19. madde ve 20. maddenin tamamlayıcı bir ilişkisi olduğunu kabul etmektedir.²⁹⁵ Buna göre 20. maddeye dayanılarak yapılan sınırlandırmalar 19. maddeye de tabidir. Yine benzer şekilde, 20. maddde kapsamında meşru olan bir müdahale 19. maddedeki şartları da sağlamaktadır. Sözleşmeye göre her türlü ifade koruma altına alınırken 20. maddedeki ifadeler bu

²⁹³ General Comment 27’den alıntıyla BMİHK, General Comment No.34, p.34.

²⁹⁴ BMİHK, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue*, UN. Doc. A/HRC/17/27, 16.05.2011, p.24.

²⁹⁵ BMİHK, General Comment No.34, p.50.

korumanın dışındadır. Bu ifadeler BMKSHUS'ninin 20. maddesinde düzenlenmiştir ve şu şekildedir:

“1. Her türlü savaş propagandası hukuk tarafından yasaklanır.

2. Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden her hangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır.”

Bu madde uyarınca savaş propagandası ve nefret söylemi niteliğindeki ifadelerin yasaklanması zorunludur. Bu maddeye, kimi ülkedeki kurallar ve uygulamalara göre ifade özgürlüğünün kullanım alanına daha müdahaleci olması dolayısıyla birçok kere çekince konmuştur.²⁹⁶ Savaş propagandasının yasaklanması, BM Şartı kapsamında meşru müdafa sayılacak savaşlar için geçerli değildir.²⁹⁷ Nefret suçunsa üstünde tam olarak anlaşılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler, 20. Madde'nin uygulanması kapsamında nefret suçunun tanımlanması için altı kriter getirmektedir: *“(1) sosyal ve politik bağlam, (2) konuşanın statüsü, (3) izleyicileri hedef gruba karşı kışkırtma niyeti intent to incite the audience against a target group, (4) ifadenin içeriği ve biçimi, (5) ifadenin yayılımının kapsamı ve (6) yakınlığı(imminence) da içerecek şekilde zararın ihtimali”*.²⁹⁸

2-Birleşmiş Milletler İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri

Çalışmanın ilk bölümünde özel kişiler olan şirketlerin insan haklarından sorumlu olup olamayacağı düşünsel temelde tartışılmıştı. Birleşmiş Milletler de şirketler, insan hakları ve insan hakları ihlallerinin bir aradalığına kayıtsız kalmayarak 16 Haziran 2011 tarihinde 17/4 sayılı kararıyla Birleşmiş Milletler İş ve İnsan Hakları Rehberi'ni kabul etmiştir. Rehber İlkelerin kabul edilmesinden önce, söz konusu bu ilkelerin mimarı olan BM İş ve İnsan Hakları Özel Temsilcisi John Ruggie “Koru, Saygı Duy, Telafi Et: İş ve İnsan Hakları İçin Çerçeve” adlı bir rapor yayınlamıştır.²⁹⁹ Ruggie'nin iş ve insan hakları tartışmalarıyla alakalı tespit, analiz ve önerilerini içeren bu rapor, Rehber İlkeler'in temeli sayılabilecek niteliktedir.

²⁹⁶ Joseph, **age**, s.680.

²⁹⁷ Joseph, **age**, s.681.

²⁹⁸ BMİHK, Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, UN Doc. A/HRC/22/17/Add.4, 11.01.2013.

²⁹⁹ Bkz. Yukarıda 89. dipnot.

Çerçeve, devletin insan haklarını koruma yükümlülüğü, şirketlerin insan haklarına saygı duyma yükümlülüğü ve etkili telafi mekanizmaları ilkelerine dayanmaktadır. Çerçeve, iş ve insan haklarına yönelik geleneksel devlet-birey diktomisinden çıkarak denkleme şirketleri de eklemesiyle iş ve insan hakları tartışmalarına yeni bir yaklaşım getirmektedir. Çerçevadaki sorumluluklar birbirini tamamlayıcı niteliktedir.³⁰⁰ Her paydaşa birbirinden farklı sorumluluklar verilmekle beraber bu sorumluluklar birbirleriyle etkileşim içinde olup amaca ulaşmak için birbirini desteklemektedir.

Çerçevenin ilk ayağını oluşturan devletin koruma görevi, uluslararası hukuktaki devletin devlet dışı organların insan hakları ihlallerini önleme yükümlülüğüne dayanmaktadır.³⁰¹ Çerçeve incelendiğinde devletin koruma görevinin sadece ihlalleri engellemek boyutuyla ele alınmadığı, çok kapsamlı bir yaklaşım geliştirildiği görülmektedir. Devletin koruma görevine ilişkin şirket kültürü, politika geliştirme, şirketlere rehberlik ve çatışma alanları gibi konularda bir çerçeve çizilmiş ve devletlerin insan hakları hakkındaki temel rolü vurgulanmıştır.³⁰²

Çerçevenin ikinci ayağını oluşturan şirketlerin saygı duyma görevi bölümünde ise şirketlerin çalışma hakları ve çalışmaya ilişkin olmayan haklar başlıkları altında toplamda 29 hak üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği, şirkete özel haklar listesi çıkarmak yerine şirketlere özel sorumluluklar belirlenmesi gerektiği ortaya konmuştur.³⁰³ Şirketlerin insan haklarına saygı duyma sorumluluğunun kapsamına gelince, şirketlerin bu sorumluluğunun devletin görevlerinden bağımsız olduğu belirtilmiş ve bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için şirketlerin insan hakları politikası kabul etmeyi, insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerini değerlendirmeyi, insan hakları politikasını şirketin faaliyetlerine entegre etmeyi ve süreçlere ilişkin performans izlemeyi içerecek şekilde bir durum değerlendirmesi(due diligence) süreci geliştirmeleri gerektiği ortaya konmuştur.³⁰⁴ Ruggie'ye göre bu süreçle şirketler, insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına varacak, bu etkileri engelleyecek ve ele alabileceklerdir. Bütün bunlara ek olarak, şirketlerin temeldeki faaliyetlerinden topluma uzanan ve aşamalı etki alanlarını(sphere of influence) belirlemeleri gerektiği

³⁰⁰ BMİHK, Protect, Respect and Remedy Framework, p.9.

³⁰¹ BMİHK, *age*, p.18.

³⁰² *age*, p.27-50.

³⁰³ *age*, s.53.

³⁰⁴ *age*, p.56-64.

ve durum tespitiinin şirket faaliyetleri ve bağlantılı ilişkilerinden kaynaklanan veya kaynaklanabilecek etkilere bağlı olduğu vurgulanmıştır.³⁰⁵ Şirketlerin insan haklarına saygı yükümlülüğünün son kapsamı olarak ise üçüncü tarafların insan hakları ihlallerine doğrudan veya dolaylı iştirak etmeme yükümlülüğü bulunduğu belirtilmiştir.³⁰⁶

Şirketlerin insan hakları sorumluluğunun çerçevesi çizilirken genellikle şirketlerin finansal süreçlerine dair bir kavram olan durum değerlendirmesi ve uluslararası hukuka ait bir kavram olan iştirak konseptinin kullanılmasından dolayı eklektik bir yaklaşım geliştirildiği söylenebilir. Farklı alanlara ait faydalı olabilecek bu kavramların kullanılması, John Ruggie'nin "*ilkeli pragmatizm*" stratejisinin bir sonucudur.³⁰⁷ Hem devletleri hem şirketleri içeren ve tartışmalı bir alanı düzenlemek amacıyla işlerliğin öne çıkarılması, Çerçeve'nin kaydadeğer bir sonuç vermesi açısından olumludur.

Çerçevenin üçüncü ayağı olan telafiye erişim bölümünde ise etkili şikayet mekanizmalarının hem devletlerin koruma görevi hem de şirketlerin saygı duyma görevlerinde önemli bir yeri olduğu vurgulanarak telafi yolu olarak hem yargısal mekanizmaların hem de yargı dışı mekanizmalar öngörülmüştür.³⁰⁸ Yargısal mekanizmalar kısmında bu mekanizmaların şirket ihlallerine karşı yetersiz olabileceği vurgulanarak devletelerin şikayetleri dinlemek için yargısal kapasilerini artırması ve adalete erişimin önündeki engelleri kaldırması gerekliliği vurgulanmıştır.³⁰⁹

İhlallere karşı başvurulabilecek yargı dışı şikayet mekanizmaları ise etkili ve güvenilir olmalıdır. Bu kapsamda söz konusu bu mekanizmaların meşru, erişilebilir, öngörülebilir, tarafsız, haklarla bağdaşır ve şeffaf olması gerekmektedir.³¹⁰ İhlale karşılık çare bulma amacıyla sadece yargısal mekanizmalara dayanılmayıp yargı dışı başvuru yolları öngörülmesi yerindedir. Yargı süreçleri genellikle uzun ve masraflı olduğundan bireylerin adalete erişiminde sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle büyük boyutta olmayan veya suç niteliği arz etmeyen insan hakları ihlallerinde yargı yolu

³⁰⁵ *age*, p.65-72.

³⁰⁶ *age*, p.73.

³⁰⁷ John Ruggie, Interim Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, UN Doc. E/CN.4/2006/97, para 81.

³⁰⁸ BMİHK, *Protect, Respect and Remedy Framework*, p.82-87.

³⁰⁹ *age*, p.88-91.

³¹⁰ *age*, p.92.

yerine ucuz, hızlı ve pratik yargı dışı mekanizmalara başvurmak bireylerin adalete erişiminde büyük katkı sağlayacaktır.

Yargısal ve yargı dışı mekanizmaların yanında şirket içi şikayet mekanizmalarının da şirketlerin saygı duyma sorumluluğunun kapsamında olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda şirketler, idari yapılarında şikayet mekanizmaları oluşturarak şikayetlere doğrudan muhatap olabilirler. Şirket içi mekanizmalar, dışsal kaynaklar kullanabileceği gibi tamamıyla dışsallaştırılmış da olabilir.³¹¹ Devlete dayalı yargısal olmayan mekanizmalarının ise şirketleri sorumlu tutmak için araçlar sağlayabileceği ve şikayetlerini kendileri yürütemeyen bireylere destek olabileceği belirtilmiştir.³¹² Son olarak ise çok paydaşlı girişimlerin veya endüstri girişimlerinin de şikayet mekanizmaları oluşturabileceği ortaya konmuştur.³¹³

a) Rehber İlkeler

Toplamda 31 ilke, yorum ve ilkelerin hayata geçirilmesi amacıyla çeşitli yöntemler içeren “Koru, Saygı Duy, Telif Et: İş ve İnsan Hakları İçin Rehber İlkeler” belgesi 2008 yılında BMİHK tarafından kabul edilmiştir. Rehber incelendiğinde, Çerçeve’de ortaya konan ilkeler çok benzer bir yaklaşım geliştirildiği görülmektedir. İlkeler, Çerçeve ile aynı şekilde devletin koruma yükümlülüğü, şirketlerin saygı duyma yükümlülüğü ve telifiye erişim ihtiyacı olarak üç ayağa bölünmüştür. Her ayağın başında temel ilkeler ortaya konup, devamında ise bu ilkelerin hayata geçirilmesi amacıyla operasyonel ilkeler geliştirilmiştir. İlk bölümde devletin şirketlerin insan hakkı ihlallerine karşı koruma yükümlülüğü kapsamında mevzuat, düzenlemeler ve yargılama yollarıyla önleme, araştırma, cezalandırma ve tazmin etme yükümlülüğü vurgulanmıştır.³¹⁴ Bu görev, devletlerin ticari şirketlerin insan haklarına saygı duyma beklentilerinin açıklanmasını gerektirmektedir.³¹⁵ Operasyonel olarak koruma yükümlülüğünün hayata geçirilmesi için ise devletler, şirketlerin insan haklarına saygı göstermesini sağlayan yasalar ortaya koymalı, kanunlar şirketlerin

³¹¹ age, p.93-95

³¹² age, p.96-99

³¹³ age, p.100-101

³¹⁴ BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy Framework”, UN Doc. HR/PUB/1104, 16.06.2011, m.1, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-06/bhr_ungp_rehberilkelerrapor.29.05.23_web.pdf, Erişim Tarihi: 09.08.2024(Buradan sonra Guiding Principles on Business and Human Rights)

³¹⁵ age, m.2

saygı duyma görevini engellememesini sağlamalı, bu konudaki yasal boşlukları gidermeli ve bu konuda şirketlere rehberlik etmelidir.³¹⁶ Devlet ve iş dünyası arasında bağ olduğu durumlarda³¹⁷ veya çatışma bölgelerindeki özen yükümlülüğü vurgulanmıştır.³¹⁸ Ayrıca, devletin koruma yükümlülüğü kapsamında geliştirdiği politikaların tutarlılığının önemi vurgulanmıştır. Buna göre devletler, şirket uygulamalarını şekillendiren organlarının insan hakları yükümlülüklerinin farkında olmasını sağlamalıdır.³¹⁹

Şirketlerin saygı duyma görevi kapsamında olumsuz etkilerden kaçınma ve katkıda bulunulan ihlalleri ele almanın önemi vurgulanmıştır.³²⁰ Saygı duyma görevi kapsamında şirketler politika taahhütlerinde en azından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne atıfta bulunacaklardır.³²¹ Saygı duyma görevi hem doğrudan hem dolaylı olumsuz etkileri kapsamaktadır. Şirketlerin faaliyetleriyle alakalı olanların yanında ürün, hizmet veya ilişkileriyle alakalı olumsuz etkileri azaltmayı veya engellemeyi de içermektedir.³²² Şirketler, Çerçeve'de ortaya konduğu üzere başka aktörlerin insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerine iştirak edemeyeceklerdir. Ayrıca şirketler, saygı duyma sorumluluğu kapsamında politika taahhüdü, durum değerlendirme süreci ve telafi süreci geliştirmelidirler.³²³ Durum değerlendirmesi sürecinde mevcut ve olası olumsuz etkiler değerlendirilecek, söz konusu bu değerlendirmelerin sonucuna göre hareket edilecek, sonuçlar izlenecek ve ihlallerin ele alınış şekli hakkında paydaşlarla iletişime geçilecektir.³²⁴ Değerlendirme süreçlerinde uzmanlarla veya paydaşlarla iletişime geçilebilecektir.

Telafi edici çözüme erişim bölümünde ise yargısal ve idari³²⁵ başvuru yolları, yargı dışı başvuru yolları³²⁶ ve şirket içi şikayet mekanizmalarından³²⁷ oluşan bütünlük bir yaklaşımın gerekliliği vurgulanmıştır. Yargı dışı başvuru mekanizmaları

³¹⁶ age, m.3

³¹⁷ age, m.4-5-6

³¹⁸ age, m.7

³¹⁹ age, m.8

³²⁰ age, m.11

³²¹ age, m.12

³²² age, m.13

³²³ age, m.15

³²⁴ age, m.16

³²⁵ age, m.26-27

³²⁶ age, m.28

³²⁷ age, m.28-30

için getirilen şartlar, yargı yollarının özelliklerine benzetilerek yargı dışı mekanizmaların etkililiği ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Buna göre yargı dışı mekanizmalar meşru, erişilebilir, öngörülebilir, hakkaniyetli, şeffaf, haklar ile uyumlu, sürekli öğrenmenin kaynağı niteliğinde ve katılım ve diyalog esaslı olması gerekmektedir.³²⁸ Yargı dışı mekanizmalar için bu şartların getirilmesi son derece yerindedir. Şirketlerin, kendi sorumluluklarında olduğu tartışmasız ürün veya hizmetlerinden doğan arıza, memnuniyetsizlik gibi şikayet konularında bile ilgisizliği, bunlara karşı başvuru yollarının etkisizliği çokça yaşanan bir durumdur. Bir şikayet mekanizmasının varlığının bir anlamının olması için işler ve etkili olması gerekmektedir. İşlerlik ve etkililik ise şikayet mekanizmaları için ortaya konan bu ilkelerin gereğince yerine getirilmesine bağlıdır.

b) Rehber İlkelerin Değerlendirilmesi

Rehber İlkeler, kamu ve özel ayrımının giderek bulanıklaştığı küreselleşen dünyada iş ve insan hakları alanında devlet ve birey diktomisine şirketlerin insan de denkleme sokarak yenilikçi bir yaklaşım geliştirmektedir. Günümüzde insan haklarının önemli bir kısmı özel şirketlerin eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Rehber İlkelerin ilk ayağı, devletlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan koruma yükümlülüğüne vurgu yaparak bu koruma yükümlülüğünün sadece devletlerin kendi ihlalleri için değil, aynı zamanda şirketlerin ihlallerini engelleme yükümlülüğü olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda devletler, kendisinin paydaşı olduğu şirketler de dahil olmak üzere şirketlerin insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla kanun ve diğer araçlarla önlemler alacaktır.

Rehber İlkelerin ikinci ayağı olan şirketlerin saygı duyma görevi ise devletlerin koruma yükümlülüğünden bağımsızdır ve kimi zaman “*şirketin sosyal çalışma ruhsatı*” olarak adlandırılan sosyal beklentilerden kaynaklanmaktadır.³²⁹ Şirketlerin insan hakları konusunda yükümlülüklerinin temelleri çalışmanın ilk bölümünde sorgulanmıştı. Bu kapsamda, Çerçeve’nin şirketlerin insan haklarına saygı duyma görevinin temelinde yer alan sosyal beklentilerin şirketlerden beklenen ahlaki bir yükümlülük olduğu söylenebilir. Şirketlerin faaliyet alanlarında çok güçlü ve etkili aktörler olduğu göz önünde bulunduğunda, insan haklarını ihlal etmemelerini

³²⁸ age, m.31.

³²⁹ BMİHK, *Protect, Respect and Remedy*, p.54.

beklemek adil bir beklenti olacaktır. Ancak sosyal medya platformlarının kar amacı güden özel şirketler olduğu gerçeği yeniden vurgulanmalıdır. Şirketlerin saygı duyma görevi şirketlere insan haklarına saygı gösterme, ihlalden kaçınma, uluslararası belgelerdeki insan haklarına saygı gösterme, insan hakları üzerindeki doğrudan ve dolaylı olumsuz etkilerden kaçınma, insan hakları üzerindeki etkilerine dair durum tespiti süreçleri geliştirme ve telafi edici çözüm yolları ortaya koyma yükümlülüğü getirmektedir. Saygı duyma görevi, şirketlerin niteliklerinden bağımsız olarak bütün şirketler için mevcuttur. Şirketlerin uluslararası belgelerde tanımlanan insan haklarına saygı duyma görevinin kapsamı sadece faaliyet alanlarıyla sınırlı olmayıp bütün insan hakları bakımından geçerlidir.

Şirketlerin büyüklüğü, karmaşıklığı ve insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerine göre sorumluluklarının kapsamının değişeceği³³⁰ belirtilse bile bütün bu yükümlülüklerin şirketlere dikkate değer bir yük getireceği açıktır. Söz konusu bu yükümlülükler, şirketlerin yenilikçiliği üzerinde etkide bulunarak sunulan hizmetlerin kalitesini ve gelişimini etkileyebilir. Laidlaw, yükümlülüklerin yenilikçilik üzerindeki etkisini kabul etmesine rağmen bu etkinin olumlu sonuçlara yol açacağını öne sürmektedir. Yazara göre bu etki bir karmaşa yaratsa bile, adeta bir “yaratıcı yıkım” etkisiyle şirketlerin faaliyetlerini insan hakları temellerine oturtacaktır.³³¹ Bu konuda yazarın ifadesiyle amaç “*yükümlülükleri insan haklarına uyumun ötesinde karmaşıklık yaratmamak amacıyla dikkatli bir şekilde adapte etmek*”³³² olmalıdır.

Rehber İlkeler, devletlerin koruma yükümlülüğüne ilişkin bölüm ve telafi edici çözümler konulu üçüncü ayağının devletlere ilişkin kısmında uluslararası hukuk yükümlülüklerine atıfta bulunarak bağlayıcı hükümlere dayansa bile İlkelerin ikinci ayağı olan şirketlerin saygı duyma yükümlülüğü konusunda bağlayıcı olmayan öneriler ortaya koymaktadır. Bu sebeple Rehber İlkeler, bağlayıcı olmayan yapısı dolayısıyla eleştirilmektedir.³³³ Gerçekten de şirketler, bağlayıcı olmayan bu hükümlere uymamayı seçebilir. Rehber İlkelere uyulmaması durumunda şirketler sivil

³³⁰ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Guiding Principles on Business and Human Rights, m.14.

³³¹ Emily B. Laidlaw, **Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility**, Oxford University Press, 1. Baskı, Cambridge, 2015, s.242.

³³² **age**

³³³ Barrie Sander, "Freedom of Expression in the Age of Online Platforms: The Promise and Pitfalls of a Human Rights-Based Approach to Content Moderation", **Fordham International Law Journal**, C.43-42020, s.939-1006; evelyn douek, "The Limits of International Law in Content Moderation", **UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law**, C.37-6, 2021.

toplum tarafından eleştiriye uğrasa bile ortada bağlayıcı bir norm olmaması dolayısıyla sivil toplumun meşru sayılabilecek talepleri karşısında sadece kanunlara uymak olan yükümlülüklerini yerine getirmekle yetinebilirler. Gerçekten de Aaronson ve Higham'ın yaptığı çalışma, şirketlerin büyük çoğunluğunun geliştirdikleri politikalarda Rehber İlkeler'e ve uluslararası belgelerdeki insan haklarına bütünüyle atıfta bulunmadıklarını ortaya koymaktadır.³³⁴ Bağlayıcılık sorunu konusundaki haklı endişelere rağmen iş ve insan hakları alanına yönelik insan hakları temelli yaklaşım giderek destek görmektedir. Kimi kurumlar insan hakları temelli yaklaşımı desteklemelerinin³³⁵ yanında Rehber İlkeler'in sektörel bazda nasıl uygulanacağına dair rehberler³³⁶ yayınlamıştır. Şirketler de uygulamalarında uluslararası insan hakları normlarını gözettiklerini vurgulamaktadır.

Bağlayıcılık, şirketlerin söz konusu ilkelere uymaları için son derece önemli olmasına rağmen kanımca aşılamayacak bir sorun değildir. Bağlayıcılık sorununu aşmak bir tercih ve yöntem meselesidir. Bağlayıcılığı sağlamak adına devletlerin koruma yükümlülüğü kapsamında şirketlerin uluslararası insan hakları normlarını gözetmesini sağlayacak kanunlar çıkarılabilir. Bu yöntem, 2024 yılında yürürlüğe giren ve internet aracılarının sorumluluklarını düzenleyen Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Kanunu'nda görülmektedir. Söz konusu hükme göre internet aracıları, içerik denetimi uygulamalarında AB Temel Haklar Şartında yer alan hakları gözetecektir.³³⁷ Şirketlerin insan hakları yükümlülüklerinin ulusalüstü bir kurum tarafından bağlayıcı hükümlerle düzenlenmesi, ulusal kanunlarla düzenlenmesi ihtimalindeki sorunları ortadan kaldıracaktır. Ancak bu ihtimalde de normların uygulanması genişlemekle birlikte düzenlemeyi yapana ulusalüstü kurumun yargı alanıyla sınırlı kalmaktadır. Dijital Hizmetler Kanunu örneğinde uygulama alanı sadece Avrupa Birliği sınırları içinde ve AB Temel Haklar Şartı'yla sınırlı kalmaktadır.

Kanunla düzenlenmesi ihtimalinde şirketlerin insan hakları yükümlülüklerinin uluslararası çapta uygulanmaması sorunuyla karşılaşılabilir. Kimi devletler, bu konuda

³³⁴ Susan Aerial Aaronson ve Ian Higham, “Re-Righting Business’: John Ruggie and the Struggle to Develop International Human Rights Standards for Transnational Firms”, **Human Rights Quarterly**, C.35-2, 2013.

³³⁵ Sander, **age**, s.964.

³³⁶ Avrupa Komisyonu, **ICT sector guide on Implementing the UN Guiding Principles on Business and Human Rights**, 2013, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ab151420-d60a-40a7-b264-adce304e138b>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

³³⁷ DHK, m.14(4).

bir düzenleme yapmama yoluna gidebilir. Bunun yanında ulusal kanunlarla düzenlenmesi, uygulamaların standartlaştırılması bakımından da sorun teşkil edebilir. Devletler, şirketlerin insan hakları yükümlülükleri konusunda farklı düzenlemeler getirebilirler. Uluslararası uygulanma ve standartlaşma, özellikle sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkileri bakımından önem arz etmektedir. Platformlar, uluslararası çapta hizmet vermektedirler. Platformların kimi ülkelerde yasaklanması ihtimali veya yaş sınırları dışında internete bağlı kişiler platformları kullanabilir. Buna ek olarak, ifade özgürlüğü sınır tanımaksızın geçerli olan ve bilgi ve düşünceleri aramayı, edinmeyi ve ulaştırmayı da kapsamaktadır. Başka bir ülkedeki kişilerin ifade özgürlüğünün ihlal edilmesi, diğer başka ülkelerdeki kişilerin bilgi edinme özgürlüklerini ihlal edebilir. Tüm bu hususlar, sosyal medya platformlarının insan haklarına saygı görevine küresel çapta uymalarının önemini göstermektedir. Rehber İlkeler'deki şirketlerin saygı duyma yükümlülüğünün kimi ülkelerde kanunla düzenlenmediği kimi ülkelerdeyse düzenlendiği durumlarda ilk kategorideki bireylerin de ifade özgürlüğü ihlal edilebilir. Çünkü ifade özgürlüğü BMKSHUS'ye göre ülke sınırlarını tanımaksızın geçerlidir ve bilgi ve düşünceleri arama ve edinme özgürlüklerini de kapsamaktadır.

Platformların şirketlerin insan haklarına saygı duyma yükümlülüğünün bağlayıcı hükümlerle düzenlenmediği ülkedeki bir bireyin ifade özgürlüğünü ihlal etmesi durumunda ifade özgürlüğünün kapsamı dolayısıyla yükümlülüklerin kanunla düzenlendiği ülkelerdeki bireylerin de ifade özgürlüğü ihlal edilebilecektir. Bu sebeple, özellikle platformların ifade özgürlüğüne saygı duyma yükümlülüğüne küresel çapta uyulması son derece önem arz etmektedir. Bu konuda küresel bir yaklaşım geliştirilebilir. Sosyal medya platformlarının Rehber İlkelere uygun şekilde hareket edip etmediğini takip edecek, uygulamalardan doğan anlaşmazlıklara bakacak bir kurum, BM çapında bir sözleşmeyle kurulabilir ve böylece Rehber İlkeler'in bağlayıcılığı sağlanabilir. Böyle bir kurumun kuruluşu, çalışma ilkeleri ve esasları gibi hususlar, platform şirketlerinin kendi aralarında anlaşmasına, AB'deki Davranış Kuralları örneklerinde olduğu gibi BM ve platform şirketleri arasında gönüllülük esasına veya doğrudan doğruya devletlerin iradelerine dayanarak oluşturulabilir.

Rehber İlkeler'e uyulup uyulmadığını denetleyecek ulusal ya da uluslararası bir organın kurulması, platformlarda ifade özgürlüğünü korumak adına önem taşımaktadır. Bu konuda Article 19 ve Transatlantic High Working Group (THWG)

gibi insan hakları örgütleri benzer öneriler getirmektedir. Article 19, basın konseyleri tecrübelerine dayanarak sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamalarından doğacak ihlal ve anlaşmazlıklara karşı bir “Sosyal Medya Konseyi” kurulmasını önermektedir.³³⁸ Örgüte göre konsey özel şirketler ve kişiler ile devletlerden bağımsız, üye seçimi ve karar verme süreçlerinde demokratik ve şeffaf, kapsayıcı ve temsil edici olmalı ve finansal olmayan yaptırımlar uygulama gücü ile sağlam itiraz mekanizmalarına sahip olmalıdır.³³⁹ Konsey ulusal, uluslararası veya iki düzeyde de kurulabilecektir. THWG, benzer şekilde sosyal medya konseyi kurulmasını önermesinin yanında, içerik denetimi kararlarından kaynaklanacak ifade özgürlüğü ihlalleri için e-mahkemeler kurulmasını önermektedir.³⁴⁰ İfade özgürlüğü ihlallerinin bu konuda tecrübe kazanmış yargı mekanizmaları tarafından incelenecek olması, bu öneriyi güçlü kılmaktadır. THWG’ye göre kurulan e-mahkemelerin yetkisini içermesi ve genel mahkemelere itiraz hakkının bulunmamasıyla genel mahkemelerin aksine hızlı, alanında uzman kişiler tarafından verilmiş ve ucuz bir yol olacaktır. İçerik denetimi kararlarına karşı genel mahkemeler dışında bir itiraz yolunun önerilmesi DHK’de de bulunmaktadır. İlgili hükme göre bireyler, internet araçlarının AB Temel Haklar Şartı’nda öngörülen bir haklarını ihlal etmesi durumunda yargı dışı uyuşmazlık çözüm organına başvurabilmektedirler.³⁴¹

Sosyal medya platformlarında milyonlarca içerik denetimden geçmekte ve belli bir oranı sınırlamaya maruz kalmaktadır. Bu sayı, genel mahkemelerin erişemeyeceği kadar fazladır. İçerik denetimi kararlarından doğan uyuşmazlıklar için genel mahkemelere başvurulabileceğinin kabul edilmesi halinde mahkemelerin iş yükü önemli bir ölçüde artacaktır. Bu yüzden de hem içerik denetimi kararlarına yapılan itirazların sonuca bağlanması, hem de mahkemelerde görülen davaların sonuca bağlanma süreleri uzayacaktır. İçerik denetimi kararlarına karşı itiraz, siber alanın hız, kolaylık ve ucuzluk gibi özelliklerine uymalıdır. Genel mahkemeler, içerik denetimine itiraz yolu olmak bakımından bu özellikleri haiz değildir.

³³⁸ Article 19, **Social Media Councils: One piece in the puzzle of content moderation**, 2021, <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2021/10/A19-SMC.pdf>, Erişim Tarihi:09.08.2024.

³³⁹ age, s.7.

³⁴⁰ Transatlantic High Working Group, **Freedom and Accountability: Final Report of the Transatlantic High Working Group on Content Moderation and Freedom of Expression**, 2020, https://cdn.annenbergpublicpolicycenter.org/wp-content/uploads/2020/07/Freedom_and_Accountability_TWG_Final_Report.pdf, Erişim Tarihi: 09.08.2024.

³⁴¹ DHK m.24.

Çalışmamızın birinci bölümünün son kısmında sosyal medya platformlarının hem özel hukuk tüzel kişisi olmalarına rağmen kamu hukuku tüzel kişilerinin de çeşitli özelliklerine sahip olduğu ortaya konmuştu. İşlevleri, gücü ve yapıları bakımından karma bir niteliği haiz sosyal medya platformlarının kararlarının genel mahkemelerin denetimi altına alınması, onların özel hukuk kişileri olmaktan çıkarıp kamu hukuku tüzel kişisi haline getirebilir ve tamamıyla devletlerin sorumluluklarına tabi tutabilir. Kanımca içerik denetimi kararlarına karşı yargı dışı itiraz mekanizmalarının öngörülmesi ve bunun kanun veya uluslararası sözleşme gibi bağlayıcı hükümlerle yapılması gerekmektedir. Ortaya konan bu öneriye, söz konusu makamlar tarafından verilecek kararların bağlayıcı olmayacağı itirazı yapılabilir. Ancak kurulacak bir sosyal medya konseyiyle, yargı dışı mekanizmanın kararlarına uyulup uyulmadığı denetlenebilir ve konseye yaptırım uygulama gücü verilebilir. Çalışmamızın ilgili bölümünde ortaya konduğu üzere ifadenin yönetişimi üçgeninde tek etkili araç devletlerin kolluk kuvvetleri değildir. Platformlar, bireyler ve sivil toplum elindeki araçlarla internette ifadenin yönetişimi konusunda etkili birer aktördür. Kararlara uyulmaması durumunda konseyin yaptırımları yanında sivil toplum ve bireyler ses çıkarma ve protesto gibi yöntemlerle kararlara uyulmasını sağlayabilir. Nitekim bu alan hem kamusal hem özel niteliği haiz bir alandır. İçerik denetimi kararlarına itiraz için yargı dışı mekanizmalar ve kararlara uyulup uyulmadığının kurulacak sosyal medya konseyi tarafından denetlenmesi, ifadenin yönetişimi üçgenince oluşan yapıya uygun gözükmektedir. Ortaya konan gerekçelerle ilgili çalışmalar ve ilgili kanunda ortaya konan çözümleri destekliyorum.

Rehber İlkeler'in zayıf yanlarından birisi ortaya konan ilkeleri şirketlerin çalışma alanlarına göre özelleştirmemesidir. Bu yönüyle ilkeler, Jorgensen tarafından ilkelerin sektörel bazda nasıl hayata geçirilebileceğini ortaya konmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.³⁴² Jorgensen bu eleştirisi Rehber İlkelerin insan hakları etki değerlendirmesi kısmına dair olmakla beraber bu sorunun Rehber İlkelerin tümü için geçerli olduğu söylenebilir. Gerçekten de benzer eleştirileri platform şirketleri bağlamında dile getiren Sander'ın belirttiği gibi uluslararası insan hakları kural ve ilkelerinin sektörel bazda uygulanabilecek şekle nasıl getirileceği açık değildir. Yazara göre platformların sunduğu hizmetlerin ve faaliyetlerinin çeşitliliği, şirketlerin insan

³⁴² Rikke Frank Jorgensen, "New Technologies for Human Rights Law and Practice", **Human Rights and Private Actors in the Online Domain**, Molly K. Land ve Jay D. Aaronson(ed), Cambridge University Press, 1. Baskı., Pennsylvania, 2018, s.216

hakları sorumluluğu tartışmalarının henüz gelişmekte olması, platformların yargılama benzeri yetkilerini nasıl kullanacağını ortaya konulması gibi etmenler bu durumu karmaşıktırmaktadır.³⁴³

Bütün bu eleştirilerde haklılık payı mevcuttur. Karmaşık ilişkilerin bulunduğu bu yeni alanda geçmişten beri kabul edilmiş bir anlayışa alternatif bir yaklaşım getirmenin her soruna çare tek bir yöntemi bulunmamaktadır. Getirilebilecek her türlü yaklaşımın eksikleri olacaktır. Eksiklerin bulunması, faydanın bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Öncelikle Rehber İlkelerin, ifade özgürlüğünün günümüzde tabi olduğu çerçeveye uygun olduğu söylenebilir. Balkin tarafından “ifadenin yönetişimi üçgeni” olarak isimlendirilen bu çerçevede, yazarın “eski nesil” olarak ifade ettiği ve ifadelerin düzenlenmesi amacıyla konuşanların, mekanların ve geleneksel yayın teknolojilerinin hedef alındığı³⁴⁴ düzenden farklılık arz etmektedir. Rehber İlkelerin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Rehber İlkeler, iş ve insan hakları denklemine özel şirketleri yani iş ve insan hakları bağlamın bağlamında, siber alanda yaratma ve yok etme gücüne sahip kod yani yazılıma sahip platformları da ekleyerek ifade özgürlüğünün günümüzdeki şartlarına uyumlu bir yaklaşım getirmektedir. Platformlardaki ifade özgürlüğü kod olmadan düzenlenemez ve platformlar da koda sahip yegane kişiler olarak işbirliğine başvurulması gereken aktörlerdir. Rehber İlkeler, sosyal medya platformlara insan haklarına saygı duyma, ihlalden kaçınma, insan hakları etki değerlendirmesi, durum değerlendirmesi gibi yükümlülükler getirerek ifade özgürlüğünün sadece devlete yönelik düzenlemelerle korunamayacağı bu çağda ihtiyaçlara karşı doğru bir yaklaşım getirmektedir. Potansiyel olumsuz etkilerin belirlenmesinden, oluşan zararın telafi edilmesine kadar Rehber İlkelerin, platformların insan hakları ve içerik denetimi sistemlerinin ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkilerine karşı organize ve detaylı bir yaklaşım geliştirdiği söylenebilir. Ayrıca Rehber İlkeler, algoritmik içerik denetimi mekanizmalarının platformların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini tayin edilmesine ve farklı aktörlerin sorumluluklarının belirlenmesine yönelik algoritmaların yaşam döngüsü boyunca teknik araçlar sağlamasıyla bütünsel bir yaklaşım geliştirmektedir.

³⁴³ Berrie Sander, “Freedom of Expression in the Age of Online Platforms: The Promise and Pitfalls of a Human Rights-Based Approach to Content Moderation”, **Fordham International Law Journal**, C.43-4, 2020, s.969.

³⁴⁴ Jack M. Balkin, “Old-School/New-School Speech Regulation”, **Harvard Law Review**, C.127-8, 2014, s.2308.

Tüm bunlara ek olarak Rehber İlkeler, şirketlere insan haklarına saygı duyma görevi yüklemesi ve yargı dışı başvuru mekanizmaları öngörmesi yönüyle de çağımıza uygun bir yaklaşım getirmektedir. Platformlardaki içerik denetimi uygulamalarının miktarı karşısında hatalar kaçınılmazdır.³⁴⁵ Özellikle çalışmanın ilerleyen bölümünde görüleceği üzere algoritmik içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğü açısından sorunlu yönleri mevcuttur. Rehber İlkeler, platformlara ifade özgürlüğüne saygı duyma görevi yükleyerek ifade özgürlüğü ihlalleri için doğrudan platforma başvurma şansı sağlamaktadır. Ayrıca yargı yollarına ulaşmanın zorluğu ve yargılamaların yavaşlığı karşısında bunlara alternatif olarak yargı dışı mekanizmalar da öngörmesiyle ifade özgürlüğünün korunmasına katkı sağlayacaktır. Yargı dışı mekanizmalar sayesinde ihlallere karşı etkili, erişimi kolay ve hızlı itiraz süreçleri olarak platformlarda ifade özgürlüğünün korunması için verimli olacaktır. Ancak bu yargı dışı mekanizmalar, Rehber İlkelerde öngörülen tarafsızlık, erişilebilirlik, öngörülebilirlik gibi kriterlere uymalıdır. Öte yandan, Rehber İlkelerin uluslararası insan hakları normlarını gözetten yapısı, küresel çapta faaliyet gösteren sosyal medya platformlarına küresel ve tek bir çerçeve sunması dolayısıyla bu konuda uygulama birliği sağlanmasına katkı sağlayabilir.³⁴⁶ Ayrıca yine insan haklarına dayanan yaklaşım platformların içerik denetimi süreçlerinin ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini tanımlamak ve tartışmak için ortak bir terimsel çerçeve sağlaması yönüyle de olumsuz etkilerin giderilmesi yönünde faydalıdır.³⁴⁷

B-Rehber İlkeler Işığında Algoritmik İçerik Denetimi Uygulamaları

Önceki bölümde Rehber İlkeler kapsamında insan hakları temelli yaklaşımın şirketlerin insan hakları üzerindeki olumsuz etkileri bakımından zayıf ve güçlü yönleri değerlendirilmişti. Eksik yönlerine rağmen insan hakları temelli yaklaşım, sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkileri açısından faydalı olacaktır. Molly Land, ikna edici şekilde aksini iddia etse³⁴⁸ bile uluslararası insan hakları normlarının uygulamaları devlet temelinde gerçekleşmiştir. BMKSHUS, söz konusu olumsuz etkileri değerlendirmek için faydalı

³⁴⁵ Mike Masnick, “Masnick’s Impossibility Theorem: Content Moderation at Scale Is Impossible To Do Well”, **Techdirt**, <https://www.techdirt.com/2019/11/20/masnicks-impossibility-theorem-content-moderation-scale-is-impossible-to-do-well/>, Erişim Tarihi: 05.09.2024.

³⁴⁶ douek, **age**, s.45.

³⁴⁷ **age**, s.46.

³⁴⁸ Molly K. Land, “Regulating Private Harms Online: Content Regulation under Human Rights Law”, **Human Rights in the Age of Platforms**, Rikke Frank Jorgensen(ed), MIT Press, s.285-316.

bir normatif temel oluşturmaktadır ancak bunun devlet uygulamaları bağlamından çıkarılıp sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamalarına oturtulması gerekmektedir. Bunun için BMKSHUS m.19 iyi bir başlangıç noktasıdır. Bir sonraki bölümde ifade özgürlüğüne yapılacak müdahalelerde BMKSHUS uyarınca uyulması zorunlu olan üçlü test, sosyal medya platformlarının maddi boyutu bağlamında değerlendirilecektir.

1-İçerik Denetiminin Maddi Boyutu

a) Kanunilik

BMKSHUS'ye göre ifade özgürlüğüne yapılacak müdahaleler öncelikle kanunilik ilkesine uymalıdır. Kanunilik ilkesi uyarınca öncelikle içeriğe dair kurallar ve yaptırımlar, platformların içerik kurallarına dair oluşturulduğu belgelerde öngörülmelidir. Bunun dışında yapılacak müdahaleler kanunilik şartını sağlamayacağından, BMKSHUS'ye aykırı olacaktır. Kanuniliğin sağlanması içinse kanunun erişilebilir ve öngörülebilir olması gerektiği görülmüştü. Ayrıca kanun, uygulayıcılara kısıtsız bir takdir hakkı vermemelidir. İnsan hakları temelli yaklaşım uyarınca, sosyal medya platformlarının içerik kurallarının yer aldığı hizmet şartları ve topluluk kuralları gibi belgelerin bu şartlara uyması gerekmektedir.

Erişilebilirlik şartı kapsamında platformların, içerik kurallarının yer aldığı metinleri mümkün olduğunca açık bir dille, kolayca erişilebilir bir şekilde internet sitelerinde yayınlaması gerekmektedir.³⁴⁹ Ayrıca, bu kuralların değişmesi durumunda kullanıcılara yapılacak bildirimler kuralların erişilebilirliğini artıracaktır. Erişilebilirlik şartına ek olarak, kanunilik kriterinin karşılanması için kuralların bireylerin davranışlarını kurallara göre ayarlayabileceği şekilde öngörülebilir olması gerekmektedir. Açık olmayan, belirsiz kurallar öngörülebilirlik ilkesine aykırı olacaktır. 2018 yılında Article 19'un yaptığı çalışma, platformların içerik kurallarının özellikle radikalizm veya nefret söylemi gibi konularda belirsiz hükümler içerdiğini ortaya koymuştur.³⁵⁰ Ayrıca, BMİHK İfade Özgürlüğü Raportörü David Kaye de

³⁴⁹ Global Partners Digital, *A Rights-Respecting Model of Online Content Regulation by Platforms*, s.16.

³⁵⁰ Article 19, *Side-Stepping Rights: Regulating Speech by Contract*, 2018, <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/06/Regulating-speech-by-contract-WEB-v2.pdf>, Erişim Tarihi:05.09.2024.

platformların içerik kurallarının soyut olması bakımından endişelerini dile getirmiştir.³⁵¹ Bu sebeple içerik kuralları belli bir kesinlik içinde kullanıcıların kabul edilen ve edilmeyen ifadeleri anlamasını sağlayacak şekilde detaylı olmalıdır.³⁵² İçerik kurallarına dair detayların yasaklanan ifadelerin açık tanımı ve ihlalin boyutuna göre yaptırımlara dair bilgilendirmeleri içermesi keyfilik ve belirsizliğin giderilmesi açısından faydalı olacaktır.³⁵³ Tüm bunlara ek olarak içerik kurallarının maddi boyutunun yanında kuralların uygulanmasına dair süreçler hakkında da kullanıcıların bilgilendirilmesi önem taşımaktadır.³⁵⁴ Son olarak, platformların küresel çapta faaliyet göstermesi dolayısıyla içerik kurallarının hizmet verilen tüm dillerde kullanıcılara sunulması gerekmektedir.

b) Meşru Sebebe Dayanma

BMKSHUS'ye göre ifade özgürlüğüne yapılacak müdahaleler, maddede öngörülen sınırlama sebeplerine dayanmalıdır. Buna göre ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlamalar ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığının, kamu ahlakının veya başkalarının hak ve şöhretinin korunması amacıyla yapılmalıdır. Aswad, müdahalenin meşru sebebe dayanıp dayanmadığına dair yapılacak değerlendirmelerde özel şirketler olan sosyal medya platformlarının kamu yararı değerlendirmesi yapmasının, platformların devletlerden gelen müdahale kararlarına kendi yaptıkları değerlendirme sonucu müdahale emirlerine karşı çıkmasına yol açabileceği ihtimalini ortaya çıkarabileceğini öne sürmektedir.³⁵⁵

Literatürdeki diğer çalışmalarda da sosyal medya platformlarının yapacağı denetimlerde uluslararası insan hakları hukuku normlarına dayanmasının, devletlerin söz konusu bu normlara uymayan emirlerine karşı bir direnç noktası olacağına dair yorumlar mevcuttur.³⁵⁶ İçerik denetimi uygulamalarına insan hakları temelli yaklaşımın böyle bir sonuç doğuracağına dair bir yorum, ulusal devletlerin egemenliği altında, bu egemenliğe uymayan ve kendi yargı yetkisi olan özel kişilerin ortaya

³⁵¹ BMİHK, A/HRC/38/35, p.26.

³⁵² Global Partners Digital, *age*, s.15.

³⁵³ M. Karanicolas, "Squaring the Circle Between Freedom of Expression and Platform Law", *Pittsburgh Journal of Technology Law & Policy*, C.20-1, 2020, s.26.

³⁵⁴ Sander, *age*, s.972.

³⁵⁵ Evelyn Mary Aswad, "The Future of Freedom of Expression Online", *Duke Law & Technology Review*, C.17-1, s.26-70, 2018.

³⁵⁶ douek, *age*, s.47.

çıkması anlamına geleceğinden dolayı bu yoruma katılmıyorum. Sosyal medya platformları bulundukları ülkedeki egemen devletin kanunlarına uymak zorunda olan özel kişilerdir. Bu yükümlülük uyarınca devletlerden gelen emir ve yasaklara uymak zorundadırlar. Devletlerin uluslararası insan hakları hukuku normlarına uymayan emirleri kapsamında sosyal medya platformlarının yapacağı müdahalelerde sorumlu kişilik devlettir. Bu ihtimalde bir hak ihlalinin gerçekleşmesi durumunda o ülkede öngörülen kanun yollarına başvurulabilir.

Büyük platformların içerik kuralları incelendiğinde, yasaklanan kategorilerin büyük çoğunluğunun bir ya da birden fazla meşru sebep kapsamında sayılabileceği görülmektedir.³⁵⁷ Çalışmanın ilk bölümünde çeşitli platformların içerik kurallarını düzenleyen metinlerinde terörizm, yasadışı içerik, çıplaklık, saldırgan içerikleri yasaklayan hükümlerin olduğu görülmüştü. BMKSHUS m.19/3'e göre ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlandırmaların milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığının, kamu ahlakının ya da başkalarının hak ve ününün korunmasına dayanması gerekmektedir.³⁵⁸ Sınırlandırmalar, sadece öngörülen sebebe bağlı olmalı ve açıklanan ihtiyaçla doğrudan bağlantılı olmalıdır.³⁵⁹ Uluslararası hukuk devletlere kimi fikir ve ifadeleri yasaklama yükümlülüğü getirmektedir. BMKSHUS'nin 20. maddesine göre savaş propagandası ve bireylere karşı ayrımcılık, düşmanlık ve şiddete çağrı niteliğindeki ifadeler hukuk tarafından yasaklanmalıdır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeye'ye göre devletler, ırksal ayrımcılık ve apartheid politikalarını, ırkçı propaganda ve faaliyetlerin yasaklanmayı kabul etmişlerdir.³⁶⁰ Savaş propagandası ve ayrımcı ifadelerin yanında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü'nün 3. maddesine göre çocuk pornografisini üretimi, dağıtımı ve bulundurulmasının cezalandırılması konusunda devletler yükümlülük altına girmişlerdir. Sosyal medya platformları, devletlere engelleme yükümlülüğü getiren bu hükümler gereğince belirtilen nitelikteki içeriklere müdahale etmelidir. Bu iki kategoride yapılacak olan sınırlamalar BMKSHUS m.19'da öngörülen şartlara uymalıdır.

³⁵⁷ Global Partners Digital, *age*, s.16.

³⁵⁸ BMKSHUS m.19/3.

³⁵⁹ BMİHK, General Comment No. 34, p.22.

³⁶⁰ International Covenant on Elimination of All Forms of Racial Discrimination, United Nations Treaty Collection, m.3-4, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20660/volume-660-I-9464-English.pdf>, 07.03.1966, Erişim Tarihi: 08.08.2024.

Meşru sınırlamalar kapsamında sosyal medya platformlarının konusu suç olan, terörün veya suçun övülmesi konulu veya suçu kolaylaştırıcı içeriklere yapacağı müdahaleler kamu güvenliği ve kamu düzeninin korunması kapsamında sayılabilir. Platformlar, Avrupa Birliği Dezenformasyon Üzerine Uygulama Kuralları gereğince dezenformasyon niteliğindeki içeriklere müdahale etmektedirler. AB Uzman Grubu'na göre “*kamusal zarar vermek veya kar elde etmek amacıyla tasarlanan, tanıtılan ve yayılan yanlış, isabetsiz veya yanlış yönlendiren bilgi*”³⁶¹ olarak tanımlanan dezenformasyonun kamu düzeni ve kamu sağlığı üzerinde olumsuz etkileri bulunabilir. Sosyal medya platformları vasıtasıyla toplumlar dezenformasyon konulu içeriklerle yanlış yönlendirilebilir. Bu durumsa sağlık, bilim, ekonomi veya eğitim gibi alanlarda topluma zarar vererek kamu düzenini bozabilir.³⁶² Sosyal medya platformlarının dezenformasyon konulu içeriklere yapacağı müdahalelerin, bu gerekçeyle kamu düzeni veya kamu sağlığı meşru sebebine dayandığı söylenilebilir. Şiddet konulu veya pornografik ifadelerle yapılacak müdahalelerse kamu ahlakının korunması kapsamında sayılabilir. Ancak kamu ahlakı kapsamında yapılacak denetimlerde evrensel ahlak kurallarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İfade özgürlüğüne getirilecek sınırlandırmalarda dayanılabilecek diğer bir meşru sebep ise başkalarının hakları ve şöhretidir. Bu meşru sebep kapsamında platformların hakaret içeren içeriklere yapacağı müdahaleler ve internet araçlarının telif haklarından sorumluluğu hükümleri kapsamında yapacağı müdahalelerin meşru olduğu söylenebilir. Aşırı şiddet içeren içeriklerse kullanıcıların psikolojik sağlıklarına zararlı görülerek başkalarının hakkı kapsamında görülebilir. Telif hakları kapsamında yapılan denetimle ilgili olarak telif haklarını koruyan hiçbir uluslararası sözleşme bulunmamaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 15. maddesi telif hakları için normatif temel oluşturabilir. Buna göre söz konusu sözleşmeye taraf devletler, herkesin “*Kendisinin yarattığı*

³⁶¹ European Comission High Level Group of Experts, **Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation**, 2018, s.10, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

³⁶² European Comission High Level Group of Experts, **age**, s.10.

herhangi bir bilimsel, edebi ya da sanatsal üründen doğan maddi ve manevi çıkarların korunmasından yararlanma hakkına sahip olduğunu”³⁶³ kabul edeceklerdir.

Sander, bu sınırlama sebebinin kapsamının BMKSHUS’deki ve genel olarak diğer sözleşmelerdeki hakları içermesini, platformların içerik denetimi uygulamalarını ticari amaçlarına göre düzenlemesine izin verecek şekilde yorumlamaktadır.³⁶⁴ Platformlar, kişilerin paylaşma katılımıyla para kazanan şirketlerdir. İş modelleri gereğince BMKSHUS’de öngörülen meşru sebeplere uymayan sınırlamalar yapmaları gerekebilir. İlk olarak, kişilere zarar vermese bile rahatsız edip platformdan uzaklaşmalarına sebep olacak içeriklere müdahale etmemeleri halinde ekonomik zarar görebilirler. Buna ek olarak platformlar, yine iş modelleri uyarınca paylaşılacak ifadelerin biçimleri konusunda çeşitli sınırlamalar getirebilmektedir. Kimi platformlar sadece görüntülerin, seslerin veya sadece metin formundaki ifadelerin paylaşımına izin verebilir. Belirtildiği üzere BMSKHUS, ifadenin bütün formlarını korumaktadır. İkinci olarak platformlar, sadece belirli bir konudaki ifadelerin paylaşımına izin verebilir. Örneğin, sadece çocuklara LGBTİ+ gibi kırılgan gruplara yönelik bir platformda kullanıcıları kötü etkileyebilecek ancak meşru sınırlama sebeplerine aykırı olmayan paylaşımlar istenmeyebilir.

Sander, başkalarının hakları sınırlama sebebini platformların ifade özgürlüğü ve mülkiyet hakkını da içerecek şekilde yorumlayarak, platformların çeşitli kullanıcı tecrübeleri yaratmak amacıyla yaptığı sınırlamaların meşru sebebe dayanabileceğini öne sürmektedir.³⁶⁵ Kamusal söylem ve bireylerin ifade özgürlüğü üzerinde büyük bir güce sahip olan platformların hakları ile bireylerin ifade özgürlüğü arasında bir denge, kanımca bu yorum sayesinde sağlanabilir. Platformların ifade özgürlüğü üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla yapılacak her düzenlemede platformların özel şirketler olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmaktadır. Platformları, devletlerle aynı yükümlülükler altına sokmak onların hak ve özgürlüklerine orantısız müdahale anlamına gelebilir. Örneğin, bir fotoğraf paylaşma platformu olan Instagram’a kullanıcıların sadece metin biçimindeki paylaşımlarına izin verme yükümlülüğü getirmek, platformun iş modeline aykırı olacaktır ve platform bu sebeple ekonomik

³⁶³ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, United Nations Treaty Collection, 03.01.1976, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-3&chapter=4, Erişim Tarihi:08.04.2024.

³⁶⁴ Sander, *age*, s.975.

³⁶⁵ *age*, s.975-976

gelirinden mahrum kalabilecektir. Sadece belli bir konu hakkında paylaşımların yapıldığı tematik platformlar için de aynısı geçerlidir. Çocuklara veya ergenlere yönelik olan bir platformda kullanıcılara zarar verecek paylaşımlara izin verilmesi durumunda kullanıcılar platformdan uzaklaşabilir ve platform muhtemel gelirlerinden olabilir.

Sosyal medya platformları kamusal söylem ve ifade özgürlüğü açısından çok geniş bir yorumla meydan veya sokaklar olarak nitelendirilebilir. Fakat bu alanların özellik arz eden bir durumu bulunmaktadır. Söz konusu bu alanlar, özel mülkiyettir. Alanların sahiplerine neden kullanıcıların ihlal etmeme yükümlülüğü getirilebileceğine dair argümanlar çalışmanın birinci bölümünde ortaya konmuştu. Bu argümanlarda eksik olan, platformlar ve kullanıcıların hakları arasında denge oluşturulmasıydı. Sander çok isabetli bir yorumla platformların ve bireylerin hakları arasında bir denge kurmuştur. Bu gerekçelerle, platformların iş modelleri kapsamında yapacağı ifadenin biçimi veya konusu dolayısıyla yapacağı müdahalelerin başkalarının hakları meşru sınırlama sebebi kapsamında sayılabilir.

c) Gereklilik

BMKSHUS'nin 19.'uncu maddesine göre ifade özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar “*öngörülen amaca ulaşmak için gerekli*” olmalıdır.³⁶⁶ İfade özgürlüğüne getirilen sınırlandırmaların gereklik ve orantılılık testlerini geçememesi durumunda yapılan müdahale meşru olarak görülemeyecektir.³⁶⁷ BMİHK kararlarında göre korunmak istenen değere ifade özgürlüğüne müdahale etmeyen başka bir araçla başvurulabilecek olması halinde yapılan müdahale gereklik testinden geçemediği görülmektedir.³⁶⁸ BMİHK'ye göre ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlamaların korunmak istenen değer korunması için uygun ve aynı amaca ulaşan araçlar arasında hakka en az müdahale edici olanı olmalıdır.³⁶⁹

³⁶⁶ BMKSHUS m.19

³⁶⁷ BMİHK, General Comment No. 34, p.22.

³⁶⁸ Örn. bkz. BMİHK, Ballantyne et al. v. Canada, Communication No. 359/1989 ve 385/1989, 31.03.1989.

³⁶⁹ BMİHK, General Comment No. 27: Article 12(Freedom of Movement), UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, 02.11.199, p.14.

Sosyal medya platformları içerik kurallarına uymayan içerikleri sınırlamak için birçok araca başvurmaktadırlar. Bu araçlar kurallara aykırı içeriğin kaldırılması veya engellenmesi, paylaşan kişinin hesabının kapatılması gibi basit yöntemler veya kullanıcılarına çeşitli kriterlere göre ödeme yapan Youtube'nin kurallara aykırı içeriğin tespit edilmesi durumunda ödediği paranın geri alınması veya kazanılan paranın ödenmemesi gibi yenilikçi yöntemler de olabilir. İnternet ve Politika Ağı'nın içerik denetimi uygulamalarıyla alakalı raporunda sosyal medya platformlarının içerik sınırlamaları amacıyla kullandığı yaygın araçlar tipolojisine göre sosyal medya platformlarının uyguladığı on beş çeşit sınırlama aracı bulunmaktadır. Bunlar “*ek bağlam*”, “*etiketleme*”, “*yaş doğrulama/yaş bekçiliği*”, “*cevap hakkı*”, “*hesabı askıya alma*”, “*hesap kapatma*”, “*kaynak belgelerin anonimleştirilmesi*”, “*aramalarda indekslenmenin engellenmesi*”, “*anahtar kelime bloklama*”, “*geçici/kalıcı kaldırma*”, “*oylama/downranking*”, “*karantinaya alma*”, “*coğrafi filtreleme*”, “*gölge banlama*” ve “*platform tabanlı engelleme*” olarak ortaya konmuştur.³⁷⁰ Bu araçların tamamı kullanıcıların platformdaki ifade özgürlüğünü farklı derecelerde sınırlandırmaktadır. Örneğin, platformlarda yanlış bilgi içeren içeriklere “*ek bağlam*” eklenerek aşırılıkçı veya dezenformasyon niteliğindeki içeriklere karşı önlem alınmaktadır. Kamu düzeninin veya kamu sağlığının korunması için platformların bu nitelikteki içeriklere müdahale etmesi meşru sayılabilir. Fakat her yanlış içerik kamuoyunu aynı boyutta etkilememektedir.

Kamu düzenini veya kamu sağlığını ciddi düzeyde bozabilecek nitelikteki içeriklere karşı içeriğin kaldırılması veya hesabın kapatılması gibi kullanıcının ifade özgürlüğünü diğer araçlara göre ağır şekilde sınırlayan aracın seçilmesi meşru görülebilir. Ancak kamu düzenini ve kamu sağlığını bozucu nitelikte olmayan ancak yine de yalan veya yanlış yönlendiren nitelikteki içeriklere ise söz konusu bu ağır araçları seçmek yerine “*ek bağlam*” aracı seçilmesi halinde gereklilik ve orantılılık kriteri sağlanmış olacaktır. Sosyal medya platformları, gereklilik ilkesi gereğince sınırlama araçları arasında en az müdahale eden aracı seçmelidir. Söz konusu bu araçlar kanunilik ilkesi gereğince içerik kurallarının yer aldığı metinlerde öngörülmelidir. Ayrıca, sosyal medya platformları özel kişiler olduğundan müdahale araçlarını belirlemekte serbest olmalıdır. Platformları belirli araçları kullanmaya

³⁷⁰ Internet and Policy Network, **Operational Approaches: Norms, Criteria, Mechanisms**, 2019, s.36-37, <https://www.internetjurisdiction.net/news/content-jurisdiction-program-outcomes>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

zorlamak onların iş yapma özgürlüklerine orantısız bir müdahale olacaktır. Platformlar, özel şirketler olarak oluşturdukları alanı nasıl yöneteceklerini kendileri belirlemelidir.

İçerik denetimi uygulamalarının, uygulama anına göre iki çeşide ayrıldığı görülmüştü. Proaktif içerik denetiminde, paylaşılan içerikler yayınlanmadan önce denetlenmekte veya sınırlandırılmaktadır. Balkin'e göre kanunlara aykırı içeriği sınırlamamaları halinde içerikten doğan sorumluluğu platformlara yükleyen internet araçları hükümleri sonucunda platformlar, kişilerin ne zaman konuşup konuşamayacağına karar vermesine sebep olmuştur.³⁷¹ Üstelik bu durum hiçbir yargı organı veya hukuki normun koruması olmadan gerçekleşmektedir.³⁷² İnternet araçlarının sorumluluk hükümlerine göre platformlara proaktif denetim ve müdahale yükümlülüğü getirilemeyeceğinin öngörülmesine rağmen platformlar gönüllü bir şekilde proaktif denetim ve müdahale yapmaktadırlar. İçeriklerin yayılmadan denetlenmesinin veya sınırlandırılmasının ifade özgürlüğüne orantısız bir sınırlandırma getirdiği hatta sansür uygulaması niteliğinde görülerek, proaktif içerik denetiminin gereklilik şartına aykırı olduğu öne sürülebilir. Bu iddianın kabul edilmesi halinde platformlar proaktif denetim ve müdahale yapamayacaktır. Bu durumda bireyler ve toplumlar için çok zararlı olarak nitelendirilebilecek terörizm veya çocukların istismarı konulu içeriklerle yeteri kadar mücadele edilemeyebilir. Bireylere ve topluma zararı olduğu objektif olarak görülen içeriklerin paylaşımından sonra denetlenmesi halinde bu içerikler internette hızlı bir şekilde yayılabilir. İçerik denetimi, platformlarda zararı azaltmak ve sosyal davranışı desteklemek için gerekli görülmektedir.³⁷³ Söz konusu bu gerekliliğin önemli bir boyutunu da zarar oluşturduğu objektif ve ciddi olarak görülen içeriklerdir. Buna ek olarak sosyal medya platformlarındaki paylaşımların milyonlarca ifade edilen miktarı, sosyal medya platformlarının proaktif denetimi için gerekli görülebilir. Her gün paylaşılan milyonlarca içerik, sadece insan moderatörlerle denetlenemez boyuttadır. Algoritmik içerik denetimi araçları, bu yönden gereklilik şartını sağlamaktadır.

³⁷¹ Jack M. Balkin, "Free Speech is a Triangle", *Columbia Law Review*, Yale Law School, Public Law Research Paper No. 640, 2018, s.7.

³⁷² *age*

³⁷³ Sartor, *age*, s.19.

Karanicolas, gereklilik şartına farklı bir yorum getirmektedir. Yazara göre içerik denetimi uygulamaları, işlerliğin sağlanması için devlet müdahalesinin gerekli olduğu televizyon yayıncılığı uygulaması olarak kabul edilebilir.³⁷⁴ Bu sayede içerik denetimi kararları müdahale olmaktan çıkıp yayın lisansı verme işlemi olacaktır. Yazara göre bu kabul sayesinde, içerik denetimi kararlarının denetimi gereklilik ve orantılılık şartlarına göre değil genel olarak bireylerin ifade özgürlüğüne yararı olup olmadığına göre yapılabilecektir.³⁷⁵

Gereklilik testinin platformlar tarafından uygulanmasında ifade özgürlüğüne dair kaynakların her zaman açık ve tutarlı olmaması ile her platformun birbirinden ayrı karakteristik yapısı, göz önünde tutulması gereken iki etmen olarak gösterilmektedir.³⁷⁶ İlgili uluslararası sözleşmeler gereğince sosyal medya platformlarının ırkçı ve ayrımcı nitelikteki içerikleri sınırlandırması gerektiği görülmüştü. Devletlere savaş propagandası ve nefret söylemine dair yasaklama yükümlülüğü getiren BMKSHUS m.20'nin yorumu üzerinde bir anlaşma olmaması platformların gereklilik testini uygulamasını zorlaştıracaktır. Bir içeriğin BMKSHUS m.20'ye aykırı olup olmadığını değerlendiren bir platform, değerlendirmelerinde kullanmak amacıyla söz konusu maddenin yorumuna ve konuyla ilgili mahkeme kararlarını incelemek durumundadır. Söz konusu bu kaynaklardaki farklılıklar, yapılacak olan sınırlandırmanın gereklilik testine uygun olup olmamasını değiştirebilir. Hukuki norm ve kavramlar üzerinde bu gibi anlaşmazlık olan durumlarda platformlara içerik denetiminin uygulanmasında takdir marjının olduğu kabul edilmelidir.³⁷⁷ Ayrıca, nefret söyleminin bağlama dayanan, belirsiz ve konuşanın niyetinin de bilinmesini gerektiren yapısı nefret söyleminin tespitini zorlaştırmaktadır.³⁷⁸ Bir toplulukta, bir yerde veya bir zamanda nefret söylemi sayılamayacak bir ifade başka bir topluluk, yer veya zamanda nefret söylemi sayılabilir. Bu sebeplerle platformlar içerik denetimi uygulamalarında ifadenin bağlamını göz önünde bulundurmalı ve içerik denetimi uygulamalarında ve kuralların oluşturulmasında yerel paydaşlarla işbirliği yapmalıdır.³⁷⁹

³⁷⁴ Karanicolas, *age*, s.207.

³⁷⁵ *age*, s.209.

³⁷⁶ Sander, *age*, s.977.

³⁷⁷ *age*, s.978.

³⁷⁸ Xinyu Wang, *The Unappreciated Role of Intent in Algorithmic Content Moderation of Social Media Content*, 2024, <https://arxiv.org/abs/2405.11030>, Erişim Tarihi: 08.08.2024

³⁷⁹ Sander, *age*, s.980.

Öte yandan platformlar, kar amacı güden özel kişiler olarak kullanıcılarına çok çeşitli şekillerde hizmet vermektedir. İş modelleri kapsamında kullanıcılarının ihtiyaçlarına yönelik olarak içerikleri biçim veya konu bakımından sınırlayabilmektedirler. Örneğin bir fotoğraf paylaşma platformu Instagram resim bulunmayan içeriklerin paylaşılmasına izin vermemektedir. Dünyada en çok kullanılan sosyal medya platformlarından olan Twitter’da ses, görüntü ve metin içeren içeriklerin paylaşılmasına izin vermektedir. Belirli kullanıcı gruplarına yönelik hizmet veren platformlarsa içeriklere konu bakımından sınırlama getirebilir. Örneğin sadece çocuklara yönelik içeriklerin paylaşıldığı bir platform kurulabilir. Bir platformun bu kapsamda herhangi bir içeriğe yönelik sınırlamanın hukuki denetimi yapılırken meşru amaç bakımından “başkalarının hakkını” korumaya yönelik sayılacaktır. Çünkü çocuklara yönelik olmayan içerikler onların psikolojik sağlığına zararlı olabilir. Gereklik şartına yönelik yapılacak değerlendirmede, Sander platformların karakteristik özelliklerine göre bir ayırım yapılmasını önermektedir.³⁸⁰

Yazara göre gereklik şartı, belirli gruplara yönelik veya belirli bir kullanım tecrübe yaratmaya çalışan platformların bu kapsamda yapacakları denetimde geniş olarak yorumlanmalıyken, daha geniş bir alanda içeriklere izin veren platformların gereklik şartı yorumu daha kapsayıcı ve izin verici nitelikte olmalı ve yasaklı içerik kategorileri daha dar tanımlanmalıdır.³⁸¹ Sander’ın yorumu özel kişiler olan platformların hak ve özgürlükleri ile bireylerin özgürlüğü arasında bir denge kurmaktadır. İş modeli gereğince içerik denetimi yapan ve belirli bir konuya yönelik paylaşım yapılan bir platformun, bu karakteristik özelliği göz önünde bulundurularak yapılacak olan gereklik şartına dair bir değerlendirme; platformun iş modelini korumasını sağlayarak platformun ve bireylerin ifade özgürlüğü arasında ikisinin de en az ihlal edeceği bir yol bulmuş olur. Gereklik şartının Sander’in önerdiği şekilde geniş yorumlanması halinde yapılan denetim, platformun kendi hakkını koruması bakımından gerekli sayılarak platformun iş yapma özgürlüğü korunabilir. Kullanıcılar içerik paylaştıkları platformun bu konudaki kurallarını önceden bilerek platformu kullanmaktadır. Bu sebeple yapılacak olan sınırlandırma gerekli görülebilir. Öte yandan geniş anlamda birçok konudaki içeriğe izin veren Facebook, Twitter,

³⁸⁰ age, s.982.

³⁸¹ age, s.981-982.

Youtube ve Instagram gibi sosyal medya platformları söz konusu olduğunda ise gereklili şartı yazarın önerdiği gibi geniş ve kapsayıcı bir biçimde yorumlanması, söz konusu bu platformların kamusal alan niteliğine ve ifadeler üzerindeki güçlerine uygun düşmektedir.

2- Algoritmik İçerik Denetiminin Uygulama Boyutu

Yapay zeka teknolojileri, her alanda olduğu gibi içerik denetimi uygulamalarında da kullanılmaktadır. Sosyal medya platformları, makinelerin insan ifadelerini tanımlama ve anlama kapasitesinin gelişmesiyle içerik denetimi uygulamalarında yapay zeka teknolojilerini kullanmaya başlamışlardır. İnternetin bugünkü gibi yaygın olmadığı zamanlarda, internette paylaşılan içeriklerin denetimini bireyler yapmaktaydı. Kullanıcı topluluğuna dayanan bu yöntem Reddit ve Wikipedia gibi sitelerde hala uygulansa bile günümüzde büyük sosyal medya platformlarının içerik denetimi uygulamaları kurumsallaşmış ve devasa boyutlara ulaşmıştır. Sarah T. Roberts Facebook, Instagram, Youtube ve Twitter gibi popüler sosyal medya platformlarının içerik denetimini, içerik denetiminin sosyal medya şirketlerinin marka imajları için gerekli olması ve çok sayıda işçi ve firmaya dayanan yapısı nedeniyle ticari içerik denetimi olarak isimlendirmektedir.³⁸²

a) İçerik Denetimine İlişkin Temel Kavramlar

Sosyal medya platformları, onları içeriklere belirli sürede müdahale etmeye zorlayan sorumluluk hükümleri, platformda paylaşılan içeriklerin devasa miktarı ve marka imajı gibi sebeplerle içerik denetimi uygulamalarında otomatik araçlar kullanılmaktadır. Çoğunluğu yapay zeka ve makine öğrenmesine dayanan ve birçok içerik biçimine uygulanabilen bu otomatik araçlar, içerikleri analiz ve müdahale etme amacıyla kullanılmaktadır.³⁸³ Çalışmada içerik denetiminde otomatik araçların kullanılmasını Gorwa'nın isimlendirmesi benimsenerek algoritmik içerik denetimi

³⁸² Sarah T. Roberts, "Commercial Content Moderation: Digital Laborers' Dirty Work", **The Intersectional Internet: Race, Sex, Class and Culture Online**, S. U. Noble ve B. Tynes(ed), Peter Lang Publishing, 2016.

³⁸³ Spandana Singh, **Everything in Moderation: An Analysis of How Internet Platforms Are Using Artificial Intelligence to Moderate User-Generated Content**, 2019, s.12. <https://www.newamerica.org/oti/reports/everything-moderation-analysis-how-internet-platforms-are-using-artificial-intelligence-moderate-user-generated-content/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

olarak isimlendirilecektir. Algoritmik içerik denetiminde kullanılan araçlar çalışma prensiplerine göre ikiye ayrılmaktadır. “Eşleme” sistemlerinde denetlenen içerikler daha önce var olan içeriklerle karşılaştırılırken, “sınıflandırma” sistemlerinde içeriklerin belirli kategorilere ait olup olmadığı öngörülmektedir.³⁸⁴ Eşleme ve sınıflandırma sistemlerinin çalışma prensipleri ve bunların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini incelemeyen önce konuyla alakalı bazı kavramların ortaya konulması, yapılacak analiz açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda algoritmik içerik denetiminde kullanılan yapay zeka ve makine öğrenmesi teknolojilerinin, algoritma ve otomasyon gibi kavramların tanımları ve bunların birbirleriyle ayrıştığı noktalar ortaya konacaktır. Ardından konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından yapay zeka ve makine öğrenmesi teknolojilerinin genel olarak insan haklarına üzerindeki olumsuz etkileri yapay zeka yaşam döngüsü kapsamında ele alınarak, algoritmik içerik denetimi araçlarının ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerinin analizi açısından yapay zeka ve insan hakları ilişkisine dair genel bir çerçeve oluşturulacaktır.

i) Yapay Zeka

Günümüzde yapay zeka bilim kurgu eserlerden çıkıp gündelik hayatımıza girmiştir. Bugün neredeyse herkes farkında olarak ya da olmadan yapay zeka teknolojileriyle etkileşim içine girmiş bulunmaktadır. Telefonuna “Hey Telefon, sabah saat yediye alarm kur.” diye seslenen bir kişinin konuşmasını anlayıp dediği eylemin gerçekleştirilmesini sağlayan teknoloji yapay zeka teknolojileridir. Yapay zeka teknolojilerinin kullanım alanları bu örneklerle sınırlı değildir. Yapay zeka teknolojileri sosyal medya platformlarında kurallara aykırı içeriklerin denetiminden istenmeyen e-postaların filtrelenmesine, kendi kendini sürebilen araçlardan otonom silahlara kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Yapay zeka teknolojileri insanların refahına ve sürdürülebilir küresel ekonomik faaliyetlere katkı sağlayabilecek, inovasyon ve ürekenliği artırabilecek bir potansiyele sahiptir.³⁸⁵ Bu teknolojiler, dünya toplumlarını ekonomik ve sosyal anlamda derinden değiştirecektir. IMF’nin raporuna

³⁸⁴R. Gorwa, R. Binns ve C. Katzenbach, C., “Algorithmic content moderation: Technical and political challenges in the automation of platform governance.”, **Big Data & Society**, C.7-1, 2020, s.3-4.

³⁸⁵ OECD, **Recommendation of the Council on Artificial Intelligence**, OECD/LEGAL/0449, s.1 <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

göre dünyadaki istihdamın %40'ı YZ teknolojilerinin etkilerine açıktır.³⁸⁶ YZ teknolojilerinin hayatın her alanında kullanılmasının üretim ilişkileri veya teknolojiye olduğu gibi hukuksal anlamda da birçok sonucu bulunmaktadır. Örneğin otonom bir aracın kaza yapması halinde hukuki ve cezai sorumluluğun nasıl belirleneceği³⁸⁷, yapay zeka tarafından üretilmiş sanatsal eserlerin telif hakkı kapsamında sayılıp sayılmayacağı³⁸⁸ ve daha birçok tartışma bugün literatürde, mahkemelerde ve uluslararası örgütlerde gündemdedir. Sosyal medya platformlarının algoritmik içerik denetiminin ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini anlamak için yapay zeka, algoritma ve bunların insan haklarıyla ilişkisinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Üzerinde tam olarak uzlaşılmış bir tanımın olmadığı³⁸⁹ yapay zeka terimi ilk defa 1956 yılında insan davranışlarını taklit edebilen bir makine yaratmayı amaçlayan bir projede John McCarty tarafından ortaya konmuştur.³⁹⁰ İnsan davranışlarını taklit edebilen bir makinenin yapay zeka sayılıp sayılamayacağı konusunda dört çeşit yaklaşım geliştirilmiştir.³⁹¹ Bu yaklaşımlara göre “*rasyonel şekilde düşünebilen*”, “*insan gibi düşünebilen*”, “*rasyonel davranabilen*” veya “*insan gibi davranabilen*” bir makine zeki olarak nitelendirilebilecektir.³⁹²

Bütün bu tanımlar ve yaklaşımlar geliştirilmeden önce de makinelerin insanlar gibi düşünüp düşünemeyeceği tartışılmaktaydı.³⁹³ Turing, makinelerin düşünüp düşünemeyeceğini tartışmak yerine makinelerin kendi ortaya koyduğu davranışsal testi geçip geçemeyeceğinin sorgulanması gerektiğini önermiştir.³⁹⁴ Sonradan

³⁸⁶ Kristina Georgieva, “AI Will Transform the Global Economy. Let’s Make Sure It Benefits Humanity”, **IMF Blog**, <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/01/14/ai-will-transform-the-global-economy-lets-make-sure-it-benefits-humanity>.

³⁸⁷ Bkz. Frank Douma, “Criminal Liability Issues Created by Autonomous Vehicles”, **Santa Clara Law Review**, C.52-4, 2012; Kyle Colonna, “Autonomous Cars and Tort Liability”, **Case Western Reserve Journal of Law, Technology & the Internet**, C.4-4, 2012.

³⁸⁸ Örn: Jan, Ihalainen, “Computer creativity: Artificial Intelligence and Copyright”, **Journal of Intellectual Property Law & Practice**, C.13-9, 2018, s. 724–728; Kalin Hristov, “Artificial Intelligence and the Copyright Dilemma”, **IDEA: The IP Law Review**, C.57-3, 2017.

³⁸⁹ Executive Office of the President National Science and Technology Council, **Preparing for the Future of Artificial Intelligence**, 2016, Washington D.C., https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

³⁹⁰ Stuart Russel ve Peter Norvig(ed), **Artificial Intelligence: A Modern Approach**, 3. Baskı, 2010, N.J. :Prentice Hall, s.27.

³⁹¹ Russel ve Norvig, **age**, s.2.

³⁹² **age**

³⁹³ Örn. bkz. Cahit Arf, “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, **Atatürk Üniversitesi 1958-1959 Öğretim Yılı Halk Konferansları(1)**, s.91-103; Alan Mathison Turing, “Computing Machinery and Intelligence”, **Mind**, C.59-237, 1950.

³⁹⁴ Russel ve Norvig, **age**, s.1040.

Turing'in adını alan ve Turing Testi olarak isimlendirilen bu testte katılımcılar karşısındakinin makine veya insan olduğunu bilmeden bir makine ve bir insanla mesaj yoluyla konuşup, hangisinin makine hangisinin insan olduğunu tahmin etmeye çalışacaktır.³⁹⁵ Eğer makine, karşısındaki insanı kendisinin insan olduğuna ikna edebilirse testi geçecektir. Makinenin bu testi geçebilmesi için birçok teknik ve kabiliyete sahip olması gerekmektedir.³⁹⁶ Bütün bu tekniklerin ve yaklaşımların getirdiği tanım zorluğundan dolayı yapay zeka “*makinelere zeka gerektiren şeyleri yapma yeteneğini geliştirmeye adanmış bir dizi bilimi, teoriyi ve tekniği ifade etmek için kullanılan bir şemsiye terim*”³⁹⁷ olarak tanımlanmaktadır.

Makinelere insan yetenekleri kazandırmayı amaçlayan bütün teori, yöntem ve teknikler, “*bilgi tabanlı sistemler*” ve “*makine öğrenmesi*” olarak ikiye ayrılmaktadır.³⁹⁸ Çalışmanın konusu bakımından “makine öğrenmesi sistemleri” daha detaylı bir incelemeyi gerektirdiğinden, ilerleyen bölümde incelenecektir. Yapay zeka alanı, birçok teknolojiyi içerdiğinden dolayı daha başka birçok tanımı yapılabilir.

Avrupa Birliği tarafından YZ birçok belgede tanımlanmakla birlikte son olarak Yapay Zeka Kanunu'nda(Artificial Intelligence Act) tanımlanmıştır ve daha önceki tanımlardan daha farklıdır. Bu farklılığın nedeni kanunun başlangıç bölümünün altıncı maddesinde açıklanmaktadır. Buna göre yapılan değişikliklerle uluslararası örgütlerin tanımlarına yaklaşılarak uluslararası karşılıklılık ve hukuki belirliliğin sağlanması amaçlanmış ve teknolojinin hızlı gelişimine karşılık uzun süre geçerli olabilecek esneklik gözetilmiştir.³⁹⁹ Ayrıca tanımın geleneksel yazılımlardan ve programlama yaklaşımlarından ayrılması ve gerçek kişilerin tanımladığı kurallar temelli sistemleri içermemesi istenmiştir. Yapay zeka sistemi, “*değişen seviyelerde otonomiyle işleyebilen, konuşturulmasından sonra uyarlanabilirlik sergileyebilen, açık ya da zımni amaçlar için*

³⁹⁵ Turing, *age*, s.433-435.

³⁹⁶ Russel ve Norvig, *age*, s.21-22.

³⁹⁷ Dunja Mijatović, Council of Europe Commissioner for Human Rights, **Unboxing Artificial Intelligence: 10 Steps to Protect Human Rights**, s.6; Filippo Raso, Hannah Hilligoss, Vivek Krishnamurthy, Christopher Bavitz, ve Kim Levin, **Artificial Intelligence & Human Rights: Opportunities & Risk**, Berkman Klein Center for Internet & Society Research Publication, 2018, s.11

³⁹⁸ Raso vd., *age*, s.11.

³⁹⁹ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L 2024/1689, 12.07.2024.

aldığı girdilerden fiziksel veya sanal çevreyi etkileyebilen tahmin, içerik, öneri ve karar gibi çıktıların nasıl üretileceğini çıkarsayan makine bazlı sistem”⁴⁰⁰ olarak tanımlanmıştır.

Tüm bu tanımlar incelendiğinde birkaç ortak nokta göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki YZ sistemlerinin makine bazlı olmasıdır. İkinci olarak ise bu sistemlerin belli düzeyde otonomi içerdiği ve değişen şartlara uyum sağlayabildiği söylenebilir. Son olarak yapay zeka sistemleri birtakım girdileri çıktılarına çevirmektedir. Bir girdinin çıktı haline dönüştürülmesi ise algoritmalar vasıtasıyla olmaktadır.

ii) Otomasyon

Günümüzde insanın bazı yeteneklerine sahip ve bazı faaliyetlerimizi gerçekleştirebilen makineler çok fazla sayıda bulunmaktadır. Makinelerle birçok şey yapmaktayız. Bu yaptığımız şeylerden kimisinde biz bilgisayarı bir araç olarak kullanırken kimi şeylerde ise bilgisayar bizim yerimize işlem yapabilmektedir. Makineler insan yeteneklerini kazandıkça onlara kendi yaptırabileceğimiz şeyleri yaptırabiliriz. Bu faaliyetler insanın okuma, anlama, yorumlama gibi bilişsel faaliyetlerine ait olabileceği gibi hareketlerine ait yetenekler de olabilir. Eğer bir makinede bir metni bir insan kadar iyi derecede özetleme yeteneği olsaydı, tez yazar bir öğrenci okuyacağı çoğu makalenin özetini makineye çıkarttırıp iş yükünün büyük bir çoğunluğundan kurtarılabilirdi. Yine aynı şekilde bir marangoz, bir kesme makinesiyle odunları makineye kestirebilir. Bu iki örnekte de ortak nokta makinelerin insanın yapması gereken bir faaliyeti kendi kendilerine yani otomatik şekilde yapmasıdır. Otomasyon, asgari seviyede insan girdisiyle çıktı elde etmek için teknoloji, program robotik veya süreçlerin uygulanması anlamına gelmektedir.⁴⁰¹ Odun kesmek veya ürün üretmek için parçaların birleştirilmesinde kullanılan makineler gibi bilişsel fonksiyon gerektirmeyen işlemlerde olduğu gibi insanın bilişsel fonksiyonunu gerektiren işlerde de makineler kullanılabilir. Görüldüğü gibi otomasyonun kapsamı yapay zekadan daha geniştir ve bu iki kavram aynı değildir. Bir çıktıya asgari düzeyde insan girdisiyle ulaşmak için yapay zeka sistemleri de kullanılabilir. Algoritmik karar verme sistemleri, otomatik karar verme modellerini

⁴⁰⁰ Artificial Intelligence Act m.3.

⁴⁰¹ Automation, IBM, <https://www.ibm.com/topics/automation>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

uygulayarak insan yerine karar veren sistemlerdir.⁴⁰² Otomatik karar verme mekanizmaları, AB İHK tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:⁴⁰³

“Otomatik yöntemlerle karar verme süreci. Normalde insanlar tarafından gerçekleştirilecek bir karar verme sürecine yardımcı olmak veya bunun yerine geçmek için genellikle otomatik akıl yürütmenin kullanılmasını içerir. Bu mutlaka yapay zeka kullanımını gerektirmez ancak genellikle verilerin toplanmasını ve işlenmesini içerecektir.”

Otomatik karar verme sistemleri birçok şekilde kullanılmaktadır. Bu sistemler, teknik açıdan standart algoritmalara ve makine öğrenmesi gibi yapay zeka tekniklerine dayanabilmektedir. Yapay zekanın ne olduğunu anlamak açısından otomasyon ve yapay zeka arasındaki farkı kavramak önem taşımaktadır. Yapay zeka sistemleri bazı işlemleri otomatikleştirebilir. Fakat otomasyon ve yapay zeka aynı anlama gelmemektedir. Otomasyonda yapay zeka kullanılabilir veya makinelerin fiziksel kabiliyetleri de kullanılabilir. Algoritmik karar verme sistemleri ise insanlar yerine karar verebilir, karar vermeleri için öneri sunabilir ancak bu sistemler yapay zeka tekniklerine dayanmak zorunda değildir. AB Uzmanlar Grubu da yapay zekayı muhakeme ve karar verme, öğrenme ve makinelerin hareket edebilmesiyle ilgili olan robotik olarak üç dala ayırmıştır.⁴⁰⁴

iii) Algoritma

Algoritma kelimesinin kökeni yapay zekadan, hatta bilgisayarlardan daha önceye gitmektedir. Bu kelime ilk defa Avrupa’ya Arap rakamlarını ve cebiri tanıtan Harezmi tarafından 9. Yüzyılda ortaya konmuştur.⁴⁰⁵ Algoritma, *“girdiyi çıktıya dönüştürmek amacıyla uygulanan talimatlar silsilesi”*⁴⁰⁶ olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanıma göre ise algoritmalar *“Girdi öğelerinden bir sonuç elde edilmesini sağlayan, genellikle matematiksel mantık biçimindeki sonlu bir resmi*

⁴⁰²Algorithm Watch, Automating Society: Taking Stock of Automated Decision-Making in the EU, Matthias Spielkamp(ed), **Bertelsmann Stiftung Studies**, 2019, s.9, https://algorithmwatch.org/de/wp-content/uploads/2019/02/Automating_Society_Report_2019.pdf, Erişim Tarihi: 05.09.2024.

⁴⁰³ Mitajovic, age, s.5.

⁴⁰⁴ AIHLEG, age, s.3..

⁴⁰⁵ Russel ve Norvig, age, s.27.

⁴⁰⁶ Ethem Alpaydın, **Machine Learning: The New AI**, 1. Baskı, 2016, MIT Yayınları, s.16.

kurallar/komutlar paketi”⁴⁰⁷dir. Otomasyonda olduğu gibi algoritma ve yapay zeka kavramları da birbiriyle karışmaktadır. Yapay zeka makinelere insan kabiliyeti kazandırmaya çalışırken, algoritmalar bu kabiliyetlerin kazanılması için gerekli kuralları veya emirleri sağlamaktadır. Numaraları küçükten büyüğe doğru sıralamak aslında bir insan kabiliyetidir. Yapay zeka, bir disiplin olarak bilgisayarlara bu işlemi yaptırmayı amaçlarken işlem için gerekli olan komutlar algoritmadır. Algoritma terimi hem verilerdeki örüntüyü tanıma, hem örüntü tanımaya ek olarak bu örüntülere dayanarak otomatik karar verme mekanizmalarını ifade etmek için kullanılmaktadır.⁴⁰⁸ Sadece örüntü tanımak, bireylerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde etki etmeyeceğinden, çalışmada algoritma kelimesi tanımının yapılması dışında otomatik karar verme mekanizmalarını tanımlamak için kullanılacaktır. Sosyal medya platformları, algoritmik içerik denetimi mekanizmalarında makine öğrenmesini kullanabilmektedir. Bu sebeple makine öğrenmesinin ne olduğu ortaya çıkarılmalıdır. Yapay zeka ve makine öğrenmesi, birbirleriyle çok yakın ilişkide olmalarına rağmen aynı şeyi ifade etmemektedir. Yapay zeka, makinelere insan kabiliyetleri kazandırmaya çalışırken, makine öğrenmesi makinelere veriden bilgi çıkarmayı ve kendi kendine öğrendirme kabiliyetini kazandırmayı amaçlamaktadır.⁴⁰⁹

iv) Makine Öğrenmesi

İçerik denetiminde kullanılan teknolojiler genellikle makine öğrenmesi yöntemine dayanmaktadır. Avrupa Birliği İHK, makine öğrenmesini şu şekilde tanımlanmıştır:

*“Makine öğrenmesi, makineleri bir veri dizisindeki örüntüleri otomatik olarak tanıyacak şekilde ‘eğitmek’ için kullanılabilecek bir dizi teknik ve algoritmadan oluşan YZ alanıdır. Bu makineler, verilerdeki örüntüleri tanıyarak, verileri açıklayan ve/veya gelecekteki verileri tahmin eden modeller türetebilir. Özetle, görevi gerçekleştirmek için açıkça programlanmadan öğrenebilen bir makinedir.”*⁴¹⁰

⁴⁰⁷ Mitajovic, *age*, s.24.

⁴⁰⁸ Solon Barocas ve Andrew D. Selbst, “Big Data's Disparate Impact”, *California Law Review*, C.104-3, 2016, s.674, dipnot 10.

⁴⁰⁹ Artificial Intelligence(AI) vs. Machine Learning(ML), Google, <https://cloud.google.com/learn/artificial-intelligence-vs-machine-learning>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁴¹⁰ Mitajovic, *age*, s.24.

Makinelere insan kabiliyetleri kazandırarak onlara insanların yaptığı şeyleri yaptırabiliriz. Ancak kimi durumlarda makinenin kendi kendine öğrenmesine ihtiyaç duyulabilir. İlk olarak, bir problemi çözmek için algoritmayı tasarlayan tasarımcılar algoritmanın kullanılacağı bütün durumları öngöremeyebilir.⁴¹¹ İkinci olarak tasarımcı zaman içindeki değişimleri öngöremeyebilir.⁴¹² Son olarak tasarımcılar sorunu çözmek için nasıl bir program tasarımları gerektiğini bilmeyebilir.⁴¹³ Makine öğrenmesi, doğrudan doğruya programlanmak yerine veriyi analiz ederek yeni bir yazılım oluşturmakta veya var olan yazılımı geliştirmektedir.⁴¹⁴ Makine öğrenmesi, ortaya konulan sorunlara karşı yüksek miktarda veri işleme kabiliyetleri nedeniyle, insanların yapamayacakları veya yapmakta zorlanacakları işleri kolaylaştırmaktadır.

Sosyal medya platformları da içeriklerin devasa boyutu karşısında makine öğrenmesi teknolojilerini kullanmaktadır. Veri, makine öğrenmesi algoritmaları için büyük bir önem taşımaktadır. Algoritmanın performansı ancak analiz ettiği veri kadar iyidir.⁴¹⁵ Taşınabilir bilgisayarların, internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşması makine öğrenmesi için dönüm noktalarını oluşturmaktadır.⁴¹⁶ İnsanlar, bu teknolojileri kullanarak her an analiz edilebilmesi için verilerini paylaşmaktadırlar. Örneğin, akıllı telefonlar icat edilmeden önce masaüstü bilgisayarlarımız gün içindeki konumumuza dair bilgileri toplayamamaktaydı. Akıllı telefonlarımız, hep yanımızda olduğundan her an konum bilgimizi kaydedebilmektedir.

Peki makine öğrenme algoritmaları bunu nasıl yapmaktadır? Makine öğrenmesi algoritmaları sıradan bilgisayar programlarından değiştirilebilir parametreleri olan bir genel modele sahip olmasıyla ayrılmaktadır ve tanımlanan hedef doğrultusunda söz konusu bu parametreleri ayarlayarak farklı şeyler yapabilmektedir.⁴¹⁷ Algoritma da denen bu model, verileri analiz ederek öğrenmeyi başarmayı amaçlayan bir dizi matematiksel adımdır.⁴¹⁸ Alpaydın, makine öğrenmesini

⁴¹¹ Russel ve Norvig, **age**, 712.

⁴¹² **age**

⁴¹³ **age**

⁴¹⁴ Thomas D. Dietterich, "Machine Learning", **Encyclopedia of Computer Science**, Anthony Ralston, Edwin D. Reilly ve David Hemmendinger(ed), John Wiley and Sons Press, 2003, <https://dl.acm.org/doi/10.5555/1074100.1074563>, Erişim Tarihi:05.08.2024.

⁴¹⁵ Harry Surden, "Machine Learning and Law", **Washington Law Review**, C.89-1, 2014, s.106.

⁴¹⁶ Alpaydın, **age**, s.2-11.

⁴¹⁷ **age**, 24-35.

⁴¹⁸ David Lehr, David ve Paul Ohm, "Playing with the Data: What Legal Scholars Should Learn About Machine Learning", **UC Davis Law Review**, C.51-2, 2012, s.671.

ikinci el araçların fiyatını hesaplayabilen bir model örneği üzerinden anlatmaktadır.⁴¹⁹ Araba fiyatlarını bizim ne derece etkilediğini hesaplayamadığımız birçok etmen bulunmaktadır. Bütün etmenleri hesaplayamamamıza karşın, pazardaki bütün araçların fiyatlarını veri seti olarak kullanıp araçların özellikleriyle fiyatlarının arasındaki özel ilişkiyi keşfedebiliriz. Hangi etmenin araç fiyatını ne kadar etkilediği arasındaki ilişki açığa çıkarılırsa, bu ilişki genel bir kuralla açıklanabilir.

Makine öğrenmesi, verideki örüntüleri kendiliğinden tespit edip bu örüntüleri belirsizlik altında, gelecekteki veriyi tahmin etmek veya daha başka karar verme faaliyetini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.⁴²⁰ Başka bir deyişle makine öğrenmesi, kendisine tanıtılan bütün araç fiyatları ve özelliklerini analiz ederek hangi özelliğin fiyatı ne kadar etkilediğine dair bir genel kural çıkarıp gelecekteki fiyat değişimlerini tahmin edebilir. Algoritma, geçmişten toplanmış araç fiyatları veri setine maruz bırakılarak araç fiyatları ve araçların özellikleri arasındaki örüntüyü tespit eder. Bu işleme “eğitim(training)” adı verilmektedir.⁴²¹ Hedef, girdilerle çıktılar arasındaki ilişkiyi tanımlayabilecek bir model oluşturmaktır.⁴²²

Makine öğrenmesinin gözetimli, denetimsiz ve pekiştirmeli öğrenme olarak üç çeşidi bulunmaktadır. Gözetimli öğrenmede hedef, önceden etiketlenmiş girdi ve çıktı çiftleri verilerek girdilerden çıktılara giden yolu öğrenmektir.⁴²³ Diğer bir deyişle algoritma, birtakım girdi-çıkı çiftlerini inceleyerek girdiler ve çıktılar arasındaki ilişkiyi belirten kuralı öğrenmektedir.⁴²⁴ Eğitim setindeki girdilere öznitelik(feature/attribute) adı verilmektedir.⁴²⁵ Çıktılar ise cevap değişkeni(response variable) olarak isimlendirilmektedir.⁴²⁶ Değişken, cinsiyet veya renk gibi sınırlı bir kategoriden ise *kategorik*, bir kişinin geliri gibi gerçek değerli yani sayılarla ifade edilebiliyorsa *nominal* değişken olarak isimlendirilmektedir.⁴²⁷ Çıktı kategorikse makine öğrenmesi algoritması sınıflandırma veya örüntü tanıma, nominalse regresyon yöntemini kullanmaktadır. Sınıflandırma sporunda değişkenin alabileceği değerler

⁴¹⁹ Alpaydın, **age**, s.29-33.

⁴²⁰ Kevin P. Murphy, **Machine Learning: A Probabilistic Perspective**, 1. Baskı, 2012, MIT Press, s.1

⁴²¹ Lehr vd., **age**, s.671.

⁴²² Alpaydın, **age**, s.36.

⁴²³ Murphy, **age**, s.2.

⁴²⁴ Russel ve Norvig, **age**, s.714.

⁴²⁵ **age**, s.33.

⁴²⁶ **age**

⁴²⁷ **age**, s.694.

iki ise ikili, daha fazlaysa çok sınıflı sınıflandırma söz konusudur.⁴²⁸ Sınıflandırma sorununun bir örneği kredi skorlama algoritmalarıdır.⁴²⁹ Müşteriler hakkındaki bilgiler, görevi müşterileri sınıflandırmak olan algoritma için girdileri teşkil etmektedir. Kredi isteyen müşterilere yönelik her türlü bilgi girdi olabilir. Örneğin kişinin borçluluk durumu, aylık geliri, mesleği ve yaşı gibi özellikleri girdi olarak kullanılabilir.

Makine öğrenme algoritması, söz konusu girdiler ve çıktılar arasındaki ilişkiyi keşfedip daha önce görülmemiş girdiler üzerinde tahmin yapmak amacıyla bir genel model öğrenmektedir.⁴³⁰ Bu genel modelse eğitildiği veri setindeki müşteri bilgilerini yani girdileri inceleyerek, benzerlik oranlarına göre kendisine önceden etiketlenmiş olarak verilen müşteri kategorilerine atamak üzere bir genel kural öğrenmektedir. Kredi sınıflandırma algoritmaları örneğine geri dönersek, eğitildiği veri setindeki kişilerin kredi vermeye değer bulunan özellikleri yüksek yaş, doktorluk ve avukatlık meslekleri ile az miktarda borçluluk olsun. Algoritma, çok fazla sayıda bu şekilde etiketlenirilmiş örneklerin bulunduğu veri setinden kimin kredi vermeye değer olduğunu öğrenmektedir. Öğrenme aşamasından sonra algoritma, kredi isteyen kişilerin bilgilerinden oluşan veri setini analiz ederek daha önce öğrendiği genel kurala göre bu kişileri kredi verilebilir veya verilemez diye sınıflandırmaktadır. İçerik denetimi algoritmalarında kullanılan eğitim veri setlerindeyse kurallara aykırı içerik örnekleri kendilerine özgü özellikler seçilerek etiketlenmekte kurallara aykırı içerik örnekleri bulunmaktadır. Regresyon probleminin sınıflandırma probleminden farkı ise çıktının sürekli bir değere sahip olmamasıdır.⁴³¹

v) Yapay Zeka Yaşam Döngüsü ve İnsan Hakları

YZ sistemlerinin oluşturulmasından başlayıp kullanımının sonlandırılmasına kadar olan aşamalar YZ Yaşam Döngüsü olarak isimlendirilmektedir. Bu aşamalar “(i) *planlama ve tasarım, veri toplama, işleme ve model oluşturma, (ii) doğrulama ve onaylandırma, (iii) konuşlandırma, (iv) operasyon ve izleme, (v) yaşam sonu*”⁴³² aşamalarını içermektedir. Yapay zeka sistemlerinin insan hakları açısından tehditleri

⁴²⁸ Murphy, **age**, s.3.

⁴²⁹ Alpaydın, **age**, s.46.

⁴³⁰ Murphy, **age**, s.3.

⁴³¹ **age**, s.8.

⁴³² Šmuclerová vd., **age**, s.16.

veri toplama aşamasından konuşlandırma aşamasına kadar mevcut bulunabilir.⁴³³ Ancak insan hakları açısından en büyük tehditler, planlama ve tasarım, veri toplama ve konuşlandırma aşamasından kaynaklanmaktadır.

YZ'nin yaşam döngüsünün ilk aşamasında YZ sisteminin kullanılacağı alan hakkında kullanıcı gerekliliklerinden girdi verilerine kadar her aşama için bilgi toplanmaktadır.⁴³⁴ Bir araç fiyatı belirleme YZ sistemi için toplanacak bilgiler piyasadaki araçlar, araç fiyatları, pazardaki zamana göre satış oranları, fiyatı belirleyen diğer faktörler ve sistemi kullanacak kişilerin ihtiyaçları olabilir. İnsan hakları riskleri açısından kullanıcı gereklilikleri bu aşamada önem taşımaktadır. Çünkü insan hakları ihlallerinin önemli bir bölümü kullanıcı ihtiyaçlarının yetersiz şekilde tayin edilmesi veya teknik açıdan düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır.⁴³⁵ Kullanıcı gerekliliklerinin belirlenmesi ve teknik olarak tanımlanması bu aşamanın en önemli kısmıdır. YZ sistemleri soyut amaçlar içermektedir; bu soyut amaçların neyin tahmin edileceğine dair karara dönüştürülmesi gerekmektedir.⁴³⁶ Örneğin, labirentten çıkmaya çalışan bir robot için yoldaki engelleri öngörececek bir algoritma geliştirilmesi gerekebilir. Bu amaca ulaşmaksa robotun önüne çıkacak ağaç, duvar veya bina gibi cisimleri cevap değişkenine dönüştürmekten geçer. Robot, bu cevap değişkenleri sayesinde cisimleri tanıyıp onlara çarpmamaya kararı verebilecektir. Cevap değişkeni ağaç veya duvar gibi belirli bir kategori ise bunları tanımlamak kolaydır. Fakat iyi, kötü veya başarılı gibi kategorilerin tanımlanması zordur. Barocas, cevap değişkeni tanımlamanın nasıl önyargıları güçlendireceğini çalışan seçme algoritmaları üzerinden anlatmaktadır.⁴³⁷ Yazara göre, işe alım algoritması için işe alınabilir işçi çıktısı tanımlanırken işe geç kalmamak alınabilir işçi kategorisi için olumlu bir özellik olarak sayılırsa, işyerinden uzak yaşayan ve bu yüzden trafikte kalan bireyler ayrımcılığa uğrayabilecektir. Bu sebeple makine öğrenmesi için cevap değişkenlerinin tanımlanması, insan hakları açısından önem taşımaktadır.

⁴³³ Martina Šmuclerová, Luboš Král, ve Jan Drcha, "AI Life Cycle and Human Rights: Risks and Remedies", **Artificial Intelligence and Human Rights**, Alberto Quintavalla ve Jeroen Temperman (ed), Oxford University Press, 1. Baskı, 2023, s.16.

⁴³⁴ Šmuclerová vd., **age**, s.16.

⁴³⁵ **age**

⁴³⁶ Lehr vd., **age**, s.674.

⁴³⁷ Barocas ve Selbst, **age**, s.681-684.

İkinci aşama YZ sistemi tarafından kullanılacak verilerin hazırlanma aşamasıdır. Bu aşamada ilk olarak veri toplanmaktadır. YZ sisteminin başarılı bir şekilde çalışması için yeterince veri toplanması önem taşımaktadır.⁴³⁸ Öte yandan, bu aşamada toplanan veriyi değerlendiren değişkenin ve algoritmanın genelleyebilme kabiliyeti ölçülmektedir.⁴³⁹ Doğru olmayan, parçalı veya temsil edici olmayan veriler sonucu YZ sistemi kırılgan gruplara karşı ayrımcı kararlar verebilir.⁴⁴⁰ Örneğin, Google News tarafından üretilmiş makaleler toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirecek şekilde çıktı verebilmektedir.⁴⁴¹ Bunun nedeni, olaydaki algoritmanın cinsiyetçi veri setleri üzerinde çalıştırılmış olmasıdır. İkinci aşamada ise toplanan veriler eksik veya isabetsiz verilerden arındırıldığı veri temizleme aşamasıdır.⁴⁴² Bu aşamada algoritmanın isabetli karar vermesine engel olabilecek veriler veri setinden çıkarılmaktadır. Veriler temizlendikten sonra ise veri setindeki her değişkenin özet istatistikleri incelenerek aşırı öğrenme gibi sorunlar giderilmektedir.⁴⁴³ Aşırı öğrenme, algoritmanın eğitim verisi üzerinde çok başarılı olup test verisi üzerinde başarısız olması durumunda meydana gelmektedir.⁴⁴⁴ Özet istatistik incelemesinden sonra ise eldeki veri seti eğitim verisi ve test verisi olarak ikiye ayrılmaktadır.⁴⁴⁵ Eğitim verisi algoritma için örnek teşkil etmektedir.⁴⁴⁶ Algoritma eğitim verisi üzerinde çalışarak öngörüler için genel kuralı öğrenmektedir.

Modelleme aşaması model seçimini seçimini ve model eğitimi içermektedir.⁴⁴⁷ Model seçiminde aşırı öğrenme problemi, cevap değişkeni türü seçimi gibi teknik hususların yanında insan hakları açısından önemli olan modelin verdiği kararların açıklanabilirliği de seçim için önemli faktörlerdendir.⁴⁴⁸ Model eğitimi aşamasında ise algoritma, eğitim verisi üzerinde çalıştırılarak diğer veri setlerinden çıktı üretmek için

⁴³⁸ Lehr vd., **age**, s.678.

⁴³⁹ **age**, s.679-680.

⁴⁴⁰ Barocas ve Selbst, **age**, s.684.

⁴⁴¹ T. Bolukbasi, K. W.Chang, J.Y. Zou, V. Saligrama, ve A. T. Kalai, "Man is to computer programmer as woman is to homemaker? debiasing word embeddings", **Advances in neural information processing systems**, 2016, s.4349-4357.

⁴⁴² Lehr vd., **age**, s.682.

⁴⁴³ **age**, s.684.

⁴⁴⁴ Pedro Domingos, "A Few Useful Things to Know about Machine Learning", **Communications of the ACM**, C.55-10, 2012, s.82.

⁴⁴⁵ Lehr, David vd., **age**, s.32.

⁴⁴⁶ Barocas ve Selbst, **age**, s.681.

⁴⁴⁷ Šmuclerová vd., **age**, s.25.

⁴⁴⁸ Lehr vd., **age**, s.688-689.

eğitim verisindeki genel kuralı öğrenmektedir.⁴⁴⁹ Bu aşamada önyargı YZ sistemine iki şekilde girmektedir:⁴⁵⁰

- (i) YZ sistemi önyargının geçerli örnek olarak bulunduğu veriler üzerinde çalışırsa, bu verilerdeki önyargıyı tekrar üretebilir
- (ii) YZ sistemi önyargı içeren insan örnekleminde çıkarsama yaparsa, veri setindeki gereğinden çok veya az temsil edilmiş gruplara ayrımcılık yapabilir.

İlk problemi Barocas “çöp içeri-çöp dışarı” olarak isimlendirmektedir. Model eğitiminin bir aşaması olan öznitelik seçimi aşaması insan hakları açısından önemlidir. Öznitelik seçimi işlemiyle, özniteliklerin sayısı düşürülerek algoritmanın performansı artırılmaktadır.⁴⁵¹ Öznitelik seçimi eğer korumalı grupları daha iyi yansıtacak şekilde seçilmezse bu gruplar sistematik bir biçimde isabetsiz muameleye maruz kalabilir.⁴⁵² Son aşamada ise aşamasında YZ sistemi artık kullanılmaya başlanmıştır. Bu aşamada insan hakları açısından riskler uygun olmayan YZ sistemi kullanımından, YZ sisteminin kötü kullanımından veya istismar edilmesinden, YZ sisteminin şeffaf olmamasından veya YZ işleyişinde işlenen verilerden kaynaklanmaktadır.⁴⁵³

b) Algoritmik İçerik Denetimi Teknolojileri ve Bu Teknolojilerin İfade Özgürlüğü Üzerindeki Etkileri

Algoritmik içerik denetimi teknolojilerinin genel olarak eşleme ve sınıflandırma prensibine dayandığı görülmüştü. Eşleme sistemlerinde yaygın bir biçimde *hashing*⁴⁵⁴ teknolojisi kullanılmaktadır. *Hashing* teknolojisinde içerik, sadece ona özgü olan sayısal bir değere dönüştürülmekte ve daha önceden hazırlanmış veri tabanındaki kurallara aykırı içeriklere ait sayısal değerlerle karşılaştırılmaktadır.⁴⁵⁵ İçeriklerdeki küçük değişikliklerin bile bambaşka bir sayısal değere yol açması

⁴⁴⁹ *age*, s.695.

⁴⁵⁰ Barocas ve Selbst, *age*, s.681.

⁴⁵¹ Lehr vd., *age*, s.700.

⁴⁵² Barocas ve Selbst, *age*, s.688.

⁴⁵³ Šmuclerová vd., *age*, s.34.

⁴⁵⁴ Hashing, Cambridge Sözlük’e göre bilgisayar verisinin korunması veya kolaylıkla bulunması amacıyla bir sayıyla ifade edilmesi anlamına gelmektedir. Bkz. Cambridge Sözlük, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hashing>, Erişim Tarihi: 09.08.2024.

⁴⁵⁵ Sartor, *age*, s.40.

nedeniyle platformlar, *hashing* teknolojisinin gelişmiş bir versiyonu olan “dijital parmak izi” teknolojisini kullanmaktadır.⁴⁵⁶ *Perceptual hashing* teknolojisinde içeriklerin göze çarpan özellikleri sayısal değere dönüştürülerek içeriğin parmak izi çıkartılmaktadır.⁴⁵⁷ Değişikliklere ve bozulmalara karşı daha dayanıklı olan bu sistem⁴⁵⁸, sosyal medya platformları tarafından genellikle görüntü ve ses biçimindeki içeriklerin denetiminde kullanılmaktadır.⁴⁵⁹ Denetlenecek olan içerik, yazılım tarafından sayısal bir değere dönüştürülür ve daha önceden *hash* değerine dönüştürülmüş kurallara aykırı içeriklerin bulunduğu veri tabanıyla karşılaştırılarak, *hash* değerleri arasında eşleşme tespit edilmesi durumunda içeriklere müdahale edilmektedir.⁴⁶⁰ İçerik denetimi uygulamalarında yaygın olarak kullanılan eşleme teknolojilerinden biri Microsoft’un PhotoDNA teknolojisidir. Söz konusu bu teknoloji Microsoft’un anlatımıyla

*“PhotoDNA, bir görüntünün (‘hash’ de denilen) benzersiz dijital imzasını yaratmaktadır. Sonrasındaysa bu imza, aynı görüntünün bulunması amacıyla diğer görüntülerin imzalarıyla(‘hash’leriyle) karşılaştırılmaktadır. Daha önceden tanımlanmış yasa dışı görüntülerin ‘hash’lerini içeren veri tabanı ile eşleşme halinde, PhotoDNA çocuk istismarı materyallerinin dağıtımının tespitinde, engellenmesinde ve raporlanmasında inanılmaz derecede yardımcı bir araçtır.”*⁴⁶¹

PhotoDNA teknolojisi, Microsoft tarafından ABD’deki İstismara Ulusal Uğramış ve Kayıp Çocuklar Merkezi(National Center for Missing and Exploited Children)’ne bağışlanmıştır. Sosyal medya şirketlerinin çocuk istismarıyla etkin mücadele etmek amacıyla birleşerek kurduğu bu merkez, çocuk istismarı konulu içeriklerin dijital parmak izi veri tabanını idare etmektedir.⁴⁶² Denetlenen içeriklerin dijital parmak izleri veri tabanındaki parmak izleriyle karşılaştırılarak, eşleşme bulunması halinde içerikler yayınlanmadan kaldırılmaktadır. PhotoID teknolojisine

⁴⁵⁶ **age**

⁴⁵⁷ Gorwa vd., **age**, s.4.

⁴⁵⁸ Sartor, **age**, s.40.

⁴⁵⁹ Llanso vd., **age**, s.6.

⁴⁶⁰ Cambridge Cosultants, **The Use Of AI in Content Moderation**, Ofcom, 2019, s.48, <https://www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/research-and-data/online-research/other/cambridge-consultants-ai-content-moderation.pdf?v=324081>, Erişim Tarihi:06.08.2024

⁴⁶¹ PhotoDNA, Microsoft, <https://www.microsoft.com/en-us/photodna>, Erişim Tarihi: 10.08.2024.

⁴⁶² Daphne Keller, “Internet Platforms: Observations on Speech, Danger, and Money”, **Hoover Institution’s Aegis Paper Series**, No. 1807, 2018, s.6.

benzer bir teknoloji, Facebook tarafından bireylerin rızası olmadan paylaşılan mahrem fotoğraflarıyla mücadele etmek için kullanılmaktadır.⁴⁶³

Hashing teknolojisi, çocuk istismarının yanında radikalizm veya terörizm konulu içerikleri tespit etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Facebook, Youtube, Microsoft ve Twitter Avrupa Birliği'nin baskılarına dayanamayarak⁴⁶⁴ radikalizm ve terörizm konulu içeriklerle mücadele etmek amacıyla 2017 yılında ortak bir girişimle Terörizmle Mücadele İçin Küresel İnternet Forumu(Global Internet Forum to Counter Terrorism)'nu kurmuşlardır.⁴⁶⁵ Forum'a üye olan internet araçları, ortak bir dijital parmak izi veri tabanını terörizm konulu içeriklerle mücadele etmek amaçlı kullanılmaktadırlar.⁴⁶⁶ Her üye, ortak veri tabanına katkı sağlayabilmekte ve ortak veri tabanındaki dijital parmak izlerini kendi içerik denetimi uygulamalarında kullanabilmektedir.

Uygulamada *hashing* teknolojisinin kullanıldığı diğer bir alan telif hakları kapsamında yapılan denetimlerdir. Youtube'nin PhotoID teknolojisini adapte ederek oluşturduğu ContentID teknolojisi, platforma yüklenen içeriklerin telif hakları kurallarına uyup uymadığını denetlemektedir. Platforma yüklenen videoların dijital parmakizleri, daha önceden ContentID'nin veri tabanına telif hakları sahipleri tarafından yüklenen eserlerle karşılaştırılarak otomatik bir şekilde analiz edilmektedir. Telif hakları kurallarına aykırılığın tespit edilmesi durumundaysa telif hakkı sahibinin videonun izlenmesini engelleme, videodan para kazanma veya videonun izlenmesini takip etme hakkı bulunmaktadır.⁴⁶⁷

Platformlarda paylaşılan kurallara aykırı içerikler resim veya ses biçiminde olabileceği gibi metin biçiminde de olabilir. Önceki zamanlarda metin formundaki içeriklerin denetiminde kara liste yaklaşımı kullanılmaktaydı.⁴⁶⁸ Bu yaklaşımda paylaşılan içerikteki kelimeler, metin formundaki kurallara aykırı içeriklerin

⁴⁶³ Antigone Davis, **Strengthening Efforts Against Spread of Non-Consensual Intimate Images**, Facebook, <https://about.fb.com/news/2021/12/strengthening-efforts-against-spread-of-non-consensual-intimate-images/>, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

⁴⁶⁴ Hannah Bloch-Wehba, "Automation in Moderation", **CORNELL INT'L L.J.**, C.41, 2020, s.58

⁴⁶⁵ About, **GIFCT**, <https://gifct.org/about/story/#june-26--2017---formation-of-gifct>, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

⁴⁶⁶ GIFCT's Hash-Sharing Database, **GIFCT**, <https://gifct.org/hsdb/>, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

⁴⁶⁷ ContentID'nin İşleyiş Şekli, Google, <https://support.google.com/youtube/answer/2797370?hl=tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

⁴⁶⁸ Sartor, **age**, s.40.

bulunduğu veri tabanı ile karşılaştırılarak eşleşmenin bulunması halinde içerik sınırlandırılmaktadır. Ancak kara liste yaklaşımı, çeşitli sınırlılıklara sahiptir. Kara liste teknolojisi paylaşılan içerik ve veri tabanındaki metinler arasında tam bir eşleşme aradığından dolayı, yasaklı kelimelerin yazımının değiştirilmesiyle kolayca kandırılabilir. ⁴⁶⁹ Günümüzde metin biçimindeki içeriklerin denetimi amacıyla kullanılan sınıflandırma tekniği ise sınıflandırma algoritmalarına benzer bir şekilde çalışmaktadır. Metin biçimindeki içeriklerin denetiminde teknolojinin gelişmesiyle makine öğrenmesi teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. ⁴⁷⁰ Sınıflandırma tekniğinde denetlenmek istenen içerik, analiz edilerek önceden tanımlanmış içerik kategorilerine tayin edilmektedir. Metin formundaki kimi içeriklerin denetlenmesi için kara liste yaklaşımındaki gibi kelimelerin mevcudiyeti yeterli olmayıp içeriğin anlamının analiz edilmesi de gerekebildiğinden, metin formundaki içeriklerin denetiminde yapay zekanın alt dallarından biri olan doğal dil işleme (natural language processing) tekniği kullanılmaktadır. ⁴⁷¹

Doğal dil işleme (DDİ), bilgisayar bilimlerinin metinleri gramer bakımından inceleyerek makinelerin metinlerin anlamını tahmin etmesini sağlamaya çalışan alt dalıdır. ⁴⁷² DDİ'yi de içeren makine öğrenmesi yaklaşımlarında genellikle sınıflandırma algoritması, daha önceden denetim yapılacak kurala göre etiketlenmiş (örneğin hakaret içerikli veya hakaret içerikli değil gibi) büyük metin kütleleri üzerinde çalıştırılarak bu kütlelerden, etiketlenen kategorilerle ilgili örüntü ve öznitelikleri tanımlamaktadır. ⁴⁷³ Daha sonra ise algoritma, yeni içeriklere uygulanarak içerikleri denetlediği metinlerde tespit ettiği örüntü ve özniteliklere göre içerikleri ilgili kategoriye yerleştirmektedir. Örneğin bir platformda hakaretin kurallara aykırı olduğunu kabul edelim. Sınıflandırma algoritması, daha önceden hakaret veya hakaret değil olarak etiketlenmiş metin kütleleri üzerinde çalıştırılarak gelecekteki metinlerde hangi öznitelik ve örüntünün bulunması durumunda hakaret olarak sınıflandırılacağına

⁴⁶⁹ Cambridge Consultants, *age*, s.48.

⁴⁷⁰ Gorwa vd, *age*, s.9.

⁴⁷¹ European Parliament, **The Impact of Algorithms for Online Content Filtering or Moderation : Upload Filters**, Giovanni Sartor (ed), Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2020, s.41, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU\(2020\)657101_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU(2020)657101_EN.pdf), Erişim Tarihi: 06.08.2024.

⁴⁷² Natasha Duarte, ve Emma Llanso, **Mixed Messages?: The Limits of Automated Social Media Content Analysis**, Center for Democracy and Technology, 2017, s.9. <https://cdt.org/wp-content/uploads/2017/11/Mixed-Messages-Paper.pdf>, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

⁴⁷³ Singh, *age*, s.15.

dair kuralı öğrenir. Bu sayede hem hakaret içeren ancak yazımın değiştirilmesiyle kara liste tekniğinden kaçabilecek içerikler denetlenebilir, hem de tekil olarak kelimelere bağlı kalınmayıp genel olarak metnin anlamı analiz edilebilir.

Metin biçimindeki içeriklerin otomatik olarak denetlenmesinde kullanılan en yaygın araçlardan biri Perspective API'dir. Perspective API, makine öğrenmesi modellerini kullanarak içeriklerin "toksikliğini" tayin etmeye yarayan bir otomatik araçtır.⁴⁷⁴ Teknolojinin yaratıcıları, göre toksikliği "*birilerinin tartışmadan ayrılmasına sebep olacak kaba, saygısız veya anlamsız yorum*" olarak tanımlamaktadır.⁴⁷⁵ Algoritmik içerik denetimi üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı, bu teknolojilerin sınırlılıklarıyla ilişkilidir. Denetim aracının paylaşılan içeriği başarılı bir şekilde analiz edememesi durumunda BMKSHUS m.19'a aykırı bir şekilde bir ifadenin sınırlandırılması gündeme gelebilir. Bunun yanında algoritmik içerik denetimi araçlarının, kullanıcıların ifadelerini "*...ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi her hangi bir*"⁴⁷⁶ nedene dayanarak sınırlamaları durumunda, ifade özgürlükleri ayrımcılık nedeniyle ihlal edilecektir.

i) İsabetlilik

Makine öğrenmesi teknolojileri başta olmak üzere içerik denetimi teknolojilerinin teknik yapıları nedeniyle hatadan azade olmaları hiçbir zaman mümkün değildir. Algoritmik içerik denetimi araçlarının isabetliliği, diğer ölçütlerle beraber doğru ve yanlış sonuçların oranıyla da ölçülmektedir.⁴⁷⁷ Bu ölçütler yanlış pozitif, yanlış negatif, doğru negatif, doğru pozitif değerleridir. Yanlış pozitif sonuç, kurallara aykırı olmayan içeriğin hatalı bir şekilde kurallara aykırı olarak değerlendirilmesi anlamına gelmektedir.

⁴⁷⁴ How It Works, **PerspectiveAPI**, <https://www.perspectiveapi.com/how-it-works/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁴⁷⁵ Attributes and Languages, **PerspectiveAPI**, https://developers.perspectiveapi.com/s/about-the-api-attributes-and-languages?language=en_US, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁴⁷⁶ BMKSHUS m.2.

⁴⁷⁷ S.F. Schwemer, "Decision Quality and Errors in Content Moderation", **IIC-International Review of Intellectual Property and Competition Law**, C.55, 2024, s.143.

Algoritmik içerik denetiminde en önemli sorunlarından biri, içeriğin analiz edilerek anlamının ortaya çıkarılmasıdır.⁴⁷⁸ Bir içeriğin kanunları veya içerik kurallarını ihlal edip etmemesi, içeriğin bağlamına göre değişebilir. Bağlamın anlaşılması için toplumsal, kültürel, tarihsel ve kişisel birçok faktörün bilinmesini gerekmektedir.⁴⁷⁹ Pornografi veya telif hakları konusunda yapılan denetimlerde içeriğin kanunları veya içerik kurallarını ihlal edip etmediğine karar vermek kolaydır. Makine öğrenmesi terimleriyle ifade edilirse, cevap değişkenini bu örneklerde tanımlamak kolay olduğundan dolayı yapılacak algoritmanın analizi nispeten daha basit olacaktır. Ancak terörizm ve nefret söylemi konulu içeriklerin anlamı kültür, bölge veya dile göre değişebilir. Ayrıca insan dili, makineler tarafından anlaşılması zor olan ironi ve şaka gibi öğeler içermektedir.⁴⁸⁰ Mizahi ifadelerin anlaşılması, konuşmadaki kişilere ve onların tecrübelerine dair bağlamsal bilgi gerektirdiğinden dolayı bağlam bilgisine sahip olmayan makineler, sadece ifadeleri değerlendirerek yanlış bir sonuca ulaşabilir.⁴⁸¹ İletişimdeki küçük farklılıklar, bir ifadenin içerik kurallarına uygun olup olmamasını değiştirebilir. Örneğin toplumdaki kırılgan gruplar, kendilerine yönelik olan aşağılayıcı ifadeleri sahiplenip kendilerini o ifadelerle isimlendirebilmektedir.⁴⁸² Eskiden siyahi insanlar için kullanılan aşağılayıcı “nigger” kelimesi bugün siyahi bireyler tarafından birbirlerine yönelik kullanılmaktadır. İngilizce’de “farklı, garip” anlamına gelen “queer” kelimesi de eskiden LGBTİ+ bireyler için aşağılayıcı bir tabirken bugün LGBTİ+ topluluklarını ifade eden bir kelime olmuştur. Bu kelimelerin toplumsal grup içinde kullanılması nefret söylemi sayılamayacakken, grubun dışından bir üyenin bu kelimeleri kullanması nefret söylemi sayılabilir. Demokrasi ve Teknoloji Merkezi’nin metin tabanlı içerik analizinde kullanılan DDİ algoritmaları üzerine yaptığı çalışmaya göre bu algoritmalar insan dilinin ayrıntılı yapısını anlama ve ifadelerin amacını tespit etmede sınırlı bir kapasiteye sahiptir.⁴⁸³ Yine aynı araştırmaya göre DDİ algoritmalarının metinlerin anlamını analiz etmedeki başarısı %80 civarındadır.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ Prem Erich ve Krenn Brigitte, “On Algorithmic Content Moderation”, **Introduction to Humanism: A Textbook**, Hannes Werthner vd.(ed), Springer Press, 2024, s.488.

⁴⁷⁹ Cambridge Consultants, **age**, s.48.

⁴⁸⁰ B.C. Wallace, “Computational irony: A survey and new perspectives.”, **Artificial Intelligence Review**, C.43-4, 2015, s.467–483.

⁴⁸¹ Sean Kanuck, “Humor, Ethics, And Dignity: Being Human in the Age of Artificial Intelligence”, **Ethics & International Affairs**, C.33-1, 2019, s.5.

⁴⁸² Robin Brontsema, “A Queer Revolution: Reconceptualizing the Debate Over Linguistic Reclamation”, **Colorado Research in Linguistics**, C.17, 2004.

⁴⁸³ Duarte ve Llanso, **age**, s.3.

⁴⁸⁴ Duarte ve Llanso, **age**, s.18.

BMKSHUS m.19'a göre ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlamaların maddede sayılan meşru sebeplere uygun olması gerekmektedir. İçerik denetiminde DDİ algoritmalarının kullanılması, içeriklerin yanlış bir şekilde maddede sayılan meşru sebeplere aykırı görülerek Sözleşme'ye aykırı bir sınırlama yapılmasına sebebiyet verebilecektir.

Ses ve görüntü biçimindeki içeriklerin denetiminde kullanılan eşleme algoritmalarının isabetliliği de kanunlara ve içerik kurallarına aykırı olmayan içeriklerin sınırlandırılması konusunda endişeler yaratmaktadır.⁴⁸⁵ İfadelerin bağlamı, denetlenen içerikleri veri tabanlarındaki içeriklerle karşılaştırarak denetim yapan eşleme algoritmaları açısından da önem taşımaktadır. Bu teknolojilerin denetledikleri içerikleri kendi veri tabanlarındaki içeriklerle eşlemeye dayanan yapısı, ifadelerin bağlamının analiz edilememesiyle sonuçlanabilir. Örneğin bir terör örgütüne dair görüntüler, kullanım amaçlarına bağlı olarak farklı anlam taşıyabilir. Bir terör örgütünün propaganda videosu ile aynı görüntülerin haber olarak verilmesi arasında sadece ifadelerin arkasındaki niyet farklıdır.⁴⁸⁶ Söz konusu görüntülerin ilk ihtimalde sınırlandırılması, BMKSUHS m.20'ye aykırılık dolayısıyla meşru görülebilir. Ancak algoritmanın söz konusu görüntülerin ne amaçla paylaşıldığını analiz edemeyerek içeriğin kanunlara veya içerik kurallarına aykırı olarak nitelendirmesi ve sınırlandırması durumunda BMKSHUS m.19 ihlal edilmiş olacaktır. Platformlar, kamu düzeni ve milli güvenliğin korunması meşru sebebine dayanarak içerikleri sınırlandırabilirler ancak hatalı bir analiz sonucu bu sınırlama sebeplerine dayanılarak sınırlama yapılması halinde, içeriğin korunmak istenen değere aykırılık taşımadığı gerekçesiyle yapılan sınırlandırma Sözleşme'ye aykırı olacaktır. Dünya çapında insan hakları aktivizmi faaliyeti yürüten Human Rights Watch'ın hazırladığı rapora göre sosyal medya platformları, insan hakları aktivistleri veya kullanıcıların sosyal medyaya yükledikleri ve savaş suçu kanıtı niteliği taşıyan içerikleri, içerik kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırmıştır.⁴⁸⁷ Rapor incelendiğinde, birçok çatışma bölgesinden askerlerin bireysel olarak işledikleri suçlardan kimyasal silahlara ilişkin

⁴⁸⁵ BMİHK, UN Doc. A/HRC/38/35, p.32.

⁴⁸⁶ Keller, *age*, s.8.

⁴⁸⁷ HRW, **Video Unavailable: Social Media Platforms Remove Evidence of War Crimes**, 2020, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2020/09/crisis_conflict0920_web_0.pdf, Erişim Tarihi: 06.08.2024. Ayrıca olay basına da yansımıştır. Bkz. <https://www.nytimes.com/2017/08/22/world/middleeast/syria-youtube-videos-isis.html>, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

olan birçok içerik kaldırılmıştır. Rapor incelendiğinde içeriklerin algoritmik içerik denetimi araçları tarafından bayraklanarak daha kullanıcılara ulaşmadan önce kaldırıldığı görülmektedir.⁴⁸⁸ Bu görüntülerin birçoğunun açık bir şekilde şiddete dair unsurlar içerdiği konusunda şüphe yoktur.

Şiddet içeren görüntülerin kullanıcıların psikolojik sağlığı için riskler taşıyacağı gerekçesiyle kaldırılmasının başkalarının hakkını koruma meşru sebebine uygun olacağı savunulabilir. Platformlar, ifade özgürlüğü ve kullanıcıların hakları arasında bir tercihte bulunarak içerikleri kaldırmayı seçmiştir. Savaş suçlarına dair çatışma bölgesinden paylaşılan açık kaynak bilgiler, güvenlik endişeleri ve giriş sınırlamaları nedeniyle çatışma bölgesine gidemeyen insan hakları aktivistleri ve soruşturmacıların savaş suçlarını araştırabilmeleri için önem taşımaktadır.⁴⁸⁹ BMİHK'ye göre ifade özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar sıkı bir gereklilik ve orantılılık testine tabidir.⁴⁹⁰ Platformlar, ifade özgürlüğünü sınırlandırma aracı olarak sadece içeriğin kaldırılması aracını kullanmamaktadır. İçerik kurallarına dair olan birçok metinde içerik kaldırmadan daha az sınırlayıcı nitelikte sınırlama araçları öngörülmektedir. Platformların, savaş suçu gibi kamusal önemi yüksek olan içerikleri bu niteliği göz ardı ederek, içeriğin kaldırılması gibi ağır bir müdahalede bulunması durumunda kanımca bu müdahale gereklilik ve orantılılık ilkelerine aykırı olacaktır. Platformların bu gibi içerikleri, ifade özgürlüğünü sınırlandırmayan veya daha az sınırlandıran başka sınırlama araçları varken içerik kaldırma gibi ağır bir müdahalede bulunması gereklilik şartına aykırılık taşıyacaktır. İçeriklerin ayırt edilmeyerek kitleler halinde kaldırılmasıysa korunmak istenen menfaat yani kullanıcıların sağlığı ile kaldırılan ifadelerin kamusal önemi karşılaştırılınca, kanımca bu gibi müdahaleler orantılılık şartına da aykırılık taşıyacaktır. Diğer bir deyişle bu nitelikteki sınırlamalar platformdaki Kanımca platformun içerik kurallarına dair metinlerde içerik kaldırma aracı dışında başka bir sınırlama aracı öngörülmemesi ihtimalinde de yine aynı değerlendirmeler geçerlidir. Savaş suçlarının yakalanıp cezalandırılmasındaki kamusal menfaat o kadar büyüktür ki; bu konudaki ifadelerin sınırlandırılmasından oluşacak zarar kullanıcıların bu görüntüleri izlediğinde oluşacak zarar karşısında ağır basmaktadır.

⁴⁸⁸ HRW, *age*, s.7.

⁴⁸⁹ HRW, *age*, s. 13.

⁴⁹⁰ BMİHK, General Comment 34, p.22.

Yukarıda eşleme prensibiyle çalışan algoritmik içerik denetimi araçlarının teknik sınırlılıkları, bu araçların telif hakları kurallarına aykırılık denetimi konusunda da gündeme gelebilir. Literatürde Youtube'nin telif hakları alanında içerik denetimi yapmak amacıyla kullandığı ContentID'nin telif haklarına ilişkin kanunlarda öngörülen istisnaları içerik denetiminde hesaba katamadığını öne sürülmektedir. Dijital Milenyum Telif Hakları kanununa göre telif haklarıyla korunan bir eserin eleştiri, yorum, haberleştirme veya eğitim gibi amaçlarla kullanımı halinde telif haklarını ihlal etmeyecektir.⁴⁹¹ Bir eserin kullanımının adil kullanım sayılıp sayılamayacağını tayin ederken kullanımın amacı ve doğası, telif haklarıyla korunan eserin doğası, korunan eserden alınan bölümün önemi ve büyüklüğü ile kullanımın eserin değerine etkisi göz önünde bulundurulacaktır.⁴⁹²

Adil kullanım, korunan eserlerin kişisel kullanım amacıyla kopyalanması, eserin kullanılarak farklı bir esere dönüştürülmesi, korunan eserden alıntı yapılması gibi faaliyetleri içermektedir.⁴⁹³ Görüldüğü gibi adil kullanım denetimi belli bir miktarda takdir içeren niteliksel bir incelemedir.⁴⁹⁴ Eşleme prensibiyle çalışan algoritmik içerik denetimi araçlarının iki eserin birbirine benzerliğini tespit etse bile, adil kullanımın tespitinde göz önünde bulundurulması gereken hususları hesaba katarak paylaşılan bir içeriğin telif haklarını ihlal edip etmediğini tespit edemeyeceği öne sürülmektedir.⁴⁹⁵

Yaşanan vakalar ileri sürülen bu iddiaları doğrular niteliktedir. Youtube, 2018 yılında Alman telif hakları kurallarınca korunmayan Schubert, Beethoven veya Wagner gibi klasik müzik bestecilerinin şarkılarını telif hakları nedeniyle kaldırmıştır.⁴⁹⁶ Bu durum münferit bir vaka değildir. Elektronik Sınır Kurulu, benzer

⁴⁹¹ 17 USC 108.

⁴⁹² 17 USC 108(1)-(4).

⁴⁹³ Thiago Dias Oliva, "Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression", **Human Rights Law Review**, C.20-4, 2020, s.630.

⁴⁹⁴ Perel Filmar Mayaan, ve Niva Elkin-Koren, "Accountability in Algorithmic Copyright Enforcement", **Stan. Tech. L. Rev.**, C.18-473 2016, s.486.

⁴⁹⁵ Mark Lemley, "Rationalizing Internet Safe Harbors", **Journal on Telecommunication and High Technology Law**, C.6-1; Evan Engstrom ve Nick Feamster, **The Limits of Filtering: A Look at The Functionality & Shortcomings of Content Detection Tools**, 2017, s.18, <https://static1.squarespace.com/static/571681753c44d835a440c8b5/t/58d058712994ca536bbfa47a/1490049138881/FilteringPaperWebsite.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁴⁹⁶ Ulrich Kaiser, **Can Beethooven Send Takedown Request? A First Hand Account Of One German Professor's Experience With Overly Broad Upload Filters**, Wikimedia Foundation, 2018, <https://diff.wikimedia.org/2018/08/27/can-beethoven-send-takedown-requests-a-first-hand-account-of-one-german-professors-experience-with-overly-broad-upload-filters/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

vakaları belgelendirmektedir.⁴⁹⁷ Literatürdeki konuya dair niceliksel çalışmalar da telif hakları denetiminde kullanılan algoritmik içerik denetimi sistemlerinin kurallara aykırı olamayan içerikleri sınırlandırmaya yatkın olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁹⁸ Sosyal medya platformlarının, kişilerin telif haklarını ihlal edici nitelikteki içerikleri sınırlandırması, başkalarının hakkını koruduğu gerekçesiyle meşru sebebe dayandığı kabul edilebilir. Ayrıca paylaşılan içeriklerin devasa boyutu karşısında, algoritmik içerik denetimi araçlarının gerekli olduğu öne sürülebilir. Ancak adil kullanım kuralları tarafından korunan bir içeriğin sınırlandırılması halinde yapılan bu sınırlama meşru sebebe dayanma şartına aykırı olacaktır. Çünkü bu durumda korunmak istenen başkalarının hakkı, ihlal edilmemektedir. Diğer bir deyişle adil kullanım kuralları tarafından korunan bir içerik, telif hakkı sahibinin hakkını ihlal etmediğinden dolayı içeriğe getirilecek sınırlamalar telif hakkı sahibinin hakkını korumamaktadır. Bu durumda da yapılan sınırlama meşru sebebe dayanmayacaktır.

Algoritmik içerik denetimi araçlarının başarısı, yukarıda anlatılan şekilde bu araçların teknik yapılarından kaynaklanabileceği gibi içeriklerin formatına göre de değişebilmektedir. Platformlarda paylaşılan içerikler resim, video, metin veya resim gibi alışageldik biçimde olabileceği gibi bu biçimlerin birkaçının bir araya geldiği şekilde de bulunmaktadır. Birden çok biçimli içerikler, içerik denetimini zorlaştırabilir. Örneğin hareketli resim olarak nitelendirilebilecek oluşan GIF(Graphic Interchange Format) biçimindeki içeriklerin denetiminde, sadece içerikte bulunan ilk karenin analizi yeterli olmamaktadır.⁴⁹⁹ GIF’ler birden çok kareden oluşan bir içerik biçimidir. GIF’in ilk karesi, kanunlar ve platformun içerik kurallarına aykırı nitelik taşıyacak olsa bile bir bütün olarak analiz edildiğinde içerik kurallarına aykırı olmayabilir. GIF biçimindeki içerikler, kimi zaman görüntünün üzerine metin eklenmiş şekilde de olabilmektedir. Bu durumda hem metin, hem görüntü analizinin yanında bağlam analizi de gerekecektir.⁵⁰⁰ İçerik biçimlerinden bahsederken internette sıklıkla kullanılan ‘meme’lere ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Resim ve metin biçimini bir araya getiren ‘meme’ler, genellikle mizahi amaçlarla kullanılmaktadır ve kültürel

⁴⁹⁷ Takedown Hall of Shame, Electronic Frontier Foundation, <https://www.eff.org/de/takedowns>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁴⁹⁸ Sharon Bar-Ziv ve Niva Elkin-Koren, “Behind the Scenes of Online Copyright Enforcement: Empirical Evidence on Notice & Takedown”, **Connecticut Law Review**, C.402, 2018; Jeniffer M. Urban, Joe Karaganis, ve Briana Schofield, “Notice and Takedown in Everyday Practice”, **UC Berkeley Public Law Research Paper No 2755628**, s.98-110.

⁴⁹⁹ Cambridge Consultants, **age**, s.33.

⁵⁰⁰ **age**, s.33.

miras, argo veya deyimler bu biçimdeki içeriklerde bir arada bulunabilmektedir.⁵⁰¹ Meme'lerin denetimi, son dönemde yaşanan olayların, politik görüşlerin ve genel olarak internet kültürünün de analizde hesaba katılmasını gerektirmektedir.⁵⁰² Algoritmik içerik denetimi araçlarının bağlamı hesaba katamayan yapısı, meme'lerin denetiminde de geçerli olabilir. Nitekim nefret söylemi konulu 'meme'lerin algoritmik araçlar vasıtasıyla tespit edilmesine yönelik bir araştırmada, algoritmik araçların başarısının %70 ve %75 dolaylarında olduğu ortaya konmuştur.⁵⁰³

ii) Ayrımcılık

Makine öğrenmesi algoritmalarına dayanan sınıflandırma prensibiyle çalışan algoritmik içerik denetimi araçlarının, makine öğrenmesi algoritmalarının çalışma prensiplerine özgü ayrımcılık sorunlarını taşıdığı düşünülebilir. Denetimli öğrenme yaklaşımında ayrımcılık, temsili olmayan eğitim veri setlerine ve veri bilimcilerin eğitim setini atıflandırmasından kaynaklanmaktaydı. Algoritmik içerik denetimi araçları, çalıştırıldıkları eğitim veri setlerinin toplumsal gruplardan veya dillerden ifade örnekleri içermemesi halinde bu grupların ifadelerini analiz etmede yetersiz kalabilir.⁵⁰⁴ Bu durumda da halihazırda toplum tarafından ayrımcılığa uğrayan kırılgan grupların ifadeleri orantısız şekilde sınırlanabilir.⁵⁰⁵ Metin tabanlı içerik denetimi yapan DDİ algoritmaları, genellikle İngilizce dilinde çalıştırılmaktadır. Örneğin PerspectiveAPI, Amerikan gazetesi olan New York Times'ın internet sitesindeki ziyareti yorumları eğitim veri seti kullanılarak hazırlanmıştır.⁵⁰⁶ Kullanıcıların birçok dilde paylaşım yaptığı düşünüldüğünde, DDİ algoritmalarının yaptığı içerik denetimi İngilizceden başka diller için başarısız olabilir. Nitekim PerspectiveAPI üzerinde yapılan araştırmada, algoritmanın Afro-Amerikan İngilizcesini Amerikan Standart İngilizcesine oranla daha toksik bulduğu anlaşılmıştır.⁵⁰⁷

⁵⁰¹ Sartor, *age*, s.43

⁵⁰² Cambridge Consultants, *age*, s.33.

⁵⁰³ Doule Kiewa vd, "The Hateful Memes Challenge: Competition Report", Proceedings of the NeurIPS 2020 Competition and Demonstration Track, **Proceedings of Machine Learning Research**, C.133, s.344-360.

⁵⁰⁴ Emma Llanso, Joris van Hoboken, Leerssen Paddy ve Jaron Harambam, **Artificial Intelligence, Content Moderation, and Freedom of Expression**, Transatlantic Working Group Paper Series, 2020, s.8, <https://www.ivir.nl/publicaties/download/AI-Llanso-Van-Hoboken-Feb-2020.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁵⁰⁵ Duarte ve Llanso, *age*, s.14.

⁵⁰⁶ B. Rieder, ve Y.Skop, "The fabrics of machine moderation: Studying the technical, normative, and organizational structure of Perspective API", **Big Data & Society**, C.8-2, 2021.

⁵⁰⁷ Maarten Sap vd., "The Risk of Racial Bias in Hate Speech Detection", **Proceedings of the 57th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics**, 2019.

Yine PerspectiveAPI üzerin yapılan başka bir araştırmada, LGBTİ+ bireylerin kendi aralarında kullandıkları kelimeleri içeren gönderilerin PerspectiveAPI tarafından, beyaz üstünlükçü paylaşımlara göre daha toksik bulunduğu anlaşılmıştır.⁵⁰⁸ Ayrıca, araştırmada olumlu veya olumsuz bir anlam içermeyen “gay”, “lezbiyen” gibi kelimeleri içeren içeriklerin de yüksek oranda toksik bulunması dikkat çekicidir. Toksik bulunan bazı paylaşımlarda normalde kişiler için hakaret niteliği taşıyan bazı kelimeler mevcuttur. Ancak kimi azınlıkların yukarıda görüldüğü gibi aslında kötü bir anlama gelen kelimeleri sahiplenip olumlu bir anlam yükleyerek kendi aralarında kullanmaktadır. Söz konusu nitelikteki kelimelerin kullanımının LGBTİ+ topluluklarında kendilerine yönelik saldırganlıklarla daha iyi baş edebilmelerini sağladığını ileri süren araştırmalar mevcuttur.⁵⁰⁹

Avrupa Temel Haklar Ajansı’nın DDİ algoritmaları üzerine yaptığı araştırmada da benzer sonuçlar bulunmaktadır. Ajans, Facebook ve Twitter’dan topladıkları içerikleri ofansif ve ofansif olmayan olarak etiketleyerek, kendi oluşturduğu Almanca, İngilizce ve İtalyanca DDİ algoritmaları için eğitim veri seti olarak kullanmıştır. Daha sonrasında ise algoritmalar, ise araştırmacıların kendi oluşturdukları ofansif ve ofansif olmayan cümlelerden oluşan test veri setinde çalıştırılarak söz konusu cümleler ofansif ve ofansif olmayan şeklinde sınıflandırılmıştır. Sonuçlar dikkat çekicidir. Bütün DDİ algoritmalarında, içinde Müslüman, Yahudi, mülteci gibi kimlikleri temsil eden kelimeleri içeren gönderilerin sınıflandırılmasındaki yanlış pozitif rate ortalama yüzde altmış dolaylarındadır.⁵¹⁰ Ayrıca, “Bütün beyazlar öldürülmeli” cümlesi “Bütün Afrikalılar öldürülmeli” cümlesinden büyük oranda daha fazla saldırgan bulunmuştur.⁵¹¹ Araştırmada sonuç olarak, DDİ algoritmaları için İngilizce dışında etiketlenmiş veri setlerinin bulunmamasının bu algoritmaların diğer dillerde İngilizce dilinden daha kötü bir performans gösterdiği vurgulanmıştır.⁵¹² İş dünyası ve sosyal

⁵⁰⁸ Alessandra Gomes, Dennys Antonialli ve Thiago Dias Oliva, “Drag Queens and Artificial Intelligence: Should Computers Decide What Is ‘Toxic’ On The Internet”, **InternetLab**, <https://internetlab.org.br/en/news/drag-queens-and-artificial-intelligence-should-computers-decide-what-is-toxic-on-the-internet/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

⁵⁰⁹ Stephen O. Murray, “The Art of Gay Insulting”, **Anthropological Linguistics**, C.21-5, 1979; Brian L. Heisterkamp ve Jess K. Alberts, “Control and Desire: Identity Formation Through Teasing Among Gay Men and Lesbians”, **Communication Studies**, C.51-4, 2000.

⁵¹⁰ European Union Agency for Fundamental Rights, **Bias in Algorithms: Artificial Intelligence and Discrimination**, Publications Office of the European Union, 2022, s.58-61.

⁵¹¹ **age**, s.65.

⁵¹² **age**, s.74.

sorumluluk alanında çalışmalar ortaya koyan Business for Social Responsibility organizasyonunun Facebook'un içerik denetimi uygulamaları hakkında yaptığı niceliksel çalışma da içerik denetimi uygulamalarının ayrımcı olabileceğini gözler önüne sermektedir.⁵¹³ Raporda Filistinlilerle İsrail Devleti arasında Nisan 2021-Mayıs 2021 tarihleri arasında gerçekleşen olaylar boyunca Facebook'un konuyla alakalı yaptığı içerik denetimine dair veriler incelenmiştir. Araştırmaya göre Facebook'un Arapça sınıflandırma algoritması, yüksek oranda hatalı karar vererek Filistinlilerin kanunlara ve içerik kurallarına aykırı olmayan içeriklerini sınırlandırmıştır.⁵¹⁴

Algoritmik içerik denetimi araçlarının, toplumdaki kimi grupların kendi aralarında kullandıkları kelimeleri kanunlara veya içerik kurallarına aykırı olarank değerlendirip, paylaşımların sınırlandırılması halinde bu grupların ifade özgürlüğü kendi aralarındaki iletişim alışkanlıklarından dolayı sınırlandırılmaktadır. DDİ algoritmasının denetlediği içeriğin dilini doğru bir şekilde analiz ederek hatalı bir karar vermesi durumunda, kişilerin ifade özgürlüğü üyesi bulundukları millete ve konuştukları dile dayanarak sınırlandırılmış olacaktır. Diğer bir deyişle bu kişilerin topluluklarının ifadeleri, bu grupların kimlikleri nedeniyle içerik kurallarına aykırı görülmektedir. DDİ algoritmalarının içerik denetiminde sadece analiz etmekle kalmayıp aynı zamanda içeriğin sınırlandırılmasına karar vermesi durumunda BMKSHUS m.2'ye aykırı bir sınırlama yapılmış olacaktır. DDİ algoritmalarının sadece bayraklama için kullanılması halideyse, sınırlama araçları arasında en az sınırlayıcı olduğu ve bu sebeple gereklilik şartına uygun olduğu söylenebilir.

⁵¹³ Business for Social Responsibility, **Human Rights Due Diligence of Meta's Impacts in Israel and Palestine in May 2021**, <https://about.fb.com/wp-content/uploads/2022/09/Human-Rights-Due-Diligence-of-Metas-Impacts-in-Israel-and-Palestine-in-May-2021.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

⁵¹⁴ **age**, s.5.

SONUÇ

Çalışmamızda sosyal medya platformunun algoritmik içerik denetimi uygulamaları ve ifade özgürlüğü ilişkisine bütünsel bir yaklaşım getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda konuyla ilgili kavramlar ortaya konmuş, konunun özel ve kamusal çizgisinin birbirine karıştığı çizgide olmasının getirilecek yaklaşımlarda önem arz etmesinden dolayı sosyal medya platformlarının ifade üzerindeki gücü iletişim bilimleri, bilgisayar bilimleri ve hukuk alanından çalışmalar ile konuyla alakalı raporlar incelenerek ortaya konmuştur. Sonuç olarak BM İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin eksik yanları bulunsa bile konunun özellik arz eden yapısına uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

İfade özgürlüğü bireyin kendini geliştirmesi, kamusal tartışmalar, toplumsal örgütlenme ve bilimsel faaliyetler için en önemli etmenlerden biridir. İletişim teknolojilerinin olağanüstü bir hızla gelişmesiyle internet, ifade özgürlüğünün kullanım olanaklarını daha önce tahmin edilemeyecek derecede değiştirmiştir. Sosyal medya platformlarıysa internette iletişimin en temel aracı olmalarıyla diğer internet araçlarından öne çıkmaktadır. Bu sebeple günümüzde ifade özgürlüğüyle ilgili tartışmaların odağında sosyal medya platformları yer almaktadır. İnternetin yaygınlaşmasıyla ifade özgürlüğü bir dönüşüm geçirmiştir. Bireyler platformlar sayesinde artık herhangi bir medya kuruluşu veya iletişim aracına ihtiyaç duymadan ifadelerini çok kolay ve ucuz bir biçimde iletebilmektedirler. Bu durum bireylerin ifade özgürlüğünün kullanım alanında bir genişlemeye yol açmıştır. Ayrıca bu durumun yapısal sonuçları da bulunmaktadır. Platformların ifade üzerindeki gücü ve bunun kaynaklarının ortaya çıkarılması, getirilecek yaklaşımların elverişli ve ölçülü olmasını sağlayacaktır.

Bu kapsamda kavramsal çerçeve ortaya konduktan sonra internette ifadenin koşulları ve sosyal medya platformlarının gücünü irdelemek amacıyla iletişim bilimleri, bilgisayar bilimleri çalışmaları ile konuyla alakalı düzenlemeler ve raporlara başvurulmuştur. Çalışmalarda görüldüğü üzere konu, internetin kendine has özellikleri ve tarihsel gelişimiyle paralellik göstermektedir. İnternetin kolay ulaşılabilen, anonim ve hızlı yapısı ile internetin oluşturduğu alanın sanal bir alan olması nedenlerinden dolayı devletin geleneksel kolluk kuvvetlerinin bu alanı düzenlemek bakımından yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle devletler,

internet aracılarının sorumluluğu hükümleriyle internet alanını kontrol altına almaya çalışmıştır. ABD ve AB'deki ilgili hükümlere göre platformlar, kullanıcılarının paylaştığı yasa dışı içeriklerden haberlerinin olmaması veya haberlerinin olması üzeriine müdahale etmek için hızlıca eylemde bulunmaktan doğan zararlardan sorumlu olmayacaklardır. Ayrıca söz konusu hükümlere göre platformlar, içeriklere müdahale etmeden doğan zararlardan da sorumlu değildir. İçeriklerden ve onlara sorumlu müdahale etmekten sorumlu olmaya sosyal medya platformları, internette ifade üzerinde devletlerden bile büyük bir güce sahip aktör olarak öne çıkmıştır. İnternet alanına müdahale edebilen yazılım ve donanıma sahip olmaları bu güç açısından etkilidir. Bunun yanı sıra platformların içerik denetimi kuralları ve bunlarla ilgili çalışmalar incelenirken platformların kanun dışı içeriklerin yanında kanuna aykırı olmayan kimi içerik kategorilerini de yasakladığı görülmüştür. Söz konusu içerik kategorilerinin özellikleri platformların kar amacı güden doğaları nedeniyle bunun nedeninin kullanıcılarını kaybetmemek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnternette ifadenin şartları bakımından yeni bir aktörün ortaya çıkmasıyla, günümüzün dijital çağında yapısal bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Artık ifadeye müdahale araçları arasına dijital altyapıya yapılan müdahaleler ile sosyal medya platformlarının yazılımları da yer almaktadır.

Çalışmada incelenen BM İş ve İnsan Hakları İlkelerinde, şirketlerin insan hakları sorumluluğunun temelinde sosyal bir ruhsatın bulunduğu belirtilmiştir. Benzer bir argüman iş ve insan hakları literatüründe devletdışı aktörlerin insan hakları sorumluluğu konusundaki argümanlar arasında bulunmaktadır. Ancak söz konusu argüman özel şirketler ve insan haklarının böylesine birbirine karıştığı alanda yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple çalışmanın konusuna tam anlamıyla eğilmeden önce devletdışı bir aktör olan sosyal medya platformu şirketlerinin insan hakları sorumluluğunun temelleri araştırılmalıdır.

Bu kapsamda çalışmada iş ve insan hakları literatüründeki konuya dair argümanlar incelenerek çeşitli açılardan platformların ifade özgürlüğünden sorumlu olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Devletdışı aktörlerin insan haklarından sorumlu olmayacağına dair bir argüman özel ve kamusal alan çizgilerinin bulanıklaştığı günümüzde yetersiz kalacaktır. Bu argümanın kabul edilmesi halinde platformlar, ifade üzerinde sorumluluğu olmayan bir güç olarak dilediği kişinin ifade özgürlüğünü sınırlayacaktır. Devletdışı aktörlerin insan haklarından sorumlu olabileceğine dair

argümanlar platformların toplum üzerindeki etkisinin, ifadeler üzerindeki gücünün, kamusal tartışmalar açısından öneminin ve yapısal ve işlevsel açıdan kamu hukuku tüzel kişilerine benzerlikler taşıdığının ortaya koyulması maksadıyla iki yaklaşım halinde gruplanarak incelenmiştir. Konunun güncel ve gerçek hayatla bağlantısından dolayı sadece hukuk çalışmalarıyla yetinilmemiş, konula alakalı mahkeme kararları, raporlar ve diğer alanlardaki çalışmalar irdelenerek bütünsel bir çerçeve ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak platformların algoritmik içerik denetimi araçları dolayısıyla milyonlarca ifadeyi değerlendirdiğinden dolayı ifadeler üzerinde büyük bir gücü olduğu; toplumların örgütlenmesi ve habercilik konusunda önemli bir rol oynamaları nedeniyle teorik anlamda kamusal alan sayılmasa bile ifadeler için çok önemli bir alan olduğu, platformda hangi ifadenin kabul edilebilir olduğuna dair kuralları belirlemeleri, uygulamaları ve uygulamadan doğan anlaşmazlıkları çözme yönlerinden devletin yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarına benzer fonksiyonlara sahip olduğu; ayrıca ilgili mahkeme kararları ve düzenlemelerden dolayı platformların, kanun dışı ifadelerle mücadele ve kimi hak ihlalleri bakımından itiraz makamı olma yönlerinden kamusal benzeri işlevlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara dayanarak sosyal medya platformlarının ifade özgürlüğünden sorumlu olabileceği ileri sürülmüştür.

Tüm bu hususlar ortaya konduktan sonra, algoritmik içerik denetimi ve ifade özgürlüğü ilişkisini incelemek amacıyla normatif bir temel ve ortaya çıkabilecek sorunlara karşı bir yaklaşımın bulunması gerekmektedir. Küresel çapta uygulanan içerik denetimine yine küresel çapta bir yaklaşım getirilmesi gerektiği inancıyla, yaklaşım olarak BM İş ve İnsan Hakları Rehberi İlkeleri seçilmiştir. Rehber, şirketlerin faaliyetlerinde insan uluslararası hakları hukuku normlarını gözetmelerini önermesiyle küresel bir uygulama bütünlüğü sunmasıyla elverişli bulunmuştur. Ayrıca rehberin, şirketlerin faaliyetlerinden doğan insan hakları ihlallerinin önlenmesi adına insan hakları durum değerlendirmesi süreci getirmesi, platformlarda ifade özgürlüğü açısından olumlu bulunmuştur. İnsan hakları durum değerlendirmesi, potansiyel zararların değerlendirilmesinden oluşan zararın değerlendirilmesine kadar bütün aşamaları içermesi algoritmik içerik denetimi ve ifade özgürlüğü ilişkisi açısından elverişlidir. Algoritmik teknolojilerin insan hakları üzerindeki olumsuz etkileri yaşam döngüleri boyunca mevcuttur. İnsan hakları durum değerlendirmesi ve algoritmaların yaşam döngüsü birbirleriyle uyumlu kavramlardır. Ayrıca insan hakları durum değerlendirme süreci, internette ifadenin tabi olduğu özel norm ve uygulamalara

dayanan yapısıyla öne çıkmaktadır. Hızlı ve sürekli değişen ve sayısı milyonları bulan anlaşmazlıkların karşısında devletlerin yargılama mekanizmaları yavaş ve etkisiz kalacaktır. İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, ihlalden önceki ve sonraki süreçler için şirketlere değerlendirme süreçleri getirmesiyle internet alanının dinamik yapısına uygundur.

Çalışmada Rehber İlkeler'in zayıf yanlarına da değinilmiştir. Genel olarak ilkelerin iki zayıf yanının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunlardan ilki bağlayıcılık sorunudur. Çalışmamızın zayıf noktalarından birini bu durum oluşturmaktadır. Rehber İlkeler, bağlayıcı metinler değildir. Bu yüzden platform şirketleri, Rehber İlkeleri uygulamaması durumunda bir yaptırımla karşılaşmayacaklardır. Bu kapsamda literatürdeki tartışmalar ve konuyla alakalı düzenlemeler incelenerek, getirilecek düzenlemenin kanun veya BM çapında uluslararası sözleşmeyle getirilmesi gerektiği önerilmiştir. Dijital Hizmetler Kanunu'nun, platformların faaliyetlerinde AB Temel Haklar Şartı'ndaki temel hakları gözetmelerini gerektiğini öngören bağlayıcı bir hüküm olarak bu konuda öne çıkmasına rağmen, bölgesel uygulanan yapısıyla içerik denetimi uygulamalarının küresel niteliğine uyumsuz olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada öne sürüldüğü gibi bir sözleşmenin oluşturulması ve platformların bunu kabul etmesi en azından çalışmanın yazıldığı dönemde mümkün gözükmemektedir. Bu yönüyle getirilen öneri, bir ideali yansıtır denilebilir.

Çalışmalar ışığında Rehber İlkelerin diğer bir zayıf yanının, sektöre özel bazda öneriler getirmemesidir. Çok genel nitelikte öneriler getiren ilkelerin içerik denetimi uygulamalarına nasıl uygulanacağı açık değildir. Bu sebeple BMKSHUS m.19'daki kanunilik, gereklilik ve meşru sebebe dayanma kriterleri kapsamında; içerik denetimi uygulamalarının maddi boyut ve uygulama boyutu ayrı ayrı incelenmiştir. Yapılan incelemelerde platform şirketlerinin hakları ve bireylerin ifade özgürlüğü arasında denge kuran, ölçülü ve konunun özellik arz eden yapısına uygun hukuki yorumlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda içerik denetimi uygulamalarının maddi boyutu üç kriter kapsamında değerlendirilirken; içerik kurallarının öngörülebilir ve ulaşılabilir olmasına dair önerilerde bulunulmuş, meşru sebebe dayanma kriterinin sosyal medya platformlarının iş yapma özgürlüklerini destekleyecek şekilde yorumlanması yönündeki öneriler yararlı bulunmuş ve gereklilik kriteri bakımından yapılan incelemede platformların çeşitlilik arz eden yaptırım araçlarının özellikle ölçülülük bakımından faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Algoritmik içerik denetiminin uygulama boyutuna dair yapılan incelemedeyse konuyla alakalı rapor ve elde bulunan nitel çalışmalara dayanarak normatif hukuki ereve için veri elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın diğerk zayıf yanı buradadır. Algoritmik içerik denetimi araçlarının çoğunun fikri mülkiyet hakları tarafından korunmasından kaynaklı olarak, bu araçların ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini inceleyen çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Çalışmaların bir kısmıysa akademik çalışmalardan ziyade çeşitli insan hakları örgütlerinin raporlarıdır. Bu sebeple çalışmamızın algoritmik içerik denetiminin uygulama boyutuna dair olan kısmında, eldeki çalışmalar ışığında genel bir ereve çizilmeye çalışılmıştır. Gelecekteki çalışmacıların, bu konuda yeni çalışmalar ortaya çıktıkça konuya daha detaylı ve yakından eğilmeleri faydalı olacaktır. Ayrıca, konuya dair bütünsel ve genel bir yaklaşım geliştirmek ve Türk hukukundaki gelecekteki çalışmalara temel olmak amacıyla algoritmik içerik denetimi uygulamalarının ifade özgürlüğüne etkisi isabetsizlik ve ayrımcılık boyutuyla incelenmiştir. Gelecekteki çalışmacıların bu iki alana ve algoritmik içerik denetimi uygulamalarının şeffaflık ve hesap verilebilirlik boyutuna daha detaylı bir biçimde eğilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca, konuya bütünsel bir yaklaşım getirmek adına konunun Türk hukukuyla bağlantısı ortaya konmamıştır. Çalışmamızın eksik yönlerinden biri burdadır. Gelecekteki çalışmaların konuyu Türk hukuku bağlamında incelemesi, Türk hukuk literatürü açısından bir kazanç olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler ve Diğer Bilimsel Eserler

AARONSON Susan Aerial ve HIGHAM Ian, “‘Re-Righting Business’: John Ruggie and the Struggle to Develop International Human Rights Standards for Transnational Firms”, Human Rights Quarterly, C.35-2, 2013

AICHNERR Thomas ve JACOB Frank Jacob, “Measuring the Degree of Corporate Social Media Use”, International Journal of Market Research, C.57-2, Mart 2015, s.258

ALPAYDIN Ethem, Machine Learning: The New AI, 1. Baskı, 2016, MIT Yayınları

ARDIA David S., “Free Speech Savior or Shield for Scoundrels: An Empirical Study of Intermediary Immunity under Section 230 of the Communications Decency Act”, Loy. L.A. L. Rev. 373, C.43-2,

ARF Cahit, “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, Atatürk Üniversitesi 1958-1959 Öğretim Yılı Halk Konferansları(1),

ARNOLD D.G., “Corporations and Human Rights Obligations.”, Business and Human Rights Journal C.1-2, 2016,

ARNOLD D.G., “Libertarian Theories of the Corporate and Global Capitalism”, Journal of Business Ethics, C.48-2, 2003,

ASWAD Evelyn Mary, “The Future of Freedom of Expression Online”, Duke Law & Technology Review, C.17-1, 2018

BALKIN Jack M., “Digital Speech and Democratic Culture: a Theory of Freedom of Expression for the Information Society”, New York University Law Review, C.79-1, 2004, Yale Law School, Public Law Working Paper No. 63

BALKIN Jack M., “Free Speech is a Triangle”, Columbia Law Review, Yale Law School, Public Law Research Paper No. 640, 2018,

BALKIN Jack, “Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation”, U.C. Davis Law Review, C.51-3,

BAR-ZIV Sharon, ve ELKIN-KOREN Niva, “Behind the Scenes of Online Copyright Enforcement: Empirical Evidence on Notice & Takedown”, Connecticut Law Review, C.402, 2018

BAROCAS Solon ve SELBST Andrew D., “Big Data's Disparate Impact”, California Law Review, C.104-3, 2016

BASSINI Marco, “Fundamental rights and private enforcement in the digital age”, European Law Journal, C.25-2, 2019

BELLI Luca ve FRANCISCO Pedro Augusto ve ZINGALES Nicolo, “Law of the Land or Law of the Platform? Beware of the Privatisation of Regulation and Police”, Platform Regulations, BELLI Luca ve

ZINGALES Nicolo(ed), United Nations Internet Governance Forum, Cenova, 2017

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, CCPR/C/GC/34 numaralı Genel Yorum 34, p.39

BLOCH-WEHBA, “Global Platform Governance: Private Power in the Shadow of the State”, Smu L. Rev, C.72-1, 2019

BLOUKBASI T., CHANG K. W., ZOU J.Y., SALIGRAMA V., ve KALAI A. T., “Man is to computer programmer as woman is to homemaker? debiasing word embeddings”, Advances in neural information processing systems, 2016

BRENKERT George G., “Business Ethics and Human Rights: An Overview”, Business and Human Rights Journal, C.1-2, 2016,

BRIGGS Asa ve BURGE Peter, A Social History of the Media: From Guthenberg to the Internet, Polity Press, 4. Baskı, 2020, s.74

BRONTSEMA Robin, “A Queer Revolution: Reconceptualizing the Debate Over Linguistic Reclamation”, Colorado Research in Linguistics, C.17, 2004

CELESTE Edoardo, “Digital constitutionalism: a new systematic theorisation”, International Review of Law, Computers & Technology C.33-1, 2019

CHANDER Anupam, “Facebookistan”, North Carolina Law Review, C.90-1807, UC Davis Legal Studies Research Paper No. 295, 2012

COLONNA Kyle, “Autonomous Cars and Tort Liability”, Case Western Reserve Journal of Law, Technology & the Internet, C.4-4, 2012

CRAWFORD K., ve GILLISPIE T., “What is a flag for? Social media reporting tools and the vocabulary of complaint”, New Media & Society, C.18-3, 2016

Daithi Mac Síthigh, “Virtual walls? The law of pseudo-public spaces”, International Journal of Law in Context, C.8-3, 2012

DANAHER J., “The Threat of Algocracy: Reality, Resistance and Accommodation”, Philosophy & Technology,, C.29, s.245–268

DAVIS Keith, “Can Business Afford to Ignore Social Responsibilities?”, California Management Review, C.2-3, 1960,

DE GREGARIO Giovanni, “From Constitutional Freedoms to the Power of the Platforms: Protecting Fundamental Rights Online in the Algorithmic Society”, European Journal of Legal Studies, C.1-2, 2019,

DINWOODIE Graeme, *Secondary Liability of Internet Service Providers*, Springer Press, Oxford, 2017, PDF;

DOUEK evelyn, “The Limits of International Law in Content Moderation”, *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law*, C.37-6, 2021

DOMINGOS Pedro, “A Few Useful Things to Know about Machine Learning”, *Communications of the ACM*, C.55-10, 2012

DOUMA Frank, “Criminal Liability Issues Created by Autonomous Vehicles”, *Santa Clara Law Review*, C.52-4, 2012

EHRlich Paul, “Communications Decency Act § 230”, *Berkeley Technology Law Journal*, C.17-1, 2002

ELKIN-KOREN Niva, ve FILMAR Mayaan Perel, “Algorithmic Governance by Online Intermediaries”, *Oxford Handbook of International Economic Governance and Market Regulation*,

BROUSSEAU Eric, GLACHANT Jean-Michel ve SGARD Jérôme (ed), *Oxford University Press*, Temmuz 2018

European Union Agency for Fundamental Rights, *Bias in Algorithms: Artificial Intelligence and Discrimination*, Publications Office of the European Union, 2022

FARRAND Benjamin ve CARRAPICO Helena, “Networked Governance and the Regulation of Expression on the Internet: The Blurring of the Role of Public and Private Actors as Content Regulators”, *Journal of Information Technology & Politics*, C.10-4, 2013,

FISHBACK George, “How the Wolf of Wall Street Shaped the Internet: A Review of Section 230 of the Communications Decency Act”, *Texas Intellectual Property Law Journal*, C.28-2, 2020

FLEW Terry, MARTIN Fiona, SUZOR Nicolas, “Internet regulation as media policy: Rethinking the question of digital communication platform governance”, *Journal of Digital Media & Policy*, C.10-1, 2019,

FROSIO Giancarlo (ed), *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*, Oxford University Press, Oxford, 1. Baskı, Mayıs 2020, PDF;

GILLISPIE Tarleton, “Myth of the Neutral Platform”, *Custodians of Internet içinde*

GILLISPIE Tarleton, *Custodians of Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*, Yale University Press, 1. Baskı, Haziran 2018, Yale

GOLDMAN Eric, “An Overview of the United States’ Section 230 Internet Immunity”, *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*, FROSIO Giancarlo (ed), Oxford University Press, 2022

GOLDSMITH Jack L., "Against Cyberanarchy," *University of Chicago Law Review*, C.65-4, 1998

GORWA Robert, "The platform governance triangle: conceptualising the informal regulation of online content", *Journal on internet regulation*, C.8-2, 2019;

GORWA Robert, BINNS Reuben ve KATZENBACH Christian, "Algorithmic content moderation: Technical and political challenges in the automation of platform governance", *Big Data & Society*, C.7-1, 2020

Graeme Dinwoodie, "Who are Intermediaries", *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability* içinde

GREGARIO Giovanni, "From Constitutional Freedoms to the Power of the Platforms: Protecting Fundamental Rights Online in the Algorithmic Society", *European Journal of Legal Studies*, C.11-2, 2018

GRIMMELMANN Jamel, "Regulation by Software", 114 *Yale L.J.*, C-1719, 2005,

GRIMMELMANN James, "The Virtues of Moderation", 17 *Yale Journal of Law & Technology*, C.42, 2015

HEISTERKAMP Brian L. ve ALBERTS Jess K., "Control and Desire: Identity Formation Through Teasing Among Gay Men and Lesbians", *Communication Studies*, C.51-4

HELBELGER Natali, PIERSON Jo ve POELL Thomas, "Governing online platforms: From contested to cooperative responsibility", *The International Journal*, C43-1, 2018;

HRISTOV Kalin, "Artificial Intelligence and the Copyright Dilemma", *IDEA: The IP Law Review*, C.57-3, 2017

HSIEH Nien-hê , "Should Business Have Human Rights Obligations?", *Journal of Human Rights*, C.14-2, 2015,

HUDDLESTON Jeniffer ve Cato Institute, "Competition and Content Moderation: How Section 230 Enables Increased Tech Marketplace Entry", *Cato Institute Policy Analysis No. 922*, 2022

IHALAINEN Jan, "Computer creativity: Artificial Intelligence and Copyright", *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, C.13-9, 2018

IVIRSON Duncan, *Rights*, McGill-Queen's Üniversitesi Press, Montreal, 2008,

JOHNSON David Reynold ve POST David G., "Law and Borders - the Rise of Law in Cyberspace", *Stanford Law Review*, C.48, 1996,

JORGENSEN Rikke Frank, "New Technologies for Human Rights Law and Practice", *Human Rights and Private Actors in the Online Domain*, LAND Molly K. ve AARONSON Jay D. (ed), Cambridge University Press, 1. Baskı., Pennsylvania, 2018

JOSEPH Sarah ve CASTAN Melisa Castan, *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials and Commentary*, Oxford University Press, New York, , 3. Baskı, 2013,

KANT Immanuel, *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1998

KANUCK Sean, “Humor, Ethics, And Dignity: Being Human in the Age of Artificial Intelligence”, *Ethics & International Affairs*, C.33-1, 2019

KARANICOLAS M., “Squaring the Circle Between Freedom of Expression and Platform Law”, *Pittsburgh Journal of Technology Law & Policy*, C.20-1, 2020

KELLER Daphne Keller, “Internet Platforms: Observations on Speech, Danger, and Money”, *Hoover Institution's Aegis Paper Series*, No. 1807, 2018

KIEWA Doule Kiewa, “The Hateful Memes Challenge: Competition Report”, *Proceedings of the NeurIPS 2020 Competition and Demonstration Track, Proceedings of Machine Learning Research*, C.133,

KLONICK Kate, “The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech”, *131 Harvard Law Review*, C-1598, 2017

KOBRIN Stephen J., “Private Political Authority and Public Responsibility: Transnational Politics, Transnational Firms, and Human Rights.”, *Business Ethics Quarterly*, C.19-3, 2009

KOSSEFF Jeff, *The Twenty Six Words That Created Internet*, Cornell University Press, 1. Baskı, 2019

LAIDLAW Emily B., “A framework for identifying Internet information gatekeepers”, *International Review of Law, Computers & Technology*, C.24-3, 2010

LAIDLAW Emily B., *Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility*, Oxford University Press, Cambridge, 2015, 1. Baskı

LAND Molly K., “Regulating Private Harms Online: Content Regulation under Human Rights Law”, *Human Rights in the Age of Platforms*, JORGENSEN Rikke Frank Jorgensen(ed), MIT Press

LAWRANCE Lawrance, *Code: Version 2.0*, Basic Books, İlk Baskı, 2006,

LEHR David ve OHM Paul, “Playing with the Data: What Legal Scholars Should Learn About Machine Learning”, *UC Davis Law Review*, C.51-2, 2012,

LEMLEY Mark, “Rationalizing Internet Safe Harbors”, *Journal on Telecommunication and High Technology Law*, C.6-1

MAYAAN Perel Filmar ve ELKIN-KOREN Niva, “Accountability in Algorithmic Copyright Enforcement”, *Stan. Tech. L. Rev.*, C.18-473 2016

MILL John Stuart, Hürriyet Üstüne, M.Osman Dostel(çev), Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, 1. Baskı, 2003

MITJATOVIC Dunja, Council of Europe Commissioner for Human Rights, Unboxing Artificial Intelligence: 10 Steps to Protect Human Rights,

MURPHY Kevin P., Machine Learning: A Probabilistic Perspective, 1. Baskı, 2012, MIT Press, s.1

MURRAY Stephen O. Murray, “The Art of Gay Insulting”, Anthropological Linguistics, C.21-5, 1979;

O’KEEFE Gwenn Schurgin, CLARKE-PEARSON Kathleen ve Council on Communicatios and the Media, “The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families”, American Academy of Pediatrics, C.127-4, 2011

OBARA Louise J., “What Does This Mean?: How UK Companies Make Sense of Human Rights”, Business and Human Rights Journal, C.2-2, 2017,

OBAR Jonathan A., ve WILDMAN Steven S., “Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue”, Telecommunications Policy, C.39-9, Temmuz 2015,

OECD, “Internet intermediaries: Definitions, economic models and role in the value chain”, The Role of Internet Intermediaries in Advancing Public Policy Objectives, OECD Publishing, Paris, 2011,

OLIVA Thiago Dias, “Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression”, Human Rights Law Review, C.20-4, 2020

ORCAN Necdet, “Yarış(a)mayan İlkeler: Türkiye Anayasa Mahkemesinin Politik İfadeler Bağlamında Adil Denge Sorunu”, Anayasa Hukuku Dergisi , C.9-18, 2020

PALAZZO G. ve SCHERER A.G., “Corporate Legitimacy as Deliberation: A Communicative Framework”, Business Ethics Journal, C.66, 2006,

PALOMBO Dalia, “The Future of Corporation: the avenues for legal change”, Journal of British Academy, 2015, C.10-5,

PEVERINI Paolo, “Remix Practices and Activism: A Semiotic Analysis”, A Routledge Companion to Remix Studies, Eduardo Navas, Owen Gallagher ve xtine burrough(ed), Routledge Press, New York, 1. Baskı, 2015, s.335

POLLICINO Oreste ve DE GREGARIO Giovanni, Constitutional Law in the Algorithmic Society, Constitutional Challenges in the Algorithmic Society, H. Micklitz, O.Pollicino, A. Reichman, A., A. Simoncini, G.Sartor ve G. De Gregorio(ed), 1.Baskı, 2020, Cambridge University Press, Cambridge

POST David, "Rise of The Law on the Cyberspace", Stanford Law Review, C.48-5, Mayıs 1996,

PREM Erich ve BRIGITTE Krenn, "On Algorithmic Content Moderation", Introduction to Humanism: A Textbook, WERTHNER Hannes (ed), Springer Press, 1. Baskı, 2024,

RASO Filippo, Hilligoss Hannah, KRISHNAMURTY Vivek, BAVITZ Christopher ve LEVIN Kim, Artificial Intelligence & Human Rights: Opportunities & Risk, Berkman Klein Center for Internet & Society Research Publication, 2018

RIEDER B. ve SKOP Y., "The fabrics of machine moderation: Studying the technical, normative, and organizational structure of Perspective API", Big Data & Society, C.8-2, 2021

ROBERTS Sarah T., "Commercial Content Moderation: Digital Laborers' Dirty Work", The Intersectional Internet: Race, Sex, Class and Culture Online, S. U. Noble ve B. Tynes(ed), Peter Lang Publishing, 2016

ROBERTS Sarah T., "Content Moderation", Encyclopedia of Big Data, Kaurie A. Schintler ve Connie L. McNeely(ed), Springer Yayınları, 2022

ROBERTS Sarah T., Hidden Labour: Content Moderation in the Shadows of Social Media, Yale University Press, New Haven, 2019, 1. Baskı, 2019

RUGGIE John, Interim Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, UN Doc. E/CN.4/2006/97

RUSSEL Stuart ve NORVIG Peter (ed), Artificial Intelligence: A Modern Approach, N.J. :Prentice Hall,3 . Baskı, 2010

SAĞLAM Fazıl, Temel Hakların Sınırlandırılması ve Özü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982

SALIKOV Alexey, "Hannah Arendt, Jürgen Habermas, and Rethinking the Public Sphere in the Age Of Social Media", Russian Sociological Review, C.17-4

SANDER Barrie, "Freedom of Expression in the Age of Online Platforms: The Promise and Pitfalls of a Human Rights-Based Approach to Content Moderation", Fordham International Law Journal, C.43-4, 2020

SANTORO Michael A., "Engagement with Integrity: What We Should Expect Multinational Firms to do About Human Rights in China", Business and the Contemporary World, C.10-1, 1998

Sap MAARTEN., "The Risk of Racial Bias in Hate Speech Detection", Proceedings of the 57th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics, 2019,

SARTOR Giovanni, The Impact of Algorithms for Online Content Filtering or Moderation: Upload Filters

SCHOLZ Trebor Scholz, "Why Does Digital Labour Matters Now?", Digital Labour: The Internet as Playground and Factory, Trebor Scholz(ed), Taylor ve Francis Press, 2017, PDF, New York,

SCHWEMER S.F., "Decision Quality and Errors in Content Moderation", IIC-International Review of Intellectual Property and Competition Law, C.55, 2024

SHIRKY Clay, "The Political Power of Social Media: Technology, the Public Sphere, and Political Change", Foreign Affairs, C.90-1, 2011

SINNRREICH A., "Four Crises in Algorithmic Governance", Annual Review of Law and Ethics, C.26, 2018,

SMUCLEROVA Martina, KRAL Luboš ve DRCHA Jan Drcha, "AI Life Cycle and Human Rights: Risks and Remedies", Artificial Intelligence and Human Rights, Alberto Quintavalla ve Jeroen Temperman (ed), Oxford University Press, 1. Baskı, 2023

SORELL Tom, Human Rights and The Moral Responsibilities of Corporate and Public Sector, CAMPBELL Tom ve MILLER Seumas(ed), Dordrecht, 1. Baskı, 2005

STERNBERG Elaine, Just business: business ethics in action, Oxford University Press, New York, 2000

SURDEN Harry, "Machine Learning and Law", Washington Law Review, C.89-1, 2014

SUZOR Nicolas, "Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms", Giganet: Global Internet Governance Academic Network Annual Symposium, 2017

TAYLOR Paul M., A Commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights, 1. Baskı, 2020, Cambridge University Press, Cambridge, s.542

THEIL Stefan, "Private Censorship and Structural Dominance: Why Social media Platforms Should have Obligations to Their Users Under Freedom of Expression", The Cambridge Law Journal, C.81-3, 2022,

TUFEKÇİ Zeynep, "Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations From Tahrir Square", Journal of Communications, C.62-2, Mart 2012,

TURING Alan Mathison, "Computing Machinery and Intelligence", Mind, C.59-237, 1950

ULLAH Subhan, ADAMS Kweku, ADAMS Dawda ve ATTAH-BOAKYE Rexford, "Multinational companies and human rights violations in emerging economies: Do commitment to social and environmental responsibility matter?", Journal of Environmental Management, C.280, 2021

URBAN Jeniffer M.,KARAGANIS Joe, ve SCHOFIELD Briana Schofield, “Notice and Takedown in Everyday Practice”, UC Berkeley Public Law Research Paper No 2755628

VOLKMER Ingrid, “The Global Network Society and the Global Public Sphere”, Development, C.46-1, 2003, s.11

WAGNER Ben, “Governing Internet Expression: how public and private regulation shape expression governance”, Journal of Information Technology and Politics, C.10-4,

WAGNER Ben, Global Free Expression-Governing the Boundaries of Internet Content, Springer Press, 1. Baskı, 2016, Frankfurt,

WALLACE B.C. Wallace, “Computational irony: A survey and new perspectives.”, Artificial Intelligence Review, C.43-4, 2015

WEHBA Hannah Bloch-Wehba, “Automation in Moderation”, CORNELL INT’L L.J., C.41, 2020,

WETTSTEIN Florian, Multinational Corporations and Transnational Justice, Stanford University Press, Kaliforniya, 1. Baskı, 2009

WETTSTEIN Florian, Multinational Corporations and Global Justice: Human Rights Obligations of a Quasi-Governmental Institution, Stanford Business Books, 1. Baskı, 2009

WILSON David W., LIN Xiaolin, LONGSTREET Phil ve SANOE Sanoee, “Web 2.0: A Definition, Literature Review, and Directions for Future Research”, AMCIS 2011 Proceedings - All Submissions, Mayıs 2011,

İNTERNET KAYNAKLARI

Content Moderation: Best Practices Towards Effective Legal and Procedural Frameworks for Self Regulatory and Co-Regulatory Mechanisms of Content Moderation”, Avrupa Konseyi, 2021, s.28-35, <https://rm.coe.int/content-moderation-en/1680a2cc18>, Erişim Tarihi:05.08.2024

About GNI, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/about/>, Erişim Tarihi: 07.08.2024.

About, **GIFCT**, <https://gifct.org/about/story/#june-26--2017---formation-of-gifct>, Erişim Tarihi: 06.08.2024

Adam Hayes, “Biggest Companies in the World by Market Cap”, **Investopedia**, <https://www.investopedia.com/biggest-companies-in-the-world-by-market-cap-5212784>, Erişim Tarihi:06.08.2024

Alt Sıralara Taşıdığımız İçerik Türleri, Meta, <https://transparency.meta.com/tr-tr/features/approach-to-ranking/types-of-content-we-demote/>, Erişim Tarihi:05.08.2024

Amnesty International, How The Business Model of Google and Facebook Threatens The Human Rights, 2019, <https://amnestyusa.org/wp-content/uploads/2019/11/Surveillance-Giants-Embargo-21-Nov-0001-GMT-FINAL-report.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Amnesty International, The Special Atrocity: Meta And The Right to Remedy For The Rhoingya, 2022, <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA16/5933/2022/en/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Antigone Davis, Strengthening Efforts Against Spread of Non-Consensual Intimate Images, Facebook, <https://about.fb.com/news/2021/12/strengthening-efforts-against-spread-of-non-consensual-intimate-images/>, Erişim Tarihi: 06.08.2024

Artificial Intelligence(AI) vs. Machine Learning(ML), Google, <https://cloud.google.com/learn/artificial-intelligence-vs-machine-learning>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Attributes and Languages, **PerspectiveAPI**, https://developers.perspectiveapi.com/s/about-the-api-attributes-and-languages?language=en_US, Erişim Tarihi:05.08.2024

Automation, IBM, <https://www.ibm.com/topics/automation>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Barlow, **Declaration of the Independence of Cyberspace**, 1996, <https://www.eff.org/cyberspace-independence>, erişim tarihi: 29 Kasım 2023,

Bildirim Bölümü, **Google**, <https://reportcontent.google.com/forms/rtbf>, Erişim Tarihi: 31.07.2024

Virtual Protest Against IBM in Second Life, Industrial Union, <https://www.industrialunion.org/archive/imf/virtual-protest-against-ibm-in-second-life>, Erişim Tarihi: 05.08.2024;

Community Standards, Facebook, <https://transparency.fb.com/tr-tr/policies/community-standards/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024. (Vurgu bana aittir.)

ContentID'nin İşleyiş Şekli, Google, <https://support.google.com/youtube/answer/2797370?hl=tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2024

Cooper Flieshman, "CNN-Turk Airs Penguins Documentary during Istanbul Riots", Daily Dot, 2021, <https://www.dailydot.com/news/cnn-turk-istanbul-riots-penguin-doc-social-media/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Dünya Bankası Verileri, Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR>, Erişim Tarihi:06.08.2024

Executive Office of the President National Science and Technology Council, Preparing for the Future of Artificial Intelligence, 2016, Washington D.C, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2024

GIFCT's Hash-Sharing Database, **GIFCT**, <https://gifct.org/hsdb/>, Erişim Tarihi: 06.08.2024

GNI Principles, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/gni-principles/>, Erişim Tarihi: 07.08.2024.

How It Works, PerspectiveAPI, <https://www.perspectiveapi.com/how-it-works/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Global Social Networks Ranked by Numer of Users, Statista, <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>, Erişim Tarihi: 03.08.2024

Implementation Guidelines, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/implementation-guidelines/>, Erişim Tarihi:07.08.2024

Kristina Georgieva, "AI Will Transform the Global Economy. Let's Make Sure It Benefits Humanity", IMF Blog, <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/01/14/ai-will-transform-the-global-economy-lets-make-sure-it-benefits-humanity>

Londra'nın Çöpü Adana'ya, **Bianet**, 2022, <https://bianet.org/haber/londra-nin-copu-adana-ya-259841>, Erişim Tarihi: 07.08.2024

Manila Principles, 2015, <https://manilaprinciples.org/principles.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2024.

Mike Masnick, "Masnick's Impossibility Theorem: Content Moderation at Scale Is Impossible To Do Well", Techdirt, <https://www.techdirt.com/2019/11/20/masnick-s-impossibility-theorem-content-moderation-scale-is-impossible-to-do-well/>, Erişim Tarihi: 05.09.2024

Milton Friedman, "A Friedman Doctrine: The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits", The New York Times, 1970, <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html>, Erişim Tarihi: 31.07.2024

Nate Raymond, "Facebook Parent Meta to Settle Cambridge Analytica Scandal case for 725 Million", Reuters, <https://www.reuters.com/legal/facebook-parent-meta-pay-725-mln-settle-lawsuit-relating-cambridge-analytica-2022-12-23/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

OSCE ve Avrupa Konseyi, Conference On Internet Freedom "The Role and Responsibilities of Internet Intermediaries, Viyana, 2017, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/7/371846.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024, s.10

PETA'dan başka bir örnek: <https://www.peta.org/blog/first-ever-antifur-protest-second-life/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

PhotoDNA, Microsoft, <https://www.microsoft.com/en-us/photodna>, Erişim Tarihi: 10.08.2024

Politikalar Bölümü, Youtube, https://www.youtube.com/intl/ALL_tr/howyoutubeworks/policies/overview/, Erişim Tarihi: 31.07.2024.

Rhoingya Genocide, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Rohingya_genocide

Rule Enforcement, Twitter, <https://transparency.x.com/en/reports/rules-enforcement.html#2021-jul-dec>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Rules and Policies, Twitter, <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/defending-and-respecting-our-users-voice>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

The Guardian, Facebook Backs Down From “Napalm Girl” Censorship and Reinstates the Photo, 2016, <https://www.theguardian.com/technology/2016/sep/09/facebook-reinstates-napalm-girl-photo>, Erişim Tarihi: 31.07.2024

Thomas D. Dietterich, “Machine Learning”, Encyclopedia of Computer Science, Anthony Ralston, Edwin D. Reilly ve David Hemmendinger(ed), John Wiley and Sons Press, 2003, <https://dl.acm.org/doi/10.5555/1074100.1074563>, Erişim Tarihi:05.08.2024

Transparency, Facebook, <https://transparency.fb.com/tr-tr/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

Transparency, Google, <https://transparencyreport.google.com/youtube-policy/removals>, Erişim Tarihi: 05.08.204

Who Are We, GNI, <https://globalnetworkinitiative.org/who-we-are/>, Erişim Tarihi: 07.08.2024

Xinyu Wang, The Unappreciated Role of Intent in Algorithmic Content Moderation of Social Media Content, 2024, <https://arxiv.org/abs/2405.11030>, Erişim Tarihi: 08.08.2024

Youtube Channel Monetization Policies, Google, <https://support.google.com/youtube/answer/1311392#zippy=%2Chow-well-inform-you-of-actions-that-affect-your-monetization%2Csuspend-or-even-terminate-your-youtube-channel%2Csuspend-your-participation-in-the-youtube-partner-program%2Climit-ad-revenue-from-your-videos%2Cwithhold-adjust-charge-back-or-offset-earnings-or-payment>, Erişim Tarihi: 08.08.2024

Youtube Removes Videos Showing Atrocities in Syria, <https://www.nytimes.com/2017/08/22/world/middleeast/syria-youtube-videos-isis.html>, Erişim Tarihi: 06.08.2024

RAPORLAR

“Automating Society: Taking Stock of Automated Decision-Making in the EU”, Algorithm Watch, Matthias Spielkamp(ed), Bertelsmann Stiftung Studies, 2019, , https://algorithmwatch.org/de/wp-content/uploads/2019/02/Automating_Society_Report_2019.pdf, Erişim Tarihi: 05.09.2024

“Digital News Raporu”, Reuters Institute 2023, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf, Erişim Tarihi:05.08.2024

“Freedom and Accountability: Final Report of the Transatlantic High Working Group on Content Moderation and Freedom of Expression”, Transatlantic High Working Group, 2020, https://cdn.annenbergpublicpolicycenter.org/wp-content/uploads/2020/07/Freedom_and_Accountability_TWG_Final_Report.pdf, Erişim Tarihi: 09.08.2024

“Human Rights Due Diligence of Meta’s Impacts in Israel and Palestine in May 2021”, Business for Social Responsibility, <https://about.fb.com/wp-content/uploads/2022/09/Human-Rights-Due-Diligence-of-Metas-Impacts-in-Israel-and-Palestine-in-May-2021.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

“ICT sector guide on Implementing the UN Guiding Principles on Business and Human Rights”, Avrupa Komisyonu, 2013, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ab151420-d60a-40a7-b264-adce304e138b>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

“Internet Intermediaries: Dilemma of Liability”, Article 19, 2013, https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/02/Intermediaries_ENGLISH.pdf, Erişim Tarihi: 31.07.2024

“Liability of Online Platforms, 2021”, European Parliamentary Research Service, s.29, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/656318/EPRS_STU\(2021\)656318_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/656318/EPRS_STU(2021)656318_EN.pdf), Erişim Tarihi: 07.08.2024

Internet and Policy Network, Operational Approaches: Norms, Criteria, Mechanisms, 2019, s.36-37, <https://www.internetjurisdiction.net/news/content-jurisdiction-program-outcomes>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

“Participative Web and User Created Content: Web 2.0, Wikis and Social Networking”, OECD, OECD Publishing, Paris, 2007, s.19, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264037472-en.pdf?expires=1722863754&id=id&accname=guest&checksum=24447E881D4BF7B145EF0CE5005FD5D5>, Erişim Tarihi:05.08.024

“Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation, European Commission High Level Group of Experts”, 2018, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

“Rights Respecting Model of Online Content Regulation by Platforms”, Global Partners Digital Mayıs 2018, <https://www.gp-digital.org/wp-content/uploads/2018/05/A-rights-respecting-model-of-online-content-regulation-by-platforms.pdf>, Erişim Tarihi 31.07.2024

“Section 230: An Overview”, USA Congressional Research Service, 2024, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46751>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

“Side-Stepping Rights: Regulating Speech by Contract”, Article 19, 2018, <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/06/Regulating-speech-by-contract-WEB-v2.pdf>, Erişim Tarihi:05.09.2024

“Social Media Councils: One piece in the puzzle of content moderation”, Article 19 2021, <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2021/10/A19-SMC.pdf>, Erişim Tarihi:09.08.2024

“Takedown Hall of Shame”, Electronic Frontier Foundation, <https://www.eff.org/de/takedowns>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

“The Impact of Algorithms for Online Content Filtering or Moderation:Upload Filters, European Parliament, Giovanni Sartor(ed), Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs, 2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU\(2020\)657101_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU(2020)657101_EN.pdf), Erişim Tarihi: 06.08.2024

“The Use Of AI in Content Moderation”, Ofcom, Cambridge Cosultants, 2019, s.48, <https://www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/research-and-data/online-research/other/cambridge-consultants-ai-content-moderation.pdf?v=324081>, Erişim Tarihi:06.08.2024

“Video Unavaible: Social Media Platforms Remove Evidence of War Crimes”, Human Rights Watch, 2020, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2020/09/crisis_conflict0920_web_0.pdf, Erişim Tarihi: 06.08.2024.

DUARTE Natasha, ve LLANSO Emma, “Mixed Messages?: The Limits of Automated Social Media Content Analysis”, Center for Democracy and Technology, 2017, <https://cdt.org/wp-content/uploads/2017/11/Mixed-Messages-Paper.pdf>, Erişim Tarihi: 06.08.2024

ENGSTROM Evan ve FEAMSTER Nick Feamster, “The Limits of Filtering: A Look at The Functionality & Shortcomings of Content Detection Tools”, 2017, <https://static1.squarespace.com/static/571681753c44d835a440c8b5/t/58d058712994ca536bbfa47a/1490049138881/FilteringPaperWebsite.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024
Filters, Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs Directorate-General for Internal Policies, 2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU\(2020\)657101_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/657101/IPOL_STU(2020)657101_EN.pdf), Erişim Tarihi: 05.08.2024

GOMES Alessandra, ANTONIALLI Dennys ve OLIVA Thiago Dias Oliva, “Drag Quens and Artificial Intelligence: Should Computers Decide What Is ‘Toxic’ On The

Internet”, InternetLab, <https://internetlab.org.br/en/news/drag-queens-and-artificial-intelligence-should-computers-decide-what-is-toxic-on-the-internet/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

HUVOSEC Martin, “(Ir)Responsible Legislature? Speech Risks under the EU’s Rules on Delegated Digital Enforcement”, 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3784149, Erişim Tarihi: 05.08.2024

LLANSO Emma, HOBOKEN Joris van, PADDY Leersen ve HARAMBAM Jaron, “Artificial Intelligence, Content Moderation”, and Freedom of Expression, Transatlantic Working Group Paper Series, 2020, <https://www.ivir.nl/publicaties/download/AI-Llanso-Van-Hoboken-Feb-2020.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

QUANTIS Joăo Pedro, PORT Joost, EIJK Nico van, “Hosting Intermediary Services and Illegal Content Online”, Publications of the European Union, 2018, https://www.ivir.nl/publicaties/download/hosting_intermediary_services.pdf, Eriřim Tarihi: 06.08.2024

SARTOR Giovanni, The Impact of Algorithms for Online Content Filtering or Moderation: Upload Filters,

SINGH Spandana, Everything in Moderation: An Analysis of How Internet Platforms Are Using Artificial Intelligence to Moderate User-Generated Content, 2019, <https://www.newamerica.org/oti/reports/everything-moderation-analysis-how-internet-platforms-are-using-artificial-intelligence-moderate-user-generated-content/>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

MAHKEME KARARLARI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

ABD 1. Bölge Temyiz Mahkemesi, Universal Communications Systems, Inc. v. Lycos, Inc., 478 F.3d 413, 23.02.2007, s.11, <https://www.eff.org/files/ucs-v-lycos.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

ABD 4. Bölge Temyiz Mahkemesi, Zeran v America Online, Inc, 129 F.3d 327, 12.11.1997, <https://www.eff.org/files/zeran-v-aol.pdf>, s.5, Erişim Tarihi: 05.08.2024

ABD 9. Bölge Temyiz Mahkemesi, Betzel v Smith, 333 F.3d 1018, s.8849, 04.11.2002, <https://www.eff.org/files/batzel-v-smith.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

ABD Güney New York Bölgesi Bölge Mahkemesi, Cubby, Inc v CompuServe Inc, 776 F. Supp. 135, 29.10.1991, <https://cyber.harvard.edu/metaschool/fisher/ISP/ISPc3.html>, Erişim Tarihi:09.08.2024

ABD New York Yüksek Mahkemesi, Stratton Oakmond, Inc v Prodigy Servs., 23 Media L. Rep. 1794, 23.05,1995, <https://cyber.harvard.edu/metaschool/fisher/ISP/ISPc4.html>, Erişim Tarihi:09.08.2024

ABD Yüksek Mahkemesi, Marsh v Alabama, 326 U.S. 501, 07.01.1946

ABD Yüksek Mahkemesi, Packingham v North Carolina, 15-1194, 19.06.2017, https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-1194_0811.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2024

AVRUPA

Avrupa Adalet Divanı Büyük Daire Kararı, Joined Cases C-236/08 to C-238/08 (Google v Louis Vuitton), ECLI:EU:C:2010:159, 23.03.2010

Avrupa Adalet Divanı, Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, C-360-10, 16.02.2012

Avrupa Adalet Divanı, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM), C-70/10, 24.11.2011

Avrupa Adalet Divanı, Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited, C-18/18, 03.10.2019

Avrupa Adalet Divanı, Frank Peterson v Google LLC and others (C-682/18), and Elsevier Inc. v Cyando AG (C-683/18), ECLI:EU:C:2021:503, 22.06.2021

Avrupa Adalet Divanı, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, C-131/12, 13.05.2013

Avrupa Adalet Divanı, L'Oréal SA and Others v eBay International AG and Others, C-324-/09, 12.07.2011

Avrupa Adalet Divanı, Republic of Poland v European Parliament and Council of the European Union, C401/79, 26.05.2022

Avrupa Adalet Divanı, SCANLON Thomas, “A theory of freedom of expression”, Philosophy and Public Affairs Journal, C.11-2

AIHM, Ahmet Yıldırım v. Turkey, 3111/10, 18.12.2012,

KANUNLAR VE DİĞER NÖRLAR

AVRUPA BİRLİĞİ

Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC

Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, OJ L 178, 17.07.2000

Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, OJ L 167, 22.06.2002

Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), OJ L 277/1, 27.10.2022; m.33/1

Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L 2024/1689, 12.07.2024

Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights, OJ L 157, 30.04.2004

ALMANYA

Almanya Federal Cumhuriyeti, Netzwerkdurchsetzungsgesetz (NetzDG) (İng. Network Enforcement Act), m.1, böl.1(2), 30.06.2014

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Communications Decency Act of 1996, 47 USC 230, 08.02.1996

Digital Millenium Copyright Act of 1998, 17 USC 512, 28.10.1998

Avrupa Komisyonu, EU Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en, Erişim Tarihi: 05.08.2024

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy Framework”, UN Doc. HR/PUB/1104, 16.06.2011, m.1, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-06/bhr_ungp_rehberikelerrapor.29.05.23_web.pdf, Erişim Tarihi: 09.08.2024

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, United Nations Treaty Collection, 03.01.1976, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-3&chapter=4, Erişim Tarihi:08.04.2024

International Covenant on Elimination of All Forms of Racial Discrimination, United Nations Treaty Collection, m.3-4, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20660/volume-660-I-9464-English.pdf>, 07.03.1966, Erişim Tarihi: 08.08.2024

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449, s.1 <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2024

BMİHK, “Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights”, Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie, UN Doc. A/HRC/8/5, 07.04.2008, p.3(

BMİHK, Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, UN Doc. A/HRC/22/17/Add.4, 11.01.2013

BMİHK, Ballantyne et al. v. Canada, Communication No. 359/1989 ve 385/1989, 31.03.1989

BMİHK, General Comment No. 27: Article 12(Freedom of Movement), UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, 02.11.1999

BMİHK, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, UN Doc. A/HRC/38/35, 06.04.2018

BMİHK, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue*, UN. Doc. A/HRC/17/27, 16.05.2011, p.24

BMİHK., General Comment No. 34, UN Doc. CCPR/C/GC/34, 12.10.2011

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Umut Can Dalgıç
Tez Başlığı : İfade Özgürlüğü Bakımından Sosyal Medya Platformlarının Algoritmik İçerik Denetimi Uygulamaları
Savunma Tarihi : 23 / 08 / 2024
Danışman : Doç. Dr. Özen Ülgen Adadağ

JÜRİ ÜYELERİ:

İmza

Doç. Dr. Özen Ülgen Adadağ

Doç. Dr. Ömür Aydın

Dr. Öğr. Üy. Osman Gazi Güçlütürk

Prof. Dr. Ulun AKTURAN

Enstitü Müdürü